અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

===

અમદાવાદ મધ્યે ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલતમાં

ક્રિમિનલ કન્ફર્મેશન કેસ નં.૨/૨૦૦૬

સાથે

ફોજદારી અપીલ નં. ૧૬૭૫/૨૦૦૬

સાથે

ફોજદારી અપીલ નં. ૧૩૨૮/૨૦૦૬

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર અર્થેઃ

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી આર.એમ. દોશીત

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે.એમ. ઠાકર

===

૧ શું લોકલ અખબારના રિપોર્ટર્સને ચુકાદો જોવા માટે મંજૂરી આપી શકાય?

૨ રિપોર્ટરને સંદર્ભિત કરવો કે નહીં?

૩ શું માનનીય ન્યાયમૂર્તિ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?

૪ શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ આદેશના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સામેલ છે?

૫ શું તેને દીવાની ન્યાયાધીશને પરિપત્રિત કરવો જોઈએ?

===

ગુજરાત રાજ્ય .... અપીલકર્તાઓ

વિરુદ્ધ

આદમભાઇ સુલેમાનભાઇ અજમેરી અને અન્ય .... સામાવાળાઓ

===

ઉપસ્થિતી:

[ક્રિમિનલ કન્ફર્મેશન કેસ નં.૨/૨૦૦૬] અપીલકર્તા – રાજ્ય તરફે વિશેષ સરકારી વકીલ શ્રી જયંત એમ. પંચાલ સાથે વધારાના સરકારી વકીલો શ્રી યુ.એ. ત્રિવેદી અને શ્રી કે.જે. પંચાલ

સામાવાળા નં.૧–૩ તરફે શ્રી મજિદ મેમણ સાથે શ્રી ખાલિદ શેખ.

[ફોજદારી અપીલ નં.૧૩૨૮/૨૦૦૬] અપીલકર્તા તરફે શ્રી એચએન ઝાલા સાથે શ્રી બૃજરાજસિંહ પી. ઝાલા

સામાવાળા – રાજ્ય તરફે શ્રી જયંત એમ પંચાલ, વિશેષ સરકારી વકીલ સાથે શ્રી

યુએ ત્રિવેદી અને શ્રી કેજે પંચાલ, અધિક સરકારી વકીલો

[ફોજદારી અપીલ નં.૧૬૭૫/૨૦૦૬] અપીલકર્તા તરફે શ્રી એલ.આર. પઠાણ, સામાવાળા–રાજ્ય તરફે શ્રી જયંત એમ. પંચાલ, વિશેષ સરકારી વકીલ, સાથે શ્રી યુ.એ. ત્રિવેદી અને શ્રી કે.જે. પંચાલ, અધિક સરકારી વકીલો

===

ન્યાયપીઠઃ માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી આર.એમ. દોશીત

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે.એમ. ઠાકર

તારીખ: ૦૧/૦૬/૨૦૧૦

મૌખિક ચુકાદો

(માનનીય ન્યાયમૂર્તિ સુશ્રી આર.એમ. દોશીત દ્વારા)

૧. આ મુદ્દાઓનો આ સમૂહ અમદાવાદના માનનીય વિશેષ ન્યાયાધીશ દ્વારા પોટા કેસ નં.૧૬/૨૦૦૩ માં તા. ૧લી જુલાઈ ૨૦૦૬ના રોજ આપવામાં આવેલ ચુકાદો અને આદેશમાંથી ઉદ્ભવે છે. આરોપી નં.૨ – આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરી; આરોપી નં.૪ – અબ્દુલ કયુમ @ મુફ્તીસાબ મહંમદભાઈ મન્સૂરી અને આરોપી નં.૬ – શાનમિયા @ ચાંદખાન સજ્જાદખાન ઉપર ફરમાવેલ મૃત્યુદંડની પુષ્ટિ માટે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૬૬ હેઠળ સંદર્ભ કરવામાં આવ્યો છે. તેમના વિરુદ્ધ નોંધાયેલ દોષિત ઠરાવ અને ફરમાવેલ સજાના વિરુદ્ધ આરોપીઓએ

અપીલો દાખલ કરી છે.

૨. આરોપીઓને વિવિધ આરોપોમાં નિર્દોષ છૂટકારો આપવાનો આદેશ રાજ્ય દ્વારા પડકારવામાં આવ્યો નથી. આરોપી નં. ૧ : અલ્તાફહુસ્સૈન અકબરહુસ્સૈન મલેકને નીચે મુજબ દોષિત ઠેરવી સજા કરવામાં આવી છે:–

દોષ	સજા
પોટાની કલમ ૨૨ (૧) (એ) હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	૫ વર્ષ માટે સખત કેદ અને રૂ. ૫,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચૂકવણી ન થાય તે સ્થિતિમાં, ૬ મહિનાની સાદી કેદ;

આરોપીને બાકીનાં આરોપોમાં નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવે છે.

આરોપી નં.: ૨ આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરીને નીચે મુજબ દોષિત ઠેરવી સજા કરવામાં આવી છે:–

દોષ	સજા
પોટાની કલમ ૩ (૩) હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	આજીવન કારાવાસ તથા રૂ. ૧૦,૦૦૦/= દંડ; દંડની ચુકવણી ન થાય તે સ્થિતિમાં, ૨ વર્ષનો સાદો કારાવાસ;
પોટાની કલમ ૩ (૩) સાથે	૧૦ વર્ષ માટે કઠોર કેદ અને રૂ. ૫,૦૦૦/= નો

વાંચતા કલમ ૫ હેઠળ દંડનીય ગુનાને બાબતે	દંડ; દંડની ચુકવણી કરવામાં નિષ્ફળતા થાય તો, ૧ વર્ષ માટે સાદી કેદ;
પોટાની કલમ ૨૨ [૨] (એ) (બી) હેઠળ દંડનીય ગુનો	૧૦ વર્ષ માટે કઠોર કારાવાસ અને રૂ. ૨૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચુકવણી કરવામાં ચૂક થાય તો ૧ વર્ષ માટે સાદી કેદ;
ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે વાંચતા વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમની કલમ ૪ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	૧૦ વર્ષ માટે સખત કેદ અને રૂપિયા ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની રકમની ચુકવણી કરવામાં કસૂર થાય તો ૨ વર્ષ માટે સાદી કેદ;
વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમની કલમ ૩ તથા કલમ ૬ સાથે વાંચતા ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી હેઠળ દંડનીય ગુનાને બાબતે	આજીવન કારાવાસ અને રૂપિયા ૨૦,૦૦૦/= નો દંડ;
ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે વાંચતા કલમ ૩૦૨ હેઠળ	મૃત્યુદંડ (મૃત્યુ ન થાય ત્યાં સુધી ગળે ફાંસી આપવી) અને રૂ. ૨૫,૦૦૦/= નો દંડ;

દંડનીય ગુનાની બાબતમાં	
ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે વાંચતા કલમ ૩૦૭ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	આજીવન કારાવાસ અને રૂપિયા ૨૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચુકવણી ન થાય તો, ૧ વર્ષનું સાદું કારાવાસ;
ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે વાંચતા શસ્ત્ર અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	૭ વર્ષ માટે કઠોર કારાવાસ અને રૂ. ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચુકવણી ન થાય તો ૧ વર્ષ માટે સાદી કેદ.

આરોપીને બાકીનાં આક્ષેપોમાં નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવે છે.

આરોપી નં.૩ મોહમદ સલીમ હનીફ શેખને દોષિત ઠેરવી નીચે મુજબ સજા કરવામાં આવી છે:-

દોષ	**સજા**
પોટાની કલમ ૩ (૩) હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	આજીવન કારાવાસ અને રૂપિયા ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની રકમની ચુકવણીમાં નિષ્ફળતા થાય

	તો, ૨ વર્ષ માટે સાદી કેદ;
પોટાની કલમ ૩ (૩) ને કલમ ૫ સાથે વાંચતાં દંડનીય ગુના માટે	૧૦ વર્ષ માટેની કઠોર કેદ અને રૂ. ૫,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચુકવણી કરવામાં નિષ્ફળતા થાય તો, ૧ વર્ષ માટેની સાદી કેદ;
પીઓટીએની કલમ ૨૦ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	૫ વર્ષ માટે કઠોર કારાવાસ અને રૂ. ૨૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચુકવણીમાં ચૂક થાય તો ૧ વર્ષ માટે કઠોર કારાવાસ;
પીઓટીએની કલમ ૨૧ [૨] (બી) હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	દસ વર્ષ માટે કઠોર કેદ તથા રૂ. ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની રકમની ચૂકવણીમાં નિષ્ફળતા થાય તો એક વર્ષ માટે સાદી કેદ;
પોટાની કલમ ૨૨ [૧] (એ) હેઠળ દંડનીય ગુનાને માટે	૧૦ વર્ષ માટે કઠોર કેદ અને રૂપિયા ૨૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચુકવણીમાં નિષ્ફળતા થાય તો, ૨ વર્ષ માટે સાધારણ કેદ;
ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી	દસ વર્ષ માટે કઠોર કારાવાસ અને

તથા વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમની કલમ ૪ સાથે વંચાય તે મુજબ દંડનીય ગુના માટે	રૂ. ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચુકવણી કરવામાં ચૂક થાય તો બે વર્ષ માટે સાદો કારાવાસ;
ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી તથા વિસ્ફોટકની કલમ ૩ અને કલમ ૬ સાથે વાંચી શકાય તેવા દંડનીય ગુનામાં	આજીવન કારાવાસ અને રૂ. ૨૦,૦૦૦/= નો દંડ;
વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમની કલમ ૪ સાથે વાંચવાની ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	૧૦ વર્ષ માટે કઠોર કેદ અને રૂપિયા ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચૂકવણી ન થાય તો ૨ વર્ષ માટે સાદી કેદ;
આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૨૦બી સાથે વાંચતા આઈ.પી.સી.ની કલમ ૩૦૨ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	તેના સ્વાભાવિક જીવનકાળ સુધી (જ્યાં સુધી તે જીવિત રહે ત્યાં સુધી) આજીવન કેદ અને રૂ. ૨૫,૦૦૦/= નો દંડ;
ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે વાંચતા કલમ ૩૦૭ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	આજીવન કારાવાસ અને રૂ. ૨૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચુકવણી કરવામાં નિષ્ફળતા થાય

	તો, ૧ વર્ષ માટેની સાદી કેદ;
આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૨૦બી સાથે વાંચતા કલમ ૧૨૧–એ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	૧૦ વર્ષ માટે કઠોર કારાવાસ તથા રૂ. ૫,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચુકવણીમાં નિષ્ફળતા થાય તો ૧ વર્ષનો સાદો કારાવાસ;
આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૫૩એ સાથે વાંચતા કલમ ૧૨૦બી હેઠળ દંડનીય ગુનામાં	૩ વર્ષ માટે સખત કેદ અને રૂા. ૫,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચુકવણી કરવામાં નિષ્ફળ જતાં, ૬ મહિનાની સાદી કેદ;
આર્મ્સ અધિનિયમની કલમ ૨૭ સાથે વાંચતા ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	૭ વર્ષ માટેનું સખત કારાવાસ અને રૂપિયા ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચુકવણી ન થાય તો ૧ વર્ષ માટેનું સાદું કારાવાસ.

આરોપીને બાકીના આરોપોમાંથી નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવે છે.

આરોપી નં : ૪ અબ્દુલકયુમ @ મુફ્તીસાબ મોહમદભાઈ મન્સુરીને નીચે મુજબ દોષિત ઠરાવી સજા કરવામાં આવી છે:–

દોષ	સજા
પોટાની કલમ ૩ (૩) હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	આજીવન કારાવાસ અને રૂપિયા ૧૦,૦૦૦ નો દંડ; દંડની ચુકવણી ન થાય તેવા અવેજીમાં, ૨ વર્ષનો સાદો કારાવાસ;
પોટાની કલમ ૩ (૩) સાથે કલમ ૫ વાંચતા દંડનીય ગુના માટે	૧૦ વર્ષ માટે કડક કેદ અને રૂ. ૫,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચૂકવણીમાં નિષ્ફળતા થાય તો ૧ વર્ષ માટે સાદી કેદ;
ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી તેમજ વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમની કલમ ૪ સાથે વાંચવા યોગ્ય દંડનીય ગુના માટે	૧૦ વર્ષનો સખત કારાવાસ અને રૂ. ૧૦,૦૦૦/– નો દંડ; દંડની રકમની ચૂકવણી ન થાય તે ડિફોલ્ટમાં ૨ વર્ષનો સાદો કારાવાસ;

ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી તેમજ વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમની કલમો ૩ અને ૬ સાથે વાંચવામાં આવતાં દંડનીય ગુનામાં	આજીવન કેદ અને રૂ. ૨૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની રકમ ચૂકવવામાં ચૂક થાય તો તે રકમ કાયદા અનુસાર વસૂલ કરવી;
ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે વાંચવાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ દંડનીય ગુનામાં	મૃત્યુદંડ (ગળે ફાંસો આપી મૃત્યુ થાય ત્યાં સુધી) અને રૂપિયા ૨૫,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચુકવણી ન થાય તો, તે જ કાયદા મુજબ વસૂલ કરવામાં આવશે;
ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે વાંચવાની કલમ ૩૦૭ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	આજીવન કારાવાસ અને રૂ. ૨૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચુકવણી કરવામાં નિષ્ફળ જાય તો, ૧ વર્ષ માટે સાદી કારાવાસ;
ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૫૩એ સાથે વાંચવામાં આવતી કલમ ૧૨૦બી હેઠળ દંડનીય ગુનામાં	૩ વર્ષ માટે સખત કેદ અને રૂ. ૫,૦૦૦/=નો દંડ; દંડની રકમ ચુકવવામાં ચુક થાય તો ૬ મહિનાની સાદી કેદ;
શસ્ત્ર અધિનિયમની કલમ ૨૭ સાથે વાંચવાની ભારતીય દંડ સંહિતાની	૭ વર્ષના ગાળાની કઠોર કેદ તથા રૂપિયા ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની

કલમ ૧૨૦બી હેઠળ દંડનીય ગુનામાં	રકમ ચૂકવવામાં ડિફોલ્ટ થાય તો ૧ વર્ષની સાદી કેદ.
આઈ.પી.સી. ની કલમ ૧૨૧–એ સાથે વંચાતી આઈ.પી.સી. ની કલમ ૧૨૦બી હેઠળ દંડનીય ગુનામાં	૧૦ વર્ષ માટે સખત કેદ અને રૂ. ૫,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની રકમની ચુકવણી ન થાય તેવામાં, ૧ વર્ષ માટે સાદી કેદ;

આરોપીને બાકીના આરોપોમાંથી નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવે છે.

આરોપી નં.: ૫ અબ્દુલ્લામિયા યાસિનમિયા કાદરીને નીચે મુજબના ગુનાઓ માટે દોષિત ઠરાવી સજા કરવામાં આવી છે:–

દોષ	**સજા**
પોટાની કલમ ૩ (૩) હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	૧૦ વર્ષ માટે કેદની સજા અને રૂ. ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચુકવણીમાં ડિફોલ્ટ થાય તો, ૨ વર્ષના સમયગાળા માટે સાદી કેદની સજા;

આરોપીને બાકીના આરોપોમાંથી નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવે છે.

આરોપી નં.: ૬ શાનમિયા @ ચાંદખાન સજ્જાદખાનને દોષિત ઠરાવી નીચે મુજબ સજા કરવામાં આવી છે:

દોષ	સજા
પોટાની કલમ ૩ (૩) હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	આજીવન કેદ તથા રૂપિયા ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચુકવણી કરવામાં નિષ્ફળતા થાય તો ૨ વર્ષ માટેની સાદી કેદ;
પોટાની કલમ ૩ (૧) હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	આજીવન કારાવાસ અને રૂા. ૨૫,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની રકમ ન ભરવામાં આવે તો, તે જ રકમ કાયદા અનુસાર વસૂલ કરવામાં આવશે;
પોટાની કલમ ૩ (૩) સાથે કલમ ૫ વાંચી દંડનીય ગુના માટે	૧૦ વર્ષ માટે સખત કેદ અને રૂ. ૫,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચૂકવણી કરવામાં નિષ્ફળતા થાય તો ૧ વર્ષ માટે સાદી કેદ;
વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમની કલમ ૪ સાથે વાચવામાં આવતી ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી હેઠળ	૧૦ વર્ષ માટે કડક કારાવાસ અને રૂ. ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચુકવણીમાં ચૂક થાય તો ૨ વર્ષનો

દંડનીય ગુના માટે	સાદો કારાવાસ;
ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી તથા વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમની કલમો ૩ અને ૬ સાથે વાંચતા દંડનીય ગુનાહિત બાબત માટે	આજીવન કેદ તથા રૂ. ૨૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની રકમની ચુકવણી ન થવા પર, કાયદા અનુસાર તે રકમ વસૂલ કરવાની;
ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે વાંચવાની ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ દંડનીય ગુનાહિત કૃત્ય માટે	મૃત્યુદંડ (ગળામાં ફાંસો આપીને મૃત્યુ થાય ત્યાં સુધી) તથા રૂ. ૨૫,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની રકમની ચુકવણી ન થાય તો, તે જ રકમ કાયદા અનુસાર વસૂલ કરવામાં આવશે;
ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે વાંચાતી કલમ ૩૦૭ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે	આજીવન કેદ અને રૂ. ૨૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચૂકવણી ન થાય તો, ૧ વર્ષ માટે સાદી કેદ;
ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી તથા શસ્ત્ર અધિનિયમની કલમ ૨૫ [૧] [એએ] સાથે વાંચી લાગુ પડતા દંડનીય ગુનામાં	૭ વર્ષના સમયગાળા માટે કઠોર કારાવાસ તથા રૂપિયા ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ; દંડની ચુકવણી ન થાય તેના બદલામાં, ૨ વર્ષનો સાદો

	કારાવાસ;

આરોપીને બાકીના આક્ષેપોમાંથી નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવે છે.

૩. ઉપરોક્ત દરેક આરોપી પર લાદવામાં આવેલી સજા એકસાથે ભોગવવાની રહેશે એવો આદેશ કરવામાં આવે છે. જ્યાં જ્યાં લાગુ પડે ત્યાં આરોપીઓને અટકાયતમાં વિતાવેલ સમયનો સમાયોજિત લાભ આપવામાં આવે છે.

૪. ઉપરોક્ત છ આરોપી વ્યક્તિઓ તથા અન્ય ફરાર અને મૃત્યુ પામેલા આરોપીઓ વિરુદ્ધની ફોજદારી ફરિયાદ પક્ષની કાર્યવાહી ૨૪મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ના રોજ ગાંધીનગર સ્થિત અક્ષરધામ મંદિર પર થયેલા "આતંકવાદી હુમલા"ની ઘટનામાંથી ઉદ્ભવી હતી. રવિવારના દિવસે, તા. ૨૪ સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ના રોજ બપોરે અંદાજે ૪:૪૦ વાગ્યે, એ.કે. ૫૬ રાઇફલ, હેન્ડ ગ્રેનેડ, દારૂગોળો વગેરે હથિયારોથી સજ્જ બે વ્યક્તિઓ ગેટ નં. ૩ પરથી મંદિર પરિસરમાં પ્રવેશ્યા હતા. ઉક્ત બે વ્યક્તિઓ [આગળથી જેમનો ઉલ્લેખ "ફિદાયીન" તરીકે કરવામાં આવ્યો છે] એ મંદિરના મનોરંજન ક્ષેત્ર પાસે અંધાધૂંધ ગોળીબાર શરૂ કર્યો, જ્યાં વિવિધ રમતોનો આનંદ માણવા માટે અનેક લોકો ભેગા થયા હતા. ત્યાંથી ફિદાયીનો મંદિર તરફ વળ્યા. તેમણે યાત્રાળુઓ અને મુલાકાતીઓને

નિશાન બનાવી ગોળીબાર કર્યો. તેઓ સંગ્રહાલય વિસ્તાર સુધી પણ પહોંચ્યા, જ્યાં લોકોની મોટી ભીડ હતી. તેમણે હેન્ડ ગ્રેનેડ ફેંક્યા. ઉપરોક્ત હુમલો આખી રાત દરમિયાન ચાલુ રહ્યો અને ૨૫મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ની વહેલી સવાર સુધી ચાલ્યો. રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા ગાર્ડના કમાન્ડોઝ [આગળથી જેમનો ઉલ્લેખ "એન.એસ.જી. કમાન્ડોઝ" તરીકે કરવામાં આવ્યો છે] એ સમગ્ર મંદિર વિસ્તારનો કબજો સંભાળ્યા પછી અને એન.એસ.જી. કમાન્ડોઝના પ્રતિહુમલામાં બંને ફિદાયીનના મૃત્યુ થયા ત્યાર પછી જ આ હુમલો કાબૂમાં લાવી શકાયો હતો. ઉક્ત ઘટનામાં તેત્રીસ લોકોએ પોતાનો જીવ ગુમાવ્યો હતો અને છ્યાસી લોકોને ઈજાઓ પહોંચી હતી. જે બે મૃતદેહોની ઓળખ થઈ શકી નહોતી, તેઓ ફિદાયીનના હોવાનું માનવામાં આવ્યું હતું. જેમણે પોતાનો જીવ ગુમાવ્યો તેમાં યુવાન અને વૃદ્ધ, પુરુષો અને સ્ત્રીઓ તેમજ એક અજન્મેલ બાળકનો પણ સમાવેશ થતો હતો.

૫. ઘટનાના સંદર્ભમાં પ્રથમ માહિતી અહેવાલ [આંક ૬૮૦] એન.એસ.જી. કમાન્ડોઝે મંદિરનો પરિસર પોલીસને સોંપ્યા બાદ ૨૫મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ના રોજ નોંધવામાં આવ્યો હતો. ઉક્ત પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં આતંકવાદ નિવારણ અધિનિયમ, ૨૦૦૨ [આગળ "પોટા" તરીકે ઉલ્લેખિત] હેઠળનો કોઈ ગુનો દર્શાવવામાં આવ્યો નહોતો. ૩મી

ઑક્ટોબર ૨૦૦૨ના રોજ કરાયેલા આદેશ દ્વારા આ ઘટનાની તપાસ એન્ટી ટેરરિસ્ટ સ્ક્વોડ [આગળ "એ.ટી.એસ." તરીકે ઉલ્લેખિત] ને સોંપવામાં આવી હતી. કોઈ મહત્ત્વપૂર્ણ પ્રગતિ કર્યા વિના તપાસ આશરે એક વર્ષ સુધી એ.ટી.એસ. પાસે જ રહી. ૨૮મી ઑગસ્ટ ૨૦૦૩ના રોજ તપાસ ક્રાઇમ બ્રાન્ચને હસ્તાંતરિત કરવામાં આવી. તપાસ ક્રાઇમ બ્રાન્ચને હસ્તાંતરિત થયા પછી તપાસને ગતિ મળી. ત્યારબાદના થોડા દિવસોમાં આ છ આરોપીઓની ધરપકડ સહિત અનેક ધરપકડો કરવામાં આવી. આરોપીઓના કબૂલાતી નિવેદનો નોંધવામાં આવ્યા. સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધવામાં આવ્યા. મામલાની આગળની તપાસ હાથ ધરવામાં આવી, સ્થળોની ઓળખ કરવામાં આવી અને મુદામાલ વસ્તુઓની જપ્તી કરવામાં આવી. પ્રતિબંધિત આતંકવાદી સંગઠનો "જૈશ–એ–મોહમ્મદ" અને "લશ્કર–એ–તોઇબા" ની સંડોવણી બહાર આવતા પોટા હેઠળનો ગુનો નોંધવામાં આવ્યો. કેસ વિશેષ અદાલતમાં હસ્તાંતરિત કરવામાં આવ્યો. આરોપીઓ વિરુદ્ધ આરોપપત્ર ૨૫મી નવેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ દાખલ કરવામાં આવ્યું. આરોપ [આંક ૮૩] ૧૭મી જૂન ૨૦૦૪ના રોજ ઘડવામાં આવ્યો.

૬. એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે આ જઘન્ય હુમલો ગુજરાત રાજ્યમાં માર્ચ અને એપ્રિલ ૨૦૦૨ના મહિનાઓ દરમિયાન ફાટી નીકળેલા

સામ્પ્રદાયિક દંગલની ઘટનાનો બદલો હતો, જેમાં અનેક મુસ્લિમ વ્યક્તિઓએ પોતાનો જીવ અને મિલકતો ગુમાવી હતી. આ આતંકવાદી હુમલાની યોજના વિદેશી મૂળના કેટલાક અજાણ્યા વ્યક્તિઓએ ઘડી હતી – સંભવતઃ પાકિસ્તાન અને સાઉદી અરેબિયાના. સાઉદી અરેબિયામાં રહેતા ભારતીય મુસ્લિમોને માર્ચ/એપ્રિલ ૨૦૦૨ના મહિનાઓની ઘટનાનો બદલો લેવા માટે ઉશ્કેરવામાં આવ્યા હતા. તેમને આ આતંકવાદી હુમલા માટે નાણાં પૂરાં પાડવા પ્રેરિત કરવામાં આવ્યા હતા. ઉક્ત મુખ્ય સૂત્રધારોએ ફિદાયીનની ભરતી કરી હતી. તેઓ કાશ્મીરથી બરેલી મારફતે રેલગાડી દ્વારા અમદાવાદ આવ્યા હતા. તેમને રાઈફલો, હેન્ડ ગ્રેનેડ, દારૂગોળો અને અન્ય હથિયારો પૂરાં પાડવામાં આવ્યા હતા. આરોપી વ્યક્તિઓએ અમદાવાદ શહેરમાં જરૂરી છુપાવાના ઠેકાણા ઉપલબ્ધ કરાવવામાં; અમદાવાદ શહેરમાં અને તેની આસપાસ પરિવહનની વ્યવસ્થા કરવામાં; તેમના હુમલાને અંજામ આપવા માટે સ્થળ અને સમય પસંદ કરવામાં; અને તેમની સલામતી [હિફાજત] માટે તેમને નમાઝની અંતિમ વિધિ કરાવવામાં તેમનો સાથ આપ્યો હતો.

૭. બે ફિદાયીન અને ફરાર રહેલા ૨૬ આરોપીઓ સહિત છ અપીલકર્તાઓ તથા અન્ય ૨૮ વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ આરોપ ઘડવામાં આવ્યો હતો. એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે ૨૭મી ફેબ્રુઆરી ૨૦૦૨ના રોજ ગોધરામાં

થયેલી સાબરમતી એક્સપ્રેસ ટ્રેન કરુણહત્યાની ઘટનાના અનુસંધાને ફાટી નીકળેલા સામ્પ્રદાયિક રમખાણો દરમિયાન ગુજરાત રાજ્યમાં મુસ્લિમોને થયેલી જાનહાનિ અને માલમત્તાના નુકસાનનો બદલો લેવા હેતુસર, ગુજરાત રાજ્યમાં હિંદુઓમાં દહેશત ફેલાવવા અને ગુજરાત રાજ્ય વિરુદ્ધ યુદ્ધ છેડવા માટે એક ફોજદારી કાવતરું રચવામાં આવ્યું હતું, જેમાં કેટલાક મુસ્લિમોએ હિંદુ કારસેવકોને જીવતા સળગાવી દીધા હતા. આરોપી નં. ૧ થી ૬ તથા ફરાર આરોપી નં. ૩ થી ૨૮એ પરસ્પર મળતાવળથી, સાઉદી અરેબિયાના જિદ્દાહ, શિફ્ફા અને રિયાધ નગરોમાં કામ કરતાં ભારતીય મુસ્લિમોને આરોપી નં. ૩ના નિવાસસ્થાને એકત્ર કર્યા હતા; આરોપી નં. ૧, ૩ અને ૫ તથા ફરાર આરોપી નં. ૩, ૪, ૫, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫, ૧૬, ૧૭, ૧૮, ૧૯, ૨૦, ૨૧, ૨૨, જેઓ પ્રતિબંધિત આતંકવાદી સંગઠનો "જૈશ–એ–મોહમ્મદ તંઝીમ" અને "લશ્કર–એ–તોઇબા"ના સભ્યો હતા, તેમણે ઉશ્કેરણીજનક નિવેદનો અને ઉચ્ચારો કર્યા તથા ગુજરાત રાજ્યમાં દહેશત ફેલાવવા માટે કાવતરું રચ્યું. તેમણે આરોપી નં. ૩ના નિવાસસ્થાને અને પાર્ટી પ્લોટોમાં ગુજરાત રાજ્યમાં મુસ્લિમોને થયેલા નુકસાન દર્શાવતી કૅસેટો તેમજ મુસ્લિમ પુરુષો, સ્ત્રીઓ અને બાળકોના મૃતદેહોના ભયાનક ફોટોગ્રાફ્સ અને વિડીયો બતાવ્યા; કૅસેટોનું વિતરણ કર્યું અને ભારતની એકતા અને અખંડિતતાને નુકસાન પહોંચાડે તેવા લલચાવનારા નિવેદનો કર્યા; હિંદુ

નેતાઓની હત્યા કરવા અને હિંદુ લોકોના દેહ તથા માલમત્તાને નુકસાન પહોંચાડવા બાબતે પણ ઉશ્કેરણી કરી. આરોપી નં. ૧ અને ૩ તથા ફરાર આરોપી નં. ૩ થી ૫ અને ૧૨ થી ૨૨ પાકિસ્તાનની આઈ.એસ.આઈ.ના પ્રેરણે આતંકવાદી સંગઠન "જૈશ–એ– મોહમ્મદ"ના સભ્ય બન્યા હતા અને તે માટે નાણાં એકત્ર કર્યા હતા. ફરાર આરોપી નં. ૪, જે આરોપી નં. ૨ આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરીનો ભાઈ હતો, તેણે ટેલિફોન દ્વારા આરોપી નં. ૨ને ગુજરાતમાં દહેશત ફેલાવવા માટે પૂરતું માનવબળ, શસ્ત્રો અને નાણાં પૂરાં પાડવાની ખાતરી આપી હતી. તેણે આરોપી નં. ૨ને અમદાવાદ શહેરમાં ફિદાયીનને છુપાવાના ઠેકાણા ઉપલબ્ધ કરાવવા પણ સૂચના આપી હતી. આરોપી નં. ૨એ આરોપી નં. ૪ અને ૫નો સંપર્ક કર્યો, જેઓ દરીયાપુર બાવાહિર હોલ ખાતેના રાહત કેમ્પમાં કામ કરતા હતા અને યુવાન મુસ્લિમ છોકરાઓને ઉશ્કેરતા હતા. ચર્ચા બાદ સાઉદી અરેબિયાથી નાણાં મંગાવવાનો નિર્ણય થયો. આતંકવાદી હુમલો અમલમાં મૂકવાની જવાબદારી આરોપી નં. ૨, ૪ અને ૫એ સ્વીકારી હતી. ફરાર આરોપી નં. ૯, ૧૦ અને ૧૧, જેઓ સાઉદી અરેબિયાના રહેવાસી હતા અને "જૈશ–એ–મોહમ્મદ" સાથે કામ કરતા હતા, તેમણે ફરાર આરોપી નં. ૮ તથા અન્ય એક વ્યક્તિ મારફતે આરોપી નં. ૨ને અમદાવાદમાં નાણાં મોકલ્યાં હતા. ૨૬મી એપ્રિલ ૨૦૦૨ના રોજ, આરોપી નં. ૨ હૈદરાબાદ ખાતે હોટેલ જી–રોયલમાં ફરાર આરોપી નં. ૧૬

અને ૨૩ને મળ્યો હતો જેથી તેઓને ગુજરાત રાજ્યમાં મુસ્લિમોને થયેલા નુકસાનનો બદલો લેવા માટે દહેશત ફેલાવવાના ઈરાદા અંગે સમજાવી શકે તથા તે હેતુ માટે નાણાં, શસ્ત્રો અને માનવબળની વ્યવસ્થા કરી શકે. તે અનુસંધાને, ફરાર આરોપી નં. ૨૩એ કાવતરું અમલમાં મૂકવા માટે આરોપી નં. ૨ને રૂપિયા ૩,૫૦૦ આપ્યા હતા. ઉપરોક્ત ફોજદારી કાવતરું અમલમાં મૂકવા માટે ફરાર આરોપી નં. ૧૬એ સામ્પ્રદાયિક રમખાણો દરમિયાન અમદાવાદમાં ચલાવવામાં આવતા રાહત કેમ્પોની મુલાકાત લીધી હતી. તેના કહેવા પર આરોપી નં. ૬એ રાહત કેમ્પમાં આશ્રય લીધેલા યુવાન મુસ્લિમ છોકરાઓને તાલીમ માટે પાકિસ્તાન મોકલવાની વ્યવસ્થા કરી હતી. ઉક્ત ફોજદારી કાવતરું અમલમાં મૂકવા માટે ફિદાયીન અને ફરાર આરોપી નં. ૩ ૨૪મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ પહેલાં અમદાવાદ આવ્યા હતા. આરોપી નં. ૨એ તેઓને રેલવે સ્ટેશન પર આવકાર્યા હતા. આરોપી નં. ૪ અને ૫એ દરીયાપુરના બાવાહિર હોલમાં તથા અન્ય એક સ્થળે તેમને આશ્રય આપ્યો હતો. આરોપી નં. ૪એ ઉર્દૂમાં ઉશ્કેરણીજનક લખાણ તૈયાર કર્યું હતું, જે એન.એસ.જી. કમાંડો દ્વારા કરાયેલા પ્રતિહુમલા પછી ફિદાયીનો માર્યા ગયા ત્યારબાદ તેમની પાસેથી મળી આવ્યું હતું. આરોપી નં. ૨એ ધ્રુવનારાયણ રામતીર્થ પાંડે [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧૧૭ : આંક ૬૪૨]ની માલિકીની ઓટો–રિક્શા નં. જી.આર.ડબલ્યુ.–૩૮૬૧ મેળવી હતી અને અમદાવાદ શહેરમાં તેમને

ફરાવ્યો હતો જેથી તેઓને ભારતીય જનતા પાર્ટીનું પાર્ટી કાર્યાલય, વિશ્વ હિંદુ પરિષદનું કાર્યાલય તથા અન્ય ભીડભાડવાળા વિસ્તારો, ગાંધીનગર સ્થિત અક્ષરધામ મંદિર જ્યાં મોટા પ્રમાણમાં હિંદુ લોકો આવતા હોય તે સ્થળ, તેમજ જ્યાં મહત્તમ નુકસાન પહોંચાડવા માટે આતંકી હુમલો કરી શકાય તેવા સ્થળો બતાવી શકાય. આરોપી નં. ૨એ ફિદાયીનોના રાત્રિવિશ્રામ માટે તેના ભાઈ હબીબ ઉપનામ અબ્બાસના નિવાસસ્થાને વ્યવસ્થા કરી હતી. ૨૪મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ના રોજ, ઘટના અગાઉ, આરોપી નં. ૨ અને ફરાર આરોપી નં. ૨૩ અક્ષરધામ મંદિરે ગયા હતા અને ત્યાં રાહ જોઈ રહ્યા હતા. તે સમયે, ફિદાયીન [મૃત આરોપી નં. ૧ અને ૨] રજનીકાંત [રાજુજી] ભલ્લાજી ઠાકોરે [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ-૬૮ આંક ૩૯૧] ચલાવતી એમ્બેસેડર કારમાં ત્યાં પહોંચ્યા હતા. ફિદાયીનોએ ગેટ નં. ૩ કૂદી પાર કર્યા પછી, અક્ષરધામ મંદિરમાં પ્રવેશ કર્યો અને લોકો પર ગોળીબાર શરૂ કર્યો, ત્યારબાદ આરોપી નં. ૨ અને ફરાર આરોપી નં. ૨૩ મંદિર છોડી બાવાહિર હોલ પરત આવ્યા હતા. આરોપી નં. ૪ અને ૫ના સૂચનાનુસાર, આરોપી નં. ૨એ ફરાર આરોપી નં. ૨૩ને અમદાવાદ રેલવે સ્ટેશન સુધી છોડ્યો હતો અને ભાડાની ટેક્સીમાં તેને બરોડા જવા માટે વ્યવસ્થા કરી હતી.

મૃત આતંકવાદી ઝુબેર, જે આતંકવાદી સંગઠન "જૈશ-એ-મોહમ્મદ" નો સક્રિય સભ્ય હતો, તેણે આરોપી નં. ૬ નો પરિચય ફરાર આરોપી નં. ૨૪

અને ૨૫ સાથે કરાવ્યો હતો. ફરાર આરોપી નં. ૨૪ અને ૨૫ ની મદદથી આરોપી નં. ૬ એ મઝગાંવ [જમ્મુ કાશ્મીર] માંથી રૂ. ૪૦,૦૦૦/= માં એક એમ્બેસેડર કાર ખરીદી હતી અને એ.કે. ૫૬ રાઈફલો, મેગેઝીનો, હેન્ડ ગ્રેનેડ, વિસ્ફોટકો વગેરે જેવા શસ્ત્રો વહન કરી શકાય તે માટે છુપાવેલી ખોખલી જગ્યા ઉપલબ્ધ થાય તે રીતે તે એમ્બેસેડર કારમાં ફેરફાર કરાવ્યો હતો. આરોપી નં. ૬ એ ફરાર આરોપી નં. ૨૪ ની મદદથી ફિદાયીનોને એમ્બેસેડર કાર નં. કે.એમ.ટી.–૪૧૩ માં અનંતનાગથી બરેલી સુધી મુસાફરી કરવાની વ્યવસ્થા કરી હતી અને બરેલીથી ફિદાયીનોને અમદાવાદ મોકલ્યા હતા. આરોપી નં. ૬ એ ફરાર આરોપી નં. ૨૭ ની મદદથી અને ફરાર આરોપી નં. ૨૮ ની સંગતમાં શસ્ત્રો અમદાવાદ લાવ્યા હતા. ફરાર આરોપી નં. ૭ એ આરોપી નં. ૬, ફિદાયીનો અને ફરાર આરોપી નં. ૨૬ ને પોતાના ઓટો–રિક્શામાં શસ્ત્રોનું પરિવહન કરવામાં મદદ કરી હતી. આરોપી નં. ૬ એ આતંકવાદી ઝુબેર પાસેથી રૂ. ૩૦,૦૦૦/= પ્રાપ્ત કર્યા હતા [જેનું પછી અથડામણમાં મૃત્યુ થયું હતું].

૮. આમ, અદાલત સમક્ષના આરોપી, તેમજ ફરાર આરોપીઓ અને ફિદાયીનોએ ભારત સરકાર અને ગુજરાત સરકાર વિરુદ્ધ યુદ્ધ છેડવા માટે; ભારતની એકતા, અખંડિતતા અને સર્વભૌમત્વ પર પ્રહાર કરવા માટે ગુનાહિત કાવતરું રચ્યું હતું. હાજર તથા ફરાર આરોપીઓએ પરસ્પર

મિલીભગતમાં કાવતરું રચ્યું, ફિદાયીનોની ભરતી કરી, હથિયારો અને વિસ્ફોટકો એકત્ર કર્યા, અને ભારત સંઘ તથા ગુજરાત રાજ્ય વિરુદ્ધ યુદ્ધ છેડવાના જ્ઞાન અને ઈરાદા સાથે તેમનો ઉપયોગ કર્યો, જેથી ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે કલમ ૧૨૧; કલમ ૧૨૪એ; કલમ ૧૨૩; કલમ ૧૫૩એ; કલમ ૩૦૨; કલમ ૪૫૨ અને કલમ ૩૦૭ હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ આચરી શકાય; ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે શસ્ત્ર અધિનિયમ, ૧૯૫૯ની કલમ ૨૯, કલમ ૨૫[૧](એએ); કલમ ૨૭ હેઠળ દંડનીય; ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમ, ૧૯૦૮ની કલમ ૩, કલમ ૪ અને કલમ ૬ હેઠળ દંડનીય; ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે કલમ ૧૫૩એ હેઠળ દંડનીય; ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે વંચાયેલા આતંકવાદ નિવારણ અધિનિયમ, ૨૦૦૨ની કલમ ૩(૧)(એ)(બી); કલમ ૩(૩); કલમ ૪; કલમ ૨૧; કલમ ૨૧(૨) હેઠળ દંડનીય અને બૉમ્બે પોલીસ અધિનિયમ, ૧૯૫૧ની કલમ ૧૩૫(૧) હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ કરવા માટે.

૯. ગુજરાત સરકારના ગૃહ વિભાગના મુખ્ય સચિવ, ગાંધીનગર–શ્રી કુલદીપ ચંદ કપૂર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૮૮ : આંક ૪૯૭] એ પોટાની કલમ ૫૦ હેઠળ ગુજરાત સરકારે આરોપીઓ વિરુદ્ધ પોટા હેઠળ કાર્યવાહી

ચલાવવા માટે આપેલી મંજૂરી આંક ૪૯૮ સાબિત કરી છે. ભાવનગરના મ્યુનિસિપલ કમિશનર શ્રી સૈયદ જાવેદ હૈદર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯૨ : આંક ૫૨૫] એ ગાંધીનગરના જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ તરીકે તેમના દ્વારા આરોપીઓ વિરુદ્ધ હથિયાર અધિનિયમ અને વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમ હેઠળ કાર્યવાહી ચલાવવા માટે અપાયેલી મંજૂરી આંક ૫૨૭ સાબિત કરી છે.

૧૦. ઉપરોક્ત મંજૂરી આંક ૪૯૮ અને ૫૨૭ની કાયદેસરતા અમારી સમક્ષ પડકારવામાં આવી નથી.

૧૧. ઘટના ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓ તથા ઈજાગ્રસ્ત સાક્ષીઓ, શ્રી પ્રવિણભાઈ છોટાલાલ ખેતાણી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૩:આંક ૧૨૫]; જિતેન્દ્ર રાધેશ્યામ શાહ (ઈજાગ્રસ્ત) [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૭: આંક ૧૩૪]; મદનસિંહ વર્સિંહ પસાયા (ઈજાગ્રસ્ત) [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૮: આંક ૧૩૫]; અનવરભાઈ કરીમભાઈ મીર (ઈજાગ્રસ્ત) {ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯ આંક ૧૩૬]; રાજેશભાઈ મધુભાઈ પટેલ (ઈજાગ્રસ્ત) [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૦:આંક ૧૩૭]; પરેશભાઈ જયંતીભાઈ બ્રાહ્મિન (ઈજાગ્રસ્ત) [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૧ : આંક ૧૩૮]; ગુરમીતસિંહ ભજનસિંહ બગ્ગા (ઈજાગ્રસ્ત) [ફરિયાદપક્ષના

સાહેદ–૧૩: આંક ૧૪૮]; સંતોષ વેંકટેશ કુલકર્ણી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૪: આંક ૧૪૯]; કોડસિંહ ઉદેસિંહ જાદવ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૫:આંક ૧૫૦]; નરેન્દ્ર રતિલાલ ભટ્ટ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૬:આંક ૧૫૧]; અભીપ્ષાબેન જયનારાયણભાઈ જોશી (ઈજાગ્રસ્ત) [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૯: આંક ૧૬૧]; જયંતીભાઈ રતિલાલ પટેલ (ઈજાગ્રસ્ત) [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૨૦: આંક ૧૬૨]; એસઆરપી કમાન્ડો કીર્તનસિંહ અમરસિંહ બારિયા (ઈજાગ્રસ્ત) {ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૨૧ : આંક ૧૬૩]; પોલીસ સબ–ઈન્સ્પેક્ટર–દિગ્વિજયસિંહ પાથુભા ચુડાસમા (ઈજાગ્રસ્ત) [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૬૭: આંક ૩૯૦]; નિશિતભાઈ કનુભાઈ આચાર્ય {ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૧૪:આંક ૬૩૩]; ઋષિકેશ પુંડરિકભાઈ હાથી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૧૫ : આંક ૬૩૪] તથા રણદીપસિંહ હરવિંદરસિંહ છબાડા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૧૬ : આંક ૬૪૧] ના પુરાવાથી સાબિત કરવામાં આવી છે.

૧૨. મૃત્યુઆંક પોસ્ટમોર્ટમ નોંધો આંક ૧૭૦ અને ૧૭૧ દ્વારા સાબિત થાય છે, જે ડૉ. જયંતીલાલ વિરજીભાઈ સાપાપરા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૨૨ : આંક ૧૬૯] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૧૭૪ અને ૧૭૫, જે ડૉ. વિંદોભાઈ વીરાભાઈ મકવાણા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૨૪ : આંક

૧૭૩] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૧૭૭, જે ડૉ. રામાભાઈ વિઠ્ઠલદાસ પટેલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૨૫ : આંક ૧૭૬] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યો છે; આંક ૧૭૯, જે ડૉ. હેમંતભાઈ દાહ્યાભાઈ પટેલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૨૬ : આંક ૧૭૮] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યો છે; આંક ૧૯૪, જે ડૉ. હેમંત રમેશચંદ્ર પાર્થિવ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૩૦ : આંક ૧૯૩] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યો છે; આંક ૧૯૬, ૧૯૭ અને ૧૯૮, જે ડૉ. વિનોદકુમાર અંબાલાલ પટેલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૩૧ : આંક ૧૯૫] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૨૦૧, ૨૦૨ અને ૨૦૩, જે ડૉ. ગોવિંદભાઈ દાહ્યાભાઈ પટેલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૩૨ : આંક ૨૦૦] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૨૦૫ અને ૨૦૬, જે ડૉ. સુનિલભાઈ બલદેવભાઈ પટેલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૩૩ : આંક ૨૦૪] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૩૫૦, ૩૫૧, ૩૫૨, ૩૫૩ અને ૩૫૪, જે ડૉ. મનીષભાઈ સુતારિયા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૬૩ : આંક ૩૪૯] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૩૫૬ અને ૩૫૭, જે ડૉ. દિપેશભાઈ મગનભાઈ પટેલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૬૪ : આંક ૩૫૫] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૩૫૯, ૩૬૦ અને ૩૬૧, જે ડૉ. ઈશ્વરભાઈ કે. પ્રજાપતિ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૬૫ : આંક ૩૫૮] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૪૬૭ અને ૪૬૮, જે ડૉ. મયંક મણિલાલ પટેલ [ફરિયાદપક્ષના

સાહેદ–૭૯ : આંક ૪૬૬] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૪૭૦ અને ૪૭૧, જે ડૉ. દિપકભાઈ પોપટભાઈ પટેલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૮૦ : આંક ૪૬૯] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૪૯૨, ૪૯૩, ૫૫૭ અને ૫૫૮, જે ડૉ. ધર્મેશભાઈ સોમાભાઈ પટેલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૮૭ : આંક ૪૯૧] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે.

૧૩. તપાસ પંચનામું આંક ૨૫૦ પંચ સાક્ષી શિલ્પાબેન બકુલભાઈ દોશી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૩૬ : આંક ૨૪૯] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યું છે; આંક ૨૫૨ શૈલેન્દ્ર મહેન્દ્રભાઈ આહીર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૩૭ : ૨૫૧] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યું છે; આંક ૨૫૪ થી ૨૫૬ પંચ સાક્ષી સુવર્ણાબેન પદ્યુમ્નાભાઈ નાણાવટી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૩૮ : આંક ૨૫૩] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૨૫૮ અને ૨૫૯ પંચ સાક્ષી–શ્રી પ્રવીણભાઈ માધવદાસ પટેલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૩૯ : આંક ૨૫૭] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૨૬૧ થી ૨૬૩ પંચ–સાક્ષી રોહિતકુમાર કાંતિલાલ પટેલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૪૦ : આંક ૨૬૦] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૨૬૫ પંચ–સાક્ષી રાજેન્દ્રકુમાર હીરાલાલ રાધનપુરા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૪૧ : આંક ૨૬૪] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યું છે; આંક ૨૬૭ પંચ–સાક્ષી

શૈલેષભાઈ પ્રભુલાલ ઠક્કર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૪૨ : આંક ૨૬૬] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યું છે; આંક ૨૬૯ પંચ–સાક્ષી સુકેતુભાઈ જામનાદાસ મહેતા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૪૩ : આંક ૨૬૮] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યું છે; આંક ૨૭૧ પંચ–સાક્ષી જગદીશભાઈ મુલચંદભાઈ પટેલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૪૪ : આંક ૨૭૦] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યું છે; આંક ૨૭૩ થી ૨૭૫ પંચ–સાક્ષી બિપિનસિંહ પૃથ્વીસિંહ ચાવડા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૪૫ : આંક ૨૭૨] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૨૭૭ પંચ સાક્ષી શિરીષભાઈ શશિકાંતભાઈ શાહ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૪૬ : આંક ૨૭૬] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યું છે; આંક ૨૭૯ પંચ–સાક્ષી ત્રિલોચનસિંહ અવતારસિંહ સરદાર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૪૭ : આંક ૨૭૮] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યું છે; અને તપાસ પંચનામું આંક ૨૮૧ પંચ સાક્ષી નરેશકુમાર થાણમલ શાહ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૪૮ : આંક ૨૮૦] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યું છે.

૧૪. વ્યક્તિઓને થયેલી ઈજાઓ આંક ૩૮૫ તરીકેના તબીબી પ્રમાણપત્રોથી સાબિત કરવામાં આવી છે, જે ડૉ. યોગેશ રમેશકાંત પરીખ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૨૩ : આંક ૧૭૨] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૧૮૧, જે ડૉ. મુકેશભાઈ એન. શાહ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૨૭

: આંક ૧૮૦] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યો છે; આંક ૧૮૨ થી ૧૮૯, જે ડૉ. કુણાલ દશરથભાઈ પટેલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૨૮ : આંક ૧૮૨] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૧૯૧ અને ૧૯૨, જે ડૉ. ગૌતમભાઈ વ્રજલાલ નાયર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૨૯ : આંક ૧૯૦] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૨૦૭ થી ૨૨૩, જે ડૉ. મનીષા પ્રાણજીવન ધીમેર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૩૪ : આંક ૨૦૭] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૨૨૫ થી ૨૪૭, જે ડૉ. પ્રદીપકુમાર સિંહ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૩૫ : આંક ૨૨૪] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે; આંક ૩૬૩ થી ૩૮૫, જે ડૉ. રાજેન્દ્રકુમાર ભગીરથ જોશી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૬૬ : આંક ૩૬૨] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યા છે.

૧૫. આંક ૫૨૪ની યાદી, ફિદાયીનોના મૃતદેહો અને મૃત ફિદાયીનોના મૃતદેહ પરથી મળેલ મુદામાલ વસ્તુઓ, જેમાં ઉર્દૂ ભાષાની બે નોંધોનો પણ સમાવેશ થાય છે, તે લેફ્ટનન્ટ કર્નલ લાંબા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯૧] દ્વારા પંચનામું આંક ૪૪૦ હેઠળ વિભાગીય પોલીસ અધિકારી–શ્રી જી.એલ. સિંઘલને સોંપવામાં આવ્યા હતા, તે હકીકત પંચ–વિનોદકુમાર વાલજીભાઈ ઉઢેચા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૭૪ : આંક ૪૩૯] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવી છે.

૧૬. આંક ૬૫૦ મુજબના પંચનામા હેઠળ ગુનાસ્થળ પરથી સફેદ રંગની એ.ડી. જેલ પેનની જપ્તિ પંચ હરેશભાઈ ચીમનલાલ શાહ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૧૯ : આંક ૬૪૯] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવી છે. મુદ્દામાલ પેનને આંક ૬૨૧ મુજબના પંચનામા હેઠળ [વસ્તુ નં. ૫૫] ન્યાયવિજ્ઞાન પ્રયોગશાળામાં મોકલવામાં આવી હતી. એફ.એસ.એલ.નો અહેવાલ આંક ૬૬૮ દ્વારા આંક ૬૫૮ મુજબના ઉર્દૂ લખાણો મુદ્દામાલ પેનની જ શાહીથી લખાયેલા હોવાનું પુષ્ટિ કરવામાં આવ્યું હતું.

૧૭. ૨૫મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ની બપોરે મંદિરના પરિસર પરથી પંચનામું આંક ૩૯૬ હેઠળ મુદ્દામાલ વસ્તુઓની વસૂલાત [૮૪ સંખ્યામાં] પંચ– પ્રકાશસિંહ રતનસિંહ વાઘેલા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૭૧ : આંક ૩૯૫] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવી છે.

૧૮. ગેટ નં. ૩ થી મંદિર સુધીના મંદિર પરિસરના આંક ૪૩૫ મુજબના પંચનામા તથા મુદ્દામાલ વસ્તુઓની જપ્તી પંચ પ્રકાશસિંહ રતનસિંહ વાઘેલા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૭૧ : આંક ૩૯૫] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવી છે.

૧૯. રાઈફલ–૩૦૩ની ખાલી ગોળી, રાઈફલ બટ્ટા નં. ૫૫૩ની જપ્તિ, બાકી રહેલ હેન્ડ ગ્રેનેડોના નિકાલ, એસ.આર.પી. જવાનોના અગ્નિશસ્ત્રોમાંથી ખાલી કારતૂસોની જપ્તિ, આઇ.જી. શ્રી વી.વી. રબારી દ્વારા રજૂ કરાયેલા ખાલી કારતૂસો; પોલીસ કોન્સ્ટેબલની ડોંગરી રજૂ કરવી અને સીલ કરવી, ઈજાગ્રસ્ત સાક્ષીઓ પાસેથી ગોળીઓની જપ્તિ, ઈજાગ્રસ્ત પી.એસ.આઇ.–દિગ્વિજયસિંહ ચૂડાસમા તથા ઈજાગ્રસ્ત સાક્ષીના કપડાં રજૂ કરવાં, તેમજ ઈજાગ્રસ્ત પાસેથી જપ્ત કરાયેલા હેન્ડ ગ્રેનેડોના ટુકડાઓ અને ગોળીઓ, આ બધું પંચનામા આંક ૫૫૩, ૧૦૬, ૧૨૧, ૧૦૭, ૫૯૬, ૧૦૮, ૫૯૭, ૧૦૯, ૧૧૦, ૧૧૧ અને ૧૬૦ દ્વારા સાબિત થાય છે.

૨૦. મૃત્યુ પામેલા ફિદાયીનો પાસેથી કબજે લેવાયેલ બે દારૂગોળાની થેલીઓના સીલ કરવાની આંક ૧૧૯ મુજબની પંચનામાની સાબિતી પંચ–દિલીપસિંહ ભવાનસિંહ મકવાણા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧ આંક ૧૧૭] દ્વારા કરવામાં આવી છે.

૨૧. હૈદરાબાદના નામપલ્લી સ્થિત હોટેલ જી.રોયલ લોજના એન્ટ્રી રજિસ્ટરમાં સાક્ષી–અબ્દુલ વહીદ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૬] ની વિવાદિત સહીની જપ્તી તથા પંચનામું આંક ૫૮૩ હેઠળ એકત્ર કરવામાં આવેલ તેની

નમૂનાત્મક સહીનું સંકલન, પંચ–મનુભાઈ છગનલાલ ઠક્કર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૦૧ : આંક ૫૮૧] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યું છે. પંચનામું આંક ૬૮૪ હેઠળ સાક્ષી અબ્દુલ વહીદ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૬] ની સ્વાભાવિક સહીનું સંકલન, તપાસ અધિકારી શ્રી જી.એલ. સિંઘલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૨૬ : આંક ૬૭૯] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યું છે.

૨૨. મ્યુનિસિપલ સ્ટાફ ક્વાર્ટર્સ, શાહપુરના પરિસરમાંથી પન્ચનામા આંક ૧૨૮ હેઠળ કબજે કરવામાં આવેલ ઓટો–રિક્ષા નં. જી.આર.ડબલ્યુ.–૩૮૬૧ ની જપ્તી પંચ–સુરેશ છોટુભાઈ વસાવા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૨ : આંક ૧૩૯] દ્વારા સાબિત થાય છે.

૨૩. ફિદાયીનો દ્વારા મુલાકાત લેવામાં આવેલા વિવિધ સ્થળો અને તેમણે ૨૨મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ના રોજ ઓટો–રિક્ષા નં. જી.આર.ડબલ્યુ.–૩૮૬૧માં લીધેલો માર્ગ તથા ૨૪મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ના રોજ અક્ષરધામ જવાનો માર્ગ, પંચ–દીપકસિંહ ઘનશ્યામસિંહ ચૂડાસમા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૬૨ : આંક ૩૪૪] દ્વારા સાબિત કરાયેલ પંચનામું આંક ૬૮૨ હેઠળ આરોપી નં.૨એ દર્શાવ્યો હતો.

૨૪. અબ્બાસનું મકાન [આરોપી નં. ૨ આદમ અજમેરીનો ભાઈ] જેમાં ફિદાયીન અને અયુબ [ફરાર આરોપી નં. ૨૩] ને રહેવાની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી, તે આરોપી નં. ૨–આદમ અજમેરી દ્વારા પંચનામા આંક ૫૮૦ હેઠળ ઓળખવામાં આવ્યું હતું, જે પંચ–જિજ્ઞેશ અરવિંદભાઈ શ્રીમાલી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૦૦ : આંક ૫૭૯] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યું હતું.

૨૫. આરોપી નં.૨ આદમ અજમેરીના પાસપોર્ટ તેમજ ટેલિફોન નંબરો સમાવતો કાગળનો એક ટુકડો, ટેલિફોન ડાયરી અને ફેબ્રુઆરી ૨૦૦૩નું વીજળીનું બિલ અંગેનો જપ્તી પંચનામો આંક ૩૩૬, પંચ–સંતોષ કુમાર આર. પાઠક [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૯ : આંક ૩૩૫] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યો છે.

૨૬. આરોપી નં. ૨ આદમ અજમેરીની સ્વાભાવિક સહીના નમૂનાઓ એકત્રિત કરવા સંબંધિત આંક ૪૪૬ નું પંચનામું પંચ–મુકેશભાઈ નટવરલાલ મારવાડી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૭૫ : આંક ૪૪૫] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યું છે અને આરોપી નં. ૨ આદમ અજમેરીની નમૂના હસ્તલિપિની વસૂલાત અંગે આંક ૪૪૮ હેઠળનું પંચનામું પંચ–દિનેશભાઈ ચુનાજી પરમાર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૭૬ : આંક ૪૪૭]

દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યું છે.

૨૭. અમદાવાદથી મુંબઈ માટેની રેલ્વે ટિકિટ, તારીખ ૨૨મી એપ્રિલ ૨૦૦૨, ની જપ્તી અંગેનો પંચનામું આંક ૫૮૯; તારીખ ૨૨મી એપ્રિલ ૨૦૦૨ના ટિકિટોની રદબાતલ સંબંધિત સંચાર; તથા ગાદલા, પંખો, પેટ્રોલ, ભોજન, હોટેલ અંગેની ટેલિફોન ચાર્જ સ્લિપ્સ અને ખર્ચ હિસાબ — આ બધું આરોપી નં. ૨ આદમ અડજમેરીના નિવાસસ્થાન પરથી મળ્યાનું પંચ નવીનચંદ્ર બચરદાસ કહાર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૦૩ : આંક ૫૮૫] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યું છે.

૨૮. રિયાધથી મોકલવામાં આવેલ રૂપિયા ૧૦,૦૦૦/= અને રૂપિયા ૨૦,૦૦૦/= ની પ્રાપ્તી તથા તે કોડ "જિહાદ" હેઠળ આરોપી નં. ૨ આદમ અજમેરીને ચૂકવવામાં આવ્યા હોવાની બાબત સાબિત કરવા માટે મહેબૂબ–એ–ઈલાહી અબુબકર કરીમ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૮૨] પાસેથી એકાઉન્ટ્સ ડાયરીનો પંચનામા આંક ૪૮૧ હેઠળ કરવામાં આવેલ જપ્તી, પંચ–ભારતભાઈ બાબુલાલ પરમાર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૦૨ : આંક ૫૮૪] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવી છે.

૨૯. આરોપી નં. ૨ – આદમ અજમેરીએ આતંકવાદીઓએ અક્ષરધામ પર

હુમલો કર્યો તે પહેલાં રિયાધ, જિદ્દાહ, હૈદરાબાદ વગેરે સાથે ટેલિફોનિક વાતચીત કરવા માટે તેના દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલા એસટીડી/આઇએસડી પી.સી.ઓ. બુથોની ઓળખ કરાવી હતી – પંચનામા આંક ૬૫૯ હેઠળ, જેની સાબિતી તપાસ અધિકારી–વખતસિંહ દેવસિંહ વનાર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૧૨ : આંક ૬૧૪] દ્વારા કરવામાં આવી હતી.

૩૦. સીલબંધ ઉર્દૂ લખાણો પંચનામા આંક ૪૮૫ હેઠળ શ્રી એસ.જી. ખંડેલવાલ, સહાયક નિયામક, ફોરેન્સિક સાયન્સ લેબોરેટરીને સોંપવામાં આવ્યા હતા તે બાબત પંચ–શંકરભાઈ ઈશ્વરભાઈ કાહર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૮૫ : આંક ૪૮૪] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવી છે.

૩૧. આરોપી નં.૪ અબ્દુલ કયુમની સ્વાભાવિક હસ્તલિપી આંક ૬૧૩, જે તેની દ્વારા ઓળખાવવામાં આવેલી ડાયરીમાંથી હતી, તે પંચનામું આંક ૩૦૯ હેઠળ કબજે કરવામાં આવી હતી અને તે પંચ અશોક મનાજી મારવાડી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૪૯ : આંક ૩૦૮] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યું છે. આરોપી નં.૪–અબ્દુલકયુમ ઉર્ફે મુફ્તીસાબ મોહમ્મદભાઈ મન્સુરીની નમૂનાની હસ્તલિપી આંક ૬૯૮, પંચનામું આંક ૩૩૪ હેઠળ લેવામાં આવી હતી, તે પંચ–અરવિંદભાઈ જેહાભાઈ ચાવડા

[ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૮ આંક ૩૩૩] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવી છે. હસ્તલિપી નિષ્ણાત શ્રી જગદીશભાઈ જેઠાભાઈ પટેલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૮૯ : આંક ૫૦૭] એ મત આંક ૫૧૧ સાબિત કર્યો છે. તેમણે એવો મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે વિવાદિત લખાણો એ/૫/એ, એ/૫/બી [ઉર્દૂ લખાણો આંક ૬૫૮] પરની હસ્તલિપી આરોપી નં. ૪– અબ્દુલકયુમની સ્વાભાવિક હસ્તલિપી અને નમૂનાની હસ્તલિપી જેવી જ હતી. અહેવાલ આંક ૫૧૧ને શ્રી આર.કે. જૈન, ડિરેક્ટોરેટ ઑફ ફોરેન્સિક સાયન્સિસ, હૈદરાબાદના નિષ્ણાત અહેવાલ [માર્ક–ટી] દ્વારા પણ પુષ્ટિ મળે છે.

૩૨. પંચ–ભીખાજી બચુજી ઠાકોર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૬૧ : આંક ૩૪૩] ની હાજરીમાં, આંક ૬૮૧ ના પંચનામા હેઠળ, આરોપી નં. ૪ અને ૫ એ ફિદાયીનો માટે છેલ્લી નમાઝ અદા કરવામાં આવી હતી તે સ્થળ તથા જ્યાં હથિયારો પેક કરવામાં આવ્યા હતા તે સ્થળની ઓળખ કરી હતી. સાક્ષીએ અદાલતખંડમાં આરોપી નં. ૪ અને ૫ ની ઓળખ કરી હતી.

૩૩. મુદ્દામાલ–એમ્બેસેડર કાર નં. કેએમટી–૪૧૩ની શ્રીનગર [જે એન્ડ કે] સ્થિત એસઓજી કેમ્પના પરિસરમાથી કરાયેલ જપ્તી તથા પંચનામા આંક ૬૭૧ હેઠળ કારની પાછળની બેઠકી નીચે રહેલી છુપાવેલી ખોખલી જગ્યા

અસ્તિત્વમાં હોવાની તથા તેના ખુલાસાની બાબત પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર–શબીરઅહમદ–પીઆઈ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૨૩ : આંક ૬૭૦] અને સહાયક સબ–ઈન્સ્પેક્ટર–ગુલામમોહમદ દર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૨૪ : આંક ૬૭૩] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવી છે.

૩૪. પંચનામા આંક ૩૧૭ અને ૩૧૯ હેઠળ ગુલશન ગેસ્ટ હાઉસના પેસેન્જર રજિસ્ટરમાંથી તા. ૨૩મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ની એન્ટ્રી નં. ૮૧માંથી યુસુફભાઈ વલીભાઈ ગાંધી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૭] ના વિવાદિત હસ્તલેખ તથા તા. ૨૪મી મે ૨૦૦૩ અને તા. ૨૬મી મે ૨૦૦૩ની એન્ટ્રી નં. ૨૨૪, ૨૨૫ અને ૨૨૬માંથી તેમના સ્વાભાવિક હસ્તલેખની જપ્તી અનુક્રમે પંચ–પૂનમભાઈ નરશીભાઈ પરમાર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૪ : આંક ૩૧૮] અને પંચ–અશોક સહદેવભાઈ કહાર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૩ : આંક ૩૧૬] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવી છે. પંચ–પૂનમભાઈ નરશીભાઈએ ઉપરોક્ત એન્ટ્રી નં. ૮૧ના કોલમ નં. ૧૩માંથી આરોપી નં. ૬–ચાંદખાનની વિવાદિત સહીની જપ્તી પણ સાબિત કરી છે. પંચનામા આંક ૩૨૧ હેઠળ યુસુફ ગાંધી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૭] ના નમૂનાત્મક હસ્તલેખના સંકલનને પંચ–સાજુભા આદરજી ઠાકોરે [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૫ : આંક ૩૨૦] સાબિત કર્યું છે.

૩૫. આરોપી નં. ૬ એ તેના દ્વારા ૨૩મી અને ૨૪મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ના રોજ રહેવા દરમિયાન ઉપયોગમાં લેવાયેલા એસટીડી બૂથોની ઓળખ કરાવી, જે પંચનામું આંક ૩૪૨ હેઠળ નોંધાયેલ છે અને જે પંચ–પ્રહ્લાદ બાગદાજી મારવાડી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૬૦ : આંક ૩૪૧] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યું છે.

૩૬. આરોપી નં. ૬ એ પંચનામા આંક ૫૯૧ મુજબ, જે પંચ– નટવરભાઈ ફકીરચંદ કહાર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૦૪ : આંક ૫૯૦] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યો હતો, તેણે મુલાકાત લીધેલ સ્થળો તથા રેલવે સ્ટેશનથી ગુલશન ગેસ્ટ હાઉસ સુધીનો માર્ગ ઓળખાવ્યો.

૩૭. ટેક્સી ચાલક રજનીકાંત [રાજુજી] ઠાકોરેએ પંચનામા આંક ૧૩૦ હેઠળ ફિદાયીનોના મૃતદેહોની ઓળખ કરી હતી, જે પંચ– ભૂપતસિંહ ચાંદાજી વાઘેલા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫ : આંક ૧૨૯] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યો હતો.

૩૮. કાલુપુર રેલવે સ્ટેશનથી અક્ષરધામ ગેટ નં. ૪ સુધી ફિદાયીનોનો માર્ગ ટેક્સી ચાલક રજનીકાન્ત ઠાકોર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૬૮] દ્વારા પંચનામું આંક ૧૩૧ હેઠળ ઓળખવામાં આવ્યો છે – જે પંચ ભુપતસિંહ

અંદાજી વાઘેલા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫ આંક ૧૨૯] દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યો છે.

૩૯. ફરિયાદ પક્ષે સ્પેશિયલ ટાસ્ક ફોર્સ નં. ૫૧ના લેફ્ટનન્ટ કર્નલ જયદીપ લાંબા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯૧::આંક ૫૨૨] ની તપાસ કરી છે. તેમણે અદાલત સમક્ષ પુરાવામાં જણાવ્યું હતું કે નેશનલ સિક્યુરિટી ગાર્ડનું એક કેન્દ્ર નવી દિલ્હીના નજીક માનેસર ખાતે આવેલું છે. સ્પેશિયલ ટાસ્ક ફોર્સ નં. ૫૧ને ગાંધીનગર સ્થિત અક્ષરધામ મંદિરમાં થયેલા આતંકવાદી હુમલાનો પ્રતિસાદ આપવા સૂચના આપવામાં આવી હતી; અને જમાબંદી આપનાર લેફ્ટનન્ટ કર્નલ લાંબાના નેતૃત્વ હેઠળના ૯૯ કમાન્ડોઝનો સમૂહ ૨૪મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ની મધરાત પહેલાં થોડોક સમય અગાઉ અમદાવાદ આવ્યો હતો. સ્થાનિક પોલીસ તથા અક્ષરધામ મંદિરના રહેવાસીઓ પાસેથી પ્રાથમિક માહિતી પ્રાપ્ત કર્યા બાદ એનએસજીના કમાન્ડોઝે અક્ષરધામ પરિસરની કબજો સંભાળી લીધો અને ફિદાયીનો સામે પ્રતીઆક્રમણ કર્યું. એનએસજીના કમાન્ડોઝે અક્ષરધામ પરિસરની કબજો સંભાળી લે તે પહેલાં અંદાજે બત્રીસ વ્યક્તિઓએ પોતાનું જીવન ગુમાવ્યું હતું. તેમણે પુરાવામાં દર્શાવ્યું કે એનએસજીના કમાન્ડોઝ દ્વારા આતંકવાદી હુમલાનો કેવી રીતે પ્રતિસાદ આપવામાં આવ્યો હતો. સામસામે ગોળીબાર સવારે અંદાજે ૪:૩૦ વાગ્યા સુધી ચાલુ

રહ્યો, ત્યારે એનએસજીના કમાન્ડોઝના પ્રતીઆક્રમણમાં ગોળીના ઈજાઓથી બંને ફિદાયીનોનું મૃત્યુ થયું. ક્રોસ–ફાયરિંગમાં એનએસજીનો એક કમાન્ડો મૃત્યુ પામ્યો. ઈજા પામેલા બીજા એકને દિલ્હી લઈ જવામાં આવ્યો હતો. અંદાજે એક વર્ષ સુધી હોસ્પિટલમાં સારવાર બાદ તેનું મૃત્યુ થયું. સૌપ્રથમ એનએસજીના કમાન્ડોઝે ઓડિટોરિયમમાં ફસાયેલા ૯૦ વ્યક્તિઓને બહાર કાઢ્યા. ત્યારબાદ શોધખોળ હાથ ધરવામાં આવી. જીવંત વિસ્ફોટકોને સ્થળ પર જ નિષ્ક્રિય કરીને નષ્ટ કરવામાં આવ્યા. એનએસજીના કમાન્ડોઝે બે મૃતદેહો; બે એ.કે. ૪૭/૫૬ રાઇફલો, જીવંત હેન્ડ ગ્રેનેડ; કાગળના બે ટુકડાઓ પર ઉર્દૂ લખાણ [આંક ૬૫૮], ચોકલેટ વગેરે ફિદાયીનોના મૃતદેહ પાસેથી કબજે કર્યા. શોધ દરમ્યાન કોઈ પોલીસ અધિકારી હાજર ન હતો. ફિદાયીનોના મૃતદેહોની અને મૃતદેહોમાંથી કબજે કરાયેલ મુદામાલ વસ્તુઓની યાદી આંક ૫૨૪ તૈયાર કરવામાં આવી. તેમણે યાદી આંક ૫૨૪ પર પોતાની સહી સ્વીકારી. ફિદાયીનોના મૃતદેહમાંથી મળેલા કાગળના ટુકડાઓ પર લખાયેલા બે ઉર્દૂ લખાણો પર બ્રિગેડિયર રાજ સીતાપથીની સહી પણ તેમણે સ્વીકારી. તેમણે વધુમાં જામાબંદીમાં જણાવ્યું કે મૃત્યુ પામેલા ફિદાયીનોના શરીર પરથી મળેલા લખાણના વિષયવસ્તુનો અનુવાદ કરવા માટે જમાબંદી આપનારની હાજરીમાં એક મૌલવીને બોલાવવામાં આવ્યો હતો; અને મૌલવીએ તે લખાણનો ગુજરાતીમાં એવો અનુવાદ કર્યો હતો કે ફિદાયીનો

પાકિસ્તાનના અટોક વિસ્તારના હતા અને અક્ષરધામ પરનો હુમલો ગુજરાત રાજ્યમાં થયેલા સામ્પ્રદાયિક રમખાણોમાં મુસ્લિમોને થયેલા નુકસાનનો બદલો લેવા માટે આયોજનબદ્ધ કરવામાં આવ્યો હતો. કાર્યવાહી પૂર્ણ જાહેર કર્યા બાદ અક્ષરધામ પરિસરની કબજો પોલીસને સોંપવામાં આવ્યો. ડિવિઝનલ પોલીસ ઓફિસર શ્રી જી.એલ. સિંઘલે યાદી [આંક ૫૨૪] અને મુદામાલ વસ્તુઓ સ્વીકારી. તેમણે અક્ષરધામ પરિસરનો ચાર્જ સંભાળી લીધો.

૪૦. વિભાગીય પોલીસ અધિકારી, ગાંધીનગર શ્રી જી.એલ. સિંઘલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧૨ : આંક ૬૭૯] નું ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું છે. જણાવેલ શ્રી સિંઘલને ૨૪મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ના રોજ બપોરે અંદાજે ૪ :૫૦ વાગ્યે ગાંધીનગર સ્થિત અક્ષરધામ મંદિર ખાતે ગોળીબાર થયો હોવાનો સંદેશ પ્રાપ્ત થયો હતો. તરત જ તેઓ અને તેમનો સ્ટાફ અક્ષરધામ મંદિર તરફ પ્રસ્થાન કર્યું અને આસપાસના વિસ્તારોના અન્ય પોલીસ સ્ટેશનોને જાણ કરી. એસ.આર.પી. કમાન્ડોઝ અને આતંકવાદ વિરોધી દળના અધિકારીઓને જાણ કરવામાં આવી અને તેમને અક્ષરધામ મંદિર પર બોલાવવામાં આવ્યા. તેમણે પોતાના દ્વારા નોંધાવવામાં આવેલ એફ.આઈ.આર. [આંક ૬૮૦] સ્વીકારી હતી. તેમણે સ્વીકાર્યું કે તેમને લેફ્ટનન્ટ કર્નલ લાંબા પાસેથી યાદી [આંક ૫૨૪]

મુજબ રાઇફલો, મેગેઝીનો, હેન્ડ મુદામાલ ગ્રેનેડ અને ઉર્દૂમાં લખાણ પ્રાપ્ત થયું હતું. તેમણે બ્રિગેડિયર રાજ સીતાપતિના પ્રતિહસ્તાક્ષરવાળું ઉર્દૂમાં લખાણ [આંક ૬૫૮] પ્રાપ્ત થયાનું સ્વીકાર્યું. તેમણે સ્વીકાર્યું કે ૩મી ઑક્ટોબર ૨૦૦૨ના રોજ તપાસ આતંકવાદ વિરોધી દળને સોંપવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ પોલીસ મહાનિદેશક દ્વારા ૨૮મી ઑગસ્ટ ૨૦૦૩ના રોજ કરવામાં આવેલા આદેશ હેઠળ તપાસ અમદાવાદ ક્રાઇમ બ્રાન્ચને હસ્તાંતરિત કરવામાં આવી હતી. બનાવની તારીખ પછી, ૬મી એપ્રિલ ૨૦૦૩ના રોજ તેમની અમદાવાદ શહેર ક્રાઇમ બ્રાન્ચમાં સહાયક પોલીસ કમિશનર તરીકે બદલી કરવામાં આવી હતી. ૨૮મી ઑગસ્ટ ૨૦૦૩ના આદેશના અનુસંધાને, તેમણે શ્રી કે.કે. ધ પેટેલ, પોલીસ અધિક્ષક–એ.ટી.એસ. પાસેથી તપાસનો ચાર્જ સંભાળ્યો હતો. સાઉદી અરેબિયામાં કામ કરતાં અમદાવાદના કેટલાક યુવાનોની સંડોવણી બાબત માહિતી પ્રાપ્ત થઈ હતી. એક અસફાક ભાવનગરિ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૦] ને પૂછપરછ માટે નિવેદક સમક્ષ લાવવામાં આવ્યો હતો. જણાવેલ અસફાક ભાવનગરિની પૂછપરછ દરમ્યાન, કેટલાક સાથીદારોના નામ, જેમ કે, સલીમ શેખ, અલ્તાફ માલેક, મૌલવી અબ્દુલ્લા, આદમ અજમેરી જાહેર થયા હતા. આ પણ જાહેર થયું હતું કે આ હુમલો સાઉદી અરેબિયામાં રહેલા "લક્ષેર–ઇ–તોઇબા" અને "જૈશ–ઇ–મોહમ્મદ" નામના આતંકવાદી જૂથોના એજન્ટો દ્વારા ઘડવામાં આવ્યો હતો અને

તેના માટે નાણાં પુરા પાડવામાં આવ્યા હતા. જણાવેલ હકીકતો જાહેર થતા, આરોપિત સાથીદારોને પકડી લાવી પોલીસ સમક્ષ હાજર કરવામાં આવ્યા હતા. તેમની સંડોવણીની ખાતરી કર્યા બાદ, તેમને ૨૯મી ઑગસ્ટ ૨૦૦૩ના રોજ ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. પ્રતિબંધિત આતંકવાદી જૂથોની સંડોવણીને ધ્યાનમાં રાખીને, પોટાની જોગવાઈઓ લાગુ કરવામાં આવી હતી. તપાસ દરમ્યાન, પોલીસે સાક્ષીઓ નાસિર દોમન, મુનાફ રેડિયેટર, અબ્દુલ વહિદ, અબ્દુલ રહેમાન પનારા, મહેબૂબ ઈલાહી અને અન્યોના નિવેદનો નોંધ્યા હતા. તેમણે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધાવવાની, પોટાની કલમ ૩૨ હેઠળ આરોપીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા કબૂલાતી નિવેદનો નોંધાવવાની, તેમજ આરોપીઓએ પોતાના કબૂલાતી નિવેદનોમાં કરેલા ખુલાસાઓના અનુસંધાને મુદામાલ વસ્તુઓની વસૂલાત કરવાની વ્યવસ્થા કરી હતી. પોલીસ અધિકારી શ્રી વી.ડી. વાનર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૧૨] ને મુદામાલ કાર કબજે કરવા અને જરૂરી માહિતી એકત્રિત કરવા બરેલી મોકલવામાં આવ્યા હતા અને સબ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી આઈ.કે. ચૌહાણ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૨૫] ને કાશ્મીર મોકલવામાં આવ્યા હતા. સબ ઈન્સ્પેક્ટર એમ.ડી. ચૌધરી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૧૦] ને મુદામાલ વસ્તુઓની વસૂલાત માટે હૈદરાબાદ મોકલવામાં આવ્યા હતા. નિવેદકે આરોપીઓના વિવાદિત હસ્તાક્ષરો અને તેમના સ્વાભાવિક

હસ્તાક્ષરો એકત્ર કરવાની પંચનામું તૈયાર કરી હતી. તેમણે ટેલિફોન કૉલોના સંબંધમાં તપાસ કરી હતી. તેમણે મુદામાલ વસ્તુઓની વસૂલાત અંગેના પંચનામાઓ આંક ૩૩૪, ૩૪૫, ૩૪૭, ૪૮૩, ૫૫૬, ૬૮૧, ૫૮૦, ૪૫૦, ૬૮૨, ૬૬૦, ૪૪૬, ૪૪૮, ૩૧૯, ૩૦૭, ૬૮૩, ૬૮૪, ૬૯૭ અને ૬૯૮ પર પોતાના હસ્તાક્ષર હોવાનો સ્વીકાર કર્યો હતો, તથા મુદામાલ વસ્તુઓને ફોરેન્સિક વિજ્ઞાન પ્રયોગશાળા ખાતે તપાસ માટે મોકલી આપી હતી. તેમણે પ્રયોગશાળાના અહેવાલો આંક ૬૮૫, ૬૮૬, ૬૮૮, ૬૯૦, ૬૯૨, ૬૯૪, ૫૧૬ સાબિત કર્યા હતા. તેમણે તે સ્થળનું પંચનામું કર્યું હતું જ્યાં મૃત ફિદાયીનોને આશ્રય આપવામાં આવ્યો હતો અને તે સ્થળનું પણ જ્યાં તેમના કલ્યાણાર્થે નમાઝ અદા કરવામાં આવી હતી. તેમણે પ્રયોગશાળાના અહેવાલો તથા હસ્તલેખ નિષ્ણાતોના અહેવાલો સાબિત કર્યા હતા.

૪૧. ફરિયાદ પક્ષે તપાસ અધિકારી પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી વિનોદભાઈ ટોલિયા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧૧૩:આંક ૬૧૮] ની તપાસ કરી છે. નિવેદક શ્રી ટોલિયા તે પોલીસ અધિકારી હતા જેઓને ગાંધીનગરના અક્ષરધામ મંદિર ઉપર થયેલા આતંકવાદી હુમલાનો સંદેશ પ્રાપ્ત થયો હતો, અને તેઓ ૨૪મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ ના રોજ બપોરે અંદાજે ૪.૫૫ વાગ્યે ત્યાં પહોંચનાર પ્રથમ પોલીસ અધિકારીઓમાંથી એક હતા. તેમણે તથા

વિભાગીય પોલીસ અધિકારી શ્રી સિંઘલે મંદિર પરિસરમાંથી ઘાયલો અને અન્ય લોકોને બહાર કાઢવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો. તેમણે એસ.આર.પી. પ્લાટૂનની મદદથી આતંકવાદી હુમલાનો સામનો કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો. કેટલાક એસ.આર.પી. કર્મચારીઓને ઈજા પહોંચી હતી; એક એસ.આર.પી. કોન્સ્ટેબલ સ્થળ પર જ મૃત્યુ પામ્યો હતો. તેમણે ઘાયલ એસ.આર.પી. કર્મચારીઓને સિવિલ હોસ્પિટલ, ગાંધીનગર ખાતે પહોંચાડ્યા હતા. ત્યારબાદ તેઓ અક્ષરધામ ખાતે ફરજ પર પરત ફર્યા હતા. શ્રી સિંઘલ દ્વારા એફ.આઈ.આર. નોંધાવ્યા બાદ, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨, ૩૦૭, શસ્ત્ર અધિનિયમ, વિસ્ફોટક પદાર્થ અધિનિયમ, બોમ્બે પોલીસ અધિનિયમ હેઠળ દંડનીય ગુનો પોલીસ સ્ટેશન સીઆર નં. ૧ ૩૧૪/૦૨ તરીકે નોંધાયો હતો. તપાસ નિવેદક શ્રી ટોલિયાને સોંપવામાં આવી હતી. ગુનાની ગંભીરતા ધ્યાનમાં રાખીને, તેમણે અંગુઠાછાપ નિષ્ણાતો, સુંઘનારા શ્વાનો, વિડિયોગ્રાફર, ફોટોગ્રાફર, એફ.એસ.એલ. કર્મચારીઓ તથા પંચને ગુનાસ્થળે બોલાવ્યા હતા અને બપોરે અંદાજે ૧૨ વાગ્યે પંચની હાજરીમાં શોધ અને જપ્તીની કાર્યવાહી શરૂ કરી હતી, જે રાત્રે ૧૦ વાગ્યા સુધી ચાલુ રહી હતી. શોધ કાર્યવાહી ગેટ નં. ૩ પરથી હાથ ધરવામાં આવી હતી, જ્યાંથી મૃત્યુ પામેલા ફિદાયીનોએ પ્રવેશ કર્યો હતો, અને તેમની હિલચાલનો પત્તો તે સ્થળ સુધી મેળવવામાં આવ્યો હતો જ્યાં તેઓ મુકાબલામાં માર્યા ગયા હતા. તેમણે ખાલી

કારતૂસોની મળતની, હાથબોમ્બના વિસ્ફોટ થયેલ સ્થળોની, ગોળીબાર થયેલ સ્થળોની, ઘાયલ અને મૃતકોના લોહીના નમૂનાઓની મળતની, મૃતકોના શરીર પરથી મળેલ વસ્તુઓની તથા ગેટ નં. ૩ પાસે ફિદાયીનો દ્વારા મૂકી જવામાં આવેલા એર બેગ, બેડ-રોલ વગેરેની મળતની પંચનામા કર્યા હતા. સજીવ હાથબોમ્બોનો નાશ બોમ્બ નિકાલ દળ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો. તેમણે મૃત્યુ પામેલા ફિદાયીનો અંગે ઇન્કવેસ્ટ અહેવાલ તૈયાર કર્યો હતો. બોમ્બ નિકાલ દળ દ્વારા નિકાલ કરાયેલ સજીવ હાથબોમ્બોનો પંચનામું આંક ૧૦૬ તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો. તેમણે એન.એસ.જી. ટીમના નેતા શ્રી સીતાપથી દ્વારા મૃત્યુ પામેલા ફિદાયીનોના શરીર પરથી મળેલ કપડાં, એકે ૫૬ રાઇફલો, મેગેઝીનો, ખાલી કારતૂસો, સુકા મેવાં, પાઉચ વગેરેની મળતનો પંચનામો નોંધ્યો હતો. તેમણે મુદ્દામાલ વસ્તુઓની મળતના પંચનામા ઉપર પોતાની સહી હોવાની કબૂલાત કરી છે. તેમણે ફિદાયીનોના શરીર પરથી બે ઉર્દૂ લખાણો મળ્યાની તથા એક મૌલવી-મલેક બાપુ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ-૧૨૧ આંક ૬૫૭] ને બોલાવ્યાની સાક્ષી આપી છે. જણાવેલ મૌલવીએ ઉર્દૂ લખાણ ગુજરાતી લિપિમાં લિપીબદ્ધ કરીને વાંચી સંભળાવ્યું હતું [આંક ૭૭૫].

૪૨. ફરિયાદ પક્ષે પોલીસના ડેપ્યુટી ઇન્સ્પેક્ટર જનરલ-શ્રી વિરમભાઈ

વિસાભાઈ રબારી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૭૨:આંક ૪૩૭]; જિલ્લા પોલીસ અધિક્ષક, ગાંધીનગર શ્રી રાજેન્દ્ર કુમાર બાબુલાલ બ્રહ્મભટ્ટ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૮૧ : આંક ૪૭૫]; પોલીસ સ્ટેશન અધિકારી, સેક્ટર–૭, ગાંધીનગર શ્રી નટવરલાલ શંકરલાલ જોશી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૮૬ : આંક ૪૮૬], જેઓ અક્ષરધામ મંદિર ખાતે ફરજ પર હાજર હતા, તેમનું પરીક્ષણ કર્યું હતું.

૪૩. ફરિયાદ પક્ષે પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી પ્રકાશચંદ્ર રામજીભાઈ મહેરા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૦૫ : આંક ૫૯૨] ની તપાસ કરી છે. જણાવેલ શ્રી મહેરાને ૨૪મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ના રોજ અક્ષરધામ મંદિરે થયેલા હુમલાનો સંદેશ પ્રાપ્ત થયો હતો. તેઓ તાત્કાલિક અક્ષરધામ મંદિર ખાતે ગયા હતા અને સમગ્ર રાત્રિ તથા બીજા દિવસની વહેલી કલાકો સુધી ફરજ પર રહ્યા હતા. આંક ૪૪૦ મુજબના પંચનામા હેઠળ આંક ૫૨૪ની યાદી અનુસાર મૃત્યુ પામેલા ફિદાયીનોના શરીર પાસેથી લેફ્ટનન્ટ કર્નલ લાંબા દ્વારા કબજે લેવાયેલ મુદ્દામાલની વસ્તુઓ તેમણે પ્રાપ્ત કરી હતી. તેમણે આંક ૨૬૭ના ઇનક્વેસ્ટ પંચનામા પર પોતાની સહી હોવાનું સ્વીકાર્યું છે.

૪૪. ફરિયાદ પક્ષે પોલીસ સબ–ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી ગંભીરસિંહ વાજેસિંહ પઢેરિયા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૦૬ : આંક ૫૯૪] ની તપાસ કરી છે. ઉક્ત શ્રી

પઢેરિયા, ભલે તેઓ રજા પર હતા, તેમ છતાં અક્ષરધામ મંદિર પર હુમલો થયાનો સંદેશ પ્રાપ્ત થતાં અક્ષરધામ મંદિરે ગયા હતા અને ફરજ પર હાજર થયા હતા. તેઓ આખી રાત તેમજ બીજા દિવસે સુધી ફરજ પર હતા. તેમણે મુદ્દામાલ વસ્તુઓ, ખાલી કારતૂસ, ઈજાગ્રસ્ત વ્યક્તિઓના કપડાં, હાથબોંબના છરરાં તથા ઈજાગ્રસ્તોના શરીરમાંથી મળેલી ગોળીઓ કબજે કરવામાં આવી હોવાનો સ્વીકાર કર્યો છે. તેમણે મુદ્દામાલ વસ્તુઓની જપ્તી અંગેના પંચનામા પર પોતાની સહી હોવાનો પણ સ્વીકાર કર્યો છે.

૪૫. પોલીસ સબ–ઈન્સ્પેક્ટર શ્રી પદમસિંહ વખાતસિંહ ચંપાવત [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ : ૧૦૭ : આંક ૫૦૦] ની ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી છે. ઉક્ત સાક્ષી શ્રી ચંપાવત અક્ષરધામ ઘટનાના સંદર્ભમાં વિશેષ તપાસ ટીમના સભ્ય હતા. તેમણે ઈજાગ્રસ્તોના નિવેદનો નોંધ્યા હતા. તેમણે ઈજાગ્રસ્તોના શરીરમાંથી મળેલી મુદામાલની ગોળીઓ કબજે કરી હતી. મુદામાલ વસ્તુઓની વસૂલાતના પંચનામા પરની પોતાની સહી તેમણે સ્વીકારી હતી.

૪૬. પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર શ્રી માનસિંહભાઈ દેવજીભાઈ ચૌધરી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૧૦ : આંક ૬૧૧] તે પોલીસ અધિકારી હતા જેઓએ આરોપી નં. ૨ આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરી, જેઓ હૈદરાબાદ ગયા હતા અને

રોયલ–જી હોટેલમાં રોકાયા હતા, તેમની બાબતમાં તપાસ હાથ ધરી હતી.

૪૭. પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર રમેશભાઈ ઈશ્વરભાઈ પટેલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૧૧ : આંક ૬૧૨] એ ૩૧મી ઓગસ્ટ ૨૦૦૩ના રોજ આરોપી નં.૨ આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરી સાથે જઈ, આરોપી નં. ૨ આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરી દ્વારા ફિદાયીનોને અમદાવાદ શહેર તથા શહેરની આસપાસના સ્થળો, જેમાં અક્ષરધામ મંદિરનો પણ સમાવેશ થાય છે, ની રેકી કરવા લઈ જવા માટે ઉપયોગમાં લેવાયેલ મુદ્દામાલ ઓટો–રિક્ષા નં. જીઆરડબ્લ્યુ–૩૮૬૧ની પુનઃપ્રાપ્તિ કરી હતી. તેણે આરોપી અબ્દુલકયૂમના જણાવ્યા મુજબ આરોપી નં.૪ અબ્દુલકયૂમ @ મુફ્તીસાબ મોહમદભાઈ મન્સૂરીના નમૂનાકીય હસ્તાક્ષર તથા સ્વાભાવિક હસ્તાક્ષરની પુનઃપ્રાપ્તિ અને મુદ્દામાલ વસ્તુ આંક ૧૦૫ની પુનઃપ્રાપ્તિ પણ સ્વીકારી છે. ૨મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ, તે સાક્ષી અબ્દુલ રહેમાન પનારા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૧] સાથે આરોપી નં. ૨ આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરીનું સિમ કાર્ડ પુનઃપ્રાપ્ત કરવા ગયો હતો. તેણે પંચનામું આંક ૩૯૪ હેઠળ મુદ્દામાલ વસ્તુ આંક ૧૦૭ની પુનઃપ્રાપ્તિ સ્વીકારી છે. ૩મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ, તેણે આરોપી નં.૫ મૌલાના અબ્દુલમિયાંના પાસપોર્ટ, મુદ્દામાલ વસ્તુ ૧૦૮, ની

પુનઃપ્રાપ્તિ માટે પંચનામું આંક ૩૪૬ હેઠળ તેના મકાનની તલાશી લીધી હતી.

૪૮. પોલીસ સબ–ઈન્સ્પેક્ટર શ્રી વખતસિંહ દેવીસિંહ વનાર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૧૨ : આંક ૬૧૪] એ આરોપી નં. ૨ આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરીને અક્ષરધામ હુમલા સંદર્ભે ઉક્ત આરોપીએ જે ટેલિફોન બૂથનો ઉપયોગ કર્યો હતો તે શોધવા માટે સાથે ગયા હતા. તેમણે મુદ્દામાલ વસ્તુઓ ૯૯, ૧૦૯, ૧૨૧, ૩૩૭ થી ૩૪૦; ૫૮૬ થી ૫૮૮ ની જપ્તી તથા પંચનામા આંકો ૩૩૬, ૪૮૧, ૪૭૭, ૪૮૦, ૪૭૮, ૪૮૩, ૫૮૯ અને ૩૪૨ પર પોતાની સહી હોવાનો સ્વીકાર કર્યો છે. તેઓ આરોપી નં. ૬ ચાંદખાનને બરેલી લઈ ગયા હતા અને બરેલી ખાતે તપાસ કરી હતી.

૪૯. પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર ઈબ્રાહિમ કલાભાઈ ચૌહાણ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧૨૫ : આંક ૬૭૫] કાશ્મીરના અનંતનાગ ખાતે તપાસ કરનાર અધિકારી હતા. તેમણે એમ્બેસેડર કાર નં. કેએમટી–૪૧૩નો કબજો પુનઃપ્રાપ્ત કરવા માટે ૯મી ઑક્ટોબર ૨૦૦૩ના રોજ બદગામના મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ પાસેથી આદેશ મેળવ્યો હતો. તેમણે પુનઃપ્રાપ્તિ પંચનામા આંક ૬૭૧ પર પોતાની સહી હોવાનો સ્વીકાર કર્યો હતો.

૫૦. ડેપ્યુટી કમિશનર ઓફ પોલીસ, ઈન્ટેલિજન્સ–શ્રી સંજયકુમાર ગઢવી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૭૮ : આંક ૪૫૨] નું ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું છે. ઉક્ત સાક્ષીએ પોટાની કલમ ૩૨ હેઠળ આરોપી નં. ૩, ૧, ૨, ૪ અને ૬ ના કબૂલાતનામા આંક ૪૫૪, ૪૫૬, ૪૫૮, ૪૬૦ અને ૪૬૨ નોંધ્યા હતા.

૫૧. ફરિયાદ પક્ષે ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ શ્રી એસ.એમ. પઢ્યા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯૯:આંક ૫૬૮] નું પરીક્ષણ કર્યું છે, જેમની સમક્ષ પોટાની કલમ ૩૨ હેઠળ આંક ૪૫૬, ૪૫૮, ૪૫૪, ૪૬૦ અને ૪૬૨ મુજબ કબૂલાતના નિવેદનો આપ્યા બાદ આરોપી નં. ૧, ૨, ૩, ૪ અને ૬ ને રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા.

૫૨. ન્યાયિક અધિકારી શ્રી વી.આર. રાવલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૭૩ : આંક ૪૩૮] એ સાક્ષીઓ અસફાક ભાવનગરિ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૦]; અબ્દુલ રહેમાન [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૧]; અને મહમ્મદ મુન્નફ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૨] દ્વારા દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ કરવામાં આવેલ કબૂલાતો આંક ૫૩૯, ૫૪૦ અને ૫૪૧ સાબિત કરી છે.

૫૩. ન્યાયિક અધિકારી શ્રી શૈલેશકુમાર હીરાલાલ ઓઝા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯૫ : આંક ૫૪૨] એ સાક્ષી અબ્દુલ વહીદ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૬] તથા મહબૂબ ઇલાહી અબુબક્કર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૮૨] દ્વારા દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ કરાયેલા કબૂલાતી નિવેદનો આંક ૫૪૩ અને ૫૪૪ સાબિત કર્યા છે.

૫૪. ગુનાના કમિશન અને તે જે રીતે આચરવામાં આવ્યો હતો તે બાબતે કોઈ વિવાદ હોઈ શકતો નથી અને એવો કોઈ વિવાદ નથી.

૫૫. માનનીય વકીલ સ્વ. શ્રી એચ.એન. ઝાલા આરોપી નં. ૧ અલ્તાફહુસ્સૈન અકબરહુસ્સૈન મલેક, જે ફોજદારી અપીલ નં. ૧૩૨૮ ઓફ ૨૦૦૬ માં અપીલકર્તા નં. ૧ છે, માટે હાજર રહ્યા હતા. તેમણે માનનીય વિશેષ ન્યાયાધીશના ચુકાદાને એટલા અંશે પડકાર્યો હતો કે જેમાં આરોપી નં. ૧ ને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો છે અને તેના ઉપર પાંચ વર્ષની કઠોર કેદની સજા ફટકારવામાં આવી છે. શ્રી ઝાલાએ રજૂઆત કરી હતી કે પાછું ખેંચી લેવાયેલ કબૂલાતનામું, જો સુધી તેની નોંધપત્ર ઉપર રહેલા અન્ય પુરાવાથી પુષ્ટિ ન થતી હોય, ત્યાં સુધી તેના પર આધાર રાખી શકાય નહીં. વર્તમાન કેસમાં, આરોપી નં. ૧ અલ્તાફહુસ્સૈન અકબરહુસ્સૈન મલેકની દોષિતતા માત્ર કબૂલાતના નિવેદન પર આધારિત છે. આરોપી

નં. ૧–અલ્તાફહુસ્સૈનની સંડોવણી અંગે કોઈ સ્વતંત્ર પુરાવો ના હોવા કારણે, તેને નિર્દોષ છૂટકારો અપાવવો જોઈએ હતો. તેની દોષિતતા અને તેના ઉપર ફટકારવામાં આવેલી સજા રદ કરવામાં આવવી યોગ્ય છે. પોતાની રજૂઆતના સમર્થનમાં, તેમણે પરમાનંદ પેગુ વિ. આસામ રાજ્ય [૨૦૦૪ એસ.સી.સી. (ફોજદારી) ૨૦૮૧] મામલાના ચુકાદા પર આધાર મૂક્યો હતો.

૫૬. વિદ્વાન વકીલ શ્રી પાઠણ ફોજદારી અપીલ નં. ૧૬૭૫ ઓફ ૨૦૦૬ માં આરોપી નં.૬–અપીલકર્તા તરફથી હાજર રહ્યા છે. તેમણે વિદ્વાન વિશેષ ન્યાયાધીશના ચુકાદા પર આક્ષેપ કર્યો છે. તેમણે શાહિરઅહમદ, પી.આઈ., બારામુલ્લા [જે એન્ડ કે] (ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧૨૩ આંક ૬૭૦) તથા પંચ ગુલામમોહમદ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૧૨૪ : આંક ૬૭૩] ના પુરાવા પર આધાર મૂક્યો છે. તેમણે રજૂઆત કરી છે કે આરોપી નં.૬–ચાંદખાનની સંડોવણી સાબિત કરવામાં આવી નથી. મુદ્દામાલ કાર નં. કેએમટી–૪૧૩ આરોપી નં.૬–ચાંદખાન પાસેથી કબજે કરવામાં આવી નહોતી. ફરિયાદ પક્ષ એ સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે કે આરોપી ચાંદખાન મુદ્દામાલ કારનો માલિક હતો અથવા તે ક્યારેય મુદ્દામાલ કારના કબજામાં હતો. તેમણે આરોપી–ચાંદખાન દ્વારા કરાયેલ કબૂલાતનામું આંક ૪૬૨ ની પ્રામાણિકતા વિષે પણ પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો છે.

તેમણે રજૂ કર્યું છે કે અઢાર પાનાનું કબૂલાતનામું બે કલાકની અંદર લખાયું હોવું અસંભવ છે.

૫૭. આરોપીઓ તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી મજિદ મેમણ હાજર રહ્યા છે. તેમણે નિર્દેશ કર્યો છે કે, જો કે તપાસ એ.ટી.એસ.ને સોંપવામાં આવી હતી — જે આવા મામલાઓમાં વિશેષ તાલીમ પ્રાપ્ત પોલીસ કર્મચારીઓની ટુકડી છે — તો પણ એ.ટી.એસ. કોઈ પ્રગતિ કરી શક્યું નહોતું. લગભગ એક વર્ષ સુધી એકપણ ધરપકડ કરવામાં આવી નહોતી અને આરોપીઓ સુધી પહોંચાડે તેવી કોઈ બાબત પણ બહાર આવી નહોતી. તેમ છતાં, અચાનક અને સ્પષ્ટતઃ કોઈ કારણ વિના, તપાસ ફરીથી ક્રાઇમ બ્રાન્ચને સોંપવામાં આવી. તપાસના હસ્તાંતરણનો આદેશ કરવામાં આવે તે પહેલાં જ અને કાગળો ક્રાઇમ બ્રાન્ચને પરત મોકલવામાં આવે તે પહેલાં જ, ક્રાઇમ બ્રાન્ચે કાર્યવાહી શરૂ કરી દીધી હતી — સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધ્યા અને આરોપીઓની ધરપકડ કરી. શ્રી મેમણની રજૂઆત મુજબ, તપાસ ક્રાઇમ બ્રાન્ચને સોંપવામાં આવી અને ક્રાઇમ બ્રાન્ચે ક્ષણોમાં જ કાર્યવાહી શરૂ કરી દીધી, એ જ હકીકત દુર્ભાવના દર્શાવે છે. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે, એફ.આઈ.આર.માં કોઈપણ આરોપીનું નામ દર્શાવવામાં આવ્યું નહોતું; તેમજ તપાસમાં પણ આરોપીઓ તરફ દોરી જાય તેવી કોઈ બાબત નહોતી. તેમ છતાં, આરોપીઓ વિરુદ્ધ કેસ ઉભો કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં

આવ્યો. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે, હકીકતમાં પોલીસ દ્વારા આરોપીઓને ફસાવવા માટે કાવતરું રચવામાં આવ્યું છે.

૫૮. શ્રી મેમનને અબ્દુલ રહમાન ગુલામ હુસૈન પનારાઃ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૧ : આંક ૩૧૪] ના પુરાવાની નોંધણી દરમિયાન બચાવ પક્ષના વકીલોના વર્તન અંગે વિદ્વાન વિશેષ ન્યાયાધીશે કરેલા અવલોકનો તરફ અમારું ધ્યાન દોર્યું છે. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે વિદ્વાન વિશેષ ન્યાયાધીશે કરેલા અવલોકનોથી તેમની પક્ષપાતી વૃત્તિ પ્રગટ થાય છે. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૯ હેઠળ કરવામાં આવેલી અરજી નં. ૩૦૫, ૩૧૦, ૩૧૧ અને ૩૧૧એ તથા ૩૧૯ અત્યંત યોગ્ય હતી. વિદ્વાન વિશેષ ન્યાયાધીશે બચાવ પક્ષના વકીલને યુક્તિપ્રયોગો આક્ષેપિત કરવામાં ઉદારતા દાખવી નહોતી.

૫૯. અમે ચુકાદાના વાંધાજનક ભાગનું, સાક્ષી અબ્દુલ રહેમાન [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૧] ના પુરાવાનું તથા ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૩૯ હેઠળ કરવામાં આવેલી ઉપરોક્ત અરજીઓ અને તે હેઠળ કરવામાં આવેલા આદેશોનું સાવધાનીપૂર્વક અવલોકન કર્યું છે. અમે નોંધીએ છીએ કે ઉપરોક્ત અબ્દુલ રહેમાન હુસૈન પનારા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૧ : આંક ૩૧૪] ની ઓળખ અગાઉ જાહેર કરવામાં આવી ન હતી. ઉક્ત

સાક્ષીએ પોતાની મુખ્ય તપાસમાં ફરિયાદ પક્ષને સમર્થન આપ્યું હતું. તેમ છતાં, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૯ હેઠળ કરવામાં આવેલી ઉપરોક્ત અરજીઓના કારણે, કલમ ૩૧૯ હેઠળ કરવામાં આવેલી તે અરજીઓની સુનાવણી ચલાવવામાં અને તે અરજીઓ પર આદેશ કરવામાં સમય વિતાવી દેવામાં આવ્યો. પરિણામે, ઉક્ત સાક્ષી અબ્દુલ રહેમાન [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ-૫૧] ની જિરહ તે જ દિવસે શરૂ થઈ શકી નહોતી. આગલી તારીખે જિરહ દરમિયાન, ઉક્ત અબ્દુલ રહેમાને સંપૂર્ણપણે પલટી મારી અને સર્વથા વિરોધાભાસી પુરાવો આપ્યો. અમે માનીએ છીએ કે વિદ્વાન વિશેષ ન્યાયાધીશનો રોષ સંપૂર્ણપણે ન્યાયસંગત હતો. સ્પષ્ટ છે કે બચાવ પક્ષના વકીલે સમય મેળવ્યો હતો. તે દરમ્યાન, સાક્ષી અબ્દુલ રહેમાન [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ-૫૧] ને પોતાના પક્ષે વાળી લેવામાં આવ્યો.

૬૦. શ્રી મેમણે રજૂ કર્યું છે કે આરોપી વ્યક્તિઓ સામેનો સમગ્ર મામલો આરોપીઓએ કથિત રીતે કરેલા કબૂલાતી નિવેદનો પર આધારિત છે. તેમણે ઉપરોક્ત કબૂલાતી નિવેદનોની પુરાવામાં ગ્રાહ્યતા અંગે પ્રશ્ન ઊભો કર્યો છે. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે આવા નિવેદનો આરોપી વ્યક્તિઓએ ક્યારેય કર્યા જ નહોતા. તે બનાવટી હતા. ભલે આ નિવેદનો અસલી હોય, તો પણ તે પુરાવામાં ગ્રાહ્ય નથી. ઉક્ત નિવેદનોના નોંધણીકરણમાં

આંતરિક ક્ષતિઓ છે. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે પુરાવાના સામાન્ય કાયદા હેઠળ આવા નિવેદનો પુરાવામાં ગ્રાહ્ય નથી. તેમ છતાં, પોટા હેઠળ તેમને પુરાવામાં ગ્રાહ્ય બનાવવામાં આવ્યા હોવાથી, કાયદાએ કેટલીક પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષાઓ પણ નિર્ધારિત કરી છે. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે નોંધણી કરનાર અધિકારી માટે, આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવનાર નિવેદન તેની પોતાની સ્વૈચ્છિક ઇચ્છાથી કરવામાં આવે છે અને આરોપી વ્યક્તિ પોલીસના દબાણ અથવા બળજબરી હેઠળ નથી, તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે, નીચેના પ્રશ્નોના ચોક્કસ જવાબો મેળવવા જરૂરી હતા: {અ} તમે કબૂલાત શા માટે કરો છો; {બ} તમે ક્યારેથી પોલીસ કસ્ટડીમાં છો અને શું તમારી સાથે ખરાબ વર્તન અથવા યાતના આપવામાં આવી છે; {ક} જો તમે કબૂલાત નહીં કરો, તો હું તમને પાછા પોલીસ કસ્ટડીમાં મોકલવા માટે બાંધાયેલો નથી; {ડ} શું કોઈએ તમને પ્રેરિત કર્યા છે અથવા બળજબરી કરી છે અથવા વચન આપ્યું છે અથવા કબૂલાત કરવા માટે લલચાવ્યા છે. તેને આરોપીને સ્પષ્ટપણે જણાવવું આવશ્યક છે કે, “હું તપાસ ટીમનો ભાગ નથી. હું સ્વતંત્ર છું. મારી સમક્ષ કરાયેલ કબૂલાત પુરાવામાં ગ્રાહ્ય છે”. આ રીતે એ સુનિશ્ચિત કર્યા પછી કે આરોપી વ્યક્તિ પોતાની સ્વેચ્છાથી કબૂલાતી નિવેદન આપવા તૈયાર હતી અને આરોપી વ્યક્તિએ કબૂલાતી નિવેદન કરવાના પરિણામો યોગ્ય રીતે સમજી લીધા હતા, નોંધણી કરનાર અધિકારીએ આરોપીને મનન માટે સમય આપવો

આવશ્યક છે. આવા મનન પછી, ફરી એક વાર, તેણે ઉપરોક્ત પ્રશ્નોના જવાબો મેળવવા પડશે. તેણે એ સુનિશ્ચિત કરવું પડશે કે આરોપીને મનન માટે અપાયેલ સમય પૂરતો હતો. કબૂલાત નોંધ્યા પછી, આરોપીને ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મોકલવો જોઈએ. હાલના કેસમાં, આ પ્રકારનું કંઈ પણ કરવામાં આવ્યું નહોતું. તેમણે નોંધણી કરનાર અધિકારી એવા શ્રી સંજય ગઢવી, પોલીસ ઉપ કમિશનર, અમદાવાદ શહેર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૭૮ : આંક ૪૫૨] ના પુરાવા તથા મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ શ્રી એસ.એમ. પાધ્યા, [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯૯ : આંક ૫૬૮] ના પુરાવા પર આધાર રાખ્યો છે. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે ઉપરોક્ત પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષાઓનું કડક પાલન ન થયેલ હોય, ત્યારે કબૂલાતી નિવેદનો પુરાવામાં ગ્રાહ્ય નથી. તેમની રજૂઆતોના સમર્થનમાં તેમણે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના રણજીત સિંહ ઉપનામ જીતા અને અન્ય વિ. પંજાબ રાજ્ય [એ.આઈ.આર. ૨૦૦૨ એસ.સી. ૩૨૪૭]; અય્યુબ વગેરે વિ. યુ.પી. રાજ્ય [એ.આઈ.આર. ૨૦૦૨ એસ.સી. ૧૧૯૨]; હરદીપ સિંહ સોહલ, વગેરે વિ. સીબીઆઈ મારફતે પંજાબ રાજ્ય [એ.આઈ.આર. ૨૦૦૪ એસ.સી. ૪૭૮૩]; નઝીર ખાન અને અન્ય વિ. દિલ્હી રાજ્ય [એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ એસ.સી. ૪૪૨૭]; મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિ. સિરાજ અહમદ નિસાર અહમદ અને અન્ય [૨૦૦૭ (૨) એસ.સી.સી. ક્રાઇમ ૪૭૨]; ભેરુ સિંહ પુત્ર કલ્યાણ સિંહ વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય [૧૯૯૪ (૨)

એસ.સી.સી. ૪૬૭]; ચંદ્રકાંત ચીમનલાલ દેસાઈ વિ. ગુજરાત રાજ્ય [૧૯૯૨ (૧) એસ.સી.સી. ૪૭૩]; પટેલ હિમત મોહનભાઈ અને અન્ય વિ. ગુજરાત રાજ્ય [૧૯૯૭ (૧) જી.એલ.એચ. ૧૫૫]; રાજ્ય [દિલ્હીનું એન.સી.ટી.] વિ. નવજોત સંધુ ઉપનામ અફસાન ગુરુ [૨૦૦૫ એસ.સી.સી. ક્રિ. ૧૭૧૫]; ભારત વિ. યુ.પી. રાજ્ય [૧૯૭૨ એસ.સી.સી. (ક્રિ.) ૧૯૮]; પરમાનંદ પેગુ વિ. આસામ રાજ્ય [૨૦૦૪ એસ.સી.સી. (ક્રિ.) ૨૦૮૧]; અને શરદ બીરિધીચંદ સારદા વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૮૪ એસ.સી. ૧૬૨૨] ના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખ્યો છે. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે જે રીતે પણ બાબત જોવામાં આવે, આરોપી વ્યક્તિઓએ ઉક્ત કબૂલાતી નિવેદનોમાંથી પાછા ફરી ગયા હતા. તેથી પણ, ઉક્ત નિવેદનો પર આધાર રાખી શકાય તેમ નહોતું.

૬૧. રાજ્ય તરફથી વિદ્વાન વિશેષ સરકારી વકીલ શ્રી પંચાલ હાજર રહ્યા છે. તેમણે વિદ્વાન વિશેષ ન્યાયાધીશના ચુકાદાને સમર્થન આપ્યું છે. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે આરોપીઓએ કરેલા કબૂલાતના નિવેદનો મૂળભૂત પુરાવાનો ભાગ છે. દોષસિદ્ધિ માત્ર કબૂલાતના નિવેદનના આધારે પણ થઈ શકે છે. પાછું ખેંચવામાં આવેલ કબૂલાતના નિવેદનને સમર્થનરૂપ પુષ્ટિ આવશ્યક રહે, પરંતુ દરેક સૂક્ષ્મ વિગતવાર બાબતમાં આવશ્યક નથી. શ્રી મેમણે

આધાર રાખેલા ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત ચુકાદાઓને તેમણે ભિન્ન ઠરાવ્યા છે. શ્રી પંચાલની રજૂઆત મુજબ, હાલના કેસમાં આરોપી વ્યક્તિઓએ કરેલા કબૂલાતના નિવેદનો તમામ પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષા ઉપાયોનું પાલન કરીને નોંધવામાં આવ્યા હતા અને અન્ય પુરાવાઓથી સમર્થિત છે. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે આરોપીઓએ કરેલા પાછા ખેંચવાના નિવેદનો પશ્ચાત્ચિંતિત વિચારથી કરાયેલા છે. લેખિત રીતે પાછા ખેંચવામાં આવ્યા હોવા છતાં, આરોપીઓએ કરેલી કબૂલાતો પર ભરોસો મુકાઈ શકે છે અને આવી કબૂલાતોના આધારે જ દોષસિદ્ધિ થઈ શકે છે. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે જે આવશ્યક છે તે માત્ર પુષ્ટિ છે. હાલના કેસમાં, આરોપીઓએ કરેલી કબૂલાતોને રેકોર્ડ પરના અન્ય પુરાવાઓથી પુષ્ટિ મળે છે. તેથી, આરોપીઓની દોષસિદ્ધિ નોંધવા માટે વિદ્વાન વિશેષ ન્યાયાધીશે આ કબૂલાતો પર યોગ્ય રીતે ભરોસો મૂક્યો છે. શ્રી પંચાલે રજૂ કર્યું છે કે તપાસમાં રહેલી ખામી અથવા તપાસમાં રહેલી ચૂક દોષસિદ્ધિ અથવા સજાને બગાડતી નથી. ત્યારબાદ તેમણે રજૂ કર્યું છે કે ફોજદારી ષડયંત્રનો સીધો પુરાવો હોઈ શકતો નથી. હાલના જેવાં કેસોમાં, સામાન્ય હેતુ અતિશય ગુપ્તતામાં અમલમાં મૂકવામાં આવે છે. ષડયંત્રમાં સામેલ તમામ વ્યક્તિઓ એકબીજાને ઓળખતી હોતી નથી. સહઅપરાધી સામાન્ય રીતે તે વ્યક્તિને ઓળખે છે જેણે તેને ભરતી કર્યો હોય અને જે વ્યક્તિઓને તેણે ભરતી કરી હોય, અને અન્ય કોઈને નહિ. તેથી, ગુનાને

પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા દ્વારા સાબિત કરવો આવશ્યક બને છે. હાલના કેસમાં, ફરિયાદ પક્ષે ફોજદારી ષડયંત્રના ગુનાની કરામત અને આરોપીઓની સંડોવણી સફળતાપૂર્વક સ્થાપિત કરી છે. ત્યારબાદ તેમણે રજૂ કર્યું છે કે કરવામાં આવેલ ગુનો નિઃસંદેહ અતિદુર્લભમાંથી અતિદુર્લભ પ્રકારનો કેસ છે. નિર્દોષ વ્યક્તિઓને કોઈ કારણ કે ઉશ્કેરણી વિના નિશાન બનાવવામાં આવ્યા હતા. ષડયંત્ર સુયોજિત રીતે રચાયેલ હતું અને ભેદભાવ વિના લોકોને મારી નાખવાનો તેનો ઈરાદો હતો. જો ફિદાયીન તે ઑડિટોરિયમ સુધી પહોંચી ગયા હોત, જ્યાં ૯૦ વ્યક્તિઓ ફસાયેલા હતા, તો જાનહાનિ ઘણી વધુ ભયંકર બની હોત; અને જો તે રવિવારનો દિવસ હોત, તો થયેલા સંહારનું પ્રમાણ અદ્વિતીય હોત. તેથી, તેમણે રજૂ કર્યું છે કે આરોપી નં. ૨, ૪ અને ૬ પર લાદવામાં આવેલી મૃત્યુદંડની સજા પુષ્ટિ કરવી જોઈએ.

તેમની દલીલોને સમર્થન આપવા માટે, તેમણે જયાવંત દત્તાત્રય સુર્યારાવ વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય [૨૦૦૨ એસ.સી.સી. ક્રિ. ૮૯૭]; દેવેન્દ્ર પાલ સિંહ વિ. એન.સી.ટી. ઓફ દિલ્હી રાજ્ય અને અન્ય [૨૦૦૨ (૧) એસ.સી.સી. ક્રિ. ૯૭૮]; રવિંદર સિંહ @ બિટ્ટુ વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય [એ.આઈ.આર. ૨૦૦૨ એસ.સી. ૨૨૪૧]; રાજ્ય [એન.સી.ટી. ઓફ દિલ્હી] વિરુદ્ધ નવજોત સંધુ ઉર્ફે અફસલ ગુરુ [૨૦૦૫ એસ.સી.સી. ક્રિ. ૧૭૧૫]; મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિ. ભરત ચગનલાલ રઘાણી અને અન્ય

[૨૦૦૨ એસ.સી.સી. (ક્રિ.) ૩૭૭]; લાલ સિંહ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય [એ.આઈ.આર. ૨૦૦૧ એસ.સી. ૭૪૬]; રાજસ્થાન રાજ્ય વિરુદ્ધ અજિત સિંહ અને અન્ય [(૨૦૦૮) ૧ એસ.સી.સી. (ક્રિ.) ૨૮૭]; યશ પાલ મિત્તલ વિ. પંજાબ રાજ્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૭૭ એસ.સી. ૨૪૩૩]; ના મામલાઓમાં આપેલા ચુકાદાઓ પર આધાર મૂક્યો છે; તમિલનાડુ રાજ્ય, પોલીસ અધીક્ષક સી.બી.આઈ./એસ.આઈ.ટી. દ્વારા વિ. નલિની તથા અન્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૯૯ એસ.સી. ૨૬૪૦]; રાજસ્થાન રાજ્ય વિ. કિશોર [૧૯૯૬ ક્રિ.એલ.જે. ૨૦૦૩]; પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય વિ. મીર મોહમ્મદ ઓમર તથા અન્ય [૨૦૦ ક્રિ.એલ.જે. ૪૦૪૭]; રોટાશ વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય [૨૦૦૭ (૨) એસ.સી.સી. ક્રિ. ૩૮૨]; કૃષ્ણ મોચી તથા અન્ય વિ. બિહાર રાજ્ય [૨૦૦૨ (૨) એસ.સી.સી. ક્રિમિનલ ૧૨૨૦]; લેહના વિ. હરિયાણા રાજ્ય [૨૦૦૨ (૧) એસ.સી.સી. ક્રિમિનલ ૫૨૬]; રવજી ઉપનામ રામ ચંદ્ર વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય [૧૯૯૬ એસ.સી.સી. ક્રિમિનલ ૨૨૫]; ગુરદેવ સિંહ તથા અન્ય એક વિ. પંજાબ રાજ્ય [એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ એસ.સી. ૪૧૮૭] અને પીપલ્સ યુનિયન ફોર સિવિલ લિબર્ટીઝ તથા અન્ય એક વિ. ભારત સંઘ [૨૦૦૫ એસ.સી.સી. (ક્રિ) ૧૯૦૫].

૬૨. રણજીત સિંહ ઉર્ફે જીત્તા અને અન્ય [ઉપરોક્ત] ના મામલામાં, માનનીય

સર્વોચ્ચ અદાલતે કેટલાક એવા મુદ્દાઓનું ઉલ્લેખન કર્યું છે, જેઓનો કબૂલાતી નિવેદન નોંધવામાં આવે તે પહેલાં અવશ્ય વિચાર રાખવો જોઈએ. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ આવેલો મામલો આતંકવાદી અને વિઘાતક પ્રવૃત્તિઓ [નિવારણ] અધિનિયમ, ૧૯૮૭ [આગળ "૧૯૮૭ નો અધિનિયમ" તરીકે ઉલ્લેખિત] હેઠળ નોંધાયેલ દોષિત ઠરાવમાંથી ઉદ્ભવ્યો હતો. ૧૯૮૭ ના અધિનિયમની કલમ ૧૫ હેઠળ પુરાવામાં ગ્રાહ્ય એવા પોલીસ અધિકારી સમક્ષ કરાયેલ કબૂલાતી નિવેદન અંગે, માનનીય અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે, "..જે સ્થિતિમાં કબૂલાતી નિવેદન નોંધનાર અધિકારી આરોપીને કાયદેસરની ચેતવણી આપ્યા પછી એવો વિશ્વાસ બનાવે કે આરોપીને મામલે વિચાર કરવા માટે થોડો સમય આપવો જોઈએ, તેવી સ્થિતિમાં તે હેતુસર આરોપીને યોગ્ય સમય આપવો તેની માટે ફરજિયાત બની જાય છે. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, અપાતો શાંતચિત્ત વિચાર સમય વાજબી હોવો આવશ્યક છે. કેટલો સમય આપવો તે, નિશ્ચિતપણે, દરેક કેસની હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓ પર આધારિત રહેશે. તે જ સમયે, વિચાર કરવા માટે સમય આપવામાં આવે ત્યારે તે માત્ર સમય આપવાનો દેખાવ પૂરતો ન હોઈ શકે. કોઈ નિર્ધારિત કેસમાં, હકીકતો પર આધાર રાખીને, નોંધનાર અધિકારી કોઈ સમય આપ્યા વિના સીધા જ કબૂલાતી નિવેદન નોંધવાની કાર્યવાહી આગળ ધપાવી શકે, પરંતુ જો તે સમય આપવું યોગ્ય માને, તો તે માત્ર ઔપચારિકતા પૂર્ણ

કરવા માટેની યાંત્રિક કસરત બની શકે નહીં." કેસની હકીકતોના આધારે, અદાલતે એવું ઠરાવ્યું કે, "..તેણે આરોપીઓને એ વિચારવા માટે કે તેઓ કબૂલાતી નિવેદનો આપવા માંગે છે કે નહીં, ૨૦ થી ૩૦ મિનિટનો સમય આપ્યો; આ સમય આરોપીઓને કાયદેસરની ચેતવણી આપવામાં આવ્યા પછી, ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૩ દ્વારા જે રીતે કરવામાં આવ્યું હતું તેવી જ પદ્ધતિથી આપવામાં આવ્યો હતો. તે ખૂબ જ અચંબાજનક લાગે છે કે બંને અધિકારીઓએ, ભલે દરેકે આરોપીઓના કબૂલાતી નિવેદનો અલગથી નોંધ્યા હોય, તેમ છતાં એવું માન્યું કે ૧૮–૨૦ દિવસની પોલીસ કસ્ટડીમાંથી તેમની સમક્ષ લાવવામાં આવેલા અને આ અધિકારીઓના કહેવા મુજબ કબૂલાતી નિવેદનો કરવા ઇચ્છા વ્યક્ત કરનાર આરોપીઓને આપવાનો અડધો કલાક અથવા ૨૦ મિનિટનો સમય પૂરતો શાંતચિત્ત વિચાર સમય ગણાશે." હકીકતોના આધારે, આરોપીઓના કબૂલાતી નિવેદનો નોંધવામાં આવે તે પહેલાં વિચાર કરવા માટે આપવામાં આવેલ અડધો કલાકનો શાંતચિત્ત સમય વાજબી સમય માનવામાં આવ્યો નહોતો. અદાલતે આવા કબૂલાતી નિવેદનોના આધારે દોષિત ઠરાવનું આધારસ્થાન બનાવવું સલામત ગણ્યું નહોતું. અદાલતે અવલોકન કર્યું કે, "..વધુમાં, વર્તમાન કેસની હકીકતોના આધારે, માત્ર બે પોલીસ અધિકારીઓની એકમાત્ર સાક્ષી પર દોષિત ઠરાવ ટકી શકતો નથી."

૬૩. અય્યૂબ વગેરેનો મામલો {સુપ્રા} પણ ફરી એકવાર ૧૯૮૭ ના અધિનિયમ હેઠળ થયેલી દોષિત ઠરાવનો જ કેસ હતો. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ૧૯૮૭ ના અધિનિયમની કલમ ૧૫ અને તેના હેઠળ બનાવાયેલા નિયમોના નિયમ ૧૫ માં સમાવિષ્ટ ફરજિયાત જોગવાઈઓનો નોંધ લીધો હતો. અદાલતે નોંધ્યું હતું કે ઉપરોક્ત કલમ ૧૫ અને નિયમ ૧૫ મુજબ કબૂલાતનું નિવેદન નોંધનાર પોલીસ અધિકારીએ અમુક પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું આવશ્યક છે. આવા અધિકારીએ પોતાને વિશ્વાસ થવાનો કારણ છે કે કબૂલાત સ્વૈચ્છિક રીતે કરવામાં આવી રહી છે, તેવો પોતાનો વિશ્વાસ નોંધવો અનિવાર્ય હતો. અદાલતે નોંધ્યું હતું, "..હાલના કેસમાં, આ બે અપીલકર્તાઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી કનેશન [sic. કન્ફેશન] એ દર્શાવતું નથી કે તે સ્વરૂપે સ્વૈચ્છિક હતી અને જે પોલીસ અધિકારીએ તે નોંધ્યું હતું તેણે કબૂલાત સ્વૈચ્છિક રીતે કરવામાં આવી હતી એવો પોતાનો વિશ્વાસ પ્રમાણિત કર્યો નથી." ૧૯૮૭ ના અધિનિયમની કલમ ૧૫ ના વ્યાપ અને પરિસીમાને વિચારતાં અદાલતે ઠરાવ્યું હતું, "..ટાડા અધિનિયમની કલમ ૧૫ હેઠળ કરવામાં આવેલી કબૂલાતને પુરાવામાં ગ્રાહ્ય બનાવવામાં આવી હોવાથી, તેમાં કબૂલાત નોંધવા માટે નિર્ધારિત કડક પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું આવશ્યક છે. આ સુરક્ષા ઉપાયોનો અવમાન કરીને કરવામાં આવેલી કોઈપણ કબૂલાતને અદાલત વિશ્વસનીય પુરાવા તરીકે સ્વીકારી શકતી નથી. કબૂલાત સ્વૈચ્છિક રીતે કરવામાં આવી

હોવાનું દેખાવું જોઈએ અને કબૂલાત નોંધનાર પોલીસ અધિકારીએ પોતાને સંતોષ કરવો જોઈએ કે તે સંબંધિત નિવેદનના કર્તા દ્વારા સ્વૈચ્છિક રીતે કરવામાં આવી છે. નોંધાયેલી કબૂલાત એ દર્શાવતી હોવી જોઈએ કે આ સુરક્ષા ઉપાયોનું સંપૂર્ણપણે પાલન કરવામાં આવ્યું છે. હાલના કેસમાં, નોંધાયેલા કબૂલાતી નિવેદનો એ દર્શાવતા નથી કે જે અધિકારીએ તે નિવેદન નોંધ્યું હતું તેણે તે માર્ગદર્શિકાઓનું પાલન કર્યું હતું. તેથી, તે પુરાવામાં ગ્રાહ્ય નથી."

૬૪. હરદીપ સિંહ સોહલ {સુપ્રા} ના મામલામાં, ૧૯૮૭ ના અધિનિયમની કલમ ૧૫ હેઠળ નોંધાયેલ કબૂલાતી નિવેદન પુરાવામાં ગ્રાહ્ય નથી એવું ધારણ કરવામાં આવ્યું હતું. અદાલતે નોંધ્યું હતું કે જે આરોપી બલવિંદર સિંહે કબૂલાત કરી હતી, તે બાદમાં અદાલતે આરોપ નક્કી કરે તે પહેલાં જ અટકાયતમાંથી ફરાર થઈ ગયો હતો અને અદાલતે તેને જાહેર ફરાર ગુનેગાર તરીકે ગણ્યો હતો. કારણ કે આરોપી બલવિંદર સિંહનો અન્ય આરોપી–અપીલકર્તાઓ સાથે સંયુક્ત રીતે વિચારણો કરવામાં આવ્યો ન હતો, તેથી આરોપી બલવિંદર સિંહ દ્વારા કરાયેલ કબૂલાતી નિવેદન સહઆરોપીઓ – અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ પુરાવામાં ગ્રાહ્ય ન હતું.

૬૫. નઝીર ખાન અને અન્યના મામલે [સુપ્રા], માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે

૧૯૮૭ના અધિનિયમ હેઠળ કરવામાં આવેલા કબૂલાતીય નિવેદનોની પુરાવામાં ગ્રાહ્યતા અંગે ચર્ચા કરી છે. આ મુદ્દા સંબંધિત ન્યાયનિર્ણયો પર વિચારણા કર્યા બાદ, અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે, "..અટલે કે, સ્વૈચ્છિક રીતે નિવેદન કરવાની સારસત્તા એ છે કે તે ઇચ્છાપૂર્વકનું, અભિપ્રેત, અન્ય પ્રભાવોથી અપ્રેરિત, પોતાની જ ઇચ્છાશક્તિથી અને પોતાના જ અંતરાત્મા દ્વારા થયેલું હોય. આવા કબૂલાતીય નિવેદનો મુખ્યત્વે સત્ય બોલવાની તીવ્ર તલપમાંથી કરવામાં આવે છે, જે કોઈ નિર્ધારિત સમયે કબૂલાત કરનારના હૃદયમાં પ્રબળ બની તેને સત્ય પ્રગટ કરવા પ્રેરે છે. સત્ય પ્રગટ કરવા માટેની અંતરાત્માની આંતરિક બાધ્યતા સામાન્ય રીતે ત્યારે ઉદ્‌ભવે છે જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ નિરાશામાં હોય અથવા સંકટમય પરિસ્થિતિમાં હોય, જ્યારે તે પોતાના દોષના આવરણને ઉતારી નાખવા ઇચ્છે છે અને સત્યનો ખુલાસો કરવાથી વિના અન્ય કંઈ તેને સમજાતું નથી. કેટલીક વાર તે એટલી શક્તિશાળી બની જાય છે કે તે પોતાનું મન હળવું કરવા માટે તમામ પરિણામોનો સામનો કરવા તૈયાર થઈ જાય છે. ....કબૂલાત અથવા સ્વીકાર તેના કરનાર વિરુદ્ધ પુરાવો છે, જો તેની ગ્રાહ્યતા કાયદાની કોઈ જોગવાઈથી બાકાત કરવામાં આવી ન હોય. કાયદો સ્પષ્ટ છે કે કોઈ આરોપી વ્યક્તિ વિરુદ્ધ કબૂલાતનો ઉપયોગ ત્યાં સુધી કરી શકાતો નથી જ્યાં સુધી અદાલતને એથી સંતોષ ન થાય કે તે સ્વૈચ્છિક હતી. તે તબક્કે, તે સત્ય છે કે અસત્ય, એવો પ્રશ્ન ઉદ્‌ભવતો

નથી. જો કબૂલાત કરવામાં આવી તે સંદર્ભની હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓ કબૂલાતની સ્વૈચ્છિકતા અંગે શંકા ઉભી કરતી જણાય, તો અદાલત, ભલે તે પુરાવામાં ગ્રાહ્ય હોય, તેમ છતાં કબૂલાત પર આધાર મૂકવાનો ઇનકાર કરી શકે છે. કબૂલાત સ્વૈચ્છિક છે કે નહીં, એ પ્રશ્ન હંમેશા હકીકતનો પ્રશ્ન છે. મુક્ત અને સ્વૈચ્છિક કબૂલાત સર્વોચ્ચ વિશ્વસનીયતાને પાત્ર છે, કારણ કે એ સર્વોચ્ચ દોષબોધમાંથી પ્રસ્ફુટિત થતી હોવાનું અનુમાન કરવામાં આવે છે. પ્રિન્સિપલ એન્ડ ડાયજેસ્ટ ઑફ લો ઑફ એવિડન્સ, ખંડ ૧, ન્યૂ એડિશન, ચીફ જસ્ટિસ એમ. મોનીર દ્વારા, વિરુદ્ધ મતોનો ઉલ્લેખ કરીને અને વિવિધ અધિકૃત સ્ત્રોતોની ચર્ચા કર્યા પછી, વિદ્વાન લેખકે સ્થિતિનો સાર નીચે મુજબ સંક્ષેપિત કર્યો.

અતએવ, નિયમ આ રીતે જણાવવામાં આવી શકે છે કે, જ્યાં સુધી કબૂલાત કરવામાં આવી હોવાનો પુરાવો આપતું સાક્ષ્ય હોય છે તે હંમેશા શંકાની નજરે જોવાનું હોય છે, ત્યાં સુધી કબૂલાત એકવાર કરવામાં આવી હોવાનું અને સ્વેચ્છાએ કરવામાં આવી હોવાનું સાબિત થઈ જાય, તો તે કાયદામાં સૌથી વધુ અસરકારક પુરાવાઓમાંનું એક છે.

૬૬. સ્ટેટ ઑફ મહારાષ્ટ્ર [પૂર્વોક્ત] ના મામલામાં, વિવાદ હેઠળનો મુદ્દો સમાન હતો. માનનીય અદાલતે ૧૯૮૭ ના અધિનિયમની કલમ ૧૫ હેઠળ કબૂલાતનું નિવેદન નોંધનાર પોલીસ અધિકારી માટે નિર્ધારિત

માર્ગદર્શિકાઓને નીચે મુજબ પુનરોચ્ચાર કરી છે :–

"[૧] કબૂલાત તે વ્યક્તિનું પરીક્ષણ જે ભાષામાં કરવામાં આવે છે અને જેમ તેણે વર્ણવી હોય તે જ ભાષામાં, નિર્વિઘ્ન વાતાવરણમાં નોંધવામાં આવવી જોઈએ.

[૨] જે વ્યક્તિ પાસેથી અધિનિયમની કલમ ૧૫ (૧) હેઠળ કબૂલાત નોંધવામાં આવી હોય, તેને નિયમ ૧૫ (૫) હેઠળ જેમને કબૂલાત મોકલવાની આવશ્યકતા હોય તે મુખ્ય મહાનગર દંડાધિકારી અથવા મુખ્ય ન્યાયિક દંડાધિકારી સમક્ષ, કબૂલાતના મૂળ નિવેદન સાથે, જે લખિત હોય અથવા યાંત્રિક ઉપકરણ પર નોંધાયેલ હોય, અયોગ્ય વિલંબ વિના હાજર કરવો જોઈએ.

[૩] મુખ્ય મહાનગર દંડાધિકારી અથવા મુખ્ય ન્યાયિક દંડાધિકારીએ, જો હોય તો, આ રીતે હાજર કરવામાં આવેલા આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલ નિવેદન ખૂબ જ કાળજીપૂર્વક નોંધવું જોઈએ અને તેની સહી લેવડાવવી જોઈએ; અને યાતનાની કોઈ ફરિયાદ હોય તેવા કિસ્સામાં, તે વ્યક્તિને સહાયક સિવિલ સર્જન કરતાં નીચા દરજ્જાના ન હોય એવા મેડિકલ ઓફિસર સમક્ષ તબીબી તપાસ માટે હાજર કરવા નિર્દેશ આપવો જોઈએ.

[૪] ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩ માં સમાવિષ્ટ કોઈપણ બાબત છતાં, મહાનગરોમાં સહાયક પોલીસ કમિશનરનાં પદથી નીચા

દરજ્જાના કોઈપણ પોલીસ અધિકારીએ અને અન્યત્ર ઉપ પોલીસ અધિક્ષક અથવા સમકક્ષ દરજ્જાના પોલીસ અધિકારીથી નીચા દરજ્જાના કોઈપણ પોલીસ અધિકારીએ, આ ૧૯૮૭ ના અધિનિયમ હેઠળ દંડનીય કોઈપણ ગુનાની તપાસ કરવી નહીં.

આ અધિનિયમની કઠોર જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતા આ આવશ્યક છે. વધુમાં, જ્યારે ભ્રષ્ટાચાર પ્રતિબંધ અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૧૭ હેઠળ અને અનૈતિક વ્યાપાર (પ્રતિબંધ) અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૧૩ હેઠળ, ફક્ત નિર્ધારિત દરજ્જાના પોલીસ અધિકારીને જ તે નિર્દિષ્ટ અધિનિયમો હેઠળના ગુનાઓની તપાસ કરવાની સત્તા આપવામાં આવે છે.

[૫] પોલીસ અધિકારી જો તે કોઈ વ્યક્તિની ન્યાયિક કસ્ટડીમાંથી આરોપપત્ર પૂર્વે અથવા વિચારણા પૂર્વે પૂછપરછ માટે તેની કસ્ટડી મેળવવા ઈચ્છતો હોય, તો તેણે પોતાના દ્વારા શપથપૂર્વક કરાયેલું સોગંદનામું દાખલ કરવું આવશ્યક છે, જેમાં આવી કસ્ટડી માંગવાના કારણો જ નહીં પરંતુ પોલીસ કસ્ટડી માંગવામાં થયેલા વિલંબનું કારણ પણ, જો કોઈ હોય તો, સમજાવેલું હોવું જોઈએ.

[૬] તે સ્થિતિમાં, પૂછપરછ માટે લાવવામાં આવેલ વ્યક્તિને, કાયદેસરની ચેતવણી મળ્યા પછી કે તે કબૂલાત કરવા માટે બાધ્ય નથી અને જો તે આવું કરશે તો ઉક્ત નિવેદન તેની વિરુદ્ધ પુરાવા

તરીકે ઉપયોગમાં લેવામાં આવી શકે છે, જો તે મૌન રહેવાનો પોતાનો અધિકાર દાવો કરે, તો પોલીસ અધિકારીએ ખુલાસાનું નિવેદન આપવા માટે કોઈ પણ બળજબરી કર્યા વિના તેના દાવા કરેલા અધિકારનો માન રાખવો ફરજિયાત છે."

અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે, "..આ અદાલત દ્વારા ઉપરોક્ત રીતે પ્રતિપાદિત કાનૂની સિદ્ધાંતોમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે કબૂલાતનું નિવેદન નોંધવા બાબતે વરિષ્ઠ પોલીસ અધિકારીઓ પર નોંધપાત્ર પ્રમાણમાં વિશ્વાસ મુકવામાં આવ્યો છે. ફોજદારી ન્યાયના વહીવટ સાથે સંબંધિત સામાન્ય કાયદા હેઠળ પોલીસ સમક્ષ કરાયેલ કબૂલાત સ્વીકાર્ય નથી; જે ટાડા અધિનિયમ હેઠળ સ્વીકાર્ય બનાવવામાં આવી છે, અને તેથી ટાડા અધિનિયમની કલમ ૧૫ સાથે ટાડા નિયમોના નિયમ ૧૫નું વાંચન કરતાં નિર્ધારિત કરાયેલ પ્રક્રિયાનું કડક પાલન કરવામાં આવે તેવી અપેક્ષા છે. તેમાં પ્રદાન કરાયેલ સુરક્ષા ઉપાયોનો ભંગ કરીને કરવામાં આવેલી કોઈપણ કબૂલાત પર અદાલત દ્વારા ભરોસો મૂકવામાં આવશે નહીં. જે વ્યક્તિ સ્વેચ્છાએ પોતાનો ગુનો સ્વીકારી રહી હોય તેના ઉપર કોઈ બળ અથવા દબાણ કરવામાં આવ્યું ન હોય, અથવા તેને કોઈ લાલચ કે પ્રેરણા આપવામાં આવી ન હોય, તેવી સ્થિતિમાં કબૂલાત સ્વૈચ્છિક રીતે કરવામાં આવેલી હોવી જોઈએ. પુરાવા

અધિનિયમની કલમ ૨૫ હેઠળ પોલીસ અધિકારીને કરવામાં આવેલી કબૂલાત અદાલત દ્વારા વિચારણા માટે પુરાવા રૂપે સ્વીકાર્ય નથી. ભલે અગાઉની જોગવાઈમાં કેટલીક અપવાદાત્મક પરિસ્થિતિઓ હોય, તેમ છતાં હકીકત એ જ રહે છે કે નિયમરૂપે પોલીસ અધિકારીને કરવામાં આવેલી કબૂલાત પુરાવા અધિનિયમ હેઠળ સ્વીકાર્ય બનાવવામાં આવતી નથી. તેનો આશય એવો જણાય છે કે તપાસ અને વ્યક્તિના ફરિયાદ પક્ષ સાથે સંકળાયેલા પોલીસ અધિકારીને કરવામાં આવેલ કોઈપણ નિવેદનને પુરાવા તરીકે સ્વીકારવામાં આવશે નહીં. ટાડા અધિનિયમની કલમ ૧૫ હેઠળ, જો આરોપી દ્વારા પોલીસ અધિકારીને, જેનો હોદ્દો પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ કરતાં નીચો ન હોય, કરવામાં આવેલી કબૂલાત સ્વીકાર્ય બનાવવામાં આવે, તો પણ તે પોલીસ અધિકારીને કરવામાં આવેલી કબૂલાત જ રહેશે, અને તેથી ટાડા અધિનિયમની કલમ ૧૫ સાથે ટાડા નિયમોના નિયમ ૧૫નું વાંચન કરતાં, પોલીસ અધિકારીને કરવામાં આવેલી કબૂલાતને વિશ્વસનીયતા પ્રદાન થાય તે માટે, તથા તે સ્વૈચ્છિક હોય અને તેમાં કોઈ બળ, દબાણ, લાલચ અથવા પ્રેરણા ન હોય તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે, આંતરિક સુરક્ષા ઉપાયો પ્રદાન કરવામાં આવ્યા છે. આ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે કરતાર સિંહના મામલામાં કબૂલાતના

સ્વૈચ્છિક સ્વરૂપને સ્થાપિત કરવા માટેની શરતો નિર્ધારિત કરી છે."

૬૭. ભેરુ સિંહ એસ/ઓ. કલ્યાણ સિંહ [સુપ્રા] ના મામલામાં, માનનીય અદાલત ભારતીય દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ નોંધાયેલ કબૂલાતી નિવેદનની સ્વીકાર્યતા અંગે વિચારણા કરી રહી હતી, જે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ દંડનીય ગુનાને સંબંધિત હતું. ચુકાદાના પરિછેદ ૨૦ માં, અદાલતે કબૂલાત નોંધનાર ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટે લેવાની સાવચેતીઓ અંગે ચર્ચા કરી છે. અદાલતે નોંધ્યું હતું કે આરોપીને પોલીસ દ્વારા ૮મી જૂન ૧૯૮૮ ના રોજ પ્રથમ વર્ગના ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. મેજિસ્ટ્રેટે આરોપીને ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મોકલ્યો હતો અને બીજા દિવસે ફરીથી હાજર કરવા જણાવ્યું હતું. આરોપીને અન્ય સહ–આરોપીઓથી અલગ રાખવાના નિર્દેશ સાથે ન્યાયિક કસ્ટડીમાં રિમાન્ડ પર મોકલવામાં આવ્યો હતો. આરોપીને ૧૩મી જૂન ૧૯૮૮ ના રોજ ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેણે અદાલતમાં નિવેદન આપ્યું હતું. તેને ચેતવણી આપવામાં આવી હતી કે, "તે નિવેદન આપે કે ન આપે તે માટે સ્વતંત્ર છે અને જો તે નિવેદન આપશે, તો તે તેના વિરુદ્ધ વાંચી શકાય... ..અને તેનું નિવેદન માત્ર ત્યારે જ નોંધવામાં આવશે જ્યારે તે તેને સ્વેચ્છાએ અને પોતાની

મુક્ત ઈચ્છાથી આપવા માંગતો હોય." આરોપીને ૨૪ કલાકનો સમય આપવામાં આવ્યો હતો અને જેલરને એવો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો કે આરોપીને જેલમાં તેની પોતાની પસંદગીના સ્થળે રહેવાની મંજૂરી આપવામાં આવે, જેથી તે શાંતિથી વિચાર કરી શકે અને તે કબૂલાતી નિવેદન આપવા માંગે છે કે નહીં તે અંગે ઠંડા મગજથી વિચાર કરી શકે. આરોપીને ખાતરી આપવામાં આવી હતી કે જો તે નિવેદન આપવા માંગતો ન હોય, તો તેને પોલીસ કસ્ટડીમાં મોકલવામાં નહીં આવે. આરોપીએ નિવેદન આપવા પોતાની ઈચ્છા વ્યક્ત કર્યા પછી જ તેનું નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું હતું. અદાલતે નોંધ્યું હતું કે, "..વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે અપીલકર્તાના મનમાંથી ભયનો કોઈપણ અંશ દૂર કરવા માટેના તમામ પગલાં લીધા હતા અને ભારતીય દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪(૩) માં કલ્પિત ઔપચારિકતાઓનું પાલન કર્યા પછી જ કલમ ૧૬૪ હેઠળનું નિવેદન આંક પી–૨ તરીકે નોંધ્યું હતું."

૬૮. ચંદ્રકાંત ચિમનલાલ દેસાઈ [સુપ્રા] ના મામલામાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે કબૂલાતી નિવેદનના આધારે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ દંડનીય ગુનામાં થયેલી દોષિત ઠરાવટને રદ કરી હતી. માનનીય અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે, "..બીજી તરફ, વડી અદાલતે આ કબૂલાતી નિવેદનને આધાર બનાવ્યો છે અને ત્યારબાદ સમર્થનકારી

પુરાવાની શોધમાં ગઈ છે. ...ઉપર ઉલ્લેખિત નિર્ણયમાં ઠરાવ્યા મુજબ, માત્ર ત્યારે જ, જ્યારે ઉપલબ્ધ પુરાવાની એવી વિચારણા પરથી, કબૂલાત સિવાયના અન્ય પુરાવાના આધારે દોષિત ઠરાવટ સુરક્ષિત રીતે આધારિત કરી શકાય, ત્યારે જ તે માન્યતા અથવા નિષ્કર્ષને ટેકો આપવા માટે કબૂલાતનો ઉપયોગ થઈ શકે. ...વડી અદાલતનો સમગ્ર અભિગમ એવો હતો કે કબૂલાતી નિવેદનને આધાર બનાવવો અને પછી તેમાં જણાવાયેલા તથ્યોને અન્ય પુરાવાથી મહત્ત્વપૂર્ણ વિગતોમાં સમર્થન મળે છે કે નહીં તે શોધવું, બદલે પહેલાં પુરાવાનું વિશ્લેષણ કરીને તે પુરાવો વિશ્વસનીય છે કે નહીં અને સ્થાપિત થયેલા તથ્યો આરોપીના દોષ સાથે સુસંગત છે કે નહીં તે જાણી લેવું. આદર સાથે કહેવું પડે કે, વડી અદાલત એ સમજવામાં નિષ્ફળ રહી કે કબૂલાતી નિવેદનમાં એવા નિવેદનો હતાં કે જે પોલીસના હસ્તક્ષેપનો આંતરિક પુરાવો પૂરાં પાડતા હતાં, નહિતર આરોપી ૧ એ નૂરબીબીને જોયા હોવાનો ઉલ્લેખ કેવી રીતે કર્યો હોત, જ્યારે તેણે અન્ય ઘણા લોકોને પણ જોયા જ હોવા જોઈએ. નીચલી અદાલતે કબૂલાતી નિવેદનની નોંધ અંગે તટસ્થ અને ગંભીર તપાસ કરી હતી અને એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો હતો કે પુરાવો નોંધતા પહેલાં નિવેદન સ્વૈચ્છિક હતું તેની ખાતરી થાય તે માટે મેજિસ્ટ્રેટે પૂરતી સાવચેતીઓ લીધી નહોતી."

૬૯. પટેલ હિંમત મોહનભાઈ અને અન્યના મામલામાં [સુપ્રા], આ અદાલતની

વિભાગીય ખંડપીઠને આરોપી દ્વારા કરાયેલ કબૂલાતના આધારે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ દંડનીય ગુનામાં થયેલ દોષિત ઠરાવની તપાસ કરવાનો અવસર આવ્યો હતો. અદાલતે નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે, "..મેજિસ્ટ્રેટ માટે એ બાબતની પણ પૂછપરછ કરવી આવશ્યક છે કે આરોપીને આવી કોઈ કબૂલાત કરવા માટે કોઈએ પ્રભાવિત કર્યો છે કે નહીં. મેજિસ્ટ્રેટ માટે આરોપીને આ બાબતે વિશ્વાસ પણ અપાવવો આવશ્યક છે કે જો તે કબૂલાતભર્યું નિવેદન ન કરે તો તેને પાછો પોલીસ અટકાયતમાં મોકલવામાં નહીં આવે. કબૂલાતભર્યું નિવેદન નોંધનાર મેજિસ્ટ્રેટે આરોપીને એ બાબતે પણ પ્રશ્ન કરવો જોઈએ કે તે કબૂલાત કેમ કરવા માગે છે અથવા તેને કબૂલાત કરવા માટે કઈ બાબતે પ્રેરિત કર્યો હતો. ...તે સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ છે કે તેમણે [મેજિસ્ટ્રેટે], નિશ્ચિતપણે, આરોપી નં. ૨ ને ચેતવણી આપી હતી કે તે કોઈ કબૂલાત કરવા માટે બંધાયેલો નથી અને જો તે તેમની સમક્ષ કોઈ કબૂલાત કરવાનું પસંદ કરે, તો તેનો ઉપયોગ તેની વિરુદ્ધ પુરાવા તરીકે થઈ શકે. પરંતુ, આ સિવાય, વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે વધુ કંઈ કર્યું નથી. ઉપર ઉદ્ધૃત કરાયેલા પરિચ્છેદમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે વિગતવાર દર્શાવ્યા મુજબની સમગ્ર પ્રક્રિયા હાથ ધરવાનું તેમણે પસંદ કર્યું નથી. એવી દલીલ કરી શકાય તેમ નથી કે શ્રી તન્નાએ આરોપી નં. ૨ સમક્ષ સ્પષ્ટ કર્યું હતું કે તેઓ મેજિસ્ટ્રેટ હતા અને કબૂલાત તેમની એ હેસિયતમાં નોંધાઈ રહી હતી. શ્રી તન્નાએ એ જાણવા

માટે પણ કોઈ પૂછપરછ કરી નથી કે આરોપી નં. ૨ ને કબૂલાત કરવા માટે કોઈએ પ્રભાવિત કર્યો હતો કે નહીં. શ્રી તન્નાએ એ બાબત પણ નિશ્ચિત કરી નથી કે પોલીસએ આરોપી નં.૨ ને નિવેદન આપવા માટે પ્રેરિત કર્યો હતો કે નહીં. આરોપી નં. ૨ ને એ બાબતે પણ ખાતરી અપાઈ નહોતી કે જો તે કબૂલાતભર્યું નિવેદન ન કરે તો તેને પાછો પોલીસ અટકાયતમાં મોકલવામાં નહીં આવે. તે જ રીતે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે અપીલકર્તાને એ બાબતે કોઈ પ્રશ્ન કર્યો નહોતો કે તે કબૂલાત કેમ કરવા માગતો હતો અથવા તેને કબૂલાત કરવા માટે કઈ બાબતે પ્રેરિત કર્યો હતો. આથી, એવું જણાય છે કે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયમાં દર્શાવ્યા મુજબ કબૂલાતભર્યું નિવેદન નોંધવા માટે આવશ્યક પ્રક્રિયા હાથ ધરી નહોતી અને તેમણે પોતાની સંતોષ માત્ર એટલો રાખ્યો હતો કે આરોપી નં.૨ ને ચેતવણી આપી દેવામાં આવે કે તે આવું કોઈ કબૂલાતભર્યું નિવેદન કરવા માટે બંધાયેલો નથી અને જો તે આવું કોઈ નિવેદન કરવાનું પસંદ કરે તો તેનો ઉપયોગ તેની વિરુદ્ધ પુરાવામાં થઈ શકે."

૭૦. નવજોત સંધુ ઉર્ફે અફસાન ગુરુ [સુપ્રા] ના મામલામાં, અદાલત ૧૯૮૭ ના અધિનિયમ હેઠળ કરવામાં આવેલી કબૂલાતની તપાસ કરી રહી હતી. અદાલતે ૧૯૮૭ ના અધિનિયમમાં રહેલા પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષા–ઉપાયો અને કબૂલાતો પર તેના પ્રભાવની ચર્ચા કરી છે. માનનીય અદાલતે

ઠરાવ્યું છે કે ૧૯૮૭ ના અધિનિયમની કલમ ૧૫ ની ઉપકલમો ૨, ૩ અને ૪ હેઠળ પ્રદાન કરાયેલા પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષા–ઉપાયો, બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ અને ૨૨(૧) માં નિહિત બાંહેધરીમાંથી ઉદ્‌ભવે છે. અદાલતે વધુમાં ઠરાવ્યું છે કે, "..અમારા વિચારપૂર્વકના મત મુજબ, કલમ ૫૨ હેઠળના પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષા–ઉપાયોના ભંગને, કલમ ૩૨ ની ઉપકલમો (૨) થી (૫) ની આવશ્યકતાઓના ભંગ સમકક્ષ ધોરણે મૂકી શકાતો નથી. અગાઉ જ નોંધવામાં આવ્યું છે તેમ, કલમ ૩૨ ની ઉપકલમો (૨) થી (૫) નો કલમ ૩૨(૧) હેઠળ નોંધાયેલી કબૂલાત સાથે અભિન્ન અને અવિભાજ્ય સંબંધ છે. તેઓ અનૈચ્છિક કબૂલાતો સામે નિયંત્રણરૂપે રચાયેલ છે અને કબૂલાત કરનાર વ્યક્તિને પોતાની ફરિયાદ ન્યાયિક સત્તાધિકારી સમક્ષ તરત જ રજૂ કરવા તાત્કાલિક ઉપાય પૂરું પાડવા માટે છે. આ સુરક્ષા–ઉપાયો, એમ કહીએ તો, કલમ ૩૨ ની મૂળ રચનામાં જ વણાયેલા છે અને તેમનું પાલન એટલું મહત્વપૂર્ણ છે કે તેમનો ભંગ થવાથી, ન્યાયિક કસ્ટડી વિશે અમે જે કહ્યું છે તે આધીન રહી, સામાન્ય રીતે કબૂલાતને વિચારણામાંથી બહાર રાખવાનું પરિણામ આવશે. કલમ ૫૨ હેઠળની જોગવાઈઓ, ખાસ કરીને કાનૂની વ્યવસાયીના હાજર રહેવાની તક આપતી જોગવાઈઓ, નિઃસંદેહ પૂરક સુરક્ષા–ઉપાયો છે કારણ કે તેઓ પૂછપરછના તબક્કે પણ આત્મદોષારોપણ સામેની બાંહેધરીને પ્રોત્સાહિત કરશે; પરંતુ કલમ ૫૨

માં નિર્ધારિત આ આવશ્યકતાઓને કલમ ૩૨ માં આવી રીતે પ્રવેશિત કરી શકાતી નથી કે તમામને સમાન પ્રભાવવાળા સુરક્ષા–ઉપાયોની સંહિતા તરીકે વાંચી શકાય. એવું ઠરાવવું કે કલમ ૫૨ દ્વારા કલ્પિત દરેક એક સુરક્ષા–ઉપાયના ભંગથી કબૂલાત આપમેળે અમાન્ય બની જશે, તે સંબંધિત જોગવાઈઓના સ્વભાવ અને યોજનાને અનુરૂપ નહીં થાય. તેમ છતાં, અમે સ્પષ્ટ કરવા ઇચ્છીએ છીએ કે કલમ ૫૨ ની ઉપકલમો (૨) થી (૪) હેઠળના સુરક્ષા–ઉપાયોના ઇનકારને, અદાલત કબૂલાત પર આધાર રાખવો કે તેને ત્યજી દેવી તે બાબતમાં વિચાર કરતી વખતે સંબંધિત પરિબળોમાંનું એક ગણશે. આ મર્યાદામાં તેઓ કલમ ૩૨ હેઠળ નોંધાયેલી કબૂલાતોની દૃષ્ટિએ ભૂમિકા ભજવે છે, પરંતુ તેઓ કલમ ૩૨ ની ઉપકલમો (૨) થી (૫) માં રહેલી જોગવાઈઓ જેટલા નિર્ણાયક નથી. ...માત્ર એ હકીકત કે કલમ ૩૨(૪) અનુસાર તેને સીજેએમ સમક્ષ રજૂ કર્યા પછી તે પોલીસ કસ્ટડીની બાંધછોડ હેઠળ રહેશે નહીં, તેને સીજેએમ સમક્ષ પોલીસના વર્તન અથવા તેની સાથે કરાયેલા વર્તન વિશે રજૂઆત કરવા માટે સ્વતંત્રતા અનુભવાવશે." અદાલતે આગળ ઠરાવ્યું કે, "..૫ અથવા ૧૦ મિનિટનો સમય, દરેક ધોરણે, સંપૂર્ણપણે અપૂરતો છે."

૭૧. ભારત વિ. સ્ટેટ ઑફ યુ.પી. [સુપ્રા] ના મામલામાં, અદાલતે પાછી ખેંચાયેલ કબૂલાતના પુરાવાત્મક મૂલ્ય પર વિચાર કર્યો છે. અદાલતે

ઠરાવ્યું હતું કે, "..અદાલત પાછી ખેંચાયેલ કબૂલાતને ધ્યાનમાં લઈ શકે છે, પરંતુ કબૂલાત કરવામાં આવી તેના કારણો તેમજ તેને પાછી ખેંચવાના કારણો તપાસવા જરૂરી છે, અને બંનેનું તોલમાપ કરીને નક્કી કરવું જોઈએ કે પાછી ખેંચવાથી કબૂલાતના સ્વૈચ્છિક સ્વરૂપ પર અસર પડે છે કે નહીં. જો અદાલત આ બાબતે સંતુષ્ટ થાય કે કબૂલાત પછીનો વિચાર અથવા સલાહને કારણે પાછી ખેંચવામાં આવી હતી, તો કેસમાં સાબિત થયેલા સામાન્ય તથ્યો, કરવામાં આવેલી કબૂલાતનો ઢાળ અને તે કરવામાં આવી તથા પાછી ખેંચવામાં આવી તેની પરિસ્થિતિઓ તેના ઉપયોગને યોગ્ય ઠરાવતી હોય, તો આવી પાછી ખેંચણ અદાલત માટે નિર્ણાયક વજન ધરાવતી ન હોઈ શકે. તેમ છતાં, અદાલતો અન્ય કોઈ સ્ત્રોતમાંથી આરોપીના દોષિતપણાં અંગે ખાતરી મેળવ્યા વિના પાછી ખેંચાયેલ કબૂલાત પર આધાર રાખતી નથી. તેથી એવું કહી શકાય કે સ્વૈચ્છિક રીતે કરવામાં આવેલી સાચી કબૂલાત પર તેના સમર્થન માટે અલ્પ પુરાવા સાથે કાર્ય થઈ શકે, પરંતુ પાછી ખેંચાયેલ કબૂલાત માટે આ સામાન્ય ખાતરી આવશ્યક છે કે પાછી ખેંચણ પછીનો વિચાર હતી અને અગાઉનું નિવેદન સાચું હતું."

૭૨. પરમાનંદ પેગુ વિ. આસામ રાજ્ય [ઉપરોક્ત] ના મામલે, માનનીય અદાલતે પરત ખેંચાયેલ કબૂલાતના પુરાવાકીય મૂલ્ય સંબંધિત સિદ્ધાંતોનું

પુનરોચ્ચાર કર્યું હતું.

૭૩. શરદ બિરિધિચંદ સારડા વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૮૪ એસ.સી. ૧૬૨૨] ના મામલામાં, અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે, "...આ સુસ્થાપિત છે કે ફરિયાદ પક્ષે પોતાના જ પગ પર ઊભું રહેવું કે પડી જવું પડે અને તે બચાવ પક્ષની દુર્બળતામાંથી કોઈ બળ મેળવી શકતું નથી. ...એવો કાયદો નથી કે જ્યાં ફરિયાદ પક્ષના કેસમાં કોઈ ખામી અથવા ઊણપ હોય, ત્યાં તે જ બાબત ખોટા બચાવ દ્વારા અથવા અદાલત દ્વારા સ્વીકારવામાં ન આવેલ દલીલ દ્વારા દૂર કરી શકાય અથવા પૂરી પાડી શકાય."

૭૪. જયવંત દત્તાત્રય સુર્યારાવ [સુપ્રા] ના મામલામાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ૧૯૮૭ના અધિનિયમની કલમ ૧૫ હેઠળ નોંધાયેલા કબૂલાતી નિવેદનોની ગ્રાહ્યતા અને પુરાવાકીય મૂલ્ય અંગે વિચારણા કરતાં, આ દલીલ નામંજૂર કરી હતી કે આરોપીઓના કબૂલાતી નિવેદનો ત્યારે પોલીસ અધિકારીઓ દ્વારા નોંધવામાં આવ્યા હતા જ્યારે આરોપીઓ પોલીસ કસ્ટડીમાં હતા; કબૂલાતી નિવેદનો નોંધ્યા બાદ તેમને ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા નહોતાં અને સમય વિતી ગયા પછી સંબંધિત મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટને કબૂલાતી નિવેદનો મોકલવામાં

આવ્યા હતા, જેના દ્વારા ટાડા નિયમોનો નિયમ ૧૫ ભંગ થયો હતો અને તેથી કબૂલાતી નિવેદનો પુરાવામાં ગ્રાહ્ય નહોતાં અને કોઈપણ સ્થિતિમાં તે સ્વૈચ્છિક, વિશ્વસનીય અને સત્ય નહોતાં. કબૂલાતી નિવેદનોના પુરાવાકીય મૂલ્ય અંગે, માનનીય અદાલતે નોંધ્યું હતું, .."આ સાચું છે કે જો કબૂલાતી નિવેદનો જેમ છે તેમ સ્વીકારવામાં આવે, તો આરોપીઓને તેઓ ઉપર જે ગુનાઓના આક્ષેપો છે તે માટે દોષિત ઠરાવી શકાય, કારણ કે ઉક્ત નિવેદનો પુરાવામાં ગ્રાહ્ય છે અને સ્વતંત્ર પુરાવાના ઘટકો છે. તેમ છતાં, કેસના તથ્યોને ધ્યાનમાં લેતા, ખાસ કરીને એ વાત કે કબૂલાતી નિવેદનો તપાસ દરમિયાન પોલીસ અધિકારી દ્વારા નોંધવામાં આવ્યા હતા; ઉક્ત નિવેદનો તાત્કાલિક ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટને મોકલવામાં આવ્યા નહોતાં; અને નિવેદનો નોંધ્યા બાદ આરોપીઓને ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મોકલવામાં આવ્યા નહોતાં, અમારી દૃષ્ટિએ, જ્યાં સુધી ઉક્ત નિવેદનોને પૂરતું સમર્થન આપતું અનુસમર્થન ન હોય, ત્યાં સુધી માત્ર કબૂલાતોના આધારે આરોપીઓને દોષિત ઠરાવવું સુરક્ષિત નથી. તેથી, અમે આરોપીઓને ગુનાથી સાંકળતા અન્ય પુરાવા સાથે કબૂલાતી નિવેદનોનો વિચાર કર્યો છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સુશીલ કુમારે રજૂ કર્યું કે જો અમે ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૨૬ ના પુરાવાને ઘટનાસ્થળ પરથી દૂર કરીએ, તો એ–૭ ની દોષિત ઠરાવટ જાળવવી મુશ્કેલ બને. તેમની દલીલ છે કે એ–૨ અને એ–૬ કબૂલાતી નિવેદનોમાં તેમની સ્વીકૃતિ મુજબ

એકબીજાને ઓળખતા હતા. તેમણે નાનાં વિરોધાભાસો પર ભાર મૂક્યો અને રજૂ કર્યું કે એ-૭ સામેનો પુરાવો તેને ગુનાથી સાંકળવા માટે પૂરતો નથી. અમારી દૃષ્ટિએ, ઉપર જણાવ્યા મુજબનો અન્ય પુરાવો કબૂલાતી નિવેદનોને સંપૂર્ણ રીતે અનુસમર્થિત કરે છે અને ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૨૬ ના પુરાવાને ત્યજી દેવા માટે કોઈ કારણ નથી."

૭૫. દેવેન્દ્ર પાલ સિંહના મામલામાં [ઉપરોક્ત], કલમ હેઠળ નોંધવામાં આવેલ કબૂલાતનામાની ગ્રાહ્યતા અંગે વિચાર કરતાં ૧૯૮૭ ના અધિનિયમની ૧૫, બહુમતીના અભિપ્રાયે, ગુરદીપ સિંહ વિ. સ્ટેટ (દિલ્હી એડમિનિસ્ટ્રેશન) [(૨૦૦૦) ૧ એસ.સી.સી. ૪૯૮]; સ્ટેટ ઓફ તમિલ નાડુ થ્રૂ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ ઓફ પોલીસ સી.બી.આઈ./એસ.આઈ.ટી. વિ. નલિની અને અન્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૯૯ એસ.સી. ૨૬૪૦]; જયવંત દત્તાત્રય સૂર્યારાવ વિ. સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર [(૨૦૦૧) ૧૦ એસ.સી.સી. ૧૦૯] ના ચુકાદાઓનું અનુસરણ કરતાં, એવો ઠરાવ કર્યો કે, "..પ્રારંભિક ભાર ફરિયાદ પક્ષ પર હોય છે, કારણ કે તેને તે સાબિત કરવાનું રહે છે કે ટાડાની કલમ ૧૫ અને ટેરરિસ્ટ એન્ડ ડિસરપ્ટિવ એક્ટિવિટીઝ (પ્રિવેન્શન) રૂલ્સ, ૧૯૮૭ ના નિયમ ૧૫ હેઠળની બધી આવશ્યકતાઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું છે. એક વાર આવું થઈ જાય પછી ફરિયાદ પક્ષ પોતાનો ભાર ઉતારી દે છે અને ત્યારબાદ આરોપીએ

અદાલતને દર્શાવવાનું અને સંતુષ્ટ કરવાનું રહે છે કે કબૂલાતી નિવેદન સ્વૈચ્છિક રીતે કરવામાં આવ્યું ન હતું. આરોપીની કબૂલાતી નિવેદન પર દોષારોપણના હેતુ માટે આધાર રાખી શકાય છે, અને જો તે આરોપી પોતાને સંબંધિત હોય તો વધુ પુષ્ટિની જરૂર રહેતી નથી." માનનીય અદાલતે જયવંત દત્તાત્રયના કેસના ચુકાદાના પરિછેદ ૬૦ નો પણ સમર્થનપૂર્વક ઉલ્લેખ કર્યો હતો. કમ્પ્યુટર પર કબૂલાતી નિવેદન જે રીતે નોંધવામાં આવ્યું હતું અને નોંધ લેનાર અધિકારીએ પોતાનાં હસ્તલેખમાં નહીં પરંતુ ટાઈપ કરી આપેલા પ્રમાણપત્ર અંગે વિચારણા કરતાં, માનનીય અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે, "..આ માત્ર પ્રક્રિયાત્મક આવશ્યકતા છે. તેના પાલનના અભાવે આરોપીને કોઈ પૂર્વગ્રહ થતો નથી. પ્રમાણપત્ર ટાઈપ કરાયેલ હોવાને કારણે આરોપીને કેવી રીતે હાનિ પહોંચી તે દર્શાવવામાં આવ્યું નથી. પ્રક્રિયા કાયદાની સેવિકા છે, સ્વામિની નથી; તેનો હેતુ ન્યાયના કાર્યને સહાય કરવો અને સુગમ બનાવવાનો છે, તેનો શાસન કરવો અથવા તેમાં અવરોધ ઉભો કરવો નથી. પ્રક્રિયાના તમામ નિયમોની જેમ, "તેના પોતાના હસ્તલેખમાં" નોંધવાની આવશ્યકતા એવો અભિગમ માંગે છે જે તર્કસંગત અને વ્યવહારુ હોય, અન્યથા નહીં. આવી નાની ખામી, જો હોય તો, ફરિયાદ પક્ષના કેસની દૃષ્ટિએ ઘાતક પરિબળ ગણાવી શકાતી નથી." અદાલતે વધુમાં અવલોકન કર્યું હતું કે, "..માત્ર એટલું કહેવું કે આવશ્યક પ્રક્રિયાઓ

અને સુરક્ષાત્મક ઉપાયોનું પાલન કરવામાં આવ્યું ન હતું અથવા નિવેદન દબાણ કે બળજબરી હેઠળ નોંધવામાં આવ્યું હતું, તે વાસ્તવમાં કોઈ મહત્ત્વનું નથી. કબૂલાતી નિવેદન આપ્યા બાદ દરેક કેસમાં આરોપી આવી ભૂમિકા લઈ શકે છે. અધિકારીઓ શા માટે આરોપીને ખોટી રીતે સંડોવે તે દર્શાવી શકાયું નથી. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૪ હેઠળ ન્યાયિક તથા અધિકારીક કૃત્યો નિયમિત રીતે કરવામાં આવ્યા હોવાની કાયદેસરની ઉપધારણા છે."

૭૬. રવિંદર સિંહ @ બિટ્ટુ [ઉપરોક્ત] ના મામલામાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો કે આરોપીના કબૂલાતનામા પર તેની દોષિત ઠેરવણીના હેતુસર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો અને જો તે પોતે આરોપી સાથે સંબંધિત હોય તો વધુ પુષ્ટિકરણ આવશ્યક નથી. અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે, "...આ રીતે સુસ્થાપિત છે કે ટાડા અધિનિયમની કલમ ૧૫ હેઠળ નોંધાયેલ સ્વૈચ્છિક અને સત્ય કબૂલાતને કોઈ પુષ્ટિકરણની આવશ્યકતા નથી. અહીં, આપણે મુખ્યત્વે કબૂલાત કરનારના કબૂલાતનામા સાથે સંકળાયેલા છીએ. ટાડા અધિનિયમની કલમ ૧૫ હેઠળ આરોપી દ્વારા કરાયેલ સત્ય અને સ્વૈચ્છિક કબૂલાતને આપવાનું મહત્વ તાજેતરના ત્રણ ન્યાયાધીશોની પીઠના દેવેન્દર પાલ સિંહ વિ. સ્ટેટ ઑફ એન.સી.ટી ઑફ દિલ્હી એન્ડ અનર. [જેટી ૨૦૦૨ (૩)

એસસી ૨૬૪] ના નિર્ણયમાં ફરી વિચારવામાં આવ્યું હતું. બહુમતીના મતમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે આરોપીના કબૂલાતનામા પર દોષિત ઠેરવણીના હેતુસર આધાર રાખી શકાય છે અને જો તે પોતે આરોપી સાથે સંબંધિત હોય તો વધુ પુષ્ટિકરણ આવશ્યક નથી."

૭૭. નવજોત સંધુ ઉર્ફે અફસાન ગુરુ (ઉપરોક્ત) ના મામલે, શ્રી પંચાલે નીચે મુજબના અવલોકન પર આધાર મૂક્યો હતો: "આથી, અમારો અભિપ્રાય એવો છે કે ન્યાયિક કસ્ટડીની આવશ્યકતાનું પાલન ન થવું સ્વયંપ્રતિપાદિત રીતે કબૂલાતને દૂષિત બનાવતું નથી, જોકે તેના પાલનનો અભાવ કબૂલાતની કસોટી કરતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવાના મહત્વપૂર્ણ પરિબળોમાંનો એક હોવો જોઈએ.... વિદ્વાન વકીલ શ્રી ગોપાલ સુબ્રમણિયમ દ્વારા કરવામાં આવેલી દલીલ મુજબ આ વાત સાચી છે કે વિચાર માટે સમય આપવાના સંબંધમાં કોઈ કડક અને અચળ નિયમ નથી અને ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળની કબૂલાતને લાગુ પડતા નિયમો અને માર્ગદર્શિકાઓ શાસન કરતી નથી, પરંતુ વર્તમાન કેસમાં ૫ અથવા ૧૦ મિનિટનો સમય તમામ ધોરણો મુજબ સંપૂર્ણપણે અપૂરતો છે." માનનીય અદાલતે પાછી ખેંચાયેલી કબૂલાત અંગે વિચાર કરતાં, પ્યારેલાલ ભાર્ગવ વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૬૩ એસ.સી. ૧૦૯૪] માંથી અનુમોદનપૂર્વક આ

ઉદ્ધરણ આપ્યું: "..જો અદાલત આ બાબતે સંતુષ્ટ હોય કે પાછી ખેંચાયેલી કબૂલાત સાચી હતી અને સ્વેચ્છાએ કરવામાં આવી હતી, તો તે દોષારોપણ માટે કાનૂની આધાર બની શકે છે. પરંતુ એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે પુષ્ટિ વિના અદાલતે આવી કબૂલાત પર દોષારોપણનો આધાર રાખવો નહીં. આ કાયદાનો નિયમ નથી, પરંતુ માત્ર સાવચેતીનો નિયમ છે. એ પણ અચળ વ્યવહારિક અથવા સાવચેતીના નિયમ તરીકે નક્કી કરી શકાય તેમ નથી કે કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં પુષ્ટિ વિના આવું દોષારોપણ થઈ જ ન શકે, કારણ કે કોઈ વિશિષ્ટ કેસમાં અદાલત કબૂલાતની સંપૂર્ણ સત્યતા વિષે નિશ્ચિત બની શકે અને પુષ્ટિ વિના તેના આધારે કાર્ય કરવા તૈયાર હોઈ શકે; પરંતુ વ્યવહારના સામાન્ય નિયમ તરીકે એવું કહી શકાય કે કબૂલાત પર, અને તો ખાસ કરીને પાછી ખેંચાયેલી કબૂલાત પર, આધાર રાખવો અસુરક્ષિત છે, જો સુધી અદાલત આ બાબતે સંતુષ્ટ ન થાય કે પાછી ખેંચાયેલી કબૂલાત સાચી છે અને સ્વેચ્છાએ કરવામાં આવી છે તથા તત્ત્વપૂર્ણ બાબતોમાં તેની પુષ્ટિ થઈ છે." અદાલતે સુબ્રમણિયા ગાઉન્ડન વિ. મદ્રાસ રાજ્ય [૧૯૫૮ એસ.સી.આર. ૪૨૮] ના કેસ પર આધાર રાખીને આ નિષ્કર્ષ નોંધાવ્યો: "..જ્યાં સુધી આવશ્યક પુષ્ટિના વ્યાપનો પ્રશ્ન છે, સુબ્રમણિયા ગાઉન્ડન કેસમાં અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે પાછી ખેંચાયેલી કબૂલાતમાં કર્તાની સંડોવણી અંગે ઉલ્લેખિત દરેક અને પ્રત્યેક પરિસ્થિતિની અલગ

અને સ્વતંત્ર રીતે પુષ્ટિ થવી જરૂરી નથી. વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ અવલોકન કર્યું: અમારું માનવું છે કે કબૂલાતની સામાન્ય દિશા એવા કેટલાક પુરાવા દ્વારા સમર્થિત થવી પૂરતી છે, જે કબૂલાતમાં સમાવિષ્ટ બાબતો સાથે મેળ ખાતા હોય." જમિલ અહમદ વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય [(૨૦૦૩) ૯ એસ.સી.સી. ૬૭૩] ને અનુસરીને, અદાલતે આ પ્રકારે ઠરાવ્યું: "..અમે આ પ્રસ્તાવ સાથે સહમત છીએ કે કર્તા સામે તથા સહ-આરોપી સામે કબૂલાતના ઉપયોગ સંબંધે જરૂરી પુષ્ટિનું સ્વરૂપ સામાન્ય પ્રકારનું છે, તેમ છતાં અમે અગાઉ કર્તા સામેની કબૂલાતના સંદર્ભમાં કરેલી ટિપ્પણીઓ પ્રસ્તાવ (૩) પર પણ સમાન રીતે લાગુ પડશે, જ્યાં સુધી તે યોગ્ય કેસમાં સામાન્ય પુષ્ટિ વિના પણ સહ-આરોપીની કબૂલાતના આધારે અદાલતને દોષારોપણ કરવાનો અધિકાર આપે છે. અમે માત્ર એટલું ઉમેરવા માંગીએ છીએ કે આવો કોઈ યોગ્ય કેસ અમારી કલ્પનામાં આવતો નથી, કારણ કે કબૂલાતની સત્યતાનો વિશ્વાસ ફરિયાદ પક્ષના બાકીના પુરાવામાંથી પુષ્ટિ શોધવાની પ્રક્રિયા સાથે અવિચ્છિન્ન રીતે ગૂંથાયેલો છે. આ મર્યાદિત હદ સુધી અમે અમારો અસંમતિભાવ વ્યક્ત કર્યો છે. સામાન્ય રીતે, આ મુદ્દે વિશાળ ખંડપીઠને સંદર્ભ કરવો યોગ્ય ગણાય. પરંતુ આ કેસમાં પ્રસ્તાવ (૩) માં સ્પષ્ટ કરાયેલ કાનૂની સ્થિતિ લાગુ કરવી કે ન કરવી તેની કોઈ જરૂરિયાત નથી, કારણ કે માત્ર એટલા માટે કે નીચલી અદાલત તથા વડી અદાલત બન્નેએ

કબૂલાતના નિવેદનમાં વર્ણવાયેલા વિવિધ તથ્યો સંબંધિત પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવામાંથી પુષ્ટિ શોધી હતી. કદાચ, અમારી દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલ અભિપ્રાય માત્ર એટલું જ કરશે કે ભવિષ્યમાં પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય તો વિશાળ ખંડપીઠ દ્વારા નવા દષ્ટિકોણથી વિચારણા કરવાનો માર્ગ પ્રસસ્ત કરશે."

૭૮. અમે એસ.એન. ડુબે વિ. એન.બી. ભોઇર અને અન્ય [(૨૦૦૦) ૨ એસ.સી.સી. ૨૫૪] તથા લાલ સિંહ વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય [(૨૦૦૧) ૩ એસ.સી.સી. ૨૨૧] મામલાઓમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાઓનો વિચાર કર્યો છે. ૧૯૮૭ના અધિનિયમની કલમ ૧૫ હેઠળ નોંધાયેલા કબૂલાતના નિવેદનો અંગે, અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે, "...આ કેસમાં ડી.એસ.પી. સિંધેએ તેમના સમક્ષ લાવવામાં આવેલા દરેક આરોપીને પ્રશ્નો પૂછ્યા હતા જેથી ખાતરી કરી શકાય કે તે સ્વૈચ્છિક રીતે કબૂલાત કરવા ઈચ્છુક છે કે નહીં અને તે દિવસે તેમણે તેને કાયદેસરની ચેતવણી પણ આપી હતી. આરોપીએ કબૂલાત કરવા માટે પોતાની તૈયારી દર્શાવ્યા બાદ પણ, શિંદેએ તેને કબૂલાત કરવા બાબતે પોતાની તૈયારી પર વિચાર કરવા માટે ૪૮ કલાકથી વધુ નહીં એવો સમય આપ્યો હતો. જ્યારે આરોપીને ફરીથી તેમના સમક્ષ લાવવામાં આવ્યો ત્યારે તેમણે ફરી ખાતરી કરી હતી કે શું તે હજી પણ નિવેદન આપવા માટે

તૈયાર અને ઇચ્છુક છે. તેમણે તેને એ પણ પૂછ્યું હતું કે શું તે કોઈ દબાણ અથવા બળજબરી અથવા ધમકી હેઠળ તે કરી રહ્યો છે. આરોપીએ નકારાત્મક ઉત્તર આપ્યા પછી જ તેમણે આરોપીને સુરેશ ડુબેના ખૂન અંગે જે કંઈ કહેવું હોય તે કહેવા જણાવ્યું હતું. આ હકીકતો અને પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેતા, નીચલી અદાલતે નોંધેલી નિષ્કર્ષને યથાવત્ રાખવી અને સામાવાળાઓ તરફથી ઉઠાવવામાં આવેલી આ દલીલ સ્વીકારવી શક્ય નથી કે આરોપીઓની કબૂલાતો નોંધતી વખતે શિંદેએ નિયમ ૧૫ (૨) નો ભંગ કર્યો હતો."

૭૯. લાલ સિંહ [પૂર્વોક્ત] ના મામલામાં, માનનીય અદાલતે આ દલીલ નામંજૂર કરી હતી કે કબૂલાતના નિવેદનો પુરાવામાં ગ્રાહ્ય નહોતાં, કારણ કે [એ] નિવેદનો તપાસ અધિકારી અથવા તપાસની દેખરેખ રાખતા અધિકારીઓ દ્વારા નોંધવામાં આવ્યા હતા; [બી] કબૂલાતના નિવેદનો નોંધાયા બાદ તરત જ આરોપીઓને ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ હાજર કરવામાં આવ્યા નહોતાં; અને [સી] કરતાર સિંહ વિ. સ્ટેટ ઑફ પંજાબ [(૧૯૯૪) ૩ એસ.સી.સી. ૫૬૯] ના કેસમાં નિર્ધારિત માર્ગદર્શિકાઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું નહોતું.

૮૦. સ્ટેટ ઑફ મહારાષ્ટ્ર વિ. ભરત ચગનલાલ રાઘાણી અને અન્ય [ઉપરોક્ત]

ના મામલામાં, માનનીય અદાલતે આરોપી નં. ૫ અને ૬ના નીચલી અદાલત દ્વારા બાકાત રાખવામાં આવેલા કબૂલાતી નિવેદનોને પુરાવામાં ગ્રાહ્ય ગણાવ્યા હતા. અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે, "..કબૂલાતી નિવેદનો સ્વૈચ્છિક રીતે કરવામાં આવ્યા હતા અને કાયદેસર રીતે નોંધવામાં આવ્યા હતા તે સાબિત થયેલ હોવાથી, અને જેમને સામાન્ય રીતે સમર્થન પણ મળેલું હતું, તે ઉપરોક્ત વ્યક્તિઓએ એ–૭ થી એ–૧૩ સાથે મળી, જેમના આરોપ હેઠળ તેમને ચાર્જ કરવામાં આવ્યા હતા તે ગુનાના આચરણ માટે કાવતરું રચ્યું હતું અને તેઓ દોષિત હતા એમ ઠરાવવા માટે પૂરતા હતા."

૮૧. સ્ટેટ ઑફ રાજસ્થાન વિ. અજિત સિંહ અને અન્ય [ઉપરોક્ત]] ના મામલામાં, અદાલત ટાડા હેઠળ ચલાવવામાં આવેલા આરોપીના નિર્દોષ છૂટકારાની વિચારણા કરી રહી હતી. ટાડાની કલમ ૧૫ હેઠળ નોંધાયેલ કબૂલાતની ગ્રાહ્યતા પર વિચારણા કરતી વખતે, અદાલતે આ મુજબ ઠરાવ્યું હતું, "..આથી, અત્યંત પ્રારંભિક તબક્કે જ આ જોવાનું હતું કે શું આ કેસ અધિનિયમની કલમો ૩ (૩) અને ૪ (૧) ની જોગવાઈઓના વ્યાપમાં આવશે કે નહીં. સ્વાભાવિક રીતે, કોઈ નિશ્ચિત કેસમાં આરોપીને કેટલો સમય આપવામાં આવવો જોઈએ તે અંગે કોઈ કડક અને અચલ નિયમ નિર્ધારિત કરવો મુશ્કેલ રહેશે. દરેક કેસમાં આરોપી લગભગ ૪૫

દિવસ સુધી પોલીસ કસ્ટડીમાં રહ્યો હતો. આરોપીઓની કબૂલાતના અભિલેખ પરથી જણાય છે કે વાસ્તવિક કબૂલાત નોંધતા પહેલાં વિચાર માટે ૧૫ થી ૩૦ મિનિટનો સમય આપવામાં આવ્યો હતો. તેથી, તેઓ લાંબા સમયગાળા સુધી પોલીસ કસ્ટડીમાં રહ્યા હતા તે પૃષ્ઠભૂમિમાં જોતા, આરોપીઓને પૂરતો શાંતિવિચારનો સમય આપવામાં આવ્યો ન હતો."

૮૨. લાલ સિંહ વિ./સ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય [પૂર્વોક્ત] ના મામલામાં, આપરાધિક ષડયંત્રના પ્રશ્ન પર વિચાર કરતી વખતે, માનનીય અદાલતે નોંધ્યું હતું કે, "...આવું સામાન્ય જ્ઞાન છે કે આવી આતંકવાદી પ્રવૃત્તિઓ અતિશય ગુપ્તતા સાથે હાથ ધરવામાં આવે છે. આવી પ્રવૃત્તિઓ સંબંધિત ઘણા તથ્યો સંબંધિત વ્યક્તિના વ્યક્તિગત જ્ઞાનમાં જ રહે છે. તેથી, ષડયંત્રના કેસમાં અને ખાસ કરીને આવી પ્રવૃત્તિઓમાં, ષડયંત્રની અમલવારીમાં સહ-ષડયંત્રકારોના કૃત્યો અને નિવેદનો સહિતના પુરાવા કરતાં વધુ સારો પુરાવો ભાગ્યે જ ઉપલબ્ધ હોય છે. આવા કેસોમાં, જ્યારે કબૂલાતમૂલક નિવેદન ઉપલબ્ધ હોય ત્યારે ફરિયાદ પક્ષે દરેક એક કડી સ્થાપિત કરવી આવશ્યક રહેતી નથી, કારણ કે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા જે કડી સાબિત કરવામાં આવે છે તેનાથી કબૂલાતમૂલક નિવેદનને સમર્થન પ્રાપ્ત થાય છે. કોઈપણ સ્થિતિમાં, કાયદો એવી કક્ષાની સંભાવનાની સ્થાપના

માંગે છે કે જેના આધારે એક સુબુદ્ધિશાળી વ્યક્તિ વિવાદાસ્પદ તથ્યોના અસ્તિત્વમાં વિશ્વાસ મૂકી શકે."

૮૩. યશ પાલ મિત્તલ વિ./એસ. પંજાબ રાજ્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૭૭ એસ.સી. ૨૪૩૩] ના મામલે ષડયંત્રના પ્રશ્નનો વિચાર કરતાં, અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે, "...માત્ર કરાર, મળતાવળ અથવા ગઠબંધન જ આ ગુનાનું અંગતત્વ છે. ષડયંત્રમાં સામેલ તમામ ષડયંત્રકારોને ષડયંત્રની દરેક અને એકેક વિગતની જાણ હોવી આવશ્યક નથી, જેટલા સમય સુધી તેઓ ષડયંત્રના મુખ્ય ઉદ્દેશમાં સહભાગી હોય. એકમાત્ર સંબંધિત પરિબળ એ છે કે અપનાવવામાં આવેલા તમામ ઉપાયો અને કરવામાં આવેલા ગેરકાયદેસર કૃત્યો ષડયંત્રના ઉદ્દેશની પ્રગતિમાં હોવા જોઈએ અને તે માટે કરાયેલા હોવા જોઈએ, ભલે ક્યારેક કેટલાક ષડયંત્રકારો તરફથી નિષ્ફળતા અથવા મર્યાદાથી વધુ કાર્ય થયું હોય. અન્ય ષડયંત્રકારોની જાણ વગર એક અથવા બે ષડયંત્રકારો દ્વારા કેટલાક પગલાં લેવાયા હોય તો પણ, જ્યારે તેઓ ષડયંત્રના ઉદ્દેશ સાથે સંકળાયેલા હોય, ત્યારે તે અન્યની દોષિતતાને અસર કરશે નહીં." અદાલતે ઈ.જી. બાર્સે વિ./એસ. બોમ્બે રાજ્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસ.સી. ૧૭૬૨] ના કેસનો અનુમોદન સાથે ઉલ્લેખ કર્યો અને ઠરાવ્યું કે, "..આ ગુનાનો સાર કાયદાનો ભંગ કરવા માટેના કરારમાં નિહિત છે.

આવા કરારના પક્ષકારો ફોજદારી ષડયંત્રના ગુનામાં દોષિત ગણાશે, ભલે જે ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરવા માટે સંમતિ આપવામાં આવી હોય તે કરવામાં આવ્યું ન હોય. તેમ જ, એ પણ આ ગુનાનું અંગતત્વ નથી કે બધા પક્ષકારો માત્ર એક જ ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરવા માટે સંમત થયા હોવા જોઈએ. તેમાં અનેક કૃત્યોના આચરણનો સમાવેશ થઈ શકે છે. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૩ હેઠળ, કોઈ કૃત્ય ગુનો હોય અથવા કાયદા દ્વારા પ્રતિબંધિત હોય તો તે ગેરકાયદેસર ગણાશે. પ્રથમ આરોપ હેઠળ, આરોપીઓ પર ગેરકાયદેસર કૃત્યોની ત્રણ શ્રેણીઓ કરવા માટે ષડયંત્ર રચ્યાનો આરોપ છે, અને માત્ર એટલા કારણસર કે તેઓ બધાને દરેક ગુનાના સંદર્ભમાં અલગથી દોષિત ઠરાવી શકાયા નથી, તે બાબત ષડયંત્રનો ગુનો આચરવામાં આવ્યો છે કે નહીં તે પ્રશ્નના વિચારમાં કોઈ પ્રાસંગિકતા ધરાવતી નથી. તેઓ બધાજ ગેરકાયદેસર કૃત્યો કરવા માટેના ષડયંત્રના ગુનામાં દોષિત છે, જોકે વ્યક્તિગત ગુનાઓ માટે તેઓ બધાજ જવાબદાર હોય તે જરૂરી નથી."

૮૪. સ્ટેટ ઑફ તમિલ નાડુ થ્રુ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ ઑફ પોલીસ સી.બી.આઈ./એસ.આઈ.ટી. વિ. નલિની અને અન્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૯૯ એસ.સી. ૨૬૪૦] ના કેસમાં, અદાલતે ષડ્યંત્ર સંબંધિત કાયદાનું નીચે મુજબ સારાંશ આપ્યો છે :–

" કાવતરાના કાયદાને શાસિત કરતા કેટલાક વ્યાપક સિદ્ધાંતોનું સારાંશરૂપે નિરૂપણ કરી શકાય, તેમ છતાં, જેમ નામ સૂચવે છે, તેમ એવો સારાંશ તે સિદ્ધાંતોનું સર્વાંગી વર્ણન થઈ શકતો નથી.

૧. આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૨૦અ હેઠળ ફોજદારી કાવતરાનો ગુનો ત્યારે બને છે જ્યારે બે અથવા તેથી વધુ વ્યક્તિઓ ગેરકાયદેસર કાર્ય કરવા અથવા કરાવવા, અથવા કાયદેસર કાર્ય ગેરકાયદેસર સાધનો દ્વારા કરવા માટે સંમત થાય. જ્યારે કાયદેસર કાર્ય ગેરકાયદેસર સાધનો દ્વારા કરવાનું હોય ત્યારે ખુલ્લું કૃત્ય આવશ્યક હોય છે. ફોજદારી કાવતરાનો ગુનો સામાન્ય કાયદાથી એક અપવાદ છે, જ્યાં માત્ર ઈરાદો ગુનો રચતો નથી. તે ગુનો કરવાની મન્સા અને તેવી જ મન્સા ધરાવતા વ્યક્તિઓ સાથે હાથ મિલાવવાનો વિષય છે. માત્ર ઈરાદો હોવો પૂરતો નથી, પરંતુ તે ઈરાદાના હેતુને અમલમાં મૂકવા માટે કરાર હોવો જરૂરી છે, અને તે પોતે એક ગુનો છે. કોઈ કેસમાં વિચારણા માટેનો પ્રશ્ન એ હોય છે કે શું બધા આરોપીઓ પાસે એવો ઈરાદો હતો અને શું તેઓ એ બાબતે સંમત થયા હતા કે ગુનો કરવામાં આવે. કાવતરાના ગુનામાં એટલું પૂરતું ગણાશે નહીં કે કેટલાક આરોપીઓએ માત્ર એવી ઈચ્છા રાખી હોય કે ગુનો કરવામાં આવે, ભલે તે ઈચ્છા કેટલીય ભયાનક કેમ ન હોય.

૨. ષડયંત્રના હેતુની સિદ્ધિ પછી થયેલાં કૃત્યો એ બાબત સાબિત કરવાની દિશામાં પ્રબળ સંકેત આપી શકે છે કે કોઈ નિર્દિષ્ટ આરોપી ષડયંત્રનો ભાગીદાર હતો. એકવાર ષડયંત્રનો હેતુ સિદ્ધ થઈ જાય પછી, તે પછીનું કોઈપણ કૃત્ય, ભલે તે ગેરકાયદેસર હોય, જેમ કે ફરાર આરોપીને આશ્રય આપવો, માત્ર તે કારણે આરોપીને ષડયંત્રનો ભાગીદાર બનાવતું નથી.

૩. કાવતરું ખાનગી રીતે અથવા ગુપ્તતામાં રચવામાં આવે છે. સીધા પુરાવા દ્વારા કાવતરું સાબિત કરવું ભાગ્યે જ શક્ય બને છે. સામાન્ય રીતે, કાવતરાનું અસ્તિત્વ તેમજ તેના ઉદ્દેશ્યો આરોપીના પરિસ્થિતિજન્ય સંજોગો અને વર્તન પરથી અનુમાનથી નિષ્કર્ષિત કરવા પડે છે.

૪. ષડયંત્રકારો, ઉદાહરણરૂપે, એવી સાંકળરૂપ ગોઠવણમાં સામેલ થઈ શકે છે કે જેમાં એ, બીને સામેલ કરે, બી, સીને સામેલ કરે, અને આ રીતે આગળ વધે; અને જો તેમનો એવો આશય અને સંમતિ હોય, તો દરેક સભ્યને ફક્ત તેને સામેલ કરનાર વ્યક્તિ અને જે વ્યક્તિને તે પોતે સામેલ કરે છે એટલી જ જાણ હોય છતાં, તેઓ સૌ એક જ ષડયંત્રના સભ્યો ગણાશે. છત્રીના આરા જેવી એક પ્રકારની સામેલગી પણ હોઈ શકે, જેમાં કેન્દ્રસ્થાને એક જ વ્યક્તિ સામેલગી કરાવતી હોય અને બાકીના બધા સભ્યો એકબીજાને

અજાણ્યા હોય, તેમ છતાં તેઓને આ જાણ હોય કે અન્ય સભ્યો પણ હશે. આ તો સિદ્ધાંતો છે અને વ્યવહારમાં, કોઈ નિશ્ચિત કેસમાં ષડયંત્ર કઈ શ્રેણીમાં આવે છે તે નક્કી કરવું મુશ્કેલ બની શકે છે. તેમ છતાં, તે એકબીજાને આચ્છાદિત પણ કરી શકે છે. પરંતુ ત્યારે પરસ્પર હિતનું અસ્તિત્વ હોવું આવશ્યક છે. ઘણી અન્ય વ્યક્તિઓની ઓળખથી અજાણ હોવા છતાં, જેઓ ભિન્ન ભૂમિકાઓ ભજવી શકે, વ્યક્તિઓ એક જ ષડયંત્રના સભ્ય હોઈ શકે છે. ષડયંત્રના ગુનાનો આ કોઈ ભાગ નથી કે બધા ષડયંત્રકારોએ સમાન અથવા સક્રિય ભૂમિકા ભજવવા માટે સંમત થવું જરૂરી હોય.

૫. જ્યારે બે અથવા વધુ વ્યક્તિઓ ષડયંત્રના ગુનાને અંજામ આપવા માટે સંમત થાય છે, ત્યારે તેના અમલીકરણ માટે કોઈ યોજના બનાવવામાં આવી હોય કે તેના વિષે વિચારણા કરવામાં આવી હોય કે ન હોય, અને એવો કોઈ વ્યક્તિ તેમના સામૂહિક હેતુને અમલમાં મૂકવા માટે કોઈ પગલું ભરતો ન હોવા છતાં પણ, તે કરારમાં જોડાતી દરેક એક વ્યક્તિ દ્વારા ગુનો આચરવામાં આવે છે. તેથી, તેમાં બે ષડયંત્રકારો હોવા આવશ્યક છે અને તેનાથી વધુ પણ હોઈ શકે છે. ષડયંત્રના આરોપને સાબિત કરવા માટે એવો અભિપ્રેત ગુનો આચરવામાં આવ્યો હતો કે નહીં, તે આવશ્યક

નથી. જો તે આચરવામાં આવ્યો હોય, તો ષડયંત્રનો આરોપ સાબિત કરવામાં ફરિયાદ પક્ષને વધુ મદદ મળી શકે છે.

૬. જરૂરી નથી કે તમામ ષડયંત્રકારો એક જ સમયે સામાન્ય ઉદ્ધેશ્ય માટે સંમત થાય. તેઓ ઈચ્છિત લક્ષ્યની પૂર્ણતા પહેલાં કોઈપણ સમયે અન્ય ષડયંત્રકારો સાથે જોડાઈ શકે છે, અને તમામ સમાન રીતે જવાબદાર છે. દરેક ષડયંત્રકારએ કઈ ભૂમિકા ભજવવાની છે તે દરેકને જાણીતી ન પણ હોય, અથવા કોઈ ષડયંત્રકાર ક્યારે ષડયંત્રમાં જોડાયો અને ક્યારે તેનામાંથી અલગ થયો તે હકીકત પણ જાણીતી ન હોય.

૭. ષડયંત્રનો આરોપ આરોપીને પૂર્વગ્રહગ્રસ્ત બનાવી શકે છે, કારણ કે તે તેમને સંયુક્ત રીતે વિચારણામાં ધકેલી દે છે અને અદાલત દરેક આરોપી વિરુદ્ધ સમગ્ર પુરાવાના જથ્થાને ધ્યાનમાં લઈ શકે છે. ફરિયાદ પક્ષે માત્ર એટલું દર્શાવવા પૂરતું નથી કે દરેક આરોપીને ષડયંત્રના ઉદ્ધેશ્યનું જ્ઞાન હતું, પરંતુ કરારસ્વરૂપ સહમતિનો પણ પુરાવો રજૂ કરવો આવશ્યક છે. ષડયંત્રના આરોપમાં અદાલતે આરોપી પ્રત્યે અયોગ્યતા ઊભી થવાના જોખમ સામે પોતાને સાવચેત રાખવું પડે છે. કેટલાક વિરુદ્ધના પુરાવાની રજૂઆતથી બધાના દોષસિદ્ધિનો પરિણામ આવી શકે છે, જેને ટાળવું જોઈએ. ષડયંત્ર સંબંધિત એવા પુરાવાના આધારે, જે અન્ય કોઈ મૂળભૂત

ગુનાની વિચારણામાં અન્યથા ગ્રાહ્ય ન હોત, ફરિયાદ પક્ષ આરોપીને માત્ર ષડયંત્રમાં જ નહીં પરંતુ કથિત ષડયંત્રકારોના મૂળભૂત ગુનામાં પણ સંડોવવાનો પ્રયત્ન કરે છે. ષડયંત્રના દરેક સભ્યનું ચોક્કસ યોગદાન શોધી કાઢવામાં હંમેશા મુશ્કેલી રહે છે, પરંતુ ત્યારે પણ ષડયંત્રના ગુનાનો આરોપ મૂકાયેલા દરેક આરોપી વિરુદ્ધ દઢ અને વિશ્વસનીય પુરાવો હોવો આવશ્યક છે. ન્યાયાધીશ લર્ન્ડ હેન્ડે નોંધ્યું તેમ કે "આ ભેદ આજે વિશેષ મહત્વનો છે, જ્યારે ઘણા ફરિયાદ પક્ષના વકીલો મુખ્ય ગુનેગારો સાથે કોઈપણ પ્રમાણમાં સંકળાયેલા રહેલા તમામ લોકોને ષડયંત્રના વિશાળ જાળમાં ખેંચી લેવા પ્રયત્ન કરે છે."

૮. ઉપર જણાવ્યા મુજબ, સાજિશના ગુનાનું સારતત્વ અથવા મૂળ તત્વ તેનું અમલીકરણ નહીં પરંતુ ગેરકાયદેસર સમજૂતી છે. ફોજદારી સાજિશનો ગુનો તે હેતુ કયા ઉપાયો દ્વારા સિદ્ધ કરવો તે અંગે સમજૂતી ન હોવા છતાં પણ પૂર્ણ થાય છે. ગેરકાયદેસર સમજૂતી જ સાજિશના ગુનાનો મુખ્ય આધાર છે. જે ગેરકાયદેસર સમજૂતી સાજિશનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે, તે ઔપચારિક અથવા સ્પષ્ટ હોવી આવશ્યક નથી, પરંતુ પરિસ્થિતિઓમાંથી, ખાસ કરીને સાજિશકારોના નિવેદનો, કૃત્યો અને વર્તનમાંથી, તેમાં અંતર્નિહિત હોવી અને તેનો અનુમાન કરવામાં આવી શકે છે. આવી સમજૂતીમાં

તમામ પક્ષકારો એક જ સમયે જોડાયા હોવા જરૂરી નથી, પરંતુ તેમની સાજિશમાં જોડાણ દર્શાવતી ક્રમશઃ થયેલી ક્રિયાઓ દ્વારા પણ તે સુધી પહોંચવામાં આવી શકે છે.

૯. એવું કહેવાયું છે કે ફોજદારી ષડયંત્ર એ ગુનામાં ભાગીદારી છે, અને દરેક ષડયંત્રમાં સામાન્ય યોજનાના અમલીકરણ માટે સંયુક્ત અથવા પરસ્પર પ્રતિનિધિત્વ રહેલું હોય છે. તેથી, જો બે કે તેથી વધુ વ્યક્તિઓ ષડયંત્રમાં પ્રવેશે, તો કરારના અનુસંધાને ůpɯůgમાંથી કોઈ એક દ્વારા કરવામાં આવેલ કોઈપણ કૃત્ય કાનૂની દૃષ્ટિએ તેઓ દરેકનું કૃત્ય ગણાય છે અને તે માટે તેઓ સંયુક્ત રીતે જવાબદાર બને છે. તેનો અર્થ એવો થાય છે કે સામાન્ય હેતુના અમલ અથવા તેની વૃદ્ધિ માટે કોઈપણ ષડયંત્રકારી દ્વારા કહેવાયેલું, લખાયેલું અથવા કરવામાં આવેલું બધું જ તેઓ દરેક દ્વારા કહેવાયેલું, કરવામાં આવેલું અથવા લખાયેલું હોવાનું માનવામાં આવે છે. અને આ સંયુક્ત જવાબદારી માત્ર મૂળ કરારના અનુસંધાને કોઈપણ ષડયંત્રકારી દ્વારા કરવામાં આવેલા કૃત્યો સુધી જ મર્યાદિત રહેતી નથી, પરંતુ મૂળ હેતુને અનુસંગિક અને તેમાંથી ઉત્પન્ન થતા આનુષંગિક કૃત્યો સુધી પણ વિસ્તરે છે. જોકે, ષડયંત્રનો અંત આવ્યા પછી સહ–ષડયંત્રકારી દ્વારા કરવામાં આવેલા કૃત્યો માટે કોઈ ષડયંત્રકારી જવાબદાર

રહેતો નથી. નવા સભ્ય દ્વારા ષડયંત્રમાં જોડાવાથી નવું ષડયંત્ર રચાતું નથી અને અન્ય ષડયંત્રકારીઓની સ્થિતિમાં પણ કોઈ ફેરફાર થતો નથી, અને માત્ર એટલા કારણે કે ષડયંત્રકારીઓ વ્યક્તિગત રીતે અથવા જૂથોમાં સામાન્ય અંતિમ હેતુ માટે ભિન્ન કાર્યો કરે છે, ષડયંત્ર અનેક અલગ-અલગ ષડયંત્રોમાં વિભાજિત થતું નથી.

૧૦. કોઈ માણસ શબ્દ દ્વારા અથવા કૃત્ય દ્વારા ષડયંત્રમાં જોડાઈ શકે છે. તેમ છતાં, ઔપરાધિક ષડયંત્ર માટેની ફોજદારી જવાબદારી માટે માત્ર અસ્તિત્વમાં રહેલા ષડયંત્ર પ્રત્યેનો નિષ્ક્રિય વલણ પૂરતું નથી. જે વ્યક્તિ ષડયંત્રની જાણ સાથે કોઈ પ્રગટ કૃત્ય કરે છે, તે દોષિત છે. અને જે વ્યક્તિ ષડયંત્રના હેતુને મૌન સંમતિ આપે છે અને અન્ય ષડયંત્રકારો સાથે ચાલે છે, તથા અન્ય લોકો દ્વારા ષડયંત્રને અમલમાં મૂકવામાં આવે ત્યારે વાસ્તવમાં ઉપસ્થિત રહી સહમત રહે છે, તે વ્યક્તિ પણ દોષિત છે, ભલે તે ગુનામાં કોઈ સક્રિય ભાગ લેવાનો ઈરાદો રાખતી ન હોય."

૮૫. સ્ટેટ ઑફ રાજસ્થાન વિ./એસ. કિશોર [૧૯૯૬ ક્રિ.એલજે ૨૦૦૩] ના કેસમાં, તપાસમાં થયેલી ખામી અંગે વિચાર કરતાં, અદાલતે જણાવ્યું હતું કે, "...માત્ર એ હકીકત કે તપાસ અધિકારીએ તપાસની પ્રક્રિયા

દરમિયાન અનિયમિતતા અથવા ગેરકાયદેસરતા આચરી હોય, તે માત્રથી ફરિયાદ પક્ષના કેસ અંગે શંકા ઊભી થતી નથી અને થતી પણ નથી, તથા વિશ્વસનીય અને ભરોસાપાત્ર પુરાવાને તે કારણસર નિર્દોષ છૂટકારો નોંધવા માટે બાજુએ મૂકી શકાતાં નથી.”

૮૬. સ્ટેટ ઑફ ડબ્લ્યુ.બી. વિ./એસ. મિર મહમ્મદ ઓમર અને અન્ય [૨૦૦૦ ક્રિ.એલજે ૪૦૪૭(૧)] ના મામલામાં, અદાલતે જણાવ્યું હતું કે, “...અદાલતોએ વર્તમાન પ્રણાલીમાં પોલીસ અધિકારીઓ પર રહેલી સમય મર્યાદાઓ, તેમની પાસે સામનો કરવા માટે ઉપલબ્ધ અપર્યાપ્ત સાધનસામગ્રી, અને ફોજદારી કેસોમાં પુરાવો આપવા આગળ આવવા બાબતે પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓની પરંપરાગત ઉદાસીનતા — જે એવી વાસ્તવિકતાઓ છે કે તપાસ કરતી વખતે લગભગ દરેક કેસમાં પોલીસ દળે તેનો સામનો કરવો પડે છે — તેને ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ.....વર્તમાન કેસમાં અમને તપાસમાં એવી કોઈ ગંભીર ખામી જોવા મળી નથી કે જેના કારણે કેસ પર અસર પડી હોય અથવા ફરિયાદ પક્ષના કેસના મૂળ તત્વને હાનિ પહોંચી હોય, જેથી વડી અદાલતની ખંડપીઠે તપાસ અધિકારીઓ વિરુદ્ધ કરેલી અવમાનનાત્મક ટિપ્પણીઓ ન્યાયસંગત કે યોગ્ય ઠરે.”

૮૭. રોટાશ વિ. સ્ટેટ ઑફ રાજસ્થાન [(૨૦૦૬)૧૨ એસ.સી.સી. ૬૪] ના મામલામાં, અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે, "...તપાસ દોષરહિત ન હતી, પરંતુ માત્ર ખામીયુક્ત તપાસના આધારે ફરિયાદ પક્ષનો સમગ્ર કેસ નકારી કાઢી શકાય નહીં." અદાલતે વિશ્વેશ્વરન વિ. સ્ટેટ [(૨૦૦૩)૬ એસ.સી.સી. ૭૩] ના કેસનો અનુમોદન સાથે ઉલ્લેખ કર્યો હતો. તેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે, "...આ બાબત પણ ધ્યાનમાં રાખવાની આવશ્યકતા છે કે દરેક ખામીયુક્ત તપાસનો પરિણામ જરૂરી નથી કે નિર્દોષ છૂટકારામાં જ આવે. ખામીયુક્ત તપાસના કેસમાં, પુરાવાની મૂળવણી કરતી વખતે અદાલતો દ્વારા વધારાની સાવધાની રાખવી એ જ એકમાત્ર આવશ્યકતા છે. માત્ર ખામીયુક્ત તપાસના પરિણામે જ આરોપીને નિર્દોષ છૂટકારો આપવો ન્યાયસંગત ન ગણાય. તપાસમાં કોઈ પણ ઊણપ અથવા અનિયમિતતા, જ્યારે ફરિયાદ પક્ષનો કેસ અન્યથા સાબિત થયેલો હોય, ત્યારે તે જરૂરી નથી કે ફરિયાદ પક્ષનો કેસ નકારી કાઢવા તરફ દોરી જાય." અદાલતે સ્ટેટ ઑફ એમ.પી. વિ. માનસિંહ [(૨૦૦૩)૧૦ એસ.સી.સી. ૪૧૪] ના કેસનો પણ અનુમોદન સાથે ઉલ્લેખ કર્યો હતો. તેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે, "...વડી અદાલતે દર્શાવ્યા મુજબ તપાસમાં ઊણપો હતી એવું સ્વીકારી લેવામાં આવે તોય, તે ફરિયાદ પક્ષના એવા વર્ણનને ત્યજી દેવાનો આધાર બની શકતું નથી, જે પ્રામાણિક, વિશ્વસનીય અને સુસંગત હોય."

૮૮. કૃષ્ણ મોચી અને અન્ય વિ. બિહાર રાજ્ય [૨૦૦૨ (૨) એસ.સી.સી. ક્રિમિનલ ૧૨૨૦] ના મામલામાં, ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એક વિશિષ્ટ સમુદાયના ૩૫ લોકોની સામૂહિક હત્યા અને અનેક વ્યક્તિઓને ઈજા થવાની ઘટનામાંથી ઉદ્ભવ્યો હતો. અદાલતે તેને એવો અપવાદરૂપ કેસ માન્યો હતો કે જેમાં આજીવન કારાવાસ અપૂરતી સજા બને અને મૃત્યુદંડ ન્યાયસંગત ગણાય. મચ્છી સિંહ વિ. પંજાબ રાજ્ય [૧૯૮૩ ૩ એસ.સી.સી. ૪૭૦] માં નિર્ધારિત માર્ગદર્શિકાઓનું અનુસરણ કરતાં, અદાલતે નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે, "..[૧] જ્યારે હત્યા અતિશય ક્રૂર, ઘૃણાસ્પદ, શૈતાની, જઘન્ય અથવા કાયરતાપૂર્ણ રીતે કરવામાં આવી હોય જેથી સમાજમાં તીવ્ર અને અતિશય આક્રોશ ઉત્પન્ન થાય ... [૨] જ્યારે ગુનો પ્રમાણમાં અત્યંત વિશાળ હોય. ઉદાહરણ તરીકે, જ્યારે કુટુંબના બધા અથવા લગભગ બધા સભ્યોની, અથવા કોઈ નિશ્ચિત જાતિ, સમુદાય અથવા વિસ્તારમાં રહેનારી મોટી સંખ્યામાં વ્યક્તિઓની બહુહત્યા કરવામાં આવી હોય." હકીકતોના આધારે, અદાલતે મૃત્યુદંડ યથાવત્ રાખ્યો.

૮૯. લેહના વિ. હરિયાણા રાજ્ય [૨૦૦૨ એસીસીસી (ક્રિ) ૫૨૬] ના મામલે, અગાઉના ચુકાદાઓનું અનુસરણ કરીને, અદાલતે મૃત્યુદંડ લાદવા

બાબતે નીચે મુજબની માર્ગદર્શિકાઓ નિષ્કર્ષિત કરી.

"...અત્યંત વિરલમાં વિરલ એવા કેસોમાં, જ્યારે સમાજની સામૂહિક અંતરાત્મા એટલી આઘાતગ્રસ્ત બને કે તે ન્યાયિક સત્તાકેન્દ્રના ધારકો પાસેથી, મૃત્યુદંડ જાળવી રાખવાની ઇચ્છનીયતા અંગે તેમના વ્યક્તિગત અભિપ્રાય જેવો પણ હોય તેની પરવા કર્યા વિના, મૃત્યુદંડ ફટકારવાની અપેક્ષા રાખે, ત્યારે મૃત્યુદંડની સજા ફરમાવી શકાય. નીચેની પરિસ્થિતિઓમાં સમાજ આવી ભાવના રાખી શકે છે:

(૧) જ્યારે હત્યા અત્યંત ક્રૂર, ઘૃણાસ્પદ, શૈતાની, વિભત્સ અથવા જઘન્ય રીતે કરવામાં આવી હોય જેથી સમાજમાં તીવ્ર અને અતિશય રોષ જગે.

(૨) જ્યારે હત્યા એવા હેતુસર કરવામાં આવે છે, જે સંપૂર્ણ પતિતપણું અને નીચતાનું પ્રદર્શન કરે છે, ઉદાહરણ તરીકે, પૈસા અથવા ઈનામ માટે ભાડૂતી ખૂની દ્વારા કરવામાં આવેલી હત્યા; અથવા લાભ મેળવવા માટે શીતરક્તપૂર્વક એવી વ્યક્તિની હત્યા, જેના પ્રત્યે હત્યારો પ્રભુત્વની સ્થિતિમાં હોય અથવા વિશ્વાસની સ્થિતિમાં હોય; અથવા માતૃભૂમિ સાથે દ્રોહ કરવા દરમ્યાન હત્યા કરવામાં આવે.

(૩) જ્યારે અનુસૂચિત જાતિના સભ્ય અથવા અલ્પસંખ્યક સમુદાયના સભ્ય વગેરેની હત્યા વ્યક્તિગત કારણોસર નહીં પરંતુ એવી

પરિસ્થિતિમાં કરવામાં આવે કે જે સામાજિક રોષ ઉદ્દીપિત કરે, અથવા 'વધૂને સળગાવી દેવાના' અથવા 'દહેજ મૃત્યુના' કેસોમાં, અથવા જ્યારે ફરીથી દહેજ ઉઘરાવવા માટે પુનર્વિવાહ કરવાના હેતુથી અથવા અન્ય સ્ત્રી સાથે મોહવશ લગ્ન કરવા માટે હત્યા કરવામાં આવે.

(૪) જ્યારે ગુનો પ્રમાણમાં અતિ ભયાનક હોય. ઉદાહરણ તરીકે, જ્યારે એકથી વધુ હત્યાઓ, માનો કે કોઈ પરિવારના બધા અથવા લગભગ બધા સભ્યોની, અથવા કોઈ નિશ્ચિત જાતિ, સમાજ કે વિસ્તારના મોટી સંખ્યામાં વ્યક્તિઓની, કરવામાં આવે.

(૫) જ્યારે હત્યાનો ભોગ બનેલો વ્યક્તિ નિર્દોષ બાળક હોય, અથવા અસહાય સ્ત્રી હોય, અથવા વૃદ્ધ કે અશક્ત વ્યક્તિ હોય, અથવા એવી વ્યક્તિ હોય કે જેના સંબંધમાં હત્યારો પ્રભુત્વશાળી સ્થિતિમાં હોય, અથવા એવી જાહેર પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિ હોય જેને સમુદાય સામાન્ય રીતે પ્રેમ અને માન આપે."

૯૦. રવજી ઉર્ફે રામ ચંદ્ર વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય [(૧૯૯૬)૨ એસ.સી.સી. ૧૭૫] ના મામલે, અદાલતે કલમ ૩૦૨ આઈ.પી.સી. હેઠળ દોષિત ઠરાવવામાં આવેલા અપીલકર્તા ઉપર લાદવામાં આવેલી મૃત્યુદંડની સજાની પુષ્ટિ કરી હતી અને અદાલતે ધનંજય ચેટર્જી વિ. ડબ્લ્યુ.બી.

રાજ્ય (૧૯૯૪)૨ એસ.સી.સી. ૨૨૦] ના મામલાના નિર્ણયને પણ મંજૂરી સાથે ઉદ્ધૃત કર્યો હતો. ધનંજય ચેટર્જીના મામલે, અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે, "...ચોક્કસ વિધાનના અભાવે સજા લાદતી વખતે, ન્યાયાધીશોએ વિવિધ પરિબળોનો વિચાર કરવો જોઈએ અને તે તમામ પરિબળોનો વિચાર કર્યા બાદ તથા પરિસ્થિતિનું સર્વાંગી દૃષ્ટિકોણથી અવલોકન કર્યા પછી, તેઓને યોગ્ય લાગે તેવી સજા લાદવી જોઈએ. ઉગ્ર બનાવનારા પરિબળોને અવગણવામાં આવી શકે નહીં અને તે જ રીતે શામક પરિસ્થિતિઓનો પણ વિચાર કરવો આવશ્યક છે." ઉપરોક્ત મામલે, હત્યાઓ ક્રૂર અને બર્બર ઢબે કરવામાં આવી હતી. અપીલકર્તા ઉપર લાદવામાં આવેલી બંને સજાની યોગ્યતાનો વિચાર કરતાં, અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે, "...જે ક્રૂરતા અને નિર્દયતાથી આ ગુનાઓ આચરવામાં આવ્યા છે, તે સમાજના અંતઃકરણને ઝંઝોળ્યા વિના રહી શકે નહીં.... ઉપરોક્ત બધા જ જઘન્ય ગુનાઓ કોઈપણ ઉશ્કેરણી વિના કરવામાં આવ્યા હતા. અનુક્રમે પાંચ હત્યાઓ અને અપીલકર્તાની માતા સહિત અન્ય બે વ્યક્તિઓને મારવાનો પ્રયાસ થયાની ઉપરોક્ત ઘટનાના પછી પણ અપીલકર્તાને જરાય પસ્તાવો ન હતો..... આ ગુનાઓ કોઈપણ ઉશ્કેરણી વિના, પૂર્વગણિત રીતે, અતિશય નિર્દયતા અને ક્રૂરતાથી કરવામાં આવ્યા હતા. ફોજદારી વિચારણામાં યોગ્ય સજાના વિચાર માટે પ્રાસંગિક બાબત ગુનાની પ્રકૃતિ અને ગંભીરતા છે, ગુનેગાર નહીં. જો એવો

ગુનો, જે માત્ર વ્યક્તિગત પીડિત વિરુદ્ધ જ નહીં પરંતુ તે સમાજ વિરુદ્ધ પણ કરવામાં આવ્યો હોય જેમાં ગુનેગાર અને પીડિત બંને આવતાં હોય, તેના માટે યોગ્ય સજા ફટકારવામાં ન આવે, તો અદાલત પોતાની ફરજ બજાવવામાં નિષ્ફળ જશે. ગુના માટે આપવામાં આવનાર સજા અસંગત ન હોવી જોઈએ, પરંતુ તે ગુનો જે અત્યાચાર અને ક્રૂરતાથી આચરવામાં આવ્યો હોય, તેની સાથે અનુરૂપ અને સુસંગત હોવી જોઈએ, ગુનાની વિશાળતા એવી હોવી જોઈએ કે જે જાહેર ઘૃણાને પાત્ર બને અને તે "ગુનેગાર વિરુદ્ધ ન્યાય માટે સમાજના પોકારને પ્રતિસાદ આપતી" હોવી જોઈએ."

૯૧. ગુરદેવ સિંહ અને અન્ય વિ. પંજાબ રાજ્ય [૨૦૦૩ ક્રિ.એલ.જે. ૩૭૬૪] ના મામલામાં, ઘટના ૧૫ વ્યક્તિઓના મૃત્યુનું કારણ બનવાની હતી. અપીલકર્તાઓને દોષિત ઠેરવીને મૃત્યુદંડની સજા કરવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત માર્ગદર્શિકાઓનું અનુસરણ કરતાં, અદાલતે મૃત્યુદંડની પુષ્ટિ કરી હતી. અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે, "... સમગ્ર ઘટના અત્યંત ઘૃણાસ્પદ છે અને સમાજની સામૂહિક અંતરાત્માને ઝંઝોળી નાખે છે. અપીલકર્તાઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા હત્યાના કૃત્યો એટલા ભયાનક, નિર્દયી અને ક્રૂર છે કે ઉગ્ર પરિસ્થિતિઓ શામક પરિસ્થિતિઓ કરતાં ઘણી વધારે પ્રબળ છે. ... અમને એવું લાગતું નથી કે આ એવો કેસ છે જેમાં

ન્યાયના હેતુઓ પૂર્ણ કરવા માટે આજીવન કારાવાસ પૂરતી સજા ગણાય."

૯૨. પીપલ્સ યુનિયન ફૉર સિવિલ લિબર્ટીઝ અને અન્ય વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા [૨૦૦૫ એસ.સી.સી. ક્રિ. ૧૯૦૫] ના મામલામાં, માનનીય અદાલતે પોટા માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓના કાનૂની વ્યાપ અને પ્રભાવનો વિચાર કર્યો છે.

૯૩. રેકોર્ડ પરનું પુરાવું વિદ્વાન વિશેષ ન્યાયાધીશે સૂક્ષ્મ વિગતો સાથે વિચારેલ છે. તેથી, અમે પુરાવાની દરેક સૂક્ષ્મ વિગતનું પુનરાવર્તન કરતાં નથી. અમે માત્ર પુરાવાના તે જ ભાગનો ઉલ્લેખ કરીશું, જે અમારા ચુકાદા માટે આવશ્યક છે.

૯૪. આ ઘટનાક્રમમાં મહત્વપૂર્ણ પ્રગતિ ત્યારે થઈ જ્યારે પોલીસને મળેલી માહિતીના આધારે સાઉદી અરેબિયાના રિયાધ ખાતે કામ કરતા અમદાવાદના અસફાક અબ્દુલ્લા ભાવનગરિ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૦ : આંક ૩૧૨] ને પકડી પાડવામાં આવ્યા અને પોલીસ દ્વારા તેમનું નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું. ઉક્ત અસફાક ભાવનગરિ અદાલત સમક્ષ હાજર થયા અને સાક્ષી આપી. સાક્ષીના જણાવ્યા અનુસાર, તેઓ અમદાવાદ શહેરના

રહેવાસી હતા; તેઓ ૧૯૯૨થી સાઉદી અરેબિયાના રિયાધ ખાતે કામ કરતા હતા. તેઓ ક્યારેક–ક્યારેક અમદાવાદ શહેરની મુલાકાત લેતા હતા. તેઓ ૧૯૯૮થી પરત આવી અમદાવાદમાં રહેવા લાગ્યા. જાન્યુઆરી ૨૦૦૧માં, તેઓ ફરી રિયાધ પરત ગયા અને ૫ ઓગસ્ટ ૨૦૦૩ના રોજ પાછા આવ્યા. તેઓ રિયાધમાં હતા ત્યારે તેમની ભારતના અન્ય ભાગો જેમ કે બોમ્બે, હૈદરાબાદ, યુ.પી. ખાતેના તથા પાકિસ્તાનના ત્યાં કામ કરતા ઘણા લોકો સાથે ઓળખાણ થઈ હતી. દર ગુરુવારની સાંજે, તેઓ સલિમ [આરોપી નં. ૩] ના સ્થળે ભેગા થતા હતા. સલિમના નિવાસસ્થાને પાકિસ્તાનના એક કારી મન્નાન મૌલવી [ફરાર આરોપી નં. ૨૦] પણ આવતા હતા. તેઓ સુન્ની મુસ્લિમ જૂથ 'સિપ્પા–એ–સાહેબા' માટે કાર્ય કરતા હતા. તેઓ 'જૈશ–એ–મોહમ્મદ' સાથે પણ જોડાયા હતા. ઉક્ત મૌલવી કારી મન્નાન ઈસ્લામના નામે વારંવાર ચંદો એકત્ર કરતા હતા. અમદાવાદના સામ્પ્રદાયિક રમખાણોના રક્તરંજિત દૃશ્યો ધરાવતી કેસેટો સલિમ [આરોપી નં. ૩] ના સ્થળે બતાવવામાં આવતી હતી. એક મૌલવી ફરહાદુલ્લા ગોરી @ અબુસુફિયાન [ફરાર આરોપી નં. ૧૪] અને તેનો ભાઈ શૌકતુલ્લા ઘોરી [ફરાર આરોપી નં. ૧૫] આ યુવાન મુસ્લિમોને ઉશ્કેરતા હતા. તેઓ ગુજરાતની ઘટનાનો બદલો લેવા માટે ગુજરાતના આ લોકોને પ્રેરિત કરતા હતા. તેઓ પોતે હૈદરાબાદના હોવાનું જાહેર કરતા હતા અને અમદાવાદના મુસ્લિમોને મદદ

કરવા તૈયાર હોવાનું કહેતા હતા; તેઓ ગુજરાતના મુસ્લિમોને જિહાદ માટે ફાળો આપવા આહ્વાન કરતા હતા.

૯૫. યુ.એસ.એ.ના ડબલ્યુ.ટી.સી. ઘટનાક્રમ પછી અને અફઘાનિસ્તાનમાં યુ.એસ.એ. દ્વારા આક્રમણ પછી, રિયાધમાં એક જાહેર હોલમાં જાહેર સભાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. તે જાહેર સભાને પાકિસ્તાનના મૌલાના મસૂદ અઝહરના સહયોગી અબ્દુલ્લાશા મઝહર @ શાહજી [ફરાર આરોપી નં. ૧૯] દ્વારા સંબોધવામાં આવી હતી. ઉક્ત સભામાં હૈદરાબાદના મૌલાના કારી મન્નાન, મૌલાના કારી જમિલ, મૌલવી ફરહાદુલ્લા ઘોરી [ફરાર આરોપી નં. ૨૧, ૨૧ અને ૧૪] તથા લશ્કર–એ–તોયબાના અબ્બુ હમજા [ફરાર આરોપી નં. ૧૭] હાજર રહ્યા હતા. તેમણે ઉશ્કેરણીજનક ભાષણો કર્યા અને સભામાં ઉપસ્થિત લોકોને પ્રસંગોચિત રીતે ઊભા થવા તથા જિહાદ માટે તૈયાર રહેવા પડકાર્યા. તેમણે સભામાં ઉપસ્થિત લોકોને આ લાલચ પણ આપ્યો કે જે લોકો જિહાદ ઉઠાવશે તેમને સ્વર્ગમાં ૭૦ હૂર [અપ્સરાઓ] મળશે અને તેમના ૭૨ સગાંઓને પણ સ્વર્ગ પ્રાપ્ત થશે. તેમણે પાકિસ્તાન આધારિત "જૈશ–એ–મોહમ્મદ" અને "લશ્કર–એ–તોયબા" જૂથોની મદદનું આશ્વાસન આપ્યું અને જિહાદના નામે ઉદાર ફાળો આપવા આહ્વાન કર્યું. તે દિવસે તેમણે અંદાજે ૧૨,૦૦૦ થી ૧૩,૦૦૦ રિયાલ જેટલો ફાળો એકત્ર કર્યો હતો. સાક્ષીને

આ બેઠકમાં રસીદ અજમેરી [ફરાર આરોપી નં. ૪] અને સલીમભાઈ [આરોપી નં. ૩] લઈ ગયા હતા. ગુજરાતમાં સામ્પ્રદાયિક રમખાણો થયા પછી આવી જ બીજી સભાનું ફરી આયોજન કરવામાં આવ્યું અને નોંધપાત્ર રકમનો ફાળો એકત્ર કરવામાં આવ્યો. જેઓ “જિહાદ”માં જોડાવા તૈયાર હતા, તેમને ખર્ચ માટે સહાય આપવાની અને પાકિસ્તાનમાં તાલીમ અપાવવાની ઓફર કરવામાં આવી. અન્ય લોકો પાસેથી ઉદાર ફાળાની માંગ કરવામાં આવી. આ રકમ સલીમ દ્વારા એકત્ર કરવામાં આવી હતી. ઉક્ત રકમ હવાલા એન્ટ્રીઓ મારફતે ભરૂચના મજિદભાઈ પટેલ (વોરા) [ફરાર આરોપી નં. ૯] અને ઇકબાલ પટેલ (વોરા) [ફરાર આરોપી નં. ૧૦] ને મોકલવામાં આવી હતી. ૨૦૦૨ના સામ્પ્રદાયિક રમખાણો પછી, મૌલવી ફરહાદુલ્લા ઘોરી @ અબુસુફિયાન [ફરાર આરોપી નં. ૧૪] અને શૌકતુલ્લા ઘોરી [ફરાર આરોપી નં. ૧૫] અમદાવાદ આવ્યા હતા અને રાહત કેમ્પોની મુલાકાત લીધી હતી. સાઉદી અરેબિયા પરત ગયા પછી, આ બંનેએ ફરીથી ફાળો એકત્ર કર્યો હતો. ભારતમાં રહેલા દરમિયાન, તેઓ આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરી [આરોપી નં. ૨] ને મળ્યા હતા. ત્યારબાદ અક્ષરધામની ઘટના બની હતી. થોડા દિવસો પછી એક બેઠક યોજાઈ હતી અને તેમાં ખુલાસો કરવામાં આવ્યો હતો કે હુમલો “જૈશ–એ–મોહમ્મદ” દ્વારા આયોજનબદ્ધ કરવામાં આવ્યો હતો, હુમલો લગભગ બાર કલાક સુધી ચાલુ રહ્યો હતો અને હુમલાખોરો શહીદ બન્યા હતા. તેણે

આરોપી નં. ૧ અલ્તાફહુસૈન અકબરહુસૈન મલેક અને આરોપી નં. ૩ મોહમદ સલીમ મોહમદ હનીફ શેખની ઓળખ કરી હતી. સાક્ષીએ ન્યાયિક અધિકારી શ્રી વી.આર. રાવલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૭૩] સમક્ષ ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ કરેલ આંક ૫૩૯ના કબૂલાતનામાને સ્વીકાર્યું હતું. તેણે બચાવ પક્ષના વકીલો દ્વારા થયેલી જિરહનો સામનો કર્યો હતો. તેણે આ વાતનો ઇનકાર કર્યો હતો કે તેનું નિવેદન ૨૦ ઓગસ્ટ ૨૦૦૩ના રોજ નોંધવામાં આવ્યું હતું અથવા કે તે ૬ ઓગસ્ટ ૨૦૦૩થી ૨૦ ઓગસ્ટ ૨૦૦૩ સુધી ક્રાઇમ બ્રાન્ચની અટકાયતમાં હતો.

૯૬. અબ્દુલ રહેમાન ગુલામહુસૈન પનારાં [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૧: આંક ૩૧૪] એ પોતાની મુખ્ય પૂછપરછમાં ફરિયાદ પક્ષના મામલાને સમર્થન આપ્યું હતું. તેણે કબૂલ કર્યું હતું કે તેણે, મૌલવી [આરોપી નં.૫], મુફ્તીસાબ [આરોપી નં. ૪], ખાલિદ અને અન્યોએ મળીને બાવાહિર હોલ ખાતે એક રાહત શિબિર શરૂ કરી હતી. તેણે કબૂલ કર્યું હતું કે નાસિર ડોમન અને તેનો મિત્ર આદમ [આરોપી નં.૨] તેના ભાઈ રશીદ, જે સાઉદી અરેબિયામાં રહેતો હતો, પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલો સંદેશ પહોંચાડવા બાવાહિર હોલ ખાતે આવ્યા હતા. તેણે [આરોપી નં.૨] જાણ કરી હતી કે તેના ભાઈ રશીદને અમદાવાદમાં મુસ્લિમોએ ભોગવેલા નુકસાન વિશે

ખબર પડી હતી અને તે તેમને મદદ કરવા માગતો હતો. ત્યારથી આદમ બાવાહિર હોલમાં વારંવાર આવતો હતો. તેણે સાઉદી અરેબિયામાં રહેતા પોતાના ભાઈ રશીદ માટે સ્થાનિક સંપર્ક તરીકે નાસિર ડોમનના રહેઠાણનો ટેલિફોન નંબર મેળવી લીધો હતો. તેણે કબૂલ કર્યું હતું કે આદમે સાઉદી અરેબિયામાં કોઈ વ્યક્તિ સાથે વાત કરી હતી; તેણે પોતે પણ સાઉદી અરેબિયામાં તે સંપર્ક સાથે વાત કરી હતી અને પૂછવામાં આવતાં તેણે રૂપિયા ૨૦ લાખની સહાય માંગી હતી. તેણે કબૂલ કર્યું હતું કે મોબાઈલ ફોન ખરીદવા માટે નાસિર ડોમને અહમદ પાસેથી – જે આદમ [આરોપી નં.૨]નો ભાઈ હતો – રૂપિયા ૫,૦૦૦/= મેળવ્યા હતા. નિવેદકે પણ અહમદ પાસેથી રૂપિયા ૫૦૦૦/= મેળવ્યા હતા. જણાવેલ અહમદે નિવેદકને સૂચના આપી હતી કે તે તેના મહેમાનોના અમદાવાદમાં આશરે ૧૫ દિવસથી એક મહિના સુધીના રોકાણની વ્યવસ્થા કરે. ફરી એક વાર, આદમ [આરોપી નં.૨] એ તેને રૂપિયા ૫,૦૦૦/= આપ્યા હતા અને અમદાવાદમાં તેના મહેમાનો [ફિદાયીનો] માટે નિવાસ, ભોજન તથા પરિવહનની વ્યવસ્થા કરવા વિનંતી કરી હતી. તે સમયે, આદમે નિવેદકને કહ્યું હતું કે મહેમાનો હિંદુ વિસ્તારોની રેકી કરશે અને લોકોને મારી નાખશે. મુફ્તિ અબ્દુલકયુમ અને મૌલવી અબ્દુલમિયા [આરોપી નં. ૪ અને ૫] આ તમામ ઘટનાઓથી વાકેફ હતા અને નિવેદકને જણાવ્યા મુજબ કાર્ય કરવા પ્રોત્સાહિત કર્યો હતો.

ત્યારબાદ તેને આદમ [આરોપી નં.૨] પાસેથી વધુ રૂપિયા ૧૦,૦૦૦/= મળ્યા હતા. તેણે કબૂલ કર્યું હતું કે તેણે દાણી લીમડામાં એક મકાન ભાડે રાખ્યું હતું અને તે મકાનમાં ગાદલા, પંખો, પાણી વગેરેની વ્યવસ્થા કરી હતી. નિવેદકને અપાયેલા સેલ ફોન પર ફોન કૉલ ન મળતાં, તે સેલ ફોન આદમને પરત કરવામાં આવ્યો હતો અને આદમ [આરોપી નં.૨] એ નિવેદકને આપવામાં આવેલા પૈસાની પણ માંગણી કરી હતી. નિવેદકે નાનાં હપ્તાઓમાં તે રકમ પરત કરી હતી. તેણે કબૂલ કર્યું હતું કે આદમ [આરોપી નં.૨] એ તેને કહ્યું હતું કે હૈદરાબાદથી મહેમાનો આવી ગયા હતા; તેઓ શહેરમાં ફરી આવ્યા હતા અને પાછા પરત ગયા હતા. તેણે આ પણ કબૂલ કર્યું હતું કે મૌલાના અબ્દુલ્લામિયા [આરોપી નં. ૫] અને મુફ્તીસાબ [આરોપી નં.૪] એ તેને મહેમાનો આવી પહોંચ્યા હોવાની જાણ કરી હતી અને જીત થશે તેવી ખાતરી આપી હતી. તેણે અદાલતખંડમાં મુફ્તીસાબ [આરોપી નં. ૪], મૌલાના [આરોપી નં.૫] અને આદમભાઈ [આરોપી નં.૨] ને ઓળખી બતાવ્યા હતા. તેણે ન્યાયિક અધિકારી શ્રી વી.આર. રાવલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ-૭૩] સમક્ષ દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ પોતાના દ્વારા કરાયેલ કબૂલાત આંક ૫૪૦ કબૂલ કરી હતી.

૯૭. નોંધવા જેવું છે કે આ સાક્ષીનું પરીક્ષણ ૧૫મી જુલાઇ ૨૦૦૫ના રોજ

કરવામાં આવ્યું હતું. ૨૫મી જુલાઇ ૨૦૦૫ના રોજ થયેલી તેની જિરહમાં તેણે સંપૂર્ણ પલટો મારી સંપૂર્ણપણે વિરોધાભાસી નિવેદન આપ્યું હતું. જિરહમાં તેણે કહ્યું હતું કે તેને પોલીસ દ્વારા સાઠ દિવસ સુધી અટકાયતમાં રાખવામાં આવ્યો હતો; પોલીસ દ્વારા તેને માર મારવામાં આવ્યો હતો અને તેની પર યાતના આપવામાં આવી હતી; તેના અંગૂઠામાં ભંગ થયો હતો; તેણે બળજબરી અને દબાણ હેઠળ પુરાવો આપ્યો હતો. તેણે આરોપી નં. ૪–અબ્દુલકયુમ @ મુફ્તીસાબ મોહમદભાઈ મન્સુરી અને આરોપી નં. ૫–અબ્દુલ્લામિયા યાસીનમિયા કદરીને મળ્યાનું નકાર્યું હતું. તેણે પોતાના પુરાવામાં કરેલા નિવેદનોનો ઇનકાર કર્યો હતો.

સાક્ષીને પ્રતિકૂળ જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો. ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા થયેલી જિરહમાં, તેણે કબૂલાતનામું આંક ૫૪૦ સ્વીકાર્યું હતું. તેણે સ્વીકાર્યું હતું કે, ગેરકાયદેસર અટકાયત અથવા પોલીસ દ્વારા થયેલા દુર્વ્યવહાર અંગે તેણે કે અન્ય કોઈએ કોઈ ફરિયાદ કરી નહોતી. તેણે સ્વીકાર્યું હતું કે પોલીસ દ્વારા પોતાની ગેરકાયદેસર અટકાયત અથવા પોલીસ અત્યાચાર અંગે તેણે ન્યાયિક અધિકારી શ્રી વી.આર. રાવલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૭૩] સમક્ષ ફરિયાદ કરી નહોતી.

૯૮. સાક્ષી મોહમદ મુનાફ હજીમિયા શેખ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૨ :: આંક ૩૧૫] આદમભાઈ અજમેરી [આરોપી નં.૨] અબ્દુલકયુમ @ મુફ્તીસાબ

મોહમદભાઈ મનસુરી [આરોપી નં.૪] અને અબ્દુલ્લામિયા યાસીનમિયા કાદરી [આરોપી નં.૫]ને ઓળખતો હતો. તેણે આરોપી નં.૪ અબ્દુલકયુમ @ મુફ્તીસાબ મોહમદભાઈ મનસુરી અને આરોપી નં.૫ અબ્દુલ્લામિયા યાસીનમિયા કાદરી દ્વારા બાવાહિર હોલ ખાતે ચલાવવામાં આવતા રાહત શિબિર વિશે પુરાવો આપ્યો હતો. તેણે આરોપી નં.૨ આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરી અને આરોપી નં.૫ અબ્દુલ્લામિયા યાસીનમિયા કાદરીને મળ્યાની કબૂલાત કરી હતી. તેને આરોપી નં.૨ આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરીએ જાણ કરી હતી કે તેનો ભાઈ અબ્દુલરશીદ સુલેમાનભાઈ અજમેરી [ફરાર આરોપી નં.૪] સાઉદી અરેબિયામાં છે અને તેનો સંપર્ક સલીમભાઈ પૈસા, હથિયારો અને મહેમાનો [ફિદાયીનો] તબાહી મચાવવા [કાંડ] માટે મોકલવાના હતા; તેમજ અબ્દુલ્લામિયા યાસીનમિયા કાદરી [આરોપી નં.૫] અને મુફ્તિ અબ્દુલકયુમે [આરોપી નં.૪] આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરી [આરોપી નં.૨]ને યોજનાને આગળ વધારવા સલાહ આપી હતી. તેણે ડોમનનો ટેલિફોન નંબર આદમભાઈ અજમેરી [આરોપી નં.૨]ને આપ્યો હતો. તેણે અદાલતખંડમાં આરોપી નં.૨ આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરી, આરોપી નં.૪ અબ્દુલકયુમ @ મુફ્તીસાબ મોહમદભાઈ મનસુરી અને આરોપી નં.૫ અબ્દુલ્લામિયા યાસીનમિયા કાદરીની ઓળખ કરી હતી. સાક્ષીએ ન્યાયિક અધિકારી શ્રી વી.આર. રાવલ [ફરિયાદપક્ષના

સાહેદ–૭૩] સમક્ષ ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ કરેલ કબૂલાતનામું આંક ૫૪૧ સ્વીકાર્યું હતું. તે જરહમાં અડગ રહ્યો હતો. તેણે નકારી કાઢ્યું હતું કે તેણે પોલીસની ધમકી અથવા દબાણ હેઠળ નિવેદન આપ્યું હતું.

૯૯. ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૬ અબ્દુલ વાહીદ [આંક ૩૨૫] એ સ્વીકાર્યું હતું કે ૨૪મી એપ્રિલ ૨૦૦૨ના રોજ તે આદમ અજમેરી [આરોપી નં. ૨] સાથે હૈદરાબાદ ગયો હતો. હૈદરાબાદમાં તેઓ ખાલિદ [ફરાર આરોપી નં. ૧૬] ને મળ્યા હતા. ઉક્ત અબ્દુલ રહેમાન ઉર્ફે અબુ તલાહ ઉર્ફે ખાલિદે તેમના હોટેલ જી–રોયલ ખાતે ઉતારાની વ્યવસ્થા કરી હતી. તેણે હૈદરાબાદ ખાતે અયૂબ [ફરાર આરોપી નં. ૨૩] ને મળ્યાનું પણ સ્વીકાર્યું હતું. તેણે હોટેલ રજીસ્ટરમાં રહેલી વિવાદિત સહી [મુદ્દામાલ વસ્તુ ૧૨૯] અને નમૂનાત્મક સહી [મુદ્દામાલ વસ્તુ ૧૩૧] સ્વીકારી હતી. તેણે દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ કરાયેલ કબૂલાત આંક ૫૪૩ સ્વીકારી હતી. તેણે અદાલતખંડમાં આરોપી નં. ૨–આદમ અજમેરીની ઓળખ કરી હતી. તેણે બચાવ પક્ષના વકીલ દ્વારા કરાયેલ જિરહનો સામનો કર્યો હતો. તેણે દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ આપેલું નિવેદન દબાણ અથવા જબરદસ્તી અથવા બળજબરી હેઠળ આપ્યું હોવાનું નકાર્યું હતું. તેણે પોલીસની ધમકી હેઠળ સાક્ષી આપી રહ્યો હોવાનું પણ નકાર્યું હતું.

૧૦૦. ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૮૨ મહેબૂબ–એ–ઇલાહી અબુબકર કરીમીએ પોતાના મારફતે નાણાંનું હસ્તાંતરણ થયાનું સ્વીકાર્યું છે. તેણે આદમ અજમેરી [આરોપી નં.૨] ને કરવામાં આવેલી ચુકવણી સ્વીકારી હતી. તેણે મુદ્દામાલ ડાયરી [લેખ ૧૦૬] અને ઉપરોક્ત નાણાંના હસ્તાંતરણ અંગે કરવામાં આવેલી આંક ૪૭૭ અને ૪૭૮ ની નોંધોને ઓળખી હતી.

૧૦૧. ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯૭ સેવાકરામ બુલાકી [આંક ૫૬૩], હૈદરાબાદ સ્થિત હોટેલ જી.રોયલ લોજના માલિકે ફરિયાદ પક્ષને સમર્થન આપ્યું. તેણે સ્વીકાર્યું કે ૨૬મી એપ્રિલ ૨૦૦૨ના રોજ બોમ્બેના ઘાટકોપારથી આવેલા અબ્દુલ શેખ અને એ.એસ શેખ નામના બે વ્યક્તિઓને રૂમ નં. ૩૨૨ ફાળવવામાં આવ્યો હતો. તેણે પ્રવેશ નોંધપોથીમાં કરવામાં આવેલી આંક ૩૨૬ની નોંધને પણ સ્વીકારી.

૧૦૨. તા. ૧૭મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ આરોપી નં. ૧ અલ્તાફહુસૈન અકબરહુસૈન મલેકે પોટાની કલમ ૩૨ હેઠળ અમદાવાદ, ઝોન–૪ના પોલીસ ઉપઆયુક્ત સમક્ષ આંક ૪૫૬ મુજબ નિવેદન આપ્યું હતું. તેણે પોલીસ સમક્ષ કબૂલ્યું હતું કે તે અમદાવાદ શહેરના શાહપુર વિસ્તારમાં રહેતો હતો અને સાઉદી અરેબિયામાં રિયાધ ખાતે કામ કરતો હતો. તેણે

કબૂલ્યું હતું કે તે તથા ગુજરાતના અન્ય મુસ્લિમો, જેઓ રિયાધ ખાતે કામ કરતા હતા, દર ગુરુવારે મોહમદ સલીમ [આરોપી નં. ૩] ના નિવાસસ્થાને એકત્ર થતા હતા. તેણે કબૂલ્યું હતું કે કરીમ અન્નાન મૌલવી [ફરાર આરોપી નં. ૨૦], જે પાકિસ્તાનનો વતની હતો, તે પણ આ બેઠકોમાં હાજરી આપતો હતો અને અન્ય લોકોને ઈસ્લામ માટે કામ કરવા ઉશ્કેરતો હતો. તે ઈસ્લામના નામે નાણાં એકત્ર કરતો હતો; તેનો પાકિસ્તાની જિહાદી જૂથ "સિપ્પા–એ–સહેબા" સાથે સંબંધ હતો અને તે "જૈશ–એ–મોહમ્મદ"નો સભ્ય પણ બન્યો હતો. મૌલવી ફરહાદુલ્લા ઘોરી [ફરાર આરોપી નં. ૧૪] અને તેનો ભાઈ શૌકતુલ્લા ઘોરી [ફરાર આરોપી નં. ૧૫] – જે હૈદરાબાદના વતની હતા – પણ ઉક્ત બેઠકોમાં હાજરી આપતા હતા. ગુજરાતમાં થયેલા સામ્પ્રદાયિક તોફાનો દરમિયાન, ૨૭મી ફેબ્રુઆરી ૨૦૦૨ પછી ગોધરા ખાતે સાબરમતી એક્સપ્રેસની હત્યાકાંડની ઘટનાના અનુસંધાનમાં, ઉક્ત મૌલવી ફરહાદુલ્લા ઘોરી અને શૌકતુલ્લા ઘોરી [ફરાર આરોપી નં. ૧૪ અને ૧૫] એ હિંદુઓને પાઠ ભણાવવા માટે સામ્પ્રદાયિક તોફાનોનો બદલો લેવા આક્રમક નિવેદનો કર્યા હતા. તેમણે અન્ય લોકોને ગંભીર ઘટના માટે તૈયાર રહેવા તથા નાણાકીય ફાળો આપવા જણાવ્યું હતું. અલ્તાફહુસૈન અકબરહુસૈન મલેક [આરોપી નં. ૧], અબ્દુલરશીદ અજમેરી [ફરાર આરોપી નં. ૪], મોહમદ સલીમ [આરોપી નં. ૩], મૌલવી ફરહાદુલ્લા ઘોરી [આરોપી નં. ૧૪] અને

અબ્દુલ રહેમાન [ફરાર આરોપી નં. ૧૬] એ સામ્પ્રદાયિક તોફાનોમાં મુસ્લિમોએ ભોગવેલ નુકસાનનો બદલો લેવા માટે હથિયારો મોકલવાનો નિર્ણય કર્યો હતો. તેમણે અન્ય મુસ્લિમોને પણ ઉદારપણે ફાળો આપવા અપીલ કરી હતી. તેમણે એક કાર્યક્રમ યોજ્યો હતો જેમાં "જૈશ–એ–મોહમ્મદ"ના મૌલવી મસૂદ અઝહરના સહયોગી અબ્દુલ્લાશા મઝહર [શાહજી] {ફરાર આરોપી નં. ૧૯} હાજર રહ્યો હતો; કરીમ અન્નાન [ફરાર આરોપી નં. ૨૦] એ ઉશ્કેરણીજનક અને લાલચ આપતા નિવેદનો કર્યા હતા તથા "જૈશ–એ–મોહમ્મદ"ને ફાળો મોકલવા અપીલ કરી હતી.

૧૦૩. અલ્તાફહુસૈન અકબરહુસૈન માલેક [આરોપી નં.૧] અને મોહમદ સલીમ [આરોપી નં.૩] એ ગુજરાત જૂથનું નેતૃત્વ સ્વીકાર્યું હતું. જેઓ ફાળો આપી શકતા નહોતા તેઓને લડીને શહાદત પ્રાપ્ત કરવા માટે ઉશ્કેરવામાં આવતા હતા. અલ્તાફહુસૈન અકબરહુસૈન માલેક [આરોપી નં.૧], મોહમદ સલીમ [આરોપી નં.૩] અને અબ્દુલરશીદ સુલેમાન અજમેરી [ફરાર આરોપી નં.૪] એ "જેહાદ" શું છે તે સમજાવ્યું હતું. તેણે ફાળો એકત્રિત કરવાનો અને તે નાણાં મૌલવી ફરહાદુલ્લા ઘોરી [ફરાર આરોપી નં.૧૪] ને સોંપ્યાનું સ્વીકાર્યું હતું. તેણે એ પણ સ્વીકાર્યું હતું કે તે અવધિ દરમિયાન અબ્દુલ રહેમાન [ફરાર આરોપી નં.૧૬] બે વખત ભારત આવ્યો હતો; તેણે રાહત શિબિરમાં યુવા મુસ્લિમોને જેહાદી તાલીમ આપી

હતી; અને આદમભાઈ અજમેરી [આરોપી નં.૨] ને હૈદરાબાદ બોલાવ્યો હતો. તેને જાણ હતી કે મૌલવી ફરહાદુલ્લા ઘોરી [ફરાર આરોપી નં.૧૪] અને મોહમદ સલીમ [આરોપી નં.૩] મોટા પાયે પ્રતિકાર કરવાની યોજના બનાવી રહ્યા હતા.

૧૦૪. આરોપી નં.-૧ અલ્તાફહુસ્સૈન અકબરહુસ્સૈન માલેક દ્વારા કરવામાં આવેલ કબૂલાતને પોલીસના ઉપ આયુક્ત-શ્રી સંજય ગઢવી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ-૭૮]; મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ શ્રી એસ.એમ. પાઢ્યા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ-૯૯]; અસફાક ભાવનગરિ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ-૫૦]ના પુરાવા તથા ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ કરવામાં આવેલ તેની આંક ૫૩૯ની કબૂલાત દ્વારા સમર્થન મળે છે.

૧૦૫. આરોપી નં. ૨ આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરીએ પોટા ની કલમ ૩૨ હેઠળ ૨૪મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ પોલીસ સમક્ષ આંક ૪૫૮ મુજબ કબૂલાત કરી હતી. તેણે પોતાના ભાઈ અબ્દુલરશીદ સુલેમાન અજમેરી [ફરાર આરોપી નં. ૪] તથા મોહમદ સલીમ [આરોપી નં. ૩] સાથે સંપર્કમાં હોવાનો સ્વીકાર કર્યો હતો. તેણે સાઉદી અરેબિયાથી અબ્દુલ રશીદ તરફથી નાણાં અને ફોન કૉલ્સ મળ્યાનો સ્વીકાર કર્યો હતો. તેણે

સ્વીકાર્યું હતું કે અબ્દુલ રશીદ [ફરાર આરોપી નં. ૪] તથા સાઉદી અરેબિયામાં રહેલા અન્ય વ્યક્તિઓએ ગુજરાતમાં સાંપ્રદાયિક હુલ્લડ દરમિયાન મુસ્લિમોએ ભોગવેલા નુકસાનનો બદલો લેવા યોજના બનાવી હતી; કે અબ્દુલ રશીદ [ફરાર આરોપી નં. ૪] એ તેને [આરોપી નં. ૨] યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવાની કહ્યું હતું અને તેણે [આરોપી નં. ૨] સ્થાનિક સ્તરે વ્યવસ્થા કરી હતી. તેણે અબ્દુલકયૂમ [આરોપી નં. ૪] અને અબ્દુલ્લામિયા યાસીનમિયા કાદરી [આરોપી નં. ૫] ની સંડોવણીનો સ્વીકાર કર્યો હતો. તેઓએ [આરોપી નં. ૨ અને અન્યોએ] આરોપી નં. ૪ અને ૫ના માર્ગદર્શન હેઠળ સાઉદી અરેબિયામાં બનાવેલી યોજનાઓ અમલમાં મૂકવામાં સહકાર આપવાનો સ્વીકાર કર્યો હતો. તેણે [આરોપી નં. ૨] પોતાના સંપર્કોના ટેલિફોન નંબરો આપ્યા હતા. તેને [આરોપી નં. ૨] નાણાં પ્રાપ્ત થયા હતા; અને તે વાહિદભાઈ શેખ નામના એક વ્યક્તિ સાથે હૈદરાબાદ ગયો હતો. હૈદરાબાદમાં તે અબ્દુલ રહેમાન ઉર્ફે અબુ તાલાહ ઉર્ફે ખાલિદ [ફરાર આરોપી નં. ૧૬] ને મળ્યો હતો. તે એ.એસ. શેખના નામે હોટેલ જી–રોયલના રૂમ નં. ૩૨૨માં રોકાયો હતો. તે અબ્દુલ રહેમાન ઉર્ફે અબુ તાલાહ ઉર્ફે ખાલિદ અને અયુબ ઉર્ફે ડૉક્ટર–૧ [ફરાર આરોપી નં. ૨૩] નામના વ્યક્તિને મળ્યો હતો. ઉપરોક્ત બે ફરાર આરોપીઓએ તેને [આરોપી નં. ૨] જાણ કરી હતી કે બે આતંકવાદીઓ [ફિદાયીન] હથિયારો સાથે અમદાવાદ પહોંચશે અને તે [આરોપી નં. ૨]

ફિદાયીનોની દેખરેખ રાખશે તથા જરૂરી વ્યવસ્થા કરશે. ફિદાયીનોને "મહેમાનો" તરીકે ઓળખવામાં આવતા હતા. બીજા દિવસે તે અમદાવાદ પરત આવ્યો હતો. અબ્દુલકયૂમ મન્સૂરી [આરોપી નં. ૪] અને અબ્દુલ્લામિયા [આરોપી નં. ૫] ને થયેલી પ્રગતિ વિશે જાણ કરવામાં આવી હતી. તેણે સ્વીકાર્યું હતું કે તેને મહેબૂબ ઈલાહી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૮૨] મારફતે સાઉદી અરેબિયાથી રૂપિયા ૧૦,૦૦૦/= મળ્યા હતા. તેણે નાસિર ડોમનને બે મોબાઈલ ફોન ખરીદવા રૂપિયા ૫,૦૦૦/= આપ્યા હતા અને ઘર ગોઠવવાની વ્યવસ્થા માટે અબ્દુલ રહેમાન [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૧] ને રૂપિયા ૫,૦૦૦/= આપ્યા હતા. તેને જૂન ૨૦૦૨ મહિનામાં રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/= મળ્યા હતા. તેમાંમાંથી તેણે ઈલાહી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૮૨] ને રૂપિયા ૨૦,૦૦૦/= અને રહેમાન [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૧] ને રૂપિયા ૧૫,૦૦૦/= ચૂકવ્યા હતા. આખા સમયગાળા દરમિયાન તે સાઉદી અરેબિયામાં રહેલા મુસ્લિમો સાથે સતત સંપર્કમાં રહ્યો હતો. તેણે ફિદાયીનો [મહેમાનો] માટે ખાલી મકાન, ગાદલા, પાણી, પંખો વગેરેની વ્યવસ્થા કરી હતી. તેણે [આરોપી નં. ૨] સ્વીકાર્યું હતું કે તેણે અયુબ [ફરાર આરોપી નં. ૨૩] અને ફિદાયીનોને સ્વીકાર્યા હતા. તેણે તેમને પોતાના ભાઈ હબીબ ઉર્ફે અબ્બાસના મકાનમાં રાખ્યા હતા. અયુબે પોતાની ઓળખ ડૉક્ટર નં. ૧ તરીકે આપી હતી અને ફિદાયીનોને ડૉક્ટર–૨ અને ડૉક્ટર–૩ તરીકે

ઓળખવામાં આવતા હતા. ડૉક્ટર ૨ આશરે ૨૫ વર્ષની ઉંમરનો, ૫' ૮" ઊંચાઈનો અને પાતળા શરીરનો માણસ હતો અને ડૉક્ટર–૩ ઠીંગણો વ્યક્તિ હતો. આ ત્રણેને બાવાહિર હોલમાં લાવવામાં આવ્યા હતા અને આરોપી નં. ૪ અને ૫ સાથે તેમનો પરિચય કરાવવામાં આવ્યો હતો. તેણે સ્વીકાર્યું હતું કે તેણે ઓટો–રિક્ષા નં. જીઆરડબ્લ્યુ–૩૮૬૧ લીધી હતી અને મહેમાનોને [ફરાર આરોપી નં. ૨૩ અને ફિદાયીનોને] અમદાવાદ શહેરમાં તથા તેની આસપાસના વિવિધ સ્થળોએ લઈ ગયો હતો. ઉપરોક્ત સ્થળોમાંથી કોઈ સ્થળ આતંકવાદી હુમલા માટે યોગ્ય માનવામાં આવ્યું નહોતું. તેને અયુબ પાસેથી જાણ થઈ હતી કે ડૉક્ટર ૨નું નામ મુર્તુઝા હતું અને ડૉક્ટર ૩નું નામ અશરફ હતું. બીજા દિવસે તે તેમને ગાંધીનગર લઈ ગયો હતો. મહેમાનો આશરે બે કલાક સુધી અક્ષરધામ મંદિરની આસપાસ ફરી આવ્યા હતા. ૨૪મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ના બપોરે તે ઓટો–રિક્ષા નં. જીઆરડબ્લ્યુ–૩૮૬૧ લઈને બાવાહિર હોલ ગયો હતો જ્યાં મહેમાનો હાજર હતા. બપોરની નમાઝ પછી આરોપી નં. ૪ અને ૫એ ફિદાયીનો [ડૉક્ટર–૨ અર્થાત્, મુર્તુઝા ઉર્ફે અબ્દુલ્લા ઉર્ફે હાફિઝ યાસિર અને ડૉક્ટર–૩ અર્થાત્, અશરફઅલી ઉર્ફે શકિલ ઉર્ફે મોહમદ ફારુક] માટે નમાઝ અદા કરી હતી. ત્યારબાદ ફિદાયીનોને રેલવે સ્ટેશન તરફ રવાના કરવામાં આવ્યા હતા અને આદમભાઈ અજમેરી [આરોપી નં. ૨] એ ડૉક્ટર–૧ [અયુબ – ફરાર આરોપી નં. ૨૩] ને ઓટો–રિક્ષામાં

ગાંધીનગર લઈ ગયો હતો. તે અને અયુબ મંદિરમાં પ્રવેશ્યા હતા અને મનોરંજન વિસ્તાર ખાતે રાહ જોઈ હતી. તેમણે ફિદાયીનો [ડૉક્ટર−૨ અને ડૉક્ટર−૩] ને ગેટ નં. ૩ તરફથી મંદિરમાં પ્રવેશતા જોયા હતા. તેઓ તરત જ મંદિર છોડીને નીકળી ગયા હતા. તેમણે ગોળીબાર અને ઈજાગ્રસ્ત લોકોની ચીસો સાંભળી હતી અને બાવાહિર હોલ પરત આવ્યા હતા. આરોપી નં. ૪ અને ૫ સમાચારની રાહ જોઈ રહ્યા હતા. આરોપી નં. ૨ એ અયુબ [ફરાર આરોપી નં. ૨૩] ને કાલુપુર રેલવે સ્ટેશન સુધી પહોંચાડ્યો હતો અને અયુબ [ફરાર આરોપી નં. ૨૩] ને બરોડા જવા માટે ટેક્સીની વ્યવસ્થા કરી હતી.

૧૦૬. આરોપી આદમ અજમેરીએ પોલીસ સમક્ષ આપવામાં આવેલ આંક ૪૫૮નો કબૂલાતનામો મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ શ્રી એસ.એમ. પઢ્યા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ−૯૯ : આંક ૫૬૮] સમક્ષ સ્વીકાર્યો હતો. આરોપી નં.૨−આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરી દ્વારા કરવામાં આવેલી ઉપરોક્ત કબૂલાતને પોલીસના ઉપ પોલીસ આયુક્ત−શ્રી સંજય ગઢવી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ−૭૮ આંક ૪૫૨]; મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ શ્રી એસ.એમ. પઢ્યા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ−૯૯ : આંક ૪૩૮]; ફરિયાદપક્ષના સાહેદ−૫૦ અસફાક ભાવનગરિ [આંક ૩૧૨] અને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ નોંધાયેલ તેમનું નિવેદન

આંક ૫૩૯; ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૧ અબ્દુલ રહેમાન ગુલામહુસેન પનારાં [આંક ૩૧૪] અને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ નોંધાયેલ તેમનું નિવેદન આંક ૫૪૦; ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૨ મહંમદ મુનાફ @ મુન્નાભાઈ રેડિયેટર [આંક ૩૧૫] અને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ નોંધાયેલ તેમનું નિવેદન આંક ૫૪૧; ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૬ અબ્દુલ વહીદ અબ્દુલ હકીમ શેખ [આંક ૩૨૫] અને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ નોંધાયેલ તેમનું નિવેદન આંક ૫૪૯; હોટેલ જી.રોયલ લોજ, હૈદરાબાદના નોંધપોથીમાં કરવામાં આવેલી નોંધ આંક ૩૨૬; ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૮૨ મહેબૂબ–એ–ઈલાહી અબુબકર કરીમી [આંક ૪૭૬] અને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ નોંધાયેલ તેમનું નિવેદન આંક ૫૪૮; તથા હૈદરાબાદની ડીસેન્ટ ટ્રાવેલ્સના માલિક ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯૮ મહંમદ જાફરખાન પઠાણ [આંક ૫૬૪] ના પુરાવા દ્વારા સમર્થિત થાય છે. તેણે સ્વીકાર્યું હતું કે ૨૬મી એપ્રિલ ૨૦૦૨ના રોજ અશરફ અને પાર્ટીના નામે બે વ્યક્તિઓ તેની બસમાં હૈદરાબાદથી બોમ્બે ગયા હતા. તેણે બિલ નં. ૨૨૯૨ [મુદ્દામાલ આંક ૫૬૬] ઓળખ્યું હતું; તથા ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૦૮ ઈસ્માઈલ પીરુભાઈ મેવાતી [આંક ૬૦૯] ના પુરાવા દ્વારા પણ તે સમર્થિત થાય છે. ઉક્ત ઈસ્માઈલભાઈ સજાવટના ધંધામાં હતા. તેમણે આદમ અજમેરી [આરોપી નં.૨] દ્વારા

દાણી લીમડામાં ભાડે લેવામાં આવેલા મકાનમાં ગાદલા, પંખો વગેરે પૂરા પાડ્યા હતા.

૧૦૭. આરોપી નં. ૩ મોહમ્મદ સલીમ મોહમ્મદ હનીફ શેખે પોલીસ સમક્ષ તા. ૧૭મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ પોટાની કલમ ૩૨ હેઠળ આંક ૪૫૪ તરીકે નિવેદન આપ્યું હતું. તેણે કબૂલ કર્યું કે તે સાઉદી અરેબિયાના રિયાધમાં કામ કરતો હતો; તેમજ તે જૂન ૨૦૦૨ અને જાન્યુઆરી ૨૦૦૩માં ભારત પરત આવ્યો હતો. તેણે સ્વીકાર્યું કે રિયાધમાં તેની મુંબઈ, હૈદરાબાદ અને પાકિસ્તાનના મૂળ નિવાસી અન્ય મુસ્લિમ વ્યક્તિઓ સાથે મિત્રતા થઈ હતી. તેની ઓળખ "સિપ્પા–એ–સાહેબા"ના સભ્યકારી મન્નાન મૌલવી [ફરાર આરોપી નં. ૨૦] સાથે કરાવવામાં આવી હતી. તે સુન્ની હોવાને કારણે, મુસ્તાકીમ અને કરીમ [ફરાર આરોપી નં. ૧૨ અને ૨૦]ના કહેવા પર તેણે "સિપ્પા–એ–સાહેબા"માં જોડાયો હતો. તેની ઓળખ "જૈશ–એ–મોહમ્મદ"ના સભ્યો મૌલવી ફરહાદુલ્લા ઘોરી @ અબુસુફિયાન અને શૌકતુલ્લા [ફરાર આરોપી નં. ૧૪ અને ૧૫] સાથે કરાવવામાં આવી હતી. તેણે કબૂલ કર્યું કે અમદાવાદના મુસ્લિમો દર ગુરુવારે રિયાધ સ્થિત તેના નિવાસસ્થાને ભેગા થતા હતા. તે જિહાદી સાહિત્ય વેચતો હતો.

૧૦૮. યુએસએમાં ડબલ્યુટીસી પર થયેલા હુમલા પછી અને યુએસએ દ્વારા અફઘાનિસ્તાન પર કરાયેલા આક્રમણ પછી, "જૈશ–એ–મોહમદ" એ એક કાર્યક્રમ [જાહેર સભા] ગોઠવ્યો હતો. મુસ્તાકીમ [ફરાર આરોપી નં.૧૨] અને અબુસુફિયાન [ફરાર આરોપી નં.૧૪] તેના [આરોપી નં.૩] નિવાસસ્થાને મળવા આવ્યા હતા અને તેમણે આગ્રહ કર્યો હતો કે આરોપી નં.૩ અને તેના મિત્રો એ સભામાં હાજરી આપે. તે [આરોપી નં.૩], અસફાક ભાવનગરિ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૦]; રશીદ અજમેરી [ફરાર આરોપી નં.૪], અલ્તાફ હુસૈન [આરોપી નં.૧] તથા અન્યોએ તે સભામાં હાજરી આપી હતી. કારી મન્નાન મૌલવી, કારી અબ્દુલજમીલ, કારી શરીફ, મૌલવી ફરહાદુલ્લા ઘોરી @ અબુસુફિયાન, શૌકતુલ્લા ઘોરી [ફરાર આરોપી નં.૨૦, ૨૧, ૨૨, ૧૪ અને ૧૫], જે કાર્યક્રમના આગેવાનો હતા, તેઓ હાજર રહ્યા હતા અને તેમણે યુએસએના વિરોધમાં તથા ઈસ્લામના સમર્થનમાં ઉશ્કેરણીસભર ભાષણો કર્યા હતા. તેમણે બદલો લેવા અને "તાલિબાન" ને મદદ કરવા જિહાદ માટે નાણાં માંગ્યા હતા અને વિશાળ ફાળો એકત્ર કર્યો હતો. તેણે [આરોપી નં.૩] પણ ફાળો આપ્યો હતો.

૧૦૯. ગોધરા ઘટનાના પછી, સામ્પ્રદાયિક રમખાણોના બે અઠવાડિયા પછી મુસ્તાકીમ અને સુફિયાન [ફરાર આરોપી નં. ૧૨ અને ૧૪] એ તેને

[આરોપી નં. ૩] તથા રશીદ [ફરાર આરોપી નં. ૪] અને અલ્તાફ [આરોપી નં. ૧] ને, ગુજરાતમાં સામ્પ્રદાયિક રમખાણોમાં મુસ્લિમોને થયેલ નુકસાન સંદર્ભે કાર્યક્રમ માટે ફાળો એકત્ર કરવા તેઓને વિનંતી કરવા માટે સંપર્ક કર્યો હતો. તેઓ [આરોપી નં. ૩ અને અન્ય] ગુજરાતમાં મુસ્લિમોના જાનમાલના નુકસાનના સમાચારથી ચિંતિત અને ઉશ્કેરાયેલા હતા. તેને [આરોપી નં. ૩] ના નિવાસસ્થાને મુસ્લિમ પુરુષો, સ્ત્રીઓ અને બાળકોના મૃતદેહોના ભયાનક દૃશ્યો તથા હથિયારોથી સજ્જ હિન્દુઓના દૃશ્યો ધરાવતી કેસેટો બતાવવામાં આવી હતી. તેણે [આરોપી નં. ૩] અને રશીદ અજમેરી [ફરાર આરોપી નં. ૪] તથા અમદાવાદના અન્ય લોકોએ નાણાં ભેગાં કરવાનો નિર્ણય કર્યો હતો. અબુ સુફિયાન [ફરાર આરોપી નં. ૧૪] ના કહ્યા મુજબ, તેઓ "જૈશ–એ–મોહમ્મદ" ના સભ્યો બન્યા હતા. અબુ સુફિયાન [ફરાર આરોપી નં. ૧૪] ના કહ્યા મુજબ, સીફા ખાતે એક કાર્યક્રમ [જાહેર સભા] યોજવામાં આવ્યો હતો. તેણે [આરોપી નં. ૩] અને અબ્દુલરશીદ સુલેમાન અજમેરી [ફરાર આરોપી નં. ૪] એ અમદાવાદના યુવકોનું નેતૃત્વ લીધું હતું અને પેમ્ફલેટો વહેંચ્યા હતા. તે કાર્યક્રમમાં અબુ સુફિયાન, અબુ તલાહ, કારી મન્નાન, કારી જમિલ, કારી શરીફ [ફરાર આરોપી નં. ૧૪, ૧૬, ૨૦, ૨૧ અને ૨૨] હાજર રહ્યા હતા. તેમણે સભાને સંબોધિત કરી હતી અને "જિહાદ" નો અર્થ સમજાવ્યો હતો. તેમણે મુસ્લિમ સમુદાય માટે ઉભા થવા, લડવા

માટે તેમની સાથે જોડાવા અને મરી જવા માટે ઉશ્કેરક ભાષણો કર્યા હતા. તેમણે પાકિસ્તાનમાં તાલીમ શિબિરમાં તાલીમ આપવાની ઓફર કરી હતી. "જૈશ–એ–મોહમ્મદ" ના નેતા મૌલાના મસૂદ અઝહર ની કેસેટો વગાડવામાં આવી હતી. તે કાર્યક્રમમાં ઘણા લોકો હાજર રહ્યા હતા અને વિશાળ રકમનો ફાળો એકત્ર થયો હતો.

૧૧૦. તે કાર્યક્રમની સફળતાના અનુસંધાને, તેઓએ [આરોપી નં.૩ અને ફરાર આરોપી નં. ૪] નેતૃત્વ સંભાળ્યું અને પ્રતિશોધ લેવા માટે કાર્યક્રમો ગોઠવવા નાણાં એકત્રિત કરવાનો નિર્ણય કર્યો. તેણે [આરોપી નં.૩ એ] અબુ સુફિયાન દ્વારા લાવવામાં આવેલ "જિહાદી" ભાષણની કેસેટોની નકલો તૈયાર કરી. તેણે [આરોપી નં.૩ એ], અબ્દુલરશીદ સુલેમાન અજમેરીએ [ફરાર આરોપી નં.૪] અને અલ્તાફહુસૈન અકબરહુસૈન મલેકે [આરોપી નં.૧] તે કેસેટો વેચી હતી. તેણે ગુજરાત રાજ્યમાં થયેલા સામ્પ્રદાયિક રમખાણોના પ્રતિશોધ માટે રચાયેલી યોજનાની કબૂલાત કરી; અમદાવાદમાં યુવા મુસ્લિમો સાથે સંપર્ક જાળવવાની; ગુજરાતના મુસ્લિમો હાજર રહે તેવા સભાઓ ગોઠવવાની; જેમાં ફરહદુલ્લા અને શૌકતુલ્લા [ફરાર આરોપી નં.૧૪ અને ૧૫] તથા કરીમ અન્નાન મૌલવી [ફરાર આરોપી નં.૨૦], કારી અબ્દુલજમીલ [ફરાર આરોપી નં. ૨૧] અને કારી શરીફ [ફરાર આરોપી નં. ૨૨] : જે પાકિસ્તાનના વતની હતા,

તેમણે સંબોધન કર્યું હતું. તેણે સામ્પ્રદાયિક રમખાણોમાં મુસ્લિમોને થયેલ નુકસાનના પ્રતિશોધ માટે ષડયંત્ર રચ્યાની; આદમ અજમેરી [આરોપી નં.૨] ની સંડોવણીની; આદમ અજમેરીને નાણાં મોકલ્યાની; હૈદરાબાદ ખાતે અબ્દુલ રહેમાન @ અબુ તલાહ @ ખાલિદ [ફરાર આરોપી નં. ૧૬] ને મળ્યાની; અને અબ્દુલ રહેમાન @ અબુ તલાહ @ ખાલિદે ફિદાયીનોની વ્યવસ્થા કરી હોવાનું સ્વીકાર્યું. તેણે સ્વીકાર્યું કે મૌલવી ફરહાદુલ્લા ઘોરી @ અબુસુફિયાન [ફરાર આરોપી નં. ૧૪] એ ઈકબાલ પટેલ (વોરા) [ફરાર આરોપી નં. ૧૦] મારફતે હવાલા નોંધ દ્વારા આદમ અજમેરી [આરોપી નં.૨] ને રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/= ની રકમ મોકલી હતી. તેણે અક્ષરધામ હુમલા માટે ફાળો આપ્યાની કબૂલાત કરી. તેને ૧૮મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ ના રોજ મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ શ્રી એસ.એમ. પાધ્યા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ-૯૯] સમક્ષ હાજર કરવામાં આવ્યો હતો. તેણે પોતાની દ્વારા કરાયેલ કબૂલાત આંક ૪૫૪ સ્વીકારી હતી. તેને પોલીસ વિરુદ્ધ કોઈ ફરિયાદ નહોતી.

૧૧૧. આરોપી નં.૩ મોહમેદ સલીમ મોહમેદ હનીફ શેખ દ્વારા કરવામાં આવેલ કબૂલાતને ફરિયાદપક્ષના સાહેદ-૫૦ અસફાક અબ્દુલ્લાભાઈ ભાવનગરી [આંક ૩૧૨] ના પુરાવા તથા ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ આપવામાં આવેલ તેમના નિવેદન આંક ૫૩૯ દ્વારા; ફરિયાદપક્ષના

સાહેદ–પર – મોહમેદ મુનાફ હાજીમીયા શેખ [આંક ૩૧૫] ના પુરાવા તથા ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ આપવામાં આવેલ તેમના નિવેદન આંક ૫૪૧ દ્વારા; [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૮૨]–મેહબૂબ ઈલાહી કરીમી [આંક ૪૭૬] ના પુરાવા તથા ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ આપવામાં આવેલ તેમના નિવેદન આંક ૫૪૮ દ્વારા; શ્રી સંજય ગઢવી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૭૮] ના પુરાવા દ્વારા અને શ્રી એસ.એમ. પાઢ્યા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯૯] ના પુરાવા દ્વારા પુષ્ટિ મળે છે.

૧૧૨. ૨૪મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ, આરોપી નં. ૪ અબ્દુલકયૂમ @ મુફ્તીસાબ મોહમ્મદભાઈ મન્સુરીએ પોલીસના ડેપ્યુટી કમિશનર–શ્રી સંજય ગઢવી (ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૭૮) સમક્ષ પોટાની કલમ ૩૨ હેઠળ આંક ૪૬૦ મુજબ નિવેદન આપ્યું હતું. તેણે સ્વીકાર્યું હતું કે તે હાજી શકીલ મસ્જિદમાં ઇમામ હતો અને મદ્રેસામાં શિક્ષક હતો. તેને ગુજરાતી, હિન્દી, ઉર્દૂ અને અરબી ભાષાઓ આવડતી હતી – ઉપરાંત થોડું પર્શિયન અને અંગ્રેજી પણ આવડતું હતું. તેણે અક્ષરધામ મંદિર પર થયેલા આતંકવાદી હુમલાની ઘટનામાં પોતાની સંડોવણી સ્વીકારી હતી. તેણે સ્વીકાર્યું હતું કે ગોધરામાં સાબરમતી એક્સપ્રેસ કાંડ પછી થયેલા સામ્પ્રદાયિક રમખાણોના સમય દરમિયાન તે બાવાહીર હોલ ખાતે રાહત

શિબિર ચલાવતો હતો; કે શિબિરમાં આવતા સમુદાયના આગેવાનો મુસ્લિમોએ સહન કરેલી પીડાના કારણે રોષે ભરાયા હતા અને ઉશ્કેરાયેલા હતા; કે નાસિરખાન @ ડોમન પઠાણ અને તેનો મિત્ર આદમભાઈ [આરોપી નં. ૨] શિબિરમાં આવ્યા હતા અને તેમણે મૌલવી અબ્દુલ્લા [આરોપી નં. ૫]ની હાજરીમાં જાણ કરી હતી કે સાઉદી અરેબિયાના રિયાધમાં રહેતા રશીદ – જે આદમભાઈનો ભાઈ હતો – એ મુસ્લિમો માટે સંદેશો મોકલ્યો હતો. આદમભાઈ [આરોપી નં. ૨]એ તેને જાણ કરી હતી કે સાઉદી અરેબિયામાં રહેલા ગુજરાતના મુસ્લિમો દ્વારા પ્રતિશોધની યોજના ઘડવામાં આવી હતી અને આતંકવાદી જૂથ ગીચ હિંદુ વિસ્તારમાં હત્યાકાંડ કરવા માટે નાણાં, હથિયારો અને ફિદાયીનોની વ્યવસ્થા કરશે; તેમજ તેમને ફિદાયીનોના રહેઠાણ, ભોજન અને વાહનવ્યવહારની વ્યવસ્થા કરવા વિનંતી કરવામાં આવી હતી. તેણે [આરોપી નં. ૪એ] અન્ય લોકોને માર્ગદર્શન આપવા અને આવશ્યક સુવિધાઓ ઉપલબ્ધ કરાવવા સંમતિ આપી હતી; તેમજ તેઓ બાવાહીર હોલ ખાતે મળતા અને આ બાબતે ચર્ચા કરતા હતા. તે સમય દરમિયાન તેઓ સાઉદી અરેબિયા સાથે સતત સંપર્કમાં હતા; અને તેમણે ટેલિફોન નંબરોની આપલે કરી હતી. તે દરમિયાન અબ્દુલ રહેમાન [ફરાર આરોપી નં. ૧૬] – આતંકવાદી જૂથનો નેતા – ભારત આવ્યો હતો અને તેણે આદમભાઈ [આરોપી નં. ૨]ને હૈદરાબાદમાં મળી જવા આમંત્રિત કર્યો હતો.

આદમભાઈ એક વહીદ સાથે હૈદરાબાદ ગયો હતો. તેને ખર્ચ માટે નાણાં આપવામાં આવ્યા હતા. તેણે એક ઈલાહી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૮૨] મારફતે મોબાઈલ ફોન ખરીદવા, મહેમાનો [ફરાર આરોપી નં. ૨૩ અને ફિદાયીનો] માટે મકાન ભાડે રાખવા, તથા મહેમાનોના નિવાસ માટે મકાન જરૂરી રીતે સજ્જ કરવામાં મદદરૂપ થવા માટે રૂપિયા ૫,૦૦૦/– મળ્યા હોવાનું સ્વીકાર્યું હતું. જોકે, મહેમાનો નક્કી મુજબ આવ્યા નહોતા. ફરી એકવાર સપ્ટેમ્બર મહિનામાં સંદેશો મળ્યો હતો કે મહેમાનો ટૂંક સમયમાં આવી જશે. આ વખતે મહેમાનોને આદમભાઈ [આરોપી નં. ૨]ના ભાઈ હબીબના મકાનમાં ઉતારવામાં આવ્યા હતા. મહેમાનોને કાલુપુર રેલવે સ્ટેશન પરથી સ્વીકારી લેવામાં આવ્યા હતા અને તેમને બાવાહીર હોલ ખાતે લાવવામાં આવ્યા હતા. આદમભાઈ [આરોપી નં. ૨]એ મહેમાનોને શહેરમાં ફરાવવા માટે ઓટો–રિક્શા નં. જીઆરડબ્લ્યુ–૩૮૬૧ની વ્યવસ્થા કરી હતી. તેમણે શહેરના અનેક ગીચ વિસ્તારોનો સર્વે કર્યો હતો. તેમણે ગાંધીનગરની પણ રેકી કરી હતી. અંતે, હિંદુઓ વિરુદ્ધ આતંકવાદી હુમલો કરીને આતંક ફેલાવવાનો પોતાનો દુર્ભાવ પૂર્ણ કરવા અક્ષરધામની પસંદગી કરી હતી. બીજા દિવસે, અયૂબ @ ડોક્ટર–૧ [ફરાર આરોપી નં. ૨૩] બાવાહીર હોલ ખાતે આવ્યો હતો અને અબ્દુલકયૂમ @ મુફ્તીસાબ [આરોપી નં. ૪]ને જાણ કરી હતી કે હથિયારો મળી ગયા હતા; કે બીજા દિવસે ફિદાયીનો [ડોક્ટર–૨ અને

ડોક્ટર–૩] નમાઝ માટે બાવાહીર હોલ ખાતે આવશે. બંનેને અલગ–અલગ રીતે અક્ષરધામ મોકલવાના હતા. તેણે [ફરાર આરોપી નં. ૨૩એ] આરોપી નં. ૪ને "તહેરી–એ–કિસ્સા ગુજરાત" નામના જૂથના નામે ઉર્દૂમાં બે નોંધો લખવા સૂચના આપી હતી, જેમાં દર્શાવવાનું હતું કે આ હત્યાકાંડ સામ્પ્રદાયિક રમખાણોમાં મુસ્લિમોને થયેલા નુકસાનનો પ્રતિશોધ હતો. આરોપી નં. ૪ મુફ્તીસાબે ઉર્દૂ લખાણો પોતાના હસ્તે લખ્યા હતા.

૧૧૩. ૨૪મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ના રોજ, આદમભાઈ [આરોપી નં.૨] ઓટો–રિક્શા નં. જી.આર.ડબલ્યુ.–૩૮૬૧માં બાવાહિર–હોલ ગયા હતા. તે સમયે, ફિદાયીનોની સફળતા અને કલ્યાણ માટે બે રકાત નફલ નમાઝ અદા કરવામાં આવી હતી; તેમજ, જો તેઓ શહીદ થાય તો ફિદાયીનોને જન્નતમાં સ્થાન મળે તે માટે પણ દુઆ કરવામાં આવી હતી. દરેકને ઉર્દૂમાં લખાયેલ કાગળ આપવામાં આવ્યો હતો. ફિદાયીનોને પેન પણ આપવામાં આવી હતી. અયુબ [ફરાર આરોપી નં.૨૩] આદમભાઈ [આરોપી નં.૨] સાથે ઓટો–રિક્શા નં. જી.આર.ડબલ્યુ.–૩૮૬૧માં અક્ષરધામ ગયો હતો. ફિદાયીનો બીજા એક ઓટો–રિક્શામાં રેલવે સ્ટેશને ગયા હતા. તેણે સ્વીકાર્યું હતું કે આદમભાઈ અજમેરી અને અયુબ [આરોપી નં.૨ અને ફરાર આરોપી નં.૨૩] બાવાહિર હોલ પર પાછા ફર્યા હતા અને ખાતરી કરી

હતી કે ફિદાયીનો હથિયારો સાથે અક્ષરધામ મંદિરે પહોંચી ગયા હતા અને લોકોએ પર ગોળીબાર શરૂ કર્યો હતો. આદમ અજમેરી [આરોપી નં.૨] એ અયુબ [ફરાર આરોપી નં.૨૩] માટે વડોદરા જવા ટેક્સીની વ્યવસ્થા કરી હતી. તેણે ફિદાયીનોના મૃતદેહોના ફોટોગ્રાફો પરથી અને ફિદાયીનોના મૃતદેહ પરથી મળેલ ઉર્દૂ લખાણ [આંક ૬૫૮] પરથી પણ ફિદાયીનોને ઓળખ્યા હતા.

૧૧૪. આરોપી નં. ૪ અબ્દુલકયૂમે ઉપરોક્ત પોલીસ સમક્ષ કરેલ કબૂલાત દિનાંક ૨૫મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ–શ્રી એસ.એમ. પાઢ્યા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯૯] સમક્ષ સ્વીકારી હતી.

૧૧૫. ઉપરોક્ત આરોપી નં. ૪ દ્વારા કરવામાં આવેલ કબૂલાતને ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૧–અબ્દુલ રહેમાન પનારા [આંક ૩૧૪] ના પુરાવાથી અને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ નોંધાયેલ તેમના નિવેદન આંક ૫૪૦ દ્વારા; ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૨–મોહમ્મદ મુનાફ હાજી મિયા શેખ [આંક ૩૧૫] ના પુરાવાથી અને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ નોંધાયેલ તેમના નિવેદન આંક ૫૪૧ તથા પંચનામું આંક ૬૮૧ દ્વારા; ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૨૧ ગુલામ મોહમ્મદ યુસુફમિયા મલેક [આંક ૬૫૭] ના પુરાવાથી તથા તેમની દ્વારા વાંચી

સંભળાવવામાં આવેલ અને ગુજરાતી લિપિમાં ઉતારેલ ઉર્દૂ લખાણ [આંક ૭૭૫] દ્વારા સમર્થન મળે છે. ઉક્ત સાક્ષી મલેક બાપુને ઘટના બાદ ત્રણ દિવસ પછી ઉર્દૂ લખાણો વાંચી સંભળાવવા અને સમજાવવા માટે બોલાવવામાં આવ્યા હતા; પોલીસના ઉપઆયુક્ત-શ્રી સંજય ગઢવી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ-૭૮] ના પુરાવાથી; મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ શ્રી એસ.એમ. પાધ્યા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ-૯૯] ના પુરાવાથી; હસ્તલેખન નિષ્ણાત શ્રી જે.જે. પટેલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ-૮૯] ના પુરાવાથી; નિષ્ણાત અભિપ્રાય [આંક ૫૧૧] થી; પંચનામું આંક ૬૮૧ થી.

૧૧૬. ૫મી ઑક્ટોબર ૨૦૦૩ના રોજ, આરોપી નં.૬ શાનમિયા @ ચાંદખાન સજ્જાદખાને પોલીસના ઉપ આયુક્ત-શ્રી સંજય ગઢવી સમક્ષ પોટાની કલમ ૩૨ હેઠળ આંક ૪૬૨ મુજબ કબૂલાત કરી હતી. તેણે સ્વીકાર્યું કે તે મિકેનિક હતો. તેણે અનંતનાગ ખાતે ચાંદ મોટર્સના નામે ગૅરેજ શરૂ કર્યું હતું. તેણે રૂા. ૩૫,૦૦૦/=માં એમ્બેસેડર કાર નં. કેએમટી ૪૧૩ ખરીદ્યાનું અને તેને મઝગાંવ [કાશ્મીર] ખાતે આતંકવાદી ઝુબેર પાસે લઈ ગયાનું સ્વીકાર્યું હતું. ઝુબૅરે તેને રૂા. ૪૦,૦૦૦/=ની રકમ આપી અને આરોપી નં.૬ને પાછળની બેઠકની નીચે ખોખલું સ્થાન બનાવવા સૂચના આપી. આરોપી નં. ૬એ સૂચના મુજબ ગુપ્ત ખોખલું સ્થાન બનાવ્યું.

ઝુબેરની સૂચના મુજબ, તે કારને બરેલી લઈ ગયો. સામાન [શસ્ત્રો] કારમાં ભરવામાં આવ્યા. બરેલી જતાં માર્ગમાં, જંગલ નજીક કાર રોકવામાં આવી હતી અને કારની ડિક્કીમાંથી સામાન ગુપ્ત ખોખલા સ્થાને ખસેડવામાં આવ્યો હતો. તેણે શસ્ત્રો કેવી રીતે બરેલી લાવવામાં આવ્યા, કારમાંથી કેવી રીતે કાઢવામાં આવ્યા અને ગાદલાઓમાં છુપાવીને એક સૂટકેસ તથા એક હોલ્ડૉલમાં કેવી રીતે પેક કરવામાં આવ્યા તે વર્ણવ્યું. તેણે અને સાકિરે શસ્ત્રો બરેલીથી અમદાવાદ સુધી રેલવે ટ્રેન દ્વારા લાવ્યા હતા. અમદાવાદ ખાતે તેઓ હોટેલ ગુલશનમાં રોકાયા હતા. તેણે પોતાનું નામ બરેલીનો ચાંદખાન સજ્જાધખાન આપ્યું અને રજીસ્ટરમાં પોતાની સહી કરી. બીજા દિવસે તેને જણાવવામાં આવ્યું કે આ શસ્ત્રો અક્ષરધામ મંદિર પર હુમલા માટે લાવવામાં આવ્યા હતા. તેને રૂા. ૭,૦૦૦/= આપવામાં આવ્યા અને બરેલી પરત જવા કહેવામાં આવ્યું. અમદાવાદથી તે બસ દ્વારા જયપુર ગયો. જયપુરથી તે દિલ્હી ગયો અને દિલ્હીથી બસ દ્વારા બરેલી ગયો. થોડા દિવસો બાદ, ઝુબૅરે તેને મઝગામ [કાશ્મીર] બોલાવ્યો અને તેને રૂા.૩૦,૦૦૦/= આપ્યા. ૬મી ઑક્ટોબર ૨૦૦૩ના રોજ તેને જેમની સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો તે મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ શ્રી એસ.એમ. પાધ્યા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ-૯૯] સમક્ષ પણ તેણે પોલીસ સમક્ષ આપેલું ઉપરોક્ત નિવેદન સ્વીકાર્યું હતું. આરોપી નં.૬ શાનમિયા @ ચાંદખાન સજ્જાદખાનની ઉપરોક્ત કબૂલાત આંક ૪૬૨ને

ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૭ યુસુફ ગાંધી [આંક ૩૨૮]ના પુરાવા તથા ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ આપેલા તેના નિવેદન આંક ૫૫૦ દ્વારા સમર્થન મળે છે.

૧૧૭. સંબંધિત સમયે આરોપી નં. ૬–શાનમિયાની બરેલીમાં હાજરી ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૬૯ મિન્હાસ અસફાક અહમદ [આંક ૩૯૨] દ્વારા સાબિત થાય છે. ઉક્ત સાક્ષીએ પોતાના નિવેદનમાં જણાવ્યું છે કે તે બરેલીનો રહેવાસી હતો. તે મોટરસાયકલના વધારાના ભાગોના વ્યવસાયમાં હતો. તેની "દાસ મોટર્સ" ગેરેજ પાસે દુકાન હતી. તે છેલ્લા ૧૦ વર્ષથી ચાંદખાન [આરોપી નં. ૬] ને ઓળખતો હતો. તેણે સ્વીકાર્યું હતું કે એક વર્ષ પહેલાં ચાંદખાન તેને બરેલીમાં મળ્યો હતો; તેણે દાસ મોટર્સ ખાતે મરામત માટે વાદળી રંગની એમ્બેસેડર કાર લાવી હતી; કાર ત્યાં બે–ત્રણ દિવસ રાખવામાં આવી હતી. તેણે અદાલતખંડમાં આરોપી નં. ૬–ચાંદખાનને ઓળખ્યો; ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯૪ સંજીવ દામોદર આર્યા [આંક ૫૩૧]ના પુરાવા દ્વારા. ઉક્ત સંજીવ દામોદર આર્યા બરેલીમાં દાસ મોટર્સ નામની ગેરેજ ચલાવતો હતો. આરોપી શાનમિયા દાસ મોટર્સ ખાતે મરામત માટે કાર લાવ્યો હતો. તેણે અદાલતખંડમાં આરોપી નં. ૬–ચાંદખાનને ઓળખ્યો; ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯૩ ડૉ. સુધાંશુ આર્યા [આંક ૫૨૯]ના પુરાવા દ્વારા. ડૉ. આર્યા બરેલીમાં તબીબી

વ્યવસાય કરતા હતા. તેમણે આરોપીની પુત્રી એકરાને સારવાર આપી હતી; ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૨૪ ગુલામમોહમ્મદ દર, પી.એસ.આઈ. કુપવાડા [જે એન્ડ કે] [આંક ૬૭૩]ના પુરાવા દ્વારા. મુદ્દામાલ કાર નં. કે.એમ.ટી.–૪૧૩ ઉક્ત સાક્ષીની હાજરીમાં ૧૧મી ઑક્ટોબર ૨૦૦૩ના રોજ પંચનામા આંક ૬૭૧ હેઠળ કબજે લેવામાં આવી હતી. ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૦૪–નટવરભાઈ ફકીરચંદ કાહાર [આંક ૫૯૦]ના પુરાવા અને પંચનામા આંક ૫૯૧ દ્વારા, સાક્ષીએ અદાલતખંડમાં આરોપી ચાંદખાનને ઓળખ્યો; ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૬૦ પ્રહલાદભાઈ ડી. મારવાડી [આંક ૩૪૧]ના પુરાવા અને પંચનામા આંક ૩૪૨ દ્વારા; એફ.એસ.એલ. અહેવાલ આંક ૬૮૮ દ્વારા.

૧૧૮. આરોપી નં. ૫– અબ્દુલ્લામીયા યાસીનમિયા કાદરીની સંડોવણી ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૧ અબ્દુલ રહેમાન પનારાના [આંક ૩૧૪] પુરાવાથી; દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ આપેલ તેનું નિવેદન આંક ૫૪૦થી; ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૫૨ મહંમદ મુનાફ હાજીમિયા શેખના [આંક ૩૧૫] પુરાવાથી; દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ આપેલ તેનું નિવેદન આંક ૫૪૧થી; ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૬૧ ભીખાભાઈ ઠાકોરના [આંક ૩૪૩] પુરાવાથી; તેમજ પંચનામું આંક ૬૮૧થી સાબિત થાય છે.

૧૧૯. અમે સર્વપ્રથમ આરોપી નં. ૧ અલ્તાફહુસૈન અકબરહુસૈન મલેક [આંક ૪૫૬]; આરોપી નં. ૨ આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરી [આંક ૪૫૮]; આરોપી નં. ૩ મોહમદ સલીમ મોહમદ હનીફ શેખ [આંક ૪૫૪]; આરોપી નં. ૪ અબ્દુલકયુમ @ મુફ્તીસાબ મોહમદભાઈ મન્સુરી [આંક ૪૬૦] તથા આરોપી નં. ૬ શાનમિયા @ ચાંદખાન સજ્જાદખાન [આંક ૪૬૨] દ્વારા કરાયેલા કબૂલાતનામાકીય નિવેદનોની ગ્રાહ્યતા અને તેમની પ્રમાણમૂલ્યતાનું પરીક્ષણ કરીશું.

૧૨૦. ઉપરોક્ત કબૂલાતી નિવેદનો આરોપી વ્યક્તિઓ દ્વારા પોટાની કલમ ૩૨ હેઠળ અમદાવાદના એક શ્રી સંજય ગઢવી, ડેપ્યુટી કમિશનર ઓફ પોલીસ [ઝોન ૪], સમક્ષ કરવામાં આવ્યા હતા. જણાવેલ શ્રી સંજય ગઢવીની ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી છે [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૭૮ : આંક ૪૫૨]. જણાવેલ શ્રી સંજય ગઢવીએ કબૂલાતી નિવેદનો કેવી રીતે નોંધવામાં આવ્યા હતા તે રીત વિષે સાક્ષી આપી છે. તેમણે આંક ૪૫૪, ૪૫૬, ૪૫૮, ૪૬૦ અને ૪૬૨ તરીકેના કબૂલાતી નિવેદનોની ઓળખ કરી અને તેમને સાબિત કર્યા છે. તેમણે અદાલત સમક્ષ જબાની આપી છે કે ૧૬મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ તેમને અમદાવાદ સિંટી ક્રાઇમ બ્રાન્ચ તરફથી સદેશ મળ્યો હતો કે ગાંધીનગર

ખાતેના અક્ષરધામ હુમલાની ઘટનાના સંદર્ભમાં ધરપકડ કરાયેલા બે વ્યક્તિઓએ કબૂલાતી નિવેદનો કરવા સ્વૈચ્છિક ઇચ્છા દર્શાવી હતી; અને જણાવેલ વ્યક્તિઓને તેમના નિવેદનો નોંધવા માટે ૧૭મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ સિટી ક્રાઇમ બ્રાન્ચના બે અધિકારીઓની સાથે જબાનીદાતા સમક્ષ લાવવામાં આવ્યા હતા. જબાનીદાતાએ આરોપી સાથે આવેલા સિટી ક્રાઇમ બ્રાન્ચના અધિકારીઓને પરત મોકલી દીધા હતા. તેમણે સૌપ્રથમ આરોપી નં. ૩ મોહમદ સલીમને તેમના કાર્યાલયમાં બોલાવ્યો હતો. જબાનીદાતાએ જણાવેલ મોહમદ સલીમને પોટામાં રહેલી જોગવાઈઓ સમજાવી હતી અને એ પણ સમજાવ્યું હતું કે તેના દ્વારા કરાયેલ નિવેદન તેના વિરોધમાં ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે અને એવો નિવેદન કરવા માટે તે બાંધ્ય નથી. આ સમજાવટ જણાવેલ મોહમદ સલીમને લેખિતરૂપે પણ આપવામાં આવી હતી [આંક ૪૫૩]. જણાવેલ મોહમદ સલીમના વર્તન પરથી જબાનીદાતાએ આ નિષ્કર્ષ મેળવ્યો હતો કે જણાવેલ મોહમદ સલીમ સાથે દુર્વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો નહોતો અથવા તેના પર દબાણ કરવામાં આવ્યું નહોતું કે તેને પીડિત કરવામાં આવ્યો નહોતો. જબાનીદાતાએ જણાવેલ મોહમદ સલીમ પાસેથી નિશ્ચિત કર્યું હતું કે જણાવેલ મોહમદ સલીમ ગુજરાતી ભાષાથી સારી રીતે પરિચિત હતો અને તે ગુજરાતીમાં નિવેદન આપવા ઇચ્છતો હતો. જણાવેલ મોહમદ સલીમને સમજાવવામાં આવ્યું હતું કે જબાનીદાતા સિટી ક્રાઇમ બ્રાન્ચના

સભ્ય નથી અને તપાસ હેઠળની ઘટનાના સંદર્ભમાં તેઓ તપાસ સાથે સંકળાયેલા નથી; તેઓ બીજા વિસ્તારમાંથી પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડન્ટના દરજ્જાને સમકક્ષ પોલીસ અધિકારી હતા; અને જણાવેલ મોહમદ સલીમને કોઈપણ પ્રકારની આશંકા હેઠળ નિવેદન આપવાની જરૂર નહોતી. આ બાબત પણ નિશ્ચિત કરવામાં આવી હતી કે જણાવેલ મોહમદ સલીમે પોતાના સ્વેચ્છાથી અને બળજબરી, દબાણ અથવા લાલચ વિના નિવેદન કરવા સ્વૈચ્છિક ઇચ્છા દર્શાવી હતી. આરોપીની મુક્ત ઇચ્છા બાબતે ખાતરી કર્યા પછી, જબાનીદાતાએ જણાવેલ મોહમદ સલીમને કબૂલાતી નિવેદન કરવાની પોતાની પસંદગી પર વિચાર કરવા માટે અંદાજે ૧૫ મિનિટનો એકાંત અને શાંતિનો સમય આપ્યો હતો. ૧૫ મિનિટ પછી, જણાવેલ મોહમદ સલીમે ખાતરી આપી હતી કે તે અપરાધબોધની ભાવનાથી તથા એવો નિવેદન કરવાના પરિણામો વિચાર્યા પછી નિવેદન કરવા ઇચ્છે છે. જણાવેલ મોહમદ સલીમે જે પ્રમાણે જણાવ્યું તે પ્રમાણે લખનાર દ્વારા નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું હતું; તેને જણાવેલ મોહમદ સલીમે પ્રમાણિત કર્યું હતું અને જબાનીદાતા સંજય ગઢવીએ તેની પ્રતિક્ષરી કરી હતી. નિવેદન નોંધ્યા પછી પણ, જણાવેલ મોહમદ સલીમને જાણ કરવામાં આવી હતી કે તે હજુ પણ નિવેદન ન કરવાનો નિર્ણય લઈ શકે છે અને નિવેદન કરવું કે ન કરવું તે નક્કી કરવા માટે તે સ્વતંત્ર છે. આમ, જણાવેલ મોહમદ સલીમ મોહમદ હનીફ શેખની

કબૂલાતી નિવેદન કરવાની ઈચ્છા ત્રણ તબક્કે નિશ્ચિત કરવામાં આવી હતી – પ્રથમ, જ્યારે તેને જબાનીદાતા સમક્ષ લાવવામાં આવ્યો ત્યારે; બીજું, તેને પોતાની પસંદગી પર વિચાર કરવા માટે થોડો સમય આપ્યા પછી; અને ત્રીજું, જણાવેલ મોહમદ સલીમે નિવેદન કરી તેના પર સહી કર્યા પછી.

૧૨૧. ઉક્ત સંજય ગઢવીએ આરોપી નં. ૧ અલ્તાફહુસૈન અકબરહુસૈન મલેકનું કબૂલાતનામું [આંક ૪૫૬] એ જ રીતે નોંધ્યું હતું. પોટા ની કલમ ૩૨ હેઠળ પોલીસ અધિકારી સમક્ષ કરવામાં આવતા કબૂલાતનામાના પરિણામો તેને લેખિતરૂપે આંક ૪૫૫ દ્વારા સમજાવવામાં આવ્યા હતા. તેમણે આરોપી નં. ૨ આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરીનું કબૂલાતનામું આંક ૪૫૮ અને આરોપી નં. ૪ અબ્દુલકયુમ @ મુફ્તીસાબ મોહમદભાઈ મન્સૂરીનું નિવેદન આંક ૪૬૦ પણ નોંધ્યું હતું. આરોપી નં. ૨ અને આરોપી નં. ૪ ને સિટી ક્રાઈમ બ્રાન્ચ દ્વારા ૨૪મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ તેમની સમક્ષ હાજર કરવામાં આવ્યા હતા. બંનેને પોટા ની કલમ ૩૨ હેઠળ પોલીસ અધિકારી સમક્ષ કરવામાં આવતા કબૂલાતનામાના પરિણામો અનુક્રમે લેખિતરૂપે આંક ૪૫૭ અને આંક ૪૫૯ દ્વારા સમજાવવામાં આવ્યા હતા. ઉક્ત સંજય ગઢવીએ વધુમાં સોગંદી પુરાવામાં જણાવ્યું હતું કે ઉક્ત નિવેદનો પર નિવેદન કરનારાઓએ સહી કરી હતી,

તથા નિવેદનના દરેક પાનાં પર નિવેદન કરનારાની સહીઓ પર સોગંદી સાક્ષીએ પ્રતિસહી કરી હતી. પોટા ની કલમ ૩૨ હેઠળ નોંધાયેલા નિવેદનો સીલબંધ કવરમાં મૂકવામાં આવ્યા હતા અને ક્રાઈમ બ્રાન્ચના અધિકારીઓને આ સૂચના સાથે સોંપવામાં આવ્યા હતા કે તેઓ નિવેદનો તથા નિવેદન કરનારાઓને અઢીચાલીસ કલાકની અંદર વિદ્ધાન મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરે. પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ શ્રી સિંઘલને ટેલિફોન દ્ધારા સૂચના આપવામાં આવી હતી. શ્રી સિંઘલને આ પણ સૂચવવામાં આવ્યું હતું કે જ્યારે જ્યારે આરોપીઓ અને તેમના દ્ધારા કરવામાં આવેલા કબૂલાતનામા મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે ત્યારે ત્યારે સોગંદી સાક્ષી સંજય ગઢવીને જાણ કરવી. આરોપી નં. ૬ શાનમિયા @ ચાંદખાન સજ્જાદખાનનું કબૂલાતનામું આંક ૪૬૨ ઉક્ત સંજય ગઢવીએ ૫મી ઓક્ટોબર ૨૦૦૩ના રોજ નોંધ્યું હતું. ઉક્ત શાનમિયા @ ચાંદખાન સજ્જાદખાનને પોટા ની કલમ ૩૨ હેઠળ પોલીસ અધિકારી સમક્ષ કરવામાં આવેલા નિવેદનના પરિણામો તથા એવું નિવેદન આપવું તેની માટે આવશ્યક નથી, તે બાબત મૌખિક રીતે અને હિન્દીમાં લેખિતરૂપે આંક ૪૬૧ દ્ધારા સમજાવવામાં આવી હતી. ઉક્ત સંજય ગઢવીએ ખાતરી કરી હતી કે ઉક્ત શાનમિયા @ ચાંદખાન સજ્જાદખાન સ્વૈચ્છિક રીતે નિવેદન આપવા આગળ આવ્યા હતા; તેમણે દબાણ અથવા બળજબરી અથવા પ્રલોભન હેઠળ નિવેદન આપવા સંમતિ

આપી નહોતી; અને નિવેદન અપરાધબોધની ભાવનામાંથી કરવામાં આવ્યું હતું. ઉક્ત શાનમિયા @ ચાંદખાન સજ્જાદખાનને નિવેદન આપવાના પોતાના નિર્ણય અંગે વિચાર કરવા માટે અંદાજે ૧૦ મિનિટનો સમય પણ આપવામાં આવ્યો હતો. ઉક્ત શાનમિયા @ ચાંદખાન સજ્જાદખાને હિન્દીમાં નિવેદન આપવાની પોતાની તૈયારી વ્યક્ત કરી હતી અને તે મુજબ નિવેદન આંક ૪૬૨ હિન્દીમાં નોંધવામાં આવ્યું હતું.

૧૨૨. શ્રી મજિદ મેમણે આ પુરાવા પર ભારે આધાર મૂક્યો છે. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે ડિપોનન્ટ સંજય ગઢવીએ ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત કબૂલાતના નિવેદનો પોટાની કલમ ૩૨ હેઠળ આપવામાં આવેલા પ્રક્રિયાત્મક સંરક્ષણો અથવા ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત ચુકાદાઓમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ફરજિયાત ગણેલા સંરક્ષણોને ધ્યાનમાં લીધા વિના યાંત્રિક રીતે નોંધ્યા હતા.

૧૨૩. અમને ખેદ સાથે કહેવું પડે છે કે અમે શ્રી મજિદ મેમણ સાથે સહમત થઈ શકતા નથી.

તે પોટાની કલમ ૩૨ હેઠળ છે કે આરોપીએ પોલીસ અધિકારી સમક્ષ, જેનો હોદ્દો નીચેનો ન હોય તેવા, કરેલું કબૂલાતી નિવેદન પોલીસ અધિક્ષકને, દંડ પ્રક્રિયા સંહિતા અથવા ભારતીય પુરાવા અધિનિયમમાં કાંઈપણ વિરુદ્ધ જોગવાઈ હોવા છતાં, ૧૮૭૨, જેને નિવેદન આપનાર

આરોપી વિરુદ્ધ પુરાવામાં ગ્રાહ્ય બનાવવામાં આવેલ છે. કહેવાતી કલમ ૩૨ ની ઉપકલમો ૨, ૩, ૪ અને ૫ માં સમાવાયેલ જોગવાઈઓમાં પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષાઓ અંતર્નિહિત છે.

ઉક્ત કલમ ૩૨ નીચે મુજબ છે :–

૩૨. પોલીસ અધિકારીઓ સમક્ષ કરાયેલ કેટલીક કબૂલાતોને વિચારણામાં લેવા અંગે–[૧] સંહિતા અથવા ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ [૧૮૭૨ નો ૧], માં જે કંઈ પણ નિર્ધારિત હોય તેમ છતાં, પરંતુ આ કલમની જોગવાઈઓના અધિન રહીને, પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડન્ટથી નીચી પદવીનો ન હોય એવા પોલીસ અધિકારી સમક્ષ કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા કરાયેલ અને એવા પોલીસ અધિકારી દ્વારા લેખિતમાં અથવા કેસેટ, ટેપ અથવા ધ્વનિ પથ જેવી કોઈ યાંત્રિક અથવા ઈલેક્ટ્રોનિક સાધન પર, જેમાંથી ધ્વનિ અથવા પ્રતિમાઓનું પુનઃઉત્પાદન થઈ શકે, તે રીતે નોંધાયેલ કબૂલાત, આ અધિનિયમ હેઠળના અથવા તેના અધિન બનાવાયેલા નિયમો હેઠળના ગુના માટે એવી વ્યક્તિના વિચારણામાં ગ્રાહ્ય રહેશે. [૨] પોલીસ અધિકારી ઉપકલમ (૧) હેઠળ કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા કરાયેલ કોઈ કબૂલાત નોંધતા પહેલાં, તે વ્યક્તિને લેખિતમાં સમજાવશે કે તે કબૂલાત કરવા બંધાયેલો નથી અને જો તે આવું કરે, તો તેનો ઉપયોગ તેની વિરુદ્ધ થઈ શકે છે;

પરંતુ શરતે કે જ્યાં એવો વ્યક્તિ મૌન રહેવાનું પસંદ કરે, ત્યાં પોલીસ

અધિકારી તેને કોઈ સ્વીકારોક્તિ કરવા માટે બળજબરી નહીં કરે અથવા પ્રેરિત નહીં કરે.

[૩] કબૂલાત ભયભીતતા અથવા પ્રલોભનથી મુક્ત વાતાવરણમાં નોંધવામાં આવવી જોઈએ અને તે જે ભાષામાં વ્યક્તિ તેને કરે છે, તે જ ભાષામાં હોવી જોઈએ.

[૪] જે વ્યક્તિ પાસેથી ઉપકલમ (૧) હેઠળ કબૂલાત નોંધવામાં આવી હોય, તેને કબૂલાતના મૂળ નિવેદન સાથે, જે લખિત હોય અથવા યાંત્રિક અથવા ઈલેક્ટ્રોનિક ઉપકરણ પર નોંધાયેલ હોય, અડતાલીસ કલાકની અંદર મુખ્ય મહાનગર મેજિસ્ટ્રેટની અદાલત અથવા મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટની અદાલત સમક્ષ હાજર કરવામાં આવશે.

[૫] મુખ્ય મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ અથવા મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ, તે રીતે હાજર કરવામાં આવેલ વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલ નિવેદન, જો કોઈ હોય તો, નોંધશે અને તેની સહી અથવા અંગૂઠાનો નિશાન લેવડાવશે, અને જો યાતનાની કોઈ ફરિયાદ હોય, તો એવી વ્યક્તિને સહાયક સિવિલ સર્જનથી નીચા દરજ્જાના ન હોય એવા તબીબી અધિકારી સમક્ષ તબીબી પરીક્ષણ માટે હાજર કરવા દિશા આપવામાં આવશે અને ત્યારબાદ તેને ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મોકલવામાં આવશે."

૧૨૪. સર્વપ્રથમ, ચાલો તપાસીએ કે ઉપરોક્ત પોટાની કલમ ૩૨માં સમાવાયેલ

જોગવાઈઓનું ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૭૮–શ્રી સંજય ગઢવી દ્વારા આંક ૪૫૪, ૪૫૬, ૪૫૮, ૪૬૦ અને ૪૬૨ તરીકેના કબૂલાતી નિવેદનો નોંધતી વખતે કડકપણે પાલન કરવામાં આવ્યું હતું કે નહીં.

૧૨૫. આ બાબતે કોઈ વિવાદ નથી કે શ્રી સંજય ગઢવી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૭૮] પોલીસ અધિક્ષકના દરજ્જાના પોલીસ અધિકારી હતા. તેમના પુરાવામાંથી જે સ્પષ્ટ થાય છે તે મુજબ, નિવેદન કરનાર દરેક આરોપીને, તેણે પોલીસ અધિકારી સમક્ષ જે નિવેદન કરવાનું હતું તેના પરિણામ વિશે લેખિત રીતે સમજાવવામાં આવ્યું હતું અને તે આવું નિવેદન કરવા માટે બંધાયેલો નથી તે પણ જણાવવામાં આવ્યું હતું. આવું નિવેદન કરનાર દરેક આરોપીને કબૂલાતરૂપ નિવેદન આપવા અંગે પોતાના નિર્ણય પર વિચાર કરવા માટે ૧૦ થી ૧૫ મિનિટનો એકાંત સમય આપવામાં આવ્યો હતો. નિવેદક સંજય ગઢવીએ ઉપરોક્ત દરેક આરોપી પાસેથી ખાતરી કરી હતી કે તે કબૂલાતરૂપ નિવેદન આપવા ઈચ્છુક છે અને તે કોઈ દબાણ, બળજબરી હેઠળ નથી તેમજ આવું નિવેદન કરવા માટે કોઈ લાલચ આપવામાં આવ્યો નથી. નિવેદનો નોંધ્યા પછી પણ, ઉપરોક્ત દરેક આરોપીને સંબંધિત આરોપીએ કરેલા નિવેદનના પરિણામ વિશે ફરીથી સમજાવવામાં આવ્યું હતું અને તે હજી પણ કબૂલાતરૂપ નિવેદન કરવા ઈચ્છે છે કે નહીં તે પૂછવામાં આવ્યું હતું.

ઉપરોક્ત દરેક આરોપીને એ પણ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે જો તે કબૂલાતરૂપ નિવેદન ન કરવાનો નિર્ણય કરે તો તેને કોઈપણ પ્રકારની શંકા કે ભય રાખવાની જરૂર નથી. અમારા મત મુજબ, ૨૦૦૨ ના અધિનિયમની કલમ ૩૨ હેઠળ નિર્ધારિત ફરજિયાત પ્રક્રિયા તેમજ ઉપરોક્ત ચુકાદાઓમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે દર્શાવેલા પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષા ઉપાયોનું નિવેદક સંજય ગઢવી દ્વારા સંતોષકારક પાલન કરવામાં આવ્યું હતું.

૧૨૬. અમે શ્રી મજિદ મેમન સાથે આ બાબતે સહમત છીએ કે કબૂલાતના નિવેદનો નોંધવા માટેનું વાતાવરણ અથવા પરિસ્થિતિઓ કદાચ આદર્શ ન હતી. શક્ય છે કે આદર્શ રીતે, કબૂલાતનું નિવેદન તે હેતુ માટે ખાસ રચાયેલ આધુનિક સાધનોથી સજ્જ વિશેષ ખંડમાં નોંધવામાં આવવું જોઈએ. પરંતુ જ્યાં સુધી આવી વિશેષ વ્યવસ્થાઓ કરવામાં ન આવે, ત્યાં સુધી માત્ર આદર્શ પરિસ્થિતિના અભાવના કારણે, પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષાઓનું યોગ્ય રીતે પાલન કર્યા પછી અધિકૃત પોલીસ અધિકારીએ નોંધેલા અને આરોપી દ્વારા કરાયેલા કબૂલાતના નિવેદનોને પુરાવામાં અગ્રાહ્ય ઠરાવી શકાય નહીં.

૧૨૭. શ્રી મજીદ મેમણે આરોપીઓને તેમની કબૂલાતના નિવેદનો નોંધાયા પછી

પોલીસ કસ્ટડીમાં મોકલવામાં આવ્યા તે મુદ્દે પણ વિવાદ ઉઠાવ્યો છે. શ્રી મેમણે રજૂ કર્યું છે કે, એકવાર કબૂલાતનું નિવેદન નોંધાઈ જાય પછી આરોપીઓને ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મોકલવા આવશ્યક હતું. જેને જ્યાંથી લાવવામાં આવ્યો હતો ત્યાંથી તેને ફરી પોલીસ કસ્ટડીમાં મોકલી શકાય તેમ નહોતું. શ્રી મેમણે સાક્ષી પક્ષ–૭૮ શ્રી સંજય ગાંધીએ નોંધેલી કબૂલાતના નિવેદનો ક્રાઈમ બ્રાન્ચના અધિકારીઓ મારફતે મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટને જે રીતે મોકલવામાં આવ્યા તે રીત અંગે પણ વિવાદ ઉઠાવ્યો છે.

૧૨૮. પોટાની કલમ ૩૨ની ઉપકલમો ૨, ૩, ૪ અને ૫માં સમાવાયેલ પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષા–ઉપાય પોલીસ [નિવેદન નોંધ અધિકારી] ને પોટાની કલમ ૩૨ હેઠળ વ્યક્તિનું કબૂલાતનામું નિવેદન નોંધ્યા બાદ તેને ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મોકલવા માટે, અથવા તેને પોલીસ કસ્ટડીમાં ન મોકલવા માટે, આદેશિત કરતા નથી. વિપરીત રીતે, તેની ઉપકલમ ૫ મુખ્ય મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ અથવા મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટને, જો વ્યક્તિ યાતનાની ફરિયાદ કરે, તો તે વ્યક્તિને તબીબી તપાસ માટે મોકલવા અને ત્યારબાદ ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મોકલવા માટે આદેશિત કરે છે. આનો આવશ્યક અર્થ એવો થાય છે કે મુખ્ય મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ અથવા મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ પર એવી વ્યક્તિને માત્ર ત્યારે જ ન્યાયિક

કસ્ટડીમાં મોકલવાની ફરજ આવે છે જ્યારે તે વ્યક્તિ પોલીસ દ્વારા દુર્વ્યવહાર અથવા યાતનાની ફરિયાદ કરે.

૧૨૯. આરોપી કબૂલાતનો નિવેદન કરે ત્યારે, તે જે નિવેદન કરે છે તેના સંદર્ભમાં તેને માનસિક અથવા શારીરિક યાતના અથવા કોઈપણ પ્રકારના દમન અંગે કોઈ ભય કે આશંકા ન હોવી જોઈએ, એ વિવેકનો વિષય છે. તેથી, કબૂલાતનો નિવેદન કરનાર આરોપીને ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મોકલવો યોગ્ય ગણાય. અમારી દ્દષ્ટિએ, માત્ર એ હકીકત કે આરોપીને તેનો નિવેદન નોંધાયા પછી, જ્યાંથી તેને લાવવામાં આવ્યો હતો તે જ પોલીસ કસ્ટડીમાં પાછો મોકલવામાં આવ્યો, એટલા કારણે જ કબૂલાતનો નિવેદન અગ્રાહ્ય અથવા સંશયાસ્પદ બની જતો નથી. વર્તમાન કેસમાં, જેમ કે અમે થોડી જ વારમાં ચર્ચા કરીશું, કબૂલાતના નિવેદનો કરનાર તમામ આરોપીઓ મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ હાજર થયા હતા; તેમને પોલીસ વિરુદ્ધ કોઈ ફરિયાદ નહોતી; તેમણે પોતે કરેલા નિવેદનો કબૂલ કર્યા હતા; કબૂલાતનો નિવેદન કર્યા પછી, દરેક આરોપીએ સ્વઇચ્છાથી અને સહકારપૂર્વક પોલીસને મદદ કરી હતી અને પોલીસને વિવિધ પુરાવાના ટુકડાઓ સુધી દોરી ગયા હતા. અમારી દ્દષ્ટિએ, આ અનુસંગી હકીકતો એ સાબિત કરવાની દિશામાં સંકેત આપે છે કે કબૂલાતનો નિવેદન કરનાર કોઈપણ આરોપી સાથે પોલીસ દ્વારા દુર્વ્યવહાર કરવામાં

આવ્યો ન હતો; તેને દમન હેઠળ રાખવામાં આવ્યો ન હતો અથવા કબૂલાતનો નિવેદન કરાવવા માટે લલચાવવામાં આવ્યો ન હતો.

૧૩૦. શ્રી સંજય ગઢવી [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૭૮] એ કબૂલાતના નિવેદનો એક કવરમાં મૂકી તે કવર સીલ કર્યું હતું. જોકે તે ક્રાઇમ બ્રાન્ચના અધિકારીઓ મારફતે મોકલવામાં આવ્યું હતું, કબૂલાતના નિવેદનો અને આવરણ પત્રો મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ–શ્રી એસ.એમ. પાધ્યા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯૯] ને સીલબંધ આવરણમાં પ્રાપ્ત થયા હતા. ઉપરાંત, દરેક કબૂલાતનું નિવેદન શ્રી એસ.એમ. પાધ્યા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯૯] દ્વારા સંબંધિત આરોપીને વાંચી સંભળાવવામાં આવ્યું હતું; દરેક આરોપીએ પોતાના દ્વારા કરવામાં આવેલ નિવેદન અને પોતાની સહી સ્વીકારી હતી; દરેક આરોપીએ શ્રી પાધ્યા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯૯] સમક્ષ નિવેદનના દરેક પાને પણ સહી કરી હતી, અને તેવી સહી પર શ્રી પાધ્યા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯૯] દ્વારા પ્રતિહસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતા.

૧૩૧. અમારા મતે, ફરિયાદ પક્ષે સાબિત કર્યું છે કે પાંચેય આરોપીઓના કબૂલાતી નિવેદનો યોગ્ય રીતે નોંધવામાં આવ્યા હતા. અધિનિયમ હેઠળની પ્રક્રિયાત્મક આવશ્યકતાઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું હતું;

ઉપરોક્ત ચુકાદાઓમાં ઉલ્લેખિત પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષાત્મક ઉપાયોનું પણ અનુસરણ કરવામાં આવ્યું હતું. શ્રી મેમન દ્વારા આધારરૂપ માનવામાં આવેલા ઉપરોક્ત કોઈપણ ચુકાદામાં સર્વોચ્ચ અદાલતે એવો કોઈ પરમ સિદ્ધાંત પ્રતિપાદિત કર્યો નથી કે આરોપીને કબૂલાતી નિવેદન આપવાનો નિર્ણય વિચારવા માટે કેટલો સમય આપવો જોઈએ અથવા આરોપીને અપાયેલા નિર્દિષ્ટ સમય કરતાં ઓછો કોઈપણ સમય કબૂલાતી નિવેદનને બિનઅસરકારક બનાવી દેશે.

૧૩૨. નોંધ લેવાય તેવું છે કે હેતુ એ સુનિશ્ચિત કરવાનો છે કે કોઈપણ આરોપી દબાણ, બળજબરી અથવા લાલચ હેઠળ કબૂલાતી નિવેદન આપતો ન હોય. ઉપરોક્ત પ્રક્રિયાત્મક સુરક્ષાઓનું પાલન એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે કરવામાં આવે છે કે આરોપી પોતાનાં સ્વૈચ્છિક ઇચ્છાથી નિવેદન આપે. જો કાયદાકીય સુરક્ષાઓનું યોગ્ય રીતે પાલન કરવામાં આવ્યું હોય અને અન્ય હકીકતો કબૂલાતી નિવેદન આપનાર આરોપીની સ્વૈચ્છિક ઇચ્છા દર્શાવતી હોય, તો આવું નિવેદન પુરાવામાં ગ્રાહ્ય છે અને તેવા નિવેદનમાં જણાવાયેલા તથ્યોના સત્ય વર્ણન તરીકે તેના પર આધાર રાખી શકાય છે.

૧૩૩. હવે આપણે પરીક્ષણ કરીએ કે પોટાની કલમ ૩૨ ની ઉપકલમો (૪) અને

(૫) હેઠળ નિર્ધારિત મુજબ, કબૂલાતી નિવેદનો કરનારાઓને મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ અથવા મુખ્ય મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ હાજર કરવાની પ્રક્રિયાનું યોગ્ય રીતે પાલન કરવામાં આવ્યું હતું કે નહીં. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, પાંચ આરોપી વ્યક્તિઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા કબૂલાતી નિવેદનો પર તે નોંધનાર અધિકારી શ્રી સંજય ગઢવીએ હસ્તાક્ષર કર્યા હતા અને તે સીલબંદ આવરણમાં મૂકવામાં આવ્યા હતા. પોલીસ દ્વારા નિવેદનો ધરાવતું સીલબંદ આવરણ તેમજ તે નિવેદનો કરનારાઓને, ૨૦૦૨ ના અધિનિયમની કલમ ૩૨ ની ઉપકલમ (૪) માં નિર્દિષ્ટ મુજબ, અડતાલીસ કલાકની અંદર મુખ્ય મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા.

૧૩૪. અમદાવાદ [ગ્રામ્ય] ના મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ શ્રી એસ.એમ. પડ્યા ની ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી છે [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ ૯૯ : આંક ૫૬૮]. તેમણે અદાલત સમક્ષ પુરાવામાં જણાવ્યું છે કે ૧૮મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ ના રોજ તેમને પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ શ્રી સિંઘલ તરફથી બે આરોપીઓના નિવેદનો નોંધવા માટે વિનંતિ પ્રાપ્ત થઈ હતી. ઉક્ત વિનંતિના અનુસંધાને, આરોપી નં. ૧ અને ૩ એટલે કે અલ્તાફહુસૈન અકબરહુસૈન મલેક અને મોહમદ સલીમ મોહમદ હનીફ શેખને ૧૮મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ ના રોજ બપોરે ૩.૩૦ વાગ્યે તેમની સમક્ષ

રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. પોલીસ સમક્ષ આપવામાં આવેલા બન્ને નિવેદનો સીલબંધ કવરમાંથી બહાર કાઢવામાં આવ્યા હતા. શ્રી પડ્યાએ પ્રથમ આરોપી નં. ૧ અલ્તાફહુસૈન અકબરહુસૈન મલેકને પોતાના ખંડમાં બોલાવ્યો. તે ખંડમાં માત્ર શ્રી પડ્યા અને આરોપી નં. ૧ અલ્તાફહુસૈન અકબરહુસૈન મલેક જ હાજર હતા. શ્રી પડ્યાએ પ્રથમ પૂછપરછ કરી હતી કે આરોપી સાથે પોલીસ દ્વારા કોઈ દુર્વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો હતો કે કેમ. આરોપીએ રજૂઆત કરી હતી કે પોલીસ દ્વારા તેની સાથે કોઈ દુર્વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો નહોતો. ત્યારબાદ, આરોપીએ પોલીસ સમક્ષ આપેલું નિવેદન આરોપીને વાંચી સંભળાવવામાં આવ્યું હતું. આરોપીએ સ્વીકાર્યું હતું કે તે નિવેદન તેણે આપેલું હતું અને નિવેદનના દરેક પાને તેણે નોંધ પણ મૂકી હતી. ત્યાર પછી ફરીથી દરેક પાને આરોપીએ શ્રી પડ્યાની સમક્ષ હસ્તાક્ષર કર્યા હતા. આરોપીના હસ્તાક્ષરની શ્રી એસ.એમ. પડ્યા દ્વારા પ્રત્યહસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતા. તેવી જ રીતે, આરોપી નં. ૩ મોહમદ સલીમ મોહમદ હનીફ શેખને શ્રી પડ્યાના ખંડમાં બોલાવવામાં આવ્યો હતો. તેની પાસેથી પણ પૂછપરછ કરવામાં આવી હતી કે પોલીસ દ્વારા તેની સાથે કોઈ દુર્વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો હતો કે કેમ. આરોપીએ દૃઢપણે જણાવ્યું હતું કે પોલીસ દ્વારા તેની સાથે કોઈ દુર્વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો નહોતો. આરોપીનું ઉક્ત નિવેદન નોંધ્યા પછી, તેણે પોલીસ સમક્ષ આપેલું નિવેદન તેને વાંચી સંભળાવવામાં

આવ્યું હતું. આરોપીએ ઉક્ત નિવેદન તેમજ નિવેદનના દરેક પાને પોતાના હસ્તાક્ષર હોવાનો સ્વીકાર કર્યો હતો. તેણે ઉક્ત નિવેદનના દરેક પાને શ્રી પડ્યાની સમક્ષ પોતાના હસ્તાક્ષર કર્યા હતા. તે હસ્તાક્ષરો પર શ્રી પડ્યા દ્વારા પ્રત્યહસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતા. આરોપીઓના હસ્તાક્ષરો મેળવ્યા બાદ અને દરેક હસ્તાક્ષર પર પ્રત્યહસ્તાક્ષર કર્યા પછી, તે નિવેદનોને આંક ૫૭૦ અને ૫૭૧ ના કવરોમાં મૂકવામાં આવ્યા હતા, જે શ્રી પડ્યા દ્વારા યોગ્ય રીતે સીલબદ્ધ કરી હસ્તાક્ષરિત કરવામાં આવ્યા હતા. ત્યારબાદ તે નિવેદનો વિશેષ અદાલતમાં મોકલવામાં આવ્યા હતા.

૧૩૫. તેવી જ રીતે, ૨૫મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ બપોર પછી, આરોપી નં.૨ આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરી અને આરોપી નં. ૪ અબ્દુલકયુમ @ મુફ્તીસાબ મહમદભાઈ મનસુરીને, તેમના દ્વારા કરવામાં આવેલા નિવેદનો ધરાવતા સીલબંધ કવરના સાથે, શ્રી પાધ્યા સમક્ષ હાજર કરવામાં આવ્યા હતા. બંન્ને આરોપીઓને અલગ અલગ રીતે શ્રી પાધ્યાના ચેમ્બરમાં બોલાવવામાં આવ્યા હતા. શ્રી પાધ્યાએ પૂછપરછ કરતાં, બંન્નેએ અલગ અલગ રીતે સ્વીકાર્યું હતું કે સંબંધિત આરોપીઓ સાથે પોલીસ દ્વારા કોઈ દુર્વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો નહોતો. ફરી એક વાર, ઉપર ઉલ્લેખિત પ્રક્રિયા મુજબ, દરેક આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલ નિવેદન વાંચી સંભળાવવાનું, સહીની ચકાસણી કરવાની, નિવેદન પર

નોંધ મેળવવાની અને સહીની પ્રતિસહી કરવાની પ્રક્રિયા અત્યંત કાળજીપૂર્વક અનુસરવામાં આવી હતી. તે પછી, બંન્ને નિવેદનોને ફરીથી આંક ૫૭૨ અને ૫૭૩ ધરાવતા કવરોમાં મૂકવામાં આવ્યા હતા, જેને શ્રી પાધ્યાએ યોગ્ય રીતે સહી કરીને સીલબંધ કર્યા હતા, અને તે આંક ૫૭૪ના પત્ર સાથે વિશેષ અદાલતમાં મોકલવામાં આવ્યા હતા.

૧૩૬. આરોપી નં. ૬ શાનમિયા @ ચંદખાન સજ્જાદખાનને તા. ૬મી ઓક્ટોબર ૨૦૦૩ના રોજ સવારે અંદાજે ૧૦.૩૦ વાગ્યે શ્રી પાઢ્યા સમક્ષ હાજર કરવામાં આવ્યો હતો. પોલીસે સમક્ષ આપેલ તેનું નિવેદન આંક ૪૬૨ પણ સીલબંધ કવરમાં રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. જણાવેલ આરોપી શાનમિયા @ ચંદખાન સજ્જાદખાન હિન્દીમાં વાતચીત કરવા ઈચ્છતો હોવાથી, તેને હિન્દીમાં પૂછવામાં આવ્યું હતું કે શું પોલીસ દ્વારા તેની સાથે ખરાબ વર્તન કરવામાં આવ્યું હતું. તેણે રજૂ કર્યું કે પોલીસ દ્વારા તેની સાથે કોઈ ખરાબ વર્તન કરવામાં આવ્યું નહોતું. તેણે પોલીસે સમક્ષ આપેલ પોતાનું નિવેદન આંક ૪૬૨ તથા જણાવેલ નિવેદનના દરેક પાનાં પરની પોતાની સહી સ્વીકારી હતી. આરોપી શાનમિયાએ જણાવેલ નિવેદન પર શ્રી પાઢ્યાની હાજરીમાં સહી કરી હતી. જણાવેલ નિવેદનના દરેક પાનાં પરની તેની સહી પર શ્રી પાઢ્યાએ પ્રતિસહી કરી હતી. ત્યારબાદ જણાવેલ નિવેદન ફરી એકવાર આંક ૫૭૬ના કવરમાં મુકવામાં આવ્યું હતું. કવર

સીલ કરીને તેના પર શ્રી પાઢ્યાએ સહી કરી હતી અને તા. ૬મી ઓક્ટોબર ૨૦૦૩ના પત્ર આંક ૫૭૭ સાથે વિશેષ અદાલતમાં મોકલવામાં આવ્યું હતું.

૧૩૭. બચાવ પક્ષના વકીલો દ્વારા કરવામાં આવેલી જિરહમાં, શ્રી પાઢ્યાએ કબૂલ કર્યું કે તેમણે આરોપી વ્યક્તિઓને તેઓ પોલીસ કસ્ટડીમાં કેટલા સમયથી હતા તે અંગે પૂછપરછ કરી નહોતી અને તેમની હકીકત નોંધ્યા પછી તેઓને ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મોકલ્યા પણ નહોતા. શ્રી પાઢ્યાએ સાક્ષીમાં જણાવ્યું છે કે આરોપીને ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મોકલવું જરૂરી છે એવું તેમણે માન્યું નહોતું. તેમણે એ પણ કબૂલ કર્યું કે આરોપીએ પોતાની સ્વૈચ્છિક ઇચ્છાથી કબૂલાતનું નિવેદન આપ્યું હતું તેવો કોઈ વિશિષ્ટ ઉલ્લેખ તેમણે નોંધ્યો નહોતો. શ્રી પાઢ્યાએ જણાવ્યું કે પોલીસ દ્વારા સંબંધિત આરોપીને પોટાની કલમ ૩૨ હેઠળ નોંધાયેલ કબૂલાતના નિવેદનનાં પરિણામો અંગે જાણ કરવામાં આવી હતી અને એવો હકીકતનો ઉલ્લેખ પણ કરવામાં આવ્યો હતો કે આરોપી એવો નિવેદન આપવા બાધ્ય નથી. તેમણે કબૂલ કર્યું કે પોલીસ દ્વારા આરોપીને આપવામાં આવેલ સમજૂતી અલગ કાગળ પર લેખિતરૂપે હતી.

૧૩૮. ઉપરોક્ત નોંધાયેલ પુરાવાઓ પરથી, અમારો એવો મત છે કે પોટાની

કલમ ૩૨ હેઠળ આપવામાં આવેલ કાનૂની સુરક્ષા–ઉપાયોનું પાલન કરવામાં આવ્યું હતું, તે અંગે કોઈ વિવાદ રહી શકતો નથી. ઉપર ઉલ્લેખિત ચુકાદાઓમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે આપેલ માર્ગદર્શિકાઓ બાબતે, અમે સ્ટેટ ઑફ તમિલ નાડુ થ્રૂ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ ઑફ પોલીસ સી.બી.આઈ./એસ.આઈ.ટી. વિ. નલિની અને અન્ય [એ.આઈ.આર. ૧૯૯૯ એસ.સી. ૨૬૪૦] તેમજ જયાવંત દત્તાત્રય સુર્યરાવ [૨૦૦૨ એસ.સી.સી. ક્રિ. ૮૯૭]ના કેસનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ. ઉપરોક્ત ચુકાદાઓને અનુસરીને, દેવંદર પાલ સિંહ [૨૦૦૨ એસ.સી.સી. ક્રિ. ૯૭૮]ના મામલામાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે, “પ્રારંભિક ભાર ફરિયાદ પક્ષ પર છે કે તે સાબિત કરે કે ટાડાની કલમ ૧૫ અને નિયમ ૧૫ હેઠળની બધી આવશ્યકતાઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું હતું. એકવાર તે કરી દેવામાં આવે અને ફરિયાદ પક્ષ પોતાનો ભાર ઉતારી દે, પછી આરોપીએ અદાલતને સંતોષ આપવાનો રહે છે કે કબૂલાતનું નિવેદન સ્વૈચ્છિક રીતે આપવામાં આવ્યું નહોતું”. અદાલતે વધુમાં એવું પણ ઠરાવ્યું હતું કે, “નોંધ અધિકારી કોઈ સમય આપ્યા વિના સીધું જ કબૂલાતનું નિવેદન નોંધવાની કાર્યવાહી શરૂ કરી શકે, પરંતુ જો તે સમય આપવો યોગ્ય માને ..તો તે માત્ર ઔપચારિકતા પૂર્ણ કરવા માટેની યાંત્રિક કસરત બની શકતી નથી.” આ રીતે, નોંધ અધિકારી આરોપીને કબૂલાતનું નિવેદન આપવાનો પોતાનો નિર્ણય પુનર્વિચારવા માટે કેટલો

સમય આપે તે અંગે કોઈ કડક અને અચૂક નિયમ નથી. તે હેતુ માટે કેટલો સમય વાજબી ગણવો તે અંગેનો નિર્ણય નોંધ અધિકારીએ કરવો રહે છે. હાલના કેસમાં, કબૂલાતનું નિવેદન આપનાર દરેક આરોપીને એવો નિર્ણય પુનર્વિચારવા માટે અંદાજે ૧૫ મિનિટનો સમય આપવામાં આવ્યો હતો. નોંધાયેલ પુરાવામાં એવું સૂચવે એવો કોઈ પુરાવો નથી કે ૧૫ મિનિટનો સમય અપૂરતો હતો અને તેથી કબૂલાતના નિવેદનો પુરાવામાં અગ્રાહ્ય બને અથવા અવિશ્વસનીય ઠરે. નોંધવું યોગ્ય છે કે પાંચમાંથી કોઈપણ આરોપીએ, કબૂલાતનું નિવેદન આપતી વેળાએ, વધુ વિચારણા માટે વધારાનો સમય માગ્યો નહોતો. જેમની સમક્ષ તેમને હાજર કરવામાં આવ્યા હતા તે મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ પણ તેમણે આવા સમયની અપૂરતા અંગે કોઈ ફરિયાદ કરી નહોતી. મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ પણ તેમણે પોતાની આપેલ કબૂલાત સ્વીકારી હતી. વધુમાં, આરોપીઓ લગભગ પિસ્તાળીસ દિવસ સુધી પોલીસ કસ્ટડીમાં હતા એવી દલીલ સર્વથા અવિશ્વસનીય છે. તેવી જ રીતે, કબૂલાતનું નિવેદન નોંધ્યા બાદ આરોપીઓને ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મોકલવું એ સુવિચારપૂર્ણ સાવચેતીનો વિષય છે, કાનૂની ફરજિયાત આવશ્યકતા નથી. મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ આરોપીઓને પોલીસ અત્યાચાર અંગે કોઈ ફરિયાદ નહોતી. મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટે આંક ૪૫૩, ૪૫૫, ૪૫૭, ૪૫૯ અને ૪૬૧ પરની લખાણોમાં સ્પષ્ટ નોંધ કરી છે કે સંબંધિત આરોપીને પૂછવામાં આવ્યું હતું

કે શું તેને પોલીસના હાથે કોઈ દુર્વ્યવહાર સહન કરવો પડ્યો હતો અને સંબંધિત આરોપીને પોલીસ દ્વારા કોઈ દુર્વ્યવહાર અંગે ફરિયાદ નહોતી. નવજોત સંધુના મામલામાં અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે, "..ન્યાયિક કસ્ટડીની આવશ્યકતાનું પાલન ન થવું માત્ર તે કારણે જ કબૂલાતને દૂષિત બનાવતું નથી..."

૧૩૯. તે અંગે કોઈ કાયદેસર આવશ્યકતા ન હોવા અને ઉપરોક્ત નોંધાયેલ પુરાવાને ધ્યાનમાં લેતાં, અમારો એવો મત છે કે આરોપીનું સ્વીકારોક્તિ નિવેદન નોંધ્યા પછી તેને પોલીસ અટકાયતમાં મોકલવામાં આવે અથવા આરોપીને ન્યાયિક અટકાયતમાં ન મોકલવામાં આવે, તો માત્ર તે કારણસર જ તે આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલ સ્વીકારોક્તિ નિવેદન અમાન્ય થતું નથી. અમે વધુમાં એવું પણ ઠરાવીએ છીએ કે ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૫૧ અબ્દુલ રહેમાનનો પુરાવો, તે પ્રતિકૂળ થયો હોવા છતાં, વિશ્વાસપાત્ર માનવામાં આવી શકે છે.

૧૩૯. કાનૂની જોગવાઈઓ, ઉપર ઉલ્લેખિત નિર્ણયો તથા ઉપરોક્ત રીતે ચર્ચાયેલ નોંધપાત્ર પુરાવાના પ્રકાશમાં, અમે ઠરાવીએ છીએ કે આરોપી નં. ૧– અલ્તાફહુસૈન અકબરહુસૈન મલેક [આંક ૪૫૬]; આરોપી નં. ૨ – આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરી [આંક ૪૫૮]; આરોપી નં. ૩ –

મોહમદ સલીમ મોહમદ હનીફ શેખ [આંક ૪૫૪]; આરોપી નં. ૪ અબ્દુલકયુમ @ મુફ્તીસાબ મોહમદભાઈ મન્સુરી [આંક ૪૬૦] અને આરોપી નં. ૬ શાનમિયા @ ચાંદખાન સજ્જાદખાન [આંક ૪૬૨] દ્વારા કરાયેલા કબૂલાતના નિવેદનો પુરાવામાં ગ્રાહ્ય છે.

૧૪૦. અમે બચાવ પક્ષના સાક્ષી–૧ અજુ શેખર [આંક ૭૩૦]; બચાવ પક્ષના સાક્ષી–૨ ડૉ. દીપાલીબેન ચંદ્રકાંત શાહ [આંક ૭૩૧]; બચાવ પક્ષના સાક્ષી–૩ રાબીઆબીબી ઈકબાલભાઈ મન્સુરી [આંક ૭૩૨]; બચાવ પક્ષના સાક્ષી–૪ ડૉ. અપુર્વા જે. આચાર્ય [આંક ૭૩૬]; બચાવ પક્ષના સાક્ષી–૫ ડૉ. ભાર્ગવ બેચરદાસ ઝવેરી [આંક ૭૩૭]; બચાવ પક્ષના સાક્ષી–૬ ડૉ. જયંતિલાલ વિરજીભાઈ સટાપરા [આંક ૭૪૦] અને બચાવ પક્ષના સાક્ષી–૭ ડૉ. ભાવનાબેન સી. પટેલ [આંક ૭૪૪] ના પુરાવાનો પરિચય કર્યો છે. ઉપરોક્ત પુરાવો બચાવ પક્ષે પોતાના આ દાવાને ટેકો આપવા રજૂ કર્યો છે કે આરોપીઓને નોંધાયેલ તારીખ કરતાં ઘણી વહેલી ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને તેઓને પોલીસ દ્વારા યાતના આપવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત પુરાવો આરોપી નં.૨–આદમ અજમેરી અને આરોપી નં.૩–મોહમદ સલીમ મોહમદ હનીફ શેખ સંબંધિત છે. ઉપરોક્ત પૈકીનો એકપણ પુરાવો, દૂરથી પણ, બચાવ પક્ષના આ વર્ણનને સમર્થન આપતો નથી કે આરોપી નં. ૨ અને ૩ ની ૨૯મી

ઓગસ્ટ ૨૦૦૩, એટલે કે સત્તાવાર તારીખ, કરતાં ઘણી વહેલી ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત ડૉક્ટરોનો પુરાવો પણ આરોપીઓ પોલીસ કસ્ટડીમાં હતા તે અવધિ દરમિયાન તેમના પર પોલીસ અત્યાચાર થયાનું સાબિત કરતો નથી. જોકે તેણે પોટા ની કલમ ૩૨ હેઠળ કબૂલાતનામું આપ્યું ન હતું, તેમ છતાં ૩૦મી ઓક્ટોબર ૨૦૦૩ના રોજ આરોપી નં.૫ અબ્દુલમિયા યાસિનમિયા કાદરીએ વિદ્વાન વિશેષ ન્યાયાધીશને પરત ખેંચવાનો પત્ર [આંક ૭૭૮] સંબોધિત કર્યો હતો. તેણે લખ્યું હતું કે તેને ૧૭મી ઓગસ્ટ ૨૦૦૩ના રોજ વહેલી સવારે અંદાજે ૫.૨૦ વાગ્યે ક્રાઇમ બ્રાંચ દ્વારા લઇ જવામાં આવ્યો હતો. તેને પોલીસ અધિકારી–શ્રી સિન્ઘલ સમક્ષ લાવવામાં આવ્યો હતો. શ્રી સિન્ઘલે રાહત શિબિર વિશે કેટલીક પૂછપરછ કરી હતી. જે કેટલીક બાબતો અંગે તેને જાણ ન હતી અને તેથી તે જવાબ આપી શક્યો ન હતો, ત્યારે શ્રી સિન્ઘલે તેને માર મારવાનું શરૂ કર્યું. ત્યારબાદ તેને શ્રી વી.ડી. વાનર અને શ્રી આર.આઈ. પટેલ દ્વારા કડક માર મારવામાં આવ્યો. તે પોતાના પગ પર ઊભો પણ રહી શકતો ન હતો. ત્યારથી દરરોજ તેને માર મારવામાં આવતો હતો. જ્યારે તેણે અક્ષરધામ હુમલામાં પોતાની સંડોવણી નકારી, ત્યારે તેને એન્કાઉન્ટરની ધમકી અપાઈ અને તેને લોક–અપમાં બંધ રાખવામાં આવ્યો. ત્યારથી દરરોજ તેને ક્યારેક શ્રી સિન્ઘલ દ્વારા અથવા શ્રી વી.ડી. વાનર દ્વારા અથવા શ્રી આર.આઈ. પટેલ દ્વારા બોલાવવામાં આવતો અને અક્ષરધામ

હુમલામાં સંડોવણી સ્વીકારવા માટે મજબૂર કરવામાં આવતો. તેના ઈનકાર પર તેને ભારે માર મારવામાં આવતો અને વધુ યાતનાની ધમકી અપાતી. ત્યારબાદ તેને લખાયેલો કોઈ કાગળ આપવામાં આવ્યો અને તેને પોતાની જ હસ્તલિપિમાં તેની નકલ કરવા માટે, નહિતર મારી નાખવાની ધમકી અપાઈ. આ રીતે તેને દબાણપૂર્વક કબૂલાતનામું લખાવવા અને તેના નીચે સહી કરાવવા માટે મજબૂર કરવામાં આવ્યો. તેને અદાલત સમક્ષ ફરિયાદ ન કરવા માટે પણ ધમકી આપવામાં આવી. તેને, આરોપી નં.૪ અબ્દુલકયુમ @ મુફ્તીસાબ મોહમદભાઈ મન્સુરીને અને અન્ય એક વ્યક્તિને ૫મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ શ્રીનગર લઈ જવામાં આવ્યા હતા. શ્રીનગર ખાતેના પોલીસ અધિકારીઓએ પણ અક્ષરધામ ઘટનાને લઈને પૂછપરછ કરી હતી.

૧૪૧. આરોપી નં. ૨– અદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરીએ તા. ૨૯મી ઓક્ટોબર ૨૦૦૩ના રોજ [આંક ૭૭૯] એક પત્ર લખીને તે વિદ્વાન વિશેષ ન્યાયાધીશને સંબોધ્યો હતો. તેમાં તેણે લખ્યું હતું કે તા. ૯મી ઓગસ્ટ ૨૦૦૩ના રોજ તેને ક્રાઈમ બ્રાન્ચના અધિકારીઓએ બોલાવ્યો હતો. તેની ઓટો–રિક્ષા ચોરાયેલું વાહન હોવાનું બહાનું બતાવી તેને પૂછપરછ માટે લઈ જવામાં આવ્યો હતો. તેની આંખો પર પટ્ટી બાંધવામાં આવી હતી અને તેને અજાણ્યા સ્થળે બંધક રાખવામાં આવ્યો હતો. તા.

૧૦મી ઓગસ્ટ ૨૦૦૩ના બપોરે તેને કેટલાક વરિષ્ઠ અધિકારીઓ સમક્ષ લઈ જવામાં આવ્યો હતો, જેઓ વિશે તેને બાદમાં જાણ થઈ કે તેઓ ડીસીપી–શ્રી વણઝારા, એસીપી–શ્રી સિન્ઘલ, પી.આઈ. શ્રી વણાર અને પી.આઈ. શ્રી પટેલ હતા. ઉપરોક્ત અધિકારીઓએ તેને અક્ષરધામ ઘટનામાં પોતાની સંડોવણી કબૂલ કરવા કહ્યું હતું. જ્યારે તેણે ઇનકાર કર્યો અને જણાવ્યું કે તેનો આ ઘટન[illegible] કોઈપણ પ્રકારનો સંબંધ નથી, ત્યારે તેને હાથકડી પહેરાવી બેહોશ થઈ જાય ત્યાં સુધી માર મારવામાં આવ્યો હતો. જ્યારે તેને ફરી હોશ આવ્યો, ત્યારે તેને ફરીથી શ્રી વણઝારા પાસે લઈ જવામાં આવ્યો હતો. શ્રી વણઝારાએ તેને ગુનો કબૂલ ન કરે તો એન્કાઉન્ટર કરી નાખવાની ધમકી આપી હતી. ત્યારબાદ ફરી એકવાર તેને ભારે માર મારવામાં આવ્યો હતો. તેના શરીરમાંથી ખૂબ રક્તસ્ત્રાવ થતો હતો અને તે બેહોશ થઈ ગયો હતો. દરરોજ તેને બેહોશ થઈ જાય ત્યાં સુધી માર મારવામાં આવતો હતો. તા. ૧૬મી ઓગસ્ટ ૨૦૦૩ના રોજ તેને ડીસીપી વણઝારા પાસે લઈ જવામાં આવ્યો હતો. તે ચાલવા માટે પણ સક્ષમ ન હતો. જ્યારે તેણે દયા માગી, ત્યારે તેની પાસેથી કબૂલાત કરાવવામાં આવી હતી. આ રીતે, તા. ૯મી ઓગસ્ટ ૨૦૦૩થી તા. ૨૮મી ઓગસ્ટ ૨૦૦૩ સુધી તેને સતત માર મારવામાં આવ્યો હતો. અદાલતમાં ફરિયાદ ન કરવા અંગે પણ તેને ધમકી આપવામાં આવી હતી. તેના પતિને મુક્ત કરવામાં આવશે તેવા બહાને

તેની પત્નીને બોલાવી તેની પાસેથી કેટલાક કાગળો પર હસ્તાક્ષર કરાવવામાં આવ્યા હતા. તેણે પગમાં દુખાવો અને દાંતમાં પીડાની ફરિયાદ પણ કરી હતી. તા. ૫મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ તેને શ્રીનગર લઈ જઈ એન્કાઉન્ટરની ધમકી આપવામાં આવી હતી. આ રીતે તેની પાસેથી કબૂલાતનામા પર હસ્તાક્ષર કરાવવામાં આવ્યા હતા. તેણે પોલીસ દ્વારા જાણપૂર્વક લગાડવામાં આવેલા રોગ અને મૂત્રમાર્ગના સંક્રમણ અંગે પણ ફરિયાદ કરી હતી.

૧૪૨. આરોપી નં. ૪ અબ્દુલકયુમ @ મુફ્તીસાબ મોહમદભાઈ મન્સૂરીએ પણ સમાન ફરિયાદ કરી હતી. તેણે ફરિયાદ કરી હતી કે તેને ૧૭મી ઑગસ્ટ ૨૦૦૩ના રોજ પૂછપરછ માટે લઈ જવામાં આવ્યો હતો. તેને ગાયકવાડ હવેલી ખાતે ક્રાઇમ બ્રાન્ચમાં લાવવામાં આવ્યો હતો. તેની આંખે પટ્ટી બાંધવામાં આવી હતી. તેને એક અધિકારી સમક્ષ લઈ જવામાં આવ્યો હતો, જેમને અંગે તેને પછીથી જાણવા મળ્યું કે તેઓ એ.સી.પી. શ્રી સિંઘલ હતા. શ્રી સિંઘલ સમક્ષ તેની આંખની પટ્ટી અને હાથકડીઓ કાઢી લેવામાં આવી હતી. પ્રાથમિક કાર્યવાહી પછી શ્રી સિંઘલે તેને માર મારવાનું શરૂ કર્યું હતું. ફરી એકવાર તેની આંખે પટ્ટી બાંધીને તેને હાથકડીઓ પહેરાવી ૨૮મી ઑગસ્ટ ૨૦૦૩ સુધી અટકાયતમાં રાખવામાં આવ્યો હતો. તેને દરરોજ પોલીસ અધિકારીઓ સમક્ષ લાવવામાં આવતો

હતો અને તેને નિર્દયતાથી માર મારવામાં આવતો હતો. તેને અક્ષરધામ હુમલામાં પોતાની સંડોવણી સ્વીકારવા માટે કહેવામાં આવતું હતું. જ્યારે તેણે પોતાની સંડોવણીનો ઈનકાર કર્યો, ત્યારે તે બેભાન થઈ જાય ત્યાં સુધી તેને શારીરિક અને માનસિક યાતનાઓ આપવામાં આવી હતી. તેને વીજ આંચકા પણ આપવામાં આવ્યા હતા. તેને ૨૯મી ઑગસ્ટ ૨૦૦૩ સુધી ગેરકાયદેસર રીતે બંધક રાખવામાં આવ્યો હતો. તેના પિતાને પણ વકીલ રાખવા અથવા અદાલતનો આશરો લેવા સામે ધમકાવવામાં આવ્યા હતા. ૨૯મી ઑગસ્ટ ૨૦૦૩ના રોજ તેની પાસે કેટલાક કાગળો પર સહી કરાવવામાં આવી હતી. તેને એવા કાગળોની વિગતોની જાણ નહોતી. જ્યારે તેને અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો, ત્યારે તેને અદાલત સમક્ષ ફરિયાદ ન કરવા ધમકી આપવામાં આવી હતી. ચૌદ દિવસના રિમાન્ડનો આદેશ મેળવ્યા બાદ તેને શારીરિક અને માનસિક યાતનાઓ આપવામાં આવી હતી. તેને ઉર્દૂમાં બે લખાણો આપવામાં આવ્યા હતા અને ખોટી રજૂઆત કરીને તે લખાણોની નકલ કરાવવામાં આવી હતી. તેણે ૫મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ તેને શ્રીનગર [જે&કે] લઈ જવામાં આવ્યો હોવાની ફરિયાદ કરી હતી. તેણે અક્ષરધામ હુમલામાં પોતાની સંડોવણી સ્વીકારશે નહીં તો એનકાઉન્ટર કરી નાખવાની ધમકીઓ અપાઈ હોવાની ફરિયાદ કરી હતી. તેને ૯મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ પાછો લાવવામાં આવ્યો હતો. ૧૩મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ તેને

અદાલત સમક્ષ લાવવામાં આવ્યો હતો. વધુ પાંચ દિવસના રિમાન્ડ મેળવ્યા બાદ, તેની પાસે બળજબરી અને દબાણ હેઠળ લખિત કબૂલાતના કાગળો પર સહી કરાવવા કહેવામાં આવ્યું હતું. તેના કહેવા મુજબ, તેને અંદાજે દોઢ મહિના સુધી અટકાયતમાં રાખવામાં આવ્યો હતો; તેને શારીરિક અને માનસિક યાતનાઓ આપવામાં આવી હતી, અને એનકાઉન્ટરની ધમકીઓ આપવામાં આવી હતી. આ પ્રકારની સમાન પરત ખેંચણી આરોપી નં. ૬ શાનમિયા @ ચાંદખાન સજ્જાદખાન દ્વારા પણ ૧૮મી નવેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ કરવામાં આવી હતી. તેના કહેવા મુજબ, તેને ૯મી ઑગસ્ટ ૨૦૦૩ના રોજ અનંતનાગ પોલીસ સ્ટેશનમાં બોલાવવામાં આવ્યો હતો; તેને શારીરિક યાતનાઓ આપવામાં આવી હતી અને તેને ત્યાંથી નીકળી જઈ પોતાના ગામે પાછા જવા ધમકી આપવામાં આવી હતી. તેને એનકાઉન્ટરની ધમકી આપવામાં આવી હતી. જ્યારે તેણે ઉચ્ચ અધિકારીઓ સમક્ષ ફરિયાદ કરવાની ધમકી આપી, ત્યારે તેને જવા દેવામાં આવ્યો હતો. તે પોતાના ઘરે પહોંચે તે પહેલાં જ તેને ફરીથી પોલીસે પકડી લીધો હતો અને તેને યાતનાઓ આપવામાં આવી હતી, વીજ પ્રવાહ આપવામાં આવ્યા હતા અને એનકાઉન્ટરની ધમકી આપવામાં આવી હતી. તેને શ્રીનગર મોકલવામાં આવ્યો હતો. તેને શ્રીનગર એસ.ટી.એફ. દ્વારા અંદાજે ૧૫ દિવસ સુધી અટકાયતમાં રાખવામાં આવ્યો હતો. તે સમયગાળા દરમિયાન તેને ત્રણ વખત

અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. ફરી એકવાર તેને યાતનાઓ આપવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ તેની અટકાયત અન્ય અધિકારીઓને સોંપવામાં આવી હતી, જેમણે તેને વિમાન દ્વારા અમદાવાદ લાવ્યો હતો. અમદાવાદ ખાતે તેને જાણ કરવામાં આવી હતી કે તેઓ અમદાવાદ શહેર ક્રાઇમ બ્રાન્ચના અધિકારીઓ હતા. તેને લોકઅપમાં રાખવામાં આવ્યો હતો. તેને ક્રાઇમ બ્રાન્ચના અધિકારીઓ જે કહે તે સ્વીકારવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું. જ્યારે તેણે સ્વીકાર્યું નહીં, ત્યારે તેને યાતનાઓ આપવામાં આવી હતી. તેને વીજ પ્રવાહ આપવામાં આવ્યા હતા. પોલીસ દ્વારા કરવામાં આવતું આ દુર્વ્યવહાર પંદર દિવસ સુધી ચાલુ રહ્યું હતું, જ્યાં સુધી તેની પાસે કેટલાક કાગળો પર સહી કરાવવામાં આવી નહોતી. તેને ધમકી આપવામાં આવી હતી અને કહેવામાં આવ્યું હતું કે વકીલ, તબીબ અથવા અદાલત સમક્ષ કોઈ ફરિયાદ કરવી નહીં. ૧૬મી ઑક્ટોબર ૨૦૦૩ના રોજ તેને કોઈ મત્તકારક પદાર્થ અપાઈ અદાલતમાં લાવવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ તેને સેન્ટ્રલ જેલમાં મોકલી દેવામાં આવ્યો હતો.

૧૪૩. ૫મી નવેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ, આરોપીઓને ન્યાયિક કસ્ટડીમાંથી વિદ્વાન વિશેષ ન્યાયાધીશ સમક્ષ હાજર કરવામાં આવ્યા હતા. દરેક આરોપીને વિદ્વાન વિશેષ ન્યાયાધીશ સમક્ષ સાંભળવાની તક આપવામાં આવી

હતી. દરેકે પોલીસ કસ્ટડી દરમિયાન પોલીસના અત્યાચાર અંગે મૌખિક ફરિયાદ કરી હતી. દરેકે લાંબા સમય સુધી પોલીસ કસ્ટડીમાં રાખવામાં આવ્યા હોવાની તથા પોલીસ અત્યાચારની ફરિયાદ કરી હતી. દરેક આરોપીના કહેવા મુજબ, પોલીસ દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલ કબૂલાતનામા પર તેમની પાસેથી દબાણ અને બળજબરી હેઠળ હસ્તાક્ષર કરાવવામાં આવ્યા હતા. તેમણે પોતાની સ્વૈચ્છિક ઇચ્છાથી કબૂલાતનામું આપ્યું નહોતું.

૧૪૪. ઉપરોક્ત પાછા ખેંચણાં પ્રથમદર્શને અવિશ્વસનીય છે. અમે ધરપકડ મેમો, રિમાન્ડના આદેશો અને તબીબી અહેવાલો [પૃ. ૨૬૦૮ – ૨૭૧૧] અવલોકન કર્યા છે. આરોપી નં. ૧ થી ૫ ને ધરપકડ મેમો હેઠળ ૨૯મી ઑગસ્ટ ૨૦૦૩ના રોજ ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. દરેકની ધરપકડ તેના પરિવારના એક સભ્યની હાજરીમાં કરવામાં આવી હતી. દરેક આરોપીના પરિવારને લેખિતમાં જાણ કરવામાં આવી હતી. દરેક આરોપીને બીજા દિવસે, એટલે કે ૩૦મી ઑગસ્ટ ૨૦૦૩ના રોજ, ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. તેઓનું પ્રતિનિધિત્વ વકીલ શ્રી શૌકત એ. શેખ દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું. કોઈપણ આરોપીને પોલીસના અત્યાચાર અંગે કોઈ ફરિયાદ ન હતી. ફરીથી તેઓને ૧૩મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના રોજ વિશેષ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા

હતા. દરેકનું પ્રતિનિધિત્વ વકીલ શૌકત એ. શેખ દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું. કોઈને પણ પોલીસ વિરુદ્ધ કોઈ ફરિયાદ ન હતી. આરોપી નં. ૬ ને ૧૨મી ઑક્ટોબર ૨૦૦૩ના રોજ ટ્રાન્સફર વોરંટ હેઠળ ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. તેને ૧૩મી ઑક્ટોબર ૨૦૦૩ના રોજ વિશેષ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. તેનું પ્રતિનિધિત્વ વિદ્વાન વકીલ શ્રી હાસિમ કુરેશી દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું. ૧૮મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના આદેશ હેઠળ આરોપી નં. ૧, ૩ અને ૫ ને ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મોકલવામાં આવ્યા હતા. આરોપી નં. ૨ અને ૪ ને ૨૬મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૩ના આદેશ હેઠળ ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મોકલવામાં આવ્યા હતા. આરોપી નં. ૬ ને ૬મી ઑક્ટોબર ૨૦૦૩ના આદેશ હેઠળ ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મોકલવામાં આવ્યો હતો. જે અવધિ દરમિયાન આરોપીઓ પોલીસ કસ્ટડીમાં હતા, તે દરમિયાન તેમની નિયમિત અંતરે તબીબી તપાસ કરવામાં આવી હતી. તબીબી અહેવાલો પોલીસ દ્વારા કરવામાં આવેલા દુર્વ્યવહાર અથવા માનસિક કે શારીરિક યાતનાને નકારી કાઢે છે. આરોપી નં. ૧ થી ૪ અને ૬ ને તેમના દ્વારા પોટાની કલમ ૩૨ હેઠળ કરવામાં આવેલા કબૂલાતના નિવેદનોની ચકાસણી માટે મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ શ્રી એસ.એમ. પાધ્યા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯૯] સમક્ષ પણ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. મુખ્ય ન્યાયિક મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ પણ તેમને પોલીસ દ્વારા દુર્વ્યવહાર અંગે કોઈ ફરિયાદ ન હતી. વધુમાં, આરોપીઓના વર્તન પરથી પણ સ્પષ્ટ થાય

છે કે કબૂલાતનું નિવેદન કરતી વખતે દરેક આરોપીની સ્વૈચ્છિક ઇચ્છા હતી. કબૂલાતનું નિવેદન કર્યા પછી, દરેક આરોપીએ આગળની તપાસમાં પોલીસ સાથે સહકાર આપ્યો હતો. કબૂલાતના નિવેદનોમાં કરવામાં આવેલા નિવેદનોને ઉપર ચર્ચાયેલ રેકોર્ડ પરના અન્ય પુરાવાઓ દ્વારા પુષ્ટિ મળે છે. આ પાછા ખેંચણાં સ્પષ્ટપણે પછીનો વિચાર હતા અને શીખવવામાં આવેલા હતા.

૧૭૫. હવે અમે ઉર્દૂ લખાણો [આંક ૬૫૮] અંગેના પુરાવાની તપાસ કરીએ છીએ. ઉર્દૂમાં આવેલા બે લખાણો [આંક ૬૫૮] વિવાદનું કેન્દ્ર છે. વિદ્વાન વકીલ શ્રી મજિદ મેમણે જોરદાર દલીલ કરી છે કે આ પત્રો પોલીસ દ્વારા ગોઠવાયેલા છે. તેમણે ફરિયાદપક્ષના સાહેદ-૭૨ શૈલેષ ઠક્કર [આંક ૨૬૬] ના પુરાવાનો, મૃત ફિદાયીનના મૃતદેહોના ઇન્કવેસ્ટ પંચનામા આંક ૨૬૭ નો, પોસ્ટમોર્ટમ નોંધો આંક ૭૯૨ અને આંક ૭૯૩ નો તથા ફિદાયીનના મુદામાલ કપડાંનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે બંને ફિદાયીનનું મૃત્યુ એન.એસ.જી. કમાન્ડોઝના પ્રતિઆક્રમણમાં થયેલા ગોળીબારના ઘાવોથી થયું હતું; મૃતદેહો ઘાયલ હતા અને લોહીથી સ્નાત હતા; કપડાં ગોળીના છિદ્રો અને ટુકડાઓથી ફાટી ગયેલા હતા. મૃત ફિદાયીનના કપડાંમાં, ખાસ કરીને ખિસ્સાઓ પર, છિદ્રો હતા. તેમણે રજૂ કર્યું છે કે ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિઓમાં, મૃત ફિદાયીનના શરીર પરથી મળેલા

કાગળના બે ટુકડા બિનમેલાયેલા અને સંપૂર્ણ હાલતમાં હોવું શક્ય નથી. તેમણે આ પણ રજૂ કર્યું છે કે નિષ્ણાતનો અભિપ્રાય [આંક ૫૧૧] બહુ ચોક્કસ નથી અને વિશ્વસનીય નથી.

મૃતક ફિદાયીનોના શરીર પરથી મળેલ ઉર્દૂ લખાણો મૃતક ફિદાયીનોને અનેક ઈજાઓ થયેલી હોવા છતાં સંપૂર્ણ સ્થિતિમાં હતા, તે સાચું છે. પરંતુ સત્ય કાલ્પનિક વાત કરતાં વધુ અદ્ભૂત હોય છે. ઉર્દૂમાં બે લખાણો [આંક ૬૫૮] મૃતક ફિદાયીનોના શરીર પરથી મળ્યા હતા, તે બાબતે અવિશ્વાસ કરવો શક્ય નથી. અમે પુરાવાની ચર્ચા અગાઉથી કરી ચૂક્યા છીએ. બન્ને લખાણો પર નેશનલ સિક્યુરિટી ગાર્ડના બ્રિગે. રાજ સીતાપતિની સહી હતી; સ્થળ પર તૈયાર કરાયેલી યાદી આંક ૫૨૪ માં તે દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા, અને યાદી આંક ૫૨૪ મુજબના મુદ્દામાલ સામાન સ્થળ પર જ વિભાગીય પોલીસ અધિકારી શ્રી જી.એલ. સિંઘલને પંચનામું આંક ૪૪૦ હેઠળ, પોલીસ અધિકારી શ્રી પ્રકાશચંદ્ર મહેરા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૦૫ : આંક ૫૯૨] દ્વારા સહી કરાયેલ, પ્રાપ્ત કરાવવામાં આવ્યા હતા. પુરાવો તેમજ હસ્તલેખ નિષ્ણાત શ્રી જે.જે. પટેલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૮૯ : આંક ૫૦૭] ના અભિપ્રાય આંક ૫૧૧ પરથી સાબિત થાય છે કે ઉક્ત પત્રો આરોપી નં. ૪–અબ્દુલ કયૂમના હસ્તાક્ષરમાં લખાયેલા હતા.

૧૪૬. લેફ્ટનન્ટ કર્નલ લાંબા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૯૧] દ્વારા ફિદાયીનોના મૃતદેહમાંથી ઉર્દૂ લખાણો આંક ૬૫૮ ની પુનઃપ્રાપ્તિ થયાના સમકાલીન પુરાવા; આંક ૬૫૮ ના લખાણો પર બ્રિગેડિયર રાજ સીતાપતિની સહી; તથા પંજનામું આંક ૪૪૦ હેઠળ, જેના પર પી.આઈ. પ્રકાશચંદ્ર મહેરા [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૦૫] ની સહી છે, વિભાગીય પોલીસ અધિકારી શ્રી જી.એલ. સિન્ઘલ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧૨૬] દ્વારા પત્રો પ્રાપ્ત થયાના પુરાવા સામે, શ્રી મેમણની દલીલ સ્વીકારવી અમારે માટે શક્ય નથી. જો અમે શ્રી મેમણની દલીલ સ્વીકારીએ, તો અમારે ઉપરોક્ત પુરાવા પર અવિશ્વાસ મૂકવો પડે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, અમારે એમ ઠરાવવું પડે કે આતંકવાદી હુમલાના પરિણામરૂપ પરિસ્થિતિના માહોલમાં પોલીસ પાસે એટલી સજાગતા હતી કે પોલીસએ પુરાવો રચવાનો વિચાર કર્યો, ઉર્દૂ જાણતો એક વ્યક્તિ શોધી કાઢ્યો, તેને એવો હસ્તલેખમાં લખાણો લખાવ્યાં જે આરોપી નં. ૪– અબ્દુલકયુમ @ મુફ્તીસાબ મોહમ્મદભાઈ મનસુરીના હસ્તલેખ સાથે મેળ ખાતા હોય, લેફ્ટનન્ટ કર્નલ લાંબા અને બ્રિગેડિયર રાજ સીતાપતિને પોતાના સહભાગી બનાવ્યા અને નેશનલ સિક્યુરિટી ગાર્ડના તે બે અધિકારીઓ સહભાગી બનવા માટે સહજતાથી સંમત થઈ ગયા. એમ જ પંચ સાક્ષી વિનોદકુમાર [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૭૪] અને દિલીપસિંહ [ફરિયાદપક્ષના સાહેદ–૧] પણ થયા. આ શક્યતા માન્ય ઠરે એવી નથી; તે અત્યંત

કલ્પિત છે.

ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦એ 'ફોજદારી ષડયંત્ર' ની વ્યાખ્યા કરે છે.

૧૨૦એ. આપરાધિક ષડયંત્રની વ્યાખ્યા. --- જ્યારે બે અથવા વધુ વ્યક્તિઓ કોઈ કાર્ય કરવા, અથવા કરાવવાનું, સંમત થાય, ---

(૧)ગેરકાયદેસર કૃત્ય, અથવા

(૨) જે કાર્ય ગેરકાયદેસર સાધનો દ્વારા કરવામાં આવે છે પરંતુ પોતે ગેરકાયદેસર નથી, તેવા કરારને આપરાધિક ષડયંત્ર તરીકે નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવે છે:

પરંતુ શરત એવી છે કે ગુનો કરવાની સંમતિ સિવાયની કોઈપણ સંમતિ, તે સંમતિના અનુસંધાનમાં તે સંમતિના એક અથવા વધુ પક્ષકારો દ્વારા સંમતિ સિવાયનું કોઈ કાર્ય કરવામાં આવે નહીં ત્યાં સુધી, ફોજદારી ષડયંત્ર ગણાશે નહીં.

સ્પષ્ટીકરણ– એક્સએક્સએક્સએક્સએક્સ એક્સએક્સએક્સએક્સએક્સ એક્સએક્સએક્સએક્સએક્સ"

ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી ગુનાહિત ષડયંત્ર માટે દંડની જોગવાઈ કરે છે.

૧૨૦બી. ફોજદારી ષડયંત્ર માટેની સજા. --- (૧) જે કોઈ મૃત્યુદંડ, આજીવન કારાવાસ અથવા બે વર્ષ કે તેથી વધુ અવધિના કઠોર કારાવાસથી દંડનીય ગુનો કરવા માટેના ફોજદારી ષડયંત્રમાં પક્ષકાર હોય, તેવા ષડયંત્ર માટે આ સંહિતામાં સજાની કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈ કરવામાં આવી ન હોય ત્યારે, તેને એવી જ રીતે દંડિત કરવામાં આવશે જાણે તેણે એવો ગુનો કરવા માટે દુષ્પ્રેરણા કરી હોય.

(૨) એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ એક્સ.

'ઉશ્કેરણી દ્વારા ગુનો કરાવવામાં સહાય'ની વ્યાખ્યા આઈ.પી.સી.ની કલમ ૧૦૭ માં આપવામાં આવી છે.

ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૦૯ દુષ્પ્રેરણા માટેની સજાની જોગવાઈ કરે છે.

૧૦૯. દૂષ્પ્રેરણાનું દંડ, જો દૂષ્પ્રેરિત કૃત્ય તેના પરિણામે કરવામાં આવે અને તેના દંડ માટે આ સંહિતામાં કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈ કરવામાં આવી ન હોય. ---જે કોઈ કોઈપણ ગુનાનું દૂષ્પ્રેરણ કરે છે, તેવા દૂષ્પ્રેરણાના પરિણામે દૂષ્પ્રેરિત કૃત્ય કરવામાં આવે અને તેવા દૂષ્પ્રેરણાના દંડ માટે આ સંહિતા દ્વારા કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈ કરવામાં આવી ન હોય, તો તેને તે ગુના માટે જોગવાયેલ દંડથી દંડિત કરવામાં આવશે.

સ્પષ્ટીકરણ:- કોઈ કૃત્ય અથવા ગુનો, જ્યારે પ્રેરણા આપવાના પરિણામે, અથવા કાવતરાના અનુસરણમાં, અથવા સહાયથી જે દુષ્પ્રેરણાનું રચન કરે છે, તેના પરિણામે કરવામાં આવે, ત્યારે એવું કહેવામાં આવે છે કે તે દુષ્પ્રેરણાના પરિણામે કરવામાં આવ્યો છે.

ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧ ભારત સરકાર સામે યુદ્ધ ચલાવવા સંબંધિત ગુનાઓને સંદર્ભિત કરે છે. કલમ ૧૨૧એ, કલમ ૧૨૧ દ્વારા દંડનીય ગુનાઓ કરવા માટેની સાઠગાંઠને લગતી છે.

૧૨૧એ. કલમ ૧૨૧ હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ કરવા અંગેનું ષડયંત્ર – જે કોઈ ભારતની અંદર અથવા બહાર રહીને કલમ ૧૨૧ હેઠળ દંડનીય કોઈપણ ગુનો કરવાનો ષડયંત્ર રચે, અથવા અપરાધિક બળ દ્વારા અથવા અપરાધિક બળના પ્રદર્શન દ્વારા કેન્દ્રીય સરકાર અથવા કોઈ રાજ્ય સરકારને ભયભીત કરવા માટે ષડયંત્ર રચે, તેને આજીવન કેદથી, અથવા કોઈપણ પ્રકારની એવી કેદથી જે દસ વર્ષ સુધી વિસ્તરી શકે, દંડિત કરવામાં આવશે, અને તે દંડ માટે પણ જવાબદાર રહેશે.

સમજૂતી – આ કલમ હેઠળ ષડયંત્ર રચાયું ગણાવવા માટે, તેના અનુસંધાને કોઈ કૃત્ય કરવામાં આવ્યું હોય અથવા કોઈ ગેરકાયદેસર ચૂક થઈ હોય તે આવશ્યક નથી.

ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૫૩એ વિવિધ જૂથો વચ્ચે વૈરભાવ

પ્રોત્સાહિત કરવા બદલ દંડની જોગવાઈ કરે છે.

૧૫૩એ. ધર્મ, જાતિ, જન્મસ્થળ, નિવાસસ્થાન, ભાષા વગેરેના આધારે વિવિધ જૂથો વચ્ચે વૈરભાવ પ્રોત્સાહિત કરવો અને સૌહાર્દ જળવાઈ રહે તે માટે હાનિકારક કૃત્યો કરવાં. --- (૧) જે કોઈ વ્યક્તિ --- (એ) બોલેલા અથવા લખાયેલા શબ્દો દ્વારા, અથવા સંકેતો દ્વારા, અથવા દશ્ય રૂપાંતરો દ્વારા, અથવા અન્ય કોઈ રીતે, ધર્મ, જાતિ, જન્મસ્થળ, નિવાસસ્થાન, ભાષા, વર્ણ અથવા સમુદાય કે અન્ય કોઈપણ આધાર ઉપર, ભિન્ન ધાર્મિક, જાતીય, ભાષિક અથવા પ્રાદેશિક જૂથો અથવા વર્ણો અથવા સમુદાયો વચ્ચે અસામંજસ્ય, વૈરભાવ, દ્વેષ અથવા દુર્ભાવનાની લાગણીઓ પ્રોત્સાહિત કરે છે અથવા પ્રોત્સાહિત કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે, અથવા

(બી) કોઈ એવું કૃત્ય કરે છે જે ભિન્ન ધાર્મિક, વંશીય, ભાષાકીય અથવા પ્રાદેશિક જૂથો અથવા જાતિઓ અથવા સમુદાયો વચ્ચે સૌહાર્દ જાળવવા માટે હાનિકારક હોય અને જે જાહેર શાંતિમાં ભંગ પેદા કરે છે અથવા ભંગ પેદા થવાની સંભાવના ધરાવે છે, અથવા (સી) કોઈ એવી કવાયત, ચળવળ, તાલીમ અથવા અન્ય સમાન પ્રવૃત્તિનું આયોજન કરે છે એ ઇરાદાથી કે આવી પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લેનારાઓ ફોજદારી બળ અથવા હિંસાનો ઉપયોગ કરશે અથવા

તેનો ઉપયોગ કરવા માટે પ્રશિક્ષિત કરવામાં આવશે, અથવા એ જાણીને કે આવી પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લેનારાઓ ફોજદારી બળ અથવા હિંસાનો ઉપયોગ કરશે અથવા તેનો ઉપયોગ કરવા માટે પ્રશિક્ષિત કરવામાં આવશે તેવી સંભાવના છે, અથવા આવી પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લે છે એ ઈરાદાથી કે ફોજદારી બળ અથવા હિંસાનો ઉપયોગ કરે અથવા તેનો ઉપયોગ કરવા માટે પ્રશિક્ષિત થાય, અથવા એ જાણીને કે આવી પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લેનારાઓ ફોજદારી બળ અથવા હિંસાનો ઉપયોગ કરશે અથવા તેનો ઉપયોગ કરવા માટે પ્રશિક્ષિત કરવામાં આવશે તેવી સંભાવના છે, કોઈપણ ધાર્મિક, વંશીય, ભાષાકીય અથવા પ્રાદેશિક જૂથ અથવા જાતિ અથવા સમુદાય વિરુદ્ધ, અને આવી પ્રવૃત્તિ કોઈપણ કારણસર આવા ધાર્મિક, વંશીય, ભાષાકીય અથવા પ્રાદેશિક જૂથ અથવા જાતિ અથવા સમુદાયના સભ્યોમાં ભય અથવા ચિંતાનો ભાવ અથવા અસુરક્ષાની લાગણી પેદા કરે છે અથવા પેદા થવાની સંભાવના ધરાવે છે, તો તેને ત્રણ વર્ષ સુધી લંબાઈ શકે તેવી કેદથી, અથવા દંડથી, અથવા બંનેથી દંડિત કરવામાં આવશે. ઉપાસના સ્થળે કરવામાં આવેલ ગુનો, વગેરે. --- (૨) જે કોઈ ઉપકલમ (૧) માં નિર્દિષ્ટ ગુનો કોઈ ઉપાસના સ્થળે અથવા ધાર્મિક ઉપાસના અથવા ધાર્મિક વિધિઓના પાલનમાં રોકાયેલી કોઈ સભામાં કરે

છે, તેને પાંચ વર્ષ સુધી લંબાઈ શકે તેવી કેદથી દંડિત કરવામાં આવશે અને તે દંડ માટે પણ જવાબદાર રહેશે.

'આતંકવાદી કૃત્યો' શબ્દોની વ્યાખ્યા કલમ ૨ ની ઉપકલમ (૧) ના ખંડ (જી) માં કરવામાં આવી છે.

આતંકવાદ નિવારણ અધિનિયમ, ૨૦૦૨. પોટાની કલમો ૩, ૨૦, ૨૧ અને ૨૨ આતંકવાદી સંગઠનોમાં ભાગીદારી, તેમને સમર્થન અને તેમના માટે ભંડોળ એકત્ર કરવા સંબંધિત ગુનાઓ અંગે જોગવાઈ કરે છે.

પોટાની કલમ ૩ આતંકવાદી કૃત્યો માટે દંડની જોગવાઈ કરે છે.

૩. આતંકવાદી કૃત્યો માટેની સજા. --- (૧) જે કોઈ, --- (એ) ભારતની એકતા, અખંડિતતા, સુરક્ષા અથવા સર્વભૌમત્વને ધમકી આપવાના ઈરાદાથી અથવા લોકોમાં કે લોકોના કોઈ વર્ગમાં આતંક ફેલાવવાના ઈરાદાથી, બોમ્બ, ડાયનામાઇટ અથવા અન્ય વિસ્ફોટક પદાર્થો અથવા જ્વલનશીલ પદાર્થો અથવા અગ્નિયસ્ત્રો અથવા અન્ય પ્રાણઘાતક શસ્ત્રો અથવા ઝેરો અથવા હાનિકારક વાયુઓ અથવા અન્ય રસાયણો અથવા જોખમી સ્વરૂપના કોઈપણ અન્ય પદાર્થો (જૈવિક હોય કે અન્યથા) અથવા અન્ય કોઈપણ સાધન દ્વારા, એવી રીતે કોઈ કૃત્ય અથવા કાર્ય કરે છે કે જેથી કોઈ વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓનું મૃત્યુ થાય, અથવા થવાની સંભાવના

હોય, અથવા કોઈ વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓને ઈજા થાય, અથવા સંપત્તિનું નુકસાન થાય, અથવા તેને હાનિ પહોંચે, અથવા તેનો વિનાશ થાય, અથવા સમુદાયના જીવન માટે આવશ્યક કોઈ પુરવઠા અથવા સેવાઓમાં વિક્ષેપ થાય, અથવા ભારતના સંરક્ષણ માટે ઉપયોગમાં લેવાતી અથવા ઉપયોગમાં લેવાનો હેતુ ધરાવતી કોઈ સંપત્તિ અથવા સાધનસામગ્રીને, અથવા ભારત સરકાર, કોઈ રાજ્ય સરકાર અથવા તેમની કોઈ એજન્સીઓના અન્ય કોઈ હેતુઓના સંબંધમાં ઉપયોગમાં લેવાતી અથવા ઉપયોગમાં લેવાનો હેતુ ધરાવતી કોઈ સંપત્તિ અથવા સાધનસામગ્રીને હાનિ પહોંચાડે અથવા તેનો વિનાશ કરે, અથવા કોઈ વ્યક્તિને અટકાયતમાં રાખે અને સરકાર અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિને કોઈ કાર્ય કરવા કે ન કરવા માટે બાધ્ય કરવા હેતુથી તે વ્યક્તિને મારી નાખવાની અથવા ઈજા પહોંચાડવાની ધમકી આપે;

(બી) બિનકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ (નિવારણ) અધિનિયમ, ૧૯૬૭ (૧૯૬૭ નો ૩૭) હેઠળ ગેરકાયદેસર જાહેર કરવામાં આવેલ કોઈ સંઘનો સભ્ય હોય અથવા સભ્યપદ ચાલુ રાખે, અથવા સ્વૈચ્છિક રીતે આવા સંઘના ઉદ્દેશ્યોને કોઈપણ રીતે સહાયરૂપ થાય અથવા પ્રોત્સાહન આપે તેવું કોઈ કૃત્ય કરે, અને બન્નેમાંથી કોઈપણ સ્થિતિમાં કોઈપણ બિનપરવાનાધારિત અગ્નેયાસ્ત્ર, ગોળા–

બારુદ, વિસ્ફોટક અથવા સામૂહિક વિનાશ સર્જી શકે તેવું અન્ય કોઈ સાધન અથવા પદાર્થ પોતાના કબજામાં રાખે અને માનવજીવનની હાનિ થાય અથવા કોઈ વ્યક્તિને ગંભીર ઈજા થાય એવું કોઈ કૃત્ય કરે અથવા કોઈ મિલકતને નોંધપાત્ર નુકસાન પહોંચાડે, તો તે આતંકવાદી કૃત્ય કરે છે. સ્પષ્ટીકરણ – આ ઉપકલમના હેતુઓ માટે, "આતંકવાદી કૃત્ય" માં આતંકવાદના હેતુસર કરાયેલ નાણાં એકત્રિત કરવાની ક્રિયાનો પણ સમાવેશ થશે. (૨) જે કોઈ આતંકવાદી કૃત્ય કરે, તે, --- (એ) જો આવા કૃત્યના પરિણામે કોઈ વ્યક્તિનું મૃત્યુ થયું હોય, તો તેને મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદની સજા કરવામાં આવશે અને તે દંડ માટે પણ જવાબદાર રહેશે; (બી) અન્ય કોઈપણ કિસ્સામાં, તેને એવી મુદતની કેદની સજા કરવામાં આવશે જે પાંચ વર્ષથી ઓછી નહીં હોય પરંતુ આજીવન કેદ સુધી વિસ્તરી શકે અને તે દંડ માટે પણ જવાબદાર રહેશે. (૩) જે કોઈ આતંકવાદી કૃત્ય કરવા માટે કાવતરું રચે અથવા પ્રયત્ન કરે, અથવા તેનું સમર્થન કરે, દુરુત્સાહન આપે, સલાહ આપે અથવા ઉશ્કેરે, અથવા જાણપૂર્વક આતંકવાદી કૃત્ય અથવા આતંકવાદી કૃત્યની તૈયારીરૂપ કોઈ કૃત્યના આચરણને સુલભ બનાવે, તેને એવી મુદતની કેદની સજા કરવામાં આવશે જે પાંચ વર્ષથી ઓછી નહીં હોય પરંતુ આજીવન

કેદ સુધી વિસ્તરી શકે અને તે દંડ માટે પણ જવાબદાર રહેશે. (૪) જે કોઈ વ્યક્તિ, એવી વ્યક્તિ આતંકવાદી છે તે જાણતા હોવા છતાં, તેને સ્વૈચ્છિક રીતે આશરો આપે અથવા છુપાવે, અથવા આશરો આપવાનો અથવા છુપાવવાનો પ્રયત્ન કરે, તેને એવી મુદતની કેદની સજા કરવામાં આવશે જે ત્રણ વર્ષથી ઓછી નહીં હોય પરંતુ આજીવન કેદ સુધી વિસ્તરી શકે અને તે દંડ માટે પણ જવાબદાર રહેશે. (૫) જે કોઈ વ્યક્તિ આતંકવાદી ટોળકી અથવા આતંકવાદી સંગઠનની સભ્ય હોય, જે આતંકવાદી કૃત્યોમાં સંકળાયેલ હોય, તેને એવી મુદતની કેદની સજા કરવામાં આવશે જે આજીવન કેદ સુધી વિસ્તરી શકે, અથવા એવો દંડ કરવામાં આવશે જે દસ લાખ રૂપિયા સુધી વિસ્તરી શકે, અથવા બન્ને.

સ્પષ્ટીકરણ : એક્સએક્સએક્સએક્સએક્સ એક્સએક્સએક્સએક્સએક્સ એક્સએક્સએક્સએક્સએક્સ

(૬) જે કોઈ વ્યક્તિ જાણપૂર્વક કોઈ આતંકવાદી કૃત્યના આચરણમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી અથવા પ્રાપ્ત થયેલી કોઈ મિલકત પોતાના કબજામાં રાખે છે, અથવા જે આતંકવાદી નાણાં દ્વારા પ્રાપ્ત કરવામાં આવી હોય, તે વ્યક્તિ જીવનકાળની કેદ સુધી વિસ્તરી શકે તેવી મુદતની કેદથી, અથવા દસ લાખ રૂપિયા સુધી વિસ્તરી શકે તેવા દંડથી, અથવા બન્નેથી, દંડનીય થશે.

(૭) જે કોઈ એવી કોઈ વ્યક્તિને, જે સાક્ષી હોય, અથવા એવી કોઈ અન્ય વ્યક્તિને, જેમાં એવો સાક્ષી હિત ધરાવતો હોઈ શકે, હિંસાની ધમકી આપે, અથવા સાક્ષીને અથવા એવી કોઈ અન્ય વ્યક્તિને, જેમાં સાક્ષી હિત ધરાવતો હોઈ શકે, ગેરકાયદેસર રીતે રોકે અથવા બંધક બનાવે, અથવા ઉપરોક્ત હેતુસર કોઈ અન્ય ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરે, તે ત્રણ વર્ષ સુધી લંબાઈ શકે તેવી કેદ અને દંડથી દંડનીય ગણાશે.

પોટાની કલમ ૨૦ 'આતંકવાદી સંગઠનના સભ્યપદ સંબંધિત ગુનો' ની વ્યાખ્યા કરે છે.

૨૦. આતંકવાદી સંગઠનના સભ્યપદ સંબંધિત ગુનો. --- (૧) કોઈ વ્યક્તિ ગુનો કરે છે જો તે આતંકવાદી સંગઠનનો સભ્ય હોય અથવા પોતે એવો સભ્ય હોવાનું પ્રગટ કરે: શરતે કે, આ ઉપકલમ તેવા કિસ્સામાં લાગુ પડશે નહીં જ્યાં આરોપિત વ્યક્તિ નીચે મુજબ સાબિત કરવામાં સક્ષમ હોય ---

(એ) કે જે સમયે તે સભ્ય બન્યો હતો અથવા પોતે સભ્ય હોવાનું જાહેર કરવા માંડ્યો હતો, તે સમયે તે સંસ્થાને આતંકવાદી સંસ્થા તરીકે જાહેર કરવામાં આવી નહોતી; અને (બી) કે અનુસૂચીમાં આતંકવાદી સંસ્થા તરીકે તેનો સમાવેશ થયેલી અવધિ દરમિયાન તેણે કોઈપણ સમયે તે સંસ્થાની પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગ લીધો નથી.

(૨) આ કલમ હેઠળના ગુનામાં દોષિત વ્યક્તિ, દોષિત ઠરતા, દસ વર્ષથી વધુ ન હોય તેવી અવધિ સુધીના કારાવાસથી, અથવા દંડથી, અથવા બન્નેમાંથી કોઈ એકથી, દંડનીય રહેશે. પોટાની કલમ ૨૧ માં 'આતંકવાદી સંગઠનને આપવામાં આવેલ સમર્થન સંબંધિત ગુનો' ની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે. ૨૧.આતંકવાદી સંગઠનને આપવામાં આવેલ સમર્થન સંબંધિત ગુનો. --- (૧) કોઈ વ્યક્તિ ગુનો કરે છે જો --- (એ) તે આતંકવાદી સંગઠન માટે સમર્થન આમંત્રિત કરે છે, અને (બી) તે સમર્થન કલમ ૨૨ ના અર્થમાં નાણાં અથવા અન્ય મિલ્કતની જોગવાઈ ન હોય, અથવા માત્ર એટલાં સુધી મર્યાદિત ન હોય.

(૨) કોઈ વ્યક્તિ ગુનો કરે છે જો તે એવી બેઠક ગોઠવે છે, તેનું સંચાલન કરે છે અથવા બેઠક ગોઠવવામાં કે તેના સંચાલનમાં સહાય કરે છે, જેના વિષે તેને જાણ હોય કે તે – (એ) કોઈ આતંકવાદી સંસ્થાને સમર્થન આપવા માટે છે, અથવા (બી) કોઈ આતંકવાદી સંસ્થાની પ્રવૃત્તિઓને આગળ વધારવા માટે છે, અથવા (સી) એવી વ્યક્તિ દ્વારા સંબોધિત થવાની છે જે આતંકવાદી સંસ્થાની સભ્ય છે અથવા પોતે એવી સંસ્થાની સભ્ય હોવાનું જાહેર કરે છે.

(૩) કોઈ વ્યક્તિ આતંકવાદી સંગઠનને સમર્થન આપવા પ્રોત્સાહન આપવાના હેતુસર અથવા તેની પ્રવૃત્તિઓને આગળ ધપાવવા માટે

કોઈ સભાને સંબોધે તો તે ગુનો કરે છે.

(૪)આ કલમ હેઠળના ગુનામાં દોષિત વ્યક્તિ, દોષસિદ્ધિ થયા બાદ, વધુમાં વધુ દસ વર્ષથી વધુ ન હોય તેવી મુદતના કારાવાસ અથવા દંડ અથવા બન્નેથી દંડનીય રહેશે.

પોટાની કલમ ૨૨ માં 'આતંકવાદી સંસ્થા માટે નાણાં એકત્રિત કરવું અપરાધ હોવો' તેવી વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે:

૨૨. આતંકવાદી સંગઠન માટે ભંડોળ એકત્ર કરવું ગુનો ગણાશે. ---

(૧) કોઈ વ્યક્તિ ગુનો કરે છે જો તે -- (એ) અન્ય વ્યક્તિને નાણાં અથવા અન્ય સંપત્તિ પૂરી પાડવા આમંત્રિત કરે, અને (બી) તે આતંકવાદના હેતુઓ માટે ઉપયોગમાં લેવાય તેવી તેની મનશા હોય, અથવા તે તેમ ઉપયોગમાં લેવાઈ શકે છે એવો શંકા કરવાનો યુક્તિસંગત આધાર તેની પાસે હોય.

(૨) જો કોઈ વ્યક્તિ — (એ) નાણા અથવા અન્ય સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરે છે, અને (બી) તેનો ઉપયોગ આતંકવાદના હેતુઓ માટે થવો જોઈએ એવી તેની મનશા હોય, અથવા તેનો એવો ઉપયોગ થઈ શકે તેવી વાજબી શંકા રાખવાનો કારણ હોય, તો તે વ્યક્તિ ગુનો કરે છે.

(૩) કોઈ વ્યક્તિ ગુનો કરે છે જો તે – (એ) નાણાં અથવા અન્ય મિલ્કત આપે છે, અને (બી) જાણે છે અથવા શંકા કરવા માટે વાજબી કારણ ધરાવે છે કે તેનો ઉપયોગ આતંકવાદના હેતુઓ માટે

કરવામાં આવશે અથવા થઈ શકે છે।

(૪)આ કલમમાં, નાણાં અથવા અન્ય મિલકતની જોગવાઈનો ઉલ્લેખ તેનો દાન, કરજ તરીકે આપવું અથવા અન્યથા ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવે છે તે બાબતનો ઉલ્લેખ છે, ભલે તે પ્રતિફળ માટે હોય કે ન હોય.

(૫) આ કલમ હેઠળના ગુનામાં દોષિત વ્યક્તિને દોષિત ઠર્યા બાદ ચૌદ વર્ષથી વધુ ન હોય તેવી મુદત માટે કારાવાસની સજા, અથવા દંડ, અથવા બન્નેની સજા માટે જવાબદાર ઠરશે.

૨૬.અન્ય ગુનાઓ બાબતે વિશેષ અદાલતોની સત્તા :

(૧) એક્સ એક્સ એક્સ

(૨) જો આ અધિનિયમ હેઠળના કોઈપણ ગુનાની કોઈ કાર્યવાહી દરમિયાન એવું જણાય કે આરોપી વ્યક્તિએ આ અધિનિયમ હેઠળનો અથવા અન્ય કોઈ કાયદા હેઠળનો કોઈ અન્ય ગુનો કર્યો છે, તો વિશેષ અદાલત આવી વ્યક્તિને એવા અન્ય ગુનામાં દોષિત ઠરાવી શકે છે અને આ અધિનિયમ અથવા એવા નિયમ દ્વારા અધિકૃત કોઈપણ સજા ફટકારી શકે છે અથવા, જે પ્રમાણે પ્રસંગોપાત લાગુ પડે, એવા અન્ય કાયદા હેઠળ દંડ આપી શકે છે.

વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમની કલમ ૨,

૧૯૦૮ માં 'વિસ્ફોટક પદાર્થ' અને 'વિશેષ શ્રેણીનો વિસ્ફોટક પદાર્થ' ની

વ્યાખ્યા આપવામાં આવી છે. તેની કલમ ૩, ૪, ૫ અને ૬ વિસ્ફોટ કરાવવાના તથા વિસ્ફોટક પદાર્થો બનાવવાના અથવા કબજામાં રાખવાના સંબંધિત ગુનાઓ માટે દંડની જોગવાઈ કરે છે.

૨. વ્યાખ્યા. --- આ અધિનિયમમાં, ---

(એ) 'વિસ્ફોટક પદાર્થ' અભિવ્યક્તિમાં કોઈપણ વિસ્ફોટક પદાર્થ બનાવવા માટેની કોઈપણ સામગ્રીનો સમાવેશ થયેલો માનવામાં આવશે; તેમજ કોઈપણ વિસ્ફોટક પદાર્થમાં અથવા તેની સાથે કોઈપણ વિસ્ફોટ સર્જવા માટે, અથવા તે સર્જવામાં સહાય કરવા માટે, ઉપયોગમાં લેવાયેલ, અથવા ઉપયોગમાં લેવા માટે ઉદ્દેશિત, અથવા તે હેતુ માટે અનુરૂપ બનાવેલ કોઈપણ ઉપકરણ, યંત્ર, સાધન અથવા સામગ્રી; તેમજ આવા કોઈપણ ઉપકરણ, યંત્ર અથવા સાધનનો કોઈપણ ભાગ;

(બી) 'વિશેષ વર્ગના વિસ્ફોટક પદાર્થ' શબ્દપ્રયોગમાં સંશોધન વિકાસ વિસ્ફોટક (આર.ડી.એક્સ.), પેન્ટા એરિથ્રિટોલ ટેટ્રા નાઈટ્રેટ (પી.ઈ.ટી.એન.), હાઇ મેલ્ટિંગ વિસ્ફોટક (એચ.એમ.એક્સ.), ટ્રાઇ નાઇટ્રો ટોલ્યુઇન (ટી.એન.ટી.), લો ટેમ્પ્રેચર પ્લાસ્ટિક વિસ્ફોટક (એલ.ટી.પી.ઈ.), કોમ્પોઝિશન એક્સ્પ્લોડિંગ (સી.ઈ.) (૨,૪,૬ ફિનાઇલ મેથાઇલ નાઇટ્રામાઇન અથવા ટેટ્રાઇલ), ઓક્ટોલ (હાઇ મેલ્ટિંગ વિસ્ફોટક અને ટ્રાઇ નાઇટ્રો

ટોલ્યુઇનનું મિશ્રણ), પ્લાસ્ટિક વિસ્ફોટક કિર્કી–૧ (પી.ઈ.કે.–૧) તથા આર.ડી.એક્સ./ટી.એન.ટી. સંયોજનો અને તેવા અન્ય સમાન પ્રકારના વિસ્ફોટકો અને તેમનાં સંયોજન, તેમજ વિસ્ફોટ સર્જતા દૂરસ્થ નિયંત્રણ ઉપકરણો અને એવો કોઈપણ અન્ય પદાર્થ તથા તેમનું સંયોજન, જેનું આ અધિનિયમના હેતુઓ માટે કેન્દ્રીય સરકાર સત્તાવાર ગેઝેટમાં જાહેરનામા દ્વારા વિશિષ્ટીકરણ કરે, તે સમાવેશ પામશે એમ માનવામાં આવશે.

૩. જીવન અથવા મિલકતને જોખમમાં મૂકી શકે એવો વિસ્ફોટ કરવાના ગુનાની સજા. ––– કોઈપણ વ્યક્તિ જે ગેરકાયદેસર રીતે અને દ્વેષપૂર્વક ––– (એ) કોઈપણ વિસ્ફોટક પદાર્થ દ્વારા એવો સ્વભાવનો વિસ્ફોટ કરે છે કે જે જીવનને જોખમમાં મૂકી શકે અથવા મિલકતને ગંભીર ઇજા પહોંચાડી શકે, તેને, વ્યક્તિ અથવા મિલકતને હકીકતમાં કોઈ ઈજા પહોંચી હોય કે ન પહોંચી હોય તેમ છતાં, આજીવન કેદથી, અથવા કોઈપણ વર્ણનની કઠોર કેદથી, જે દસ વર્ષથી ઓછી ન હોય, દંડિત કરવામાં આવશે અને તે દંડ માટે પણ જવાબદાર રહેશે; (બી) કોઈપણ વિશેષ વર્ગના વિસ્ફોટક પદાર્થ દ્વારા એવો સ્વભાવનો વિસ્ફોટ કરે છે કે જે જીવનને જોખમમાં મૂકી શકે અથવા મિલકતને ગંભીર ઇજા પહોંચાડી શકે,

તેને, વ્યક્તિ અથવા મિલકતને હકીકતમાં કોઈ ઈજા પહોંચી હોય કે ન પહોંચી હોય તેમ છતાં, મૃત્યુદંડથી, અથવા આજીવન કઠોર કેદથી, દંડિત કરવામાં આવશે અને તે દંડ માટે પણ જવાબદાર રહેશે.

૪. વિસ્ફોટ કરાવવાનો પ્રયત્ન કરવા બદલ, અથવા જીવન અથવા મિલકતને જોખમમાં મૂકવાના ઈરાદાથી વિસ્ફોટક પદાર્થ બનાવવો અથવા રાખવા બદલ દંડ. --- કોઈપણ વ્યક્તિ, જે ગેરકાયદેસર રીતે અને દુર્ભાવનાપૂર્વક --- (એ) કોઈ વિસ્ફોટક પદાર્થ અથવા વિશેષ વર્ગના વિસ્ફોટક પદાર્થ દ્વારા જીવનને જોખમમાં મૂકી શકે તેવી, અથવા મિલકતને ગંભીર ઈજા પહોંચાડી શકે તેવી પ્રકૃતિનો વિસ્ફોટ કરાવવાનો ઈરાદો રાખીને કોઈ કાર્ય કરે છે, અથવા કોઈ વિસ્ફોટક પદાર્થ અથવા વિશેષ વર્ગના વિસ્ફોટક પદાર્થ દ્વારા એવો વિસ્ફોટ કરાવવા માટે કાવતરું રચે છે; અથવા (બી) કોઈ વિસ્ફોટક પદાર્થ અથવા વિશેષ વર્ગના વિસ્ફોટક પદાર્થને તે દ્વારા જીવનને જોખમમાં મૂકવાના, અથવા મિલકતને ગંભીર ઈજા પહોંચાડવાના, અથવા ભારત ખાતે કોઈ અન્ય વ્યક્તિને તે દ્વારા જીવનને જોખમમાં મૂકવા અથવા મિલકતને ગંભીર ઈજા પહોંચાડવા સક્ષમ બનાવવા ના ઈરાદાથી બનાવે છે, અથવા પોતાના કબજામાં રાખે છે અથવા પોતાના નિયંત્રણ હેઠળ રાખે છે,

તો પછી ભલે કોઈ વિસ્ફોટ થાય કે ન થાય અને ભલે વ્યક્તિ અથવા મિલકતને વાસ્તવમાં કોઈ ઈજા પહોંચી હોય કે ન પહોંચી હોય, તેને દંડિત કરવામાં આવશે,-- (૧) કોઈપણ વિસ્ફોટક પદાર્થના કિસ્સામાં, આજીવન કેદથી, અથવા કોઈપણ પ્રકારની કેદથી, જેની અવધિ દસ વર્ષ સુધી વધારી શકાય તેવી હોય, અને તે દંડને પણ પાત્ર રહેશે; (૨) કોઈપણ વિશેષ વર્ગના વિસ્ફોટક પદાર્થના કિસ્સામાં, આજીવન કઠોર કેદથી, અથવા એવી અવધિ માટેની કઠોર કેદથી, જે દસ વર્ષ સુધી વધારી શકાય તેવી હોય, અને તે દંડને પણ પાત્ર રહેશે.

૫. શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિઓ હેઠળ વિસ્ફોટક પદાર્થ બનાવવાના અથવા કબજામાં રાખવાના બદલાની સજા. --- કોઈપણ વ્યક્તિ, જે કોઈ વિસ્ફોટક પદાર્થ અથવા વિશેષ વર્ગના વિસ્ફોટક પદાર્થને એવી પરિસ્થિતિઓમાં બનાવે છે અથવા જાણપૂર્વક પોતાના કબજામાં અથવા પોતાના નિયંત્રણ હેઠળ રાખે છે કે જેથી એવો યુક્તિસંગત શંકા ઉદ્‌ભવે કે તે તેને કાયદેસર હેતુ માટે બનાવતો નથી અથવા પોતાના કબજામાં અથવા પોતાના નિયંત્રણ હેઠળ રાખતો નથી, તે વ્યક્તિએ, જો તે આ દર્શાવી ન શકે કે તેણે તે કાયદેસર હેતુ માટે બનાવ્યો હતો અથવા પોતાના કબજામાં અથવા પોતાના નિયંત્રણ હેઠળ રાખ્યો હતો, તો તેને સજા કરવામાં

આવશે, --- (એ) કોઈપણ વિસ્ફોટક પદાર્થના કિસ્સામાં, એવી મુદતની કેદથી કે જે દસ વર્ષ સુધી વિસ્તરી શકે, અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે; (બી) કોઈપણ વિશેષ વર્ગના વિસ્ફોટક પદાર્થના કિસ્સામાં, આજીવન સખત કેદથી, અથવા એવી મુદતની સખત કેદથી કે જે દસ વર્ષ સુધી વિસ્તરી શકે, અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે.

૬. દુષ્પ્રેરકોને સજા. --- કોઈપણ વ્યક્તિ જે નાણાંની પૂર્તિ દ્વારા અથવા નાણાં માટેની માંગણી દ્વારા, સ્થળની ઉપલબ્ધતા કરવાથી, સામગ્રીની પૂર્તિ દ્વારા, અથવા કોઈપણ રીતે, આ અધિનિયમ હેઠળના કોઈપણ ગુનાના આચરણને પ્રાપ્ત કરાવે, સલાહ આપે, મદદ કરે, દુષ્પ્રેરણા આપે અથવા તેમાં સહાયક બને, તેને તે ગુના માટે જોગવેલી સજા કરવામાં આવશે.

આર્મ્સ અધિનિયમ, ૧૯૫૯ ની કલમ ૨૭ હથિયારો વગેરેના ઉપયોગ માટે દંડની જોગવાઈ કરે છે. ---

(૧) જે કોઈ કલમ ૫ ના ઉલ્લંઘનમાં કોઈ પણ શસ્ત્રો અથવા દારૂગોળાનો ઉપયોગ કરે છે, તે એવી અવધિ માટેના કારાવાસથી દંડનીય થશે, જે ત્રણ વર્ષથી ઓછી નહીં હોય પરંતુ સાત વર્ષ સુધી લંબાઈ શકે, અને તે દંડ માટે પણ જવાબદાર રહેશે.

(૨)જે કોઈ કલમ ૭ના ઉલ્લંઘનમાં કોઈ પ્રતિબંધિત શસ્ત્રો અથવા

પ્રતિબંધિત દારૂગોળાનો ઉપયોગ કરશે, તે વ્યક્તિને એવી મુદત માટે કારાવાસની સજાપાત્ર ઠરાવવામાં આવશે, જે સાત વર્ષથી ઓછી નહીં હોય, પરંતુ આજીવન કારાવાસ સુધી વિસ્તરી શકે છે, અને તે દંડ માટે પણ જવાબદાર રહેશે.

(૩) જે કોઈ કોઈપણ પ્રતિબંધિત શસ્ત્રો અથવા પ્રતિબંધિત દારૂગોળાનો ઉપયોગ કરે છે અથવા કલમ ૭ ના ઉલ્લંઘનમાં કોઈ કૃત્ય કરે છે અને એવો ઉપયોગ અથવા કૃત્યના પરિણામે અન્ય કોઈ વ્યક્તિનું મૃત્યુ થાય છે, તે મૃત્યુદંડથી દંડનીય રહેશે."

૧૪૭. અમે આરોપી વિરુદ્ધના આરોપ, નોંધપરનું પુરાવું, કાનૂની જોગવાઈઓ તથા ઉપર ઉલ્લેખિત ચુકાદાઓમાં સ્થિર કરાયેલ કાયદાનો વિચાર કર્યો છે.

૧૪૮. અમારો અભિપ્રાય એવો છે કે ગુજરાતમાં હિંદુઓની સામૂહિક હત્યા કરવાની ફોજદારી સાજિશનો ગુનો; ધર્મના આધારે બે જૂથો વચ્ચે વૈરભાવ પ્રોત્સાહિત કરવાનો ગુનો; આતંકવાદી સંસ્થાને સમર્થન આપવા આમંત્રિત કરવાનો ગુનો; આતંકવાદી સંસ્થાને સમર્થન આપવા બેઠક/બેઠકો ગોઠવવાનો અને સંચાલિત કરવાનો ગુનો; આતંકવાદના હેતુસર અન્યને નાણાં આપવા આમંત્રિત કરવાનો, નાણાં સ્વીકારવાનો અને નાણાં પૂરા પાડવાનો ગુનો; પ્રતિબંધિત શસ્ત્રો અને વિસ્ફોટકોનો

ઉપયોગ કરવાનો ગુનો; ઉશ્કેરણી વિના સામૂહિક હત્યા સ્વરૂપના આતંકવાદી કૃત્યનો ગુનો; હત્યાના પ્રયાસનો તથા દુષ્પ્રેરણાનો ગુનો સ્થાપિત થાય છે. એ સ્થાપિત થાય છે કે કેટલીક વ્યક્તિઓએ, અનુમાન મુજબ વિદેશી મૂળની [પાકિસ્તાન અને સાઉદી અરેબિયા], ૨૭મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૦૨ના રોજ સાબરમતી એક્સપ્રેસ ટ્રેનમાં ગોધરા ખાતે અંદાજે ૫૦ કાર સેવકોને જીવતા સળગાવી દેવામાં આવ્યા બાદ ગુજરાત રાજ્યમાં ફાટી નીકળેલા સાંપ્રદાયિક રમખાણોમાં મુસ્લિમોને થયેલ નુકસાનનો બદલો લેવા નક્કી કર્યું હતું. તેમણે ગુજરાત રાજ્યમાં હિંદુઓની સામૂહિક હત્યા કરવાની એક મુખ્ય યોજના ઘડી. બદલો લેવા માટેની પોતાની યોજના અમલમાં મૂકવા, આ મૂળ સૂત્રધારોએ રોજગાર મેળવવા માટે સાઉદી અરેબિયામાં કાર્યરત ભારતના અને ખાસ કરીને ગુજરાતના યુવાન મુસ્લિમોને નિશાન બનાવ્યા. તેમણે ગુજરાતના યુવાન મુસ્લિમોને “જૈશ–એ–મોહમ્મદ” અને/અથવા “લશ્કર–એ–તોઈબા” નામના આતંકવાદી જૂથોના સભ્ય બનવા ઉશ્કેર્યા. ઉગ્ર સંબોધનો અને જ્વલંત ભાષણો દ્વારા તેમને ઈસ્લામ માટે લડવા ઊભા થવા અને ઈસ્લામના નામે હિંદુઓને નિશાન બનાવવા ઉશ્કેરવામાં આવ્યા. તેમને સાંપ્રદાયિક રમખાણોમાં મુસ્લિમોને થયેલ મિલકત અને જાનહાનિના વિડિયો અંશો બતાવવામાં આવ્યા. તેમણે ઘડેલી ફોજદારી સાજિશ અમલમાં મૂકવા માટે તેમની પાસેથી ફાળો અપાવવામાં આવ્યો. આ

યુવાન મુસ્લિમો જાણતાં જાણતાં આ સાજિશમાં પક્ષકાર બન્યા, ફાળો આપ્યો, નાણાં એકત્ર કર્યા અને સાજિશ અમલમાં મુકાય તે માટે "જૈશ–એ–મોહમ્મદ"ને સોંપ્યા. તેમણે "જેહાદી" સાહિત્ય ધરાવતા પત્રકો અને કેસેટોનું વિતરણ કરીને પણ આ સાજિશના અમલીકરણમાં મદદ કરી. તેમના પૈકી કેટલાકે આ હેતુ સક્રિય રીતે સ્વીકાર્યો અને સાજિશમાં સક્રિય પક્ષકાર બન્યા. તેમણે માત્ર નાણાંમાં જ ફાળો આપ્યો નહોતો, પરંતુ પોતાના માનવ–પરિશ્રમનો પણ ફાળો આપ્યો અને અમદાવાદમાં પોતાના સંપર્કોનો ઉપયોગ કરીને સાજિશને આગળ ધપાવી. અંતે, સાઉદી અરેબિયામાં કાર્યરત યુવાન મુસ્લિમો દ્બારા પૂરા પાડવામાં આવેલા નાણાં, મદદ અને સહાયતા, અમદાવાદ શહેરમાં તેમના સંપર્કો અને સંબંધો, તથા હૈદરાબાદ અને કાશ્મીરના "જૈશ–એ–મોહમ્મદ"ના સક્રિય સભ્યોના માધ્યમથી, આ સાજિશને તેના તર્કસંગત અંત સુધી પહોંચાડવામાં આવી, એટલે કે, સૌથી યોગ્ય સ્થળ તરીકે અક્ષરધામની પસંદગી કરીને હિંદુઓની સામૂહિક હત્યા કરવામાં આવી. આ હત્યાકાંડમાં માર્યા ગયેલા લોકો નિર્દોષ, અણસમજતા હિંદુઓ હતા, જે તે દુર્ભાગ્યપૂર્ણ દિવસ અને સમયે અક્ષરધામ મંદિરે આવ્યા હતા; કેટલાક ધાર્મિક હેતુસર, કેટલાક દર્શન અને મુલાકાત માટે, અને કેટલાક સંભવતઃ સાંજ સુખદ રીતે વ્યતીત કરવા મંદિર આવ્યા હશે. તેઓ અત્યંત સૂક્ષ્મ રીતે રચાયેલ ફોજદારી સાજિશના ભોગ બન્યા અને ફિદાયીનના [અજ્ઞાત મૂળના બે

અજાણ્યા વ્યક્તિઓના] હાથે કોઈપણ કારણ વિના મૃત્યુ પામ્યા અથવા ઈજાગ્રસ્ત થયા. અમારો વિશ્વાસ છે કે ઉપરોક્ત સ્પષ્ટ ગુનાના ભોગ બનેલા લોકો ઉપરાંત, આરોપીઓ પોતે પણ એ જ ગુનાના ભોગ છે, જે વિદેશી નાગરિકો દ્વારા વિદેશી ભૂમિ પર પ્રારંભિત કરવામાં આવ્યો હતો અને જેમાં તેઓ પક્ષકાર બન્યા. આરોપીઓએ સાજિશનો હેતુ શું હતો અને તેના પરિણામો શું આવશે તેની સંપૂર્ણ જાણ સાથે તેમાં પોતાને સંકળાવ્યા. તેમણે તેમના પર અને તેમના પરિવારો પર શું પરિણામ આવશે તે વિચાર્યા વિના, નિર્દયતાપૂર્વક અને ઉત્સાહપૂર્વક સાજિશમાં પોતાનો ભાગ અંજામ આપ્યો. અમે તેમને ધાર્મિક ઉન્માદના ભોગ તરીકે જોઇએ છીએ.

૧૪૯. અમને આ હકીકતનું જ્ઞાન છે કે આ આરોપીઓનો ભૂતકાળ નિર્દોષ રહ્યો છે. તેમની સામે કોઈ ફોજદારી પૃષ્ઠભૂમિ અથવા ફોજદારી પૂર્વવૃત્તાંત નથી. તેઓ ભારતના સામાન્ય નાગરિકો છે. તેમામાંથી કેટલાકે ભારતમાં પોતાનું કુટુંબ છોડીને થોડું વધુ કમાવવા તથા પોતાના કુટુંબને વધુ સારો જીવનપ્રમાણ પૂરું પાડવાના હેતુથી સાઉદી અરેબિયા ગયા હતા. પરંતુ તેના બદલે, તેમણે ધર્મ અને જિહાદના નામે વિદેશી નાગરિકો સાથે એકતા દર્શાવી હોવાથી, તેઓ એક રક્તરંજિત ગુનાના પરિણામોનો સામનો કરી રહ્યા છે. તેમણે કરેલો ગુનો એટલો ગંભીર છે કે તે આ

ઉપશમક પરિબળોની તુલનામાં ઘણી વધારે ભારે પડે છે.

૧૫૦. આરોપી નં.૧ અલ્તાફહુસૈન અકબરહુસૈન મલેક, જે અમદાવાદનો રહેવાસી છે અને સાઉદી અરેબિયાના રિયાધમાં કામ કરતો હતો. તેણે સાઉદી અરેબિયામાં અન્ય મુસ્લિમોને ઉપરોક્ત જૂથો "જૈશ–એ–મોહમ્મદ" અને/અથવા "લશ્કર–એ–તોઈબા" ને ફોજદારી ષડયંત્ર અમલમાં મૂકવા માટે ફાળો આપવા ઉશ્કેર્યા હતા. આથી, તેણે પોટાની કલમ ૨૨ [૧] હેઠળ દંડનીય ગુનો કર્યો હોવાનું સાબિત થાય છે.

૧૫૧. અમે પોટા ની કલમ ૨૨ [૧] હેઠળ દંડનીય ગુનામાં થયેલ તેની દોષિત ઠરાવટ તથા ૫ વર્ષની કઠોર કેદની સજા અને રૂ. ૫,૦૦૦/= નો દંડ તથા દંડની ચુકવણી ન થાય તે હેતુસર ૬ મહિનાની સાદી કેદની સજાની પુષ્ટિ કરીએ છીએ.

૧૫૨. આરોપી નં. ૨ આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરી અમદાવાદના રહેવાસી છે. તે ફરાર આરોપી નં. ૪ અબ્દુલરશીદ સુલેમાન અજમેરીનો ભાઈ છે. ઉક્ત અબ્દુલરશીદ સુલેમાન અજમેરીએ આરોપી નં. ૨ આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરી મારફતે ગુનાહિત ષડયંત્રને અમલમાં મૂકવામાં સક્રિય ભાગ લીધો હોવાનો આક્ષેપ છે. અમને એવું જણાય છે કે આ

આરોપીએ ષડયંત્રને અમલમાં મૂકવામાં કેન્દ્રીય ભૂમિકા ભજવી હતી. તે સૌથી વધુ ઉત્સાહી હતો. તેણે સહજતાથી ષડયંત્રમાં ભાગીદાર થવા માટે સંમતિ આપી હતી. અન્ય આરોપીઓને ગુનામાં સંડોવવાનો કાર્ય પણ એ જ આરોપીએ કર્યું હતું. તેણે આરોપી નં. ૪ અબ્દુલકયુમ @ મુફ્તીસાબ મોહમદભાઈ મનસુરી અને આરોપી નં. ૫ અબ્દુલ્લામિયા યાસીનમિયા કાદરીનો સંપર્ક કર્યો હતો. તે અયુબ અને ખાલિદ [ફરાર આરોપી નં. ૨૩ અને ૧૨] ને મળવા હૈદરાબાદ ગયો હતો. તે અયુબ અને ફિદાયીનોને લેવા રેલવે સ્ટેશન પર ગયો હતો. તેણે તેમને અમદાવાદ અને ગાંધીનગરની રેકી કરાવી હતી. તેણે તેમના રહેવા–જમવાની વ્યવસ્થા કરી હતી, અને ષડયંત્રને નાણાં પૂરા પાડવા માટેની રકમ તેણે મેળવી હતી. અંતે, તેણે અયુબ [ફરાર આરોપી નં. ૨૩] ને અમદાવાદમાંથી સુરક્ષિત રીતે ભાગી જવામાં મદદ કરી હતી. તેણે તો એથી પણ એક પગલું આગળ વધાર્યું હતું. ઘટનાના સમયે, ત્યાં તેની હાજરી આવશ્યક નહોતી છતાં, તે અક્ષરધામ સુધી ગયો હતો, સંભવતઃ એ ખાતરી કરવા માટે કે ફિદાયીનો અક્ષરધામ પરિસરમાં સફળતાપૂર્વક પ્રવેશી ગયા હતા અને તેમણે પોતાનું મિશન શરૂ કરી દીધું હતું, તેમજ રાહ જોઈ રહેલા અન્ય લોકોને વિજયના સમાચાર પહોંચાડવા માટે. આ આરોપીએ પૂરી પાડેલી મદદ અને તેણે કરેલી તમામ વ્યવસ્થાઓ [રહેઠાણ, ભોજન અને લોજિસ્ટિક] વગર, આ મિશન સિદ્ધ થઈ શક્યું ન હોત. સહ–ષડયંત્રકારી

તરીકે, આતંક ફેલાવવાના, ૩૩ વ્યક્તિઓની હત્યા કરવાની અને આશરે ૮૬ વ્યક્તિઓની હત્યા કરવાનો પ્રયત્ન કરવાની, તેમજ અસોલ્ટ રાઈફલો જેવા અગ્નિયસ્ત્રો અને પ્રતિબંધિત વિસ્ફોટકોના ઉપયોગ જેવા જઘન્ય ગુનામાં તે દોષિત છે.

૧૫૩. અમે પોટા ની કલમ ૩ (૩) હેઠળ દંડનીય ગુનામાં આરોપીની દોષિત ઠેરવણી અને આજીવન કારાવાસની સજા તથા રૂપિયા ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ અને દંડની ચુકવણીમાં ચૂક થાય તો બે વર્ષની સાદી કેદની સજાની પુષ્ટિ કરીએ છીએ; પોટા ની કલમ ૩ (૩) ને પોટા ની કલમ ૫ સાથે વાચીને હેઠળ દંડનીય ગુનામાં ૧૦ વર્ષની કઠોર કેદની સજા તથા રૂપિયા ૫,૦૦૦/= નો દંડ અને દંડની ચુકવણીમાં ચૂક થાય તો એક વર્ષની સાદી કેદની સજાની પુષ્ટિ કરીએ છીએ; પોટા ની કલમ ૨૨ [૨] હેઠળ દંડનીય ગુનામાં ૧૦ વર્ષની કઠોર કેદની સજા તથા રૂપિયા ૨૦,૦૦૦૦/= નો દંડ અને દંડની ચુકવણીમાં ચૂક થાય તો એક વર્ષની સાદી કેદની સજાની પુષ્ટિ કરીએ છીએ; ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૨૦બી ને વિસ્ફોટક પદાર્થ અધિનિયમ ની કલમ ૪ સાથે વાચીને હેઠળ દંડનીય ગુનામાં ૧૦ વર્ષની કઠોર કેદની સજા તથા રૂપિયા ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ અને દંડની ચુકવણીમાં ચૂક થાય તો બે વર્ષની સાદી કેદની સજાની પુષ્ટિ કરીએ છીએ; ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૨૦બી ને

વિસ્ફોટક પદાર્થો અધિનિયમ ની કલમો ૩ અને ૬ સાથે વાચીને હેઠળ દંડનીય ગુનામાં આજીવન કારાવાસની સજા તથા રૂપિયા ૨૦,૦૦૦/= ના દંડની પુષ્ટિ કરીએ છીએ; ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૨૦બી ને ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૩૦૭ સાથે વાચીને હેઠળ દંડનીય ગુનામાં આજીવન કારાવાસની સજા તથા રૂપિયા ૨૦,૦૦૦/= નો દંડ અને દંડની ચુકવણીમાં ચૂક થાય તો એક વર્ષની સાદી કેદની સજાની પુષ્ટિ કરીએ છીએ; ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૨૦બી ને આયુધ અધિનિયમ ની કલમ ૨૭ સાથે વાચીને હેઠળ દંડનીય ગુનામાં સાત વર્ષની કઠોર કેદની સજા તથા રૂપિયા ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ અને દંડની ચુકવણીમાં ચૂક થાય તો એક વર્ષની સાદી કેદની સજાની પુષ્ટિ કરીએ છીએ.

૧૫૪. અમે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે કલમ ૩૦૨ વાંચી લાગુ પડતા દંડનીય ગુનામાં આરોપીની દોષિત ઠરાવવાની નોંધને પુષ્ટિ આપીએ છીએ અને મૃત્યુદંડ [ગળામાં ફાંસો આપી મૃત્યુ સુધી લટકાવી રાખવાનો] તેમજ રૂપિયા ૨૫,૦૦૦/= નો દંડ યથાવત્ રાખીએ છીએ.

૧૫૫. આરોપી નં. ૩ મોહમદ સલીમ મોહમદ હનીફ શેખ અમદાવાદનો એક યુવાન મુસ્લિમ છે, જે સાઉદી અરેબિયાના રિયાધમાં કામ કરતો હતો. તે સક્રિય ષડયંત્રકારોમાંનો એક છે. આતંકવાદી સંગઠન ‘જૈશ–એ–

મોહમ્મદ'ના નેતાઓ દ્વારા ઉશ્કેરવામાં આવતા, તેણે તકનો લાભ લીધો અને ઇસ્લામના નામે ષડયંત્રને પ્રોત્સાહન આપ્યું. તેણે ધાર્મિક ઉન્માદ ફેલાવવા માટે સહ–ષડયંત્રકારોને પોતાના નિવાસસ્થાનનો ઉપયોગ કરવાની મંજૂરી આપી અને તેને પોષણ આપ્યું. સાંજના સમયે સ્વાભાવિક રીતે તેના ઘરે ભેગા થતા યુવા મુસ્લિમોને નિશાન બનાવવામાં આવ્યા. તેઓને સહ–ષડયંત્રકારી બનવા માટે ઉશ્કેરવામાં આવ્યા. જિહાદના નામે તેમને ષડયંત્રમાં ફાળો આપવા આહ્વાન કરવામાં આવ્યું; તેમને વિડિયો ક્લિપિંગ્સ બતાવવામાં આવી. આ જ આરોપીએ તેમને ભેગા કર્યા અને તે ઉન્માદી નેતાઓ દ્વારા સંબોધિત આતંકવાદી સંગઠનો દ્વારા આયોજિત બેઠકોમાં હાજરી આપવા માટે તેમને લઈ ગયો. તે આતંકવાદી સંગઠન 'જૈશ–એ–મોહમ્મદ' તથા 'સિપ્પા–એ–સાહેબા'નો સભ્ય બન્યો. તેણે નેતૃત્વ પણ સંભાળી લીધું. તેણે પત્રિકાઓ વહેંચી, આતંકવાદી નેતાઓના સંબોધનવાળી કેસેટોની નકલ બનાવી અને તેનું વિતરણ કર્યું. તેણે અન્ય લોકોને ઉદાર ફાળો આપવા માટે ઉશ્કેર્યા; અને તેણે પોતે પણ ફાળો આપ્યો — આ સંપૂર્ણ જાણ સાથે કે આ વસૂલાત આતંકવાદી સંગઠન 'જૈશ–એ–મોહમ્મદ'ને હિંદુઓના કત્લેઆમ માટે નાણાં પુરા પાડવા માટે કરવામાં આવી રહી હતી.

૧૫૬. અમે પોટા ની કલમ ૩(૩) હેઠળ દંડનીય ગુના માટે આરોપી નં.૩

મોહમદ સલીમ મોહમદ હનીફ શેખની દોષિત ઠરાવટ અને આજીવન કારાવાસની સજા તથા રૂા. ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ અને દંડની ચુકવણી ન થાય તો બે વર્ષની સાદી કેદ; પોટા ની કલમ ૫ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે ૧૦ વર્ષની સખત કેદની સજા તથા રૂા. ૫,૦૦૦/= નો દંડ અને દંડની ચુકવણી ન થાય તો એક વર્ષની સાદી કેદ; પોટા ની કલમ ૨૦ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે પાંચ વર્ષની સખત કેદની સજા તથા રૂા. ૨૦,૦૦૦/= નો દંડ અને દંડની ચુકવણી ન થાય તો એક વર્ષની સખત કેદ; પોટા ની કલમ ૨૧(૨) હેઠળ દંડનીય ગુના માટે ૧૦ વર્ષની સખત કેદની સજા તથા રૂા. ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ અને દંડની ચુકવણી ન થાય તો એક વર્ષની સાદી કેદ; પોટા ની કલમ ૨૨[૧] હેઠળ દંડનીય ગુના માટે ૧૦ વર્ષની સખત કેદની સજા તથા રૂા. ૨૦,૦૦૦/= નો દંડ અને દંડની ચુકવણી ન થાય તો બે વર્ષની સાદી કેદ; ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે વિસ્ફોટક પદાર્થ અધિનિયમની કલમ ૪ વાંચવા લેતાં દંડનીય ગુના માટે ૧૦ વર્ષની સખત કેદની સજા તથા રૂા. ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ અને દંડની ચુકવણી ન થાય તો બે વર્ષની સાદી કેદ; ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે વિસ્ફોટક પદાર્થ અધિનિયમની કલમો ૩ અને ૬ વાંચવા લેતાં દંડનીય ગુના માટે આજીવન કારાવાસની સજા તથા રૂા. ૨૦,૦૦૦/= નો દંડ; ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ વાંચવા લેતાં દંડનીય ગુના માટે

આજીવન સખત કેદ [તે જીવિત રહે ત્યાં સુધી] ની સજા તથા રૂ. ૨૫,૦૦૦/= નો દંડ; ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૭ વાંચવા લેતાં દંડનીય ગુના માટે આજીવન કારાવાસની સજા તથા રૂ. ૨૦,૦૦૦/= નો દંડ અને દંડની ચુકવણી ન થાય તો ૧ વર્ષની સાદી કેદ; ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૧એ વાંચવા લેતાં દંડનીય ગુના માટે ૧૦ વર્ષની સખત કેદની સજા તથા રૂ. ૫,૦૦૦/= નો દંડ અને દંડની ચુકવણી ન થાય તો એક વર્ષની સાદી કેદ; ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૫૩એ વાંચવા લેતાં દંડનીય ગુના માટે ૩ વર્ષની સખત કેદની સજા તથા રૂ. ૫,૦૦૦/= નો દંડ અને દંડની ચુકવણી ન થાય તો છ મહિનાની સાદી કેદ; શસ્ત્ર અધિનિયમની કલમ ૨૭ સાથે કલમ ૧૨૦બી વાંચવા લેતાં દંડનીય ગુના માટે ૭ વર્ષની સખત કેદની સજા તથા રૂ. ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ અને દંડની ચુકવણી ન થાય તો એક વર્ષની સાદી કેદની સજાને અમે પુષ્ટિ કરીએ છીએ.

૧૫૭. આરોપી નં. ૪ અબ્દુલકયુમ @ મુફ્તીસાબ મોહમદભાઈ મન્સૂરી અમદાવાદની મસ્જિદમાં ઇમામ તથા મદરસામાં શિક્ષક છે. તે એક વિદ્યાવંત વ્યક્તિ છે, જેને ઉર્દૂ, અરબી, ગુજરાતી, હિન્દી તથા થોડી

ફારસી અને અંગ્રેજી એમ છ ભાષાઓનું જ્ઞાન છે. આ આરોપીએ પણ, જ્યારે તેને આટલા વ્યાપના ગુનામાં સહ–ષડ્યંત્રકારી બનવાની ઓફર કરવામાં આવી, ત્યારે લોભપૂર્વક તે ચારો ગળી લીધો. તેણે અન્ય ષડ્યંત્રકારોને અંત સુધી માર્ગદર્શન આપ્યું. તેણે સહ–ષડ્યંત્રકારોને બવાહિર હોલમાં ભેગા થવાની મંજૂરી આપી અને અન્ય ષડ્યંત્રકારોને સક્રિય રીતે માર્ગદર્શન આપ્યું. તેણે બવાહિર હોલ ખાતે ફિદાયીનો તથા અયુબ [ફરાર આરોપી નં. ૨૩] ને સ્વીકાર્યા હતા. તેણે તેમની જીત અને કલ્યાણ માટે નમાઝ અદા કરી. તેણે હિન્દુઓ વિરુદ્ધ આક્ષેપાત્મક ટિપ્પણીઓ ધરાવતા ઉર્દૂ લખાણો લખ્યા. તેણે ફિદાયીનો અક્ષરધામ ખાતે ગુનો કરવા લઈ જઈ શકે તે માટે હથિયારો, રાઈફલો, દારૂગોળો અને હેન્ડ ગ્રેનેડો પેક કરવામાં મદદ કરી. તેણે તેમને તેમના મિશન માટે વિદાય આપી.

૧૫૮. ઉપરોક્ત જે ગુનાઓ આરોપી નં. ૪ અબ્દુલકયુમ @ મુફ્તિસાબ મોહમદભાઈ મન્સૂરી વિરુદ્ધ સાબિત થયેલા છે, તે માટે અમે આરોપીની પોટા ની કલમ ૩(૩) હેઠળ દંડનીય ગુનામાં થયેલી દોષિત ઠેરવણ અને આજીવન કારાવાસની સજા તથા રૂ. ૧૦,૦૦૦/= દંડ અને દંડની ચુકવણી ન થાય તો બે વર્ષની સાદી કેદની સજાને પુષ્ટિ આપીએ છીએ; પોટા ની કલમ ૩(૩) સાથે કલમ ૫ હેઠળ દંડનીય ગુનામાં થયેલી સજા

તરીકે ૧૦ વર્ષની સખત કેદ તથા રૂ. ૫,૦૦૦/= દંડ અને દંડની ચુકવણીમાં ચૂક થાય તો એક વર્ષની સાદી કેદની સજાને પુષ્ટિ આપીએ છીએ; ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૨૦બી સાથે વિસ્ફોટક પદાર્થ અધિનિયમની કલમ ૪ હેઠળ દંડનીય ગુનામાં થયેલી ૧૦ વર્ષની સખત કેદ તથા રૂ. ૧૦,૦૦૦/= દંડ અને દંડની ચુકવણી ન થાય તો બે વર્ષની સાદી કેદની સજાને પુષ્ટિ આપીએ છીએ; ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૨૦બી સાથે વિસ્ફોટક પદાર્થ અધિનિયમની કલમો ૩ અને ૬ હેઠળ દંડનીય ગુનામાં થયેલી આજીવન કારાવાસની સજા તથા રૂ. ૨૦,૦૦૦/= દંડને પુષ્ટિ આપીએ છીએ; ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૨૦બી સાથે કલમ ૩૦૭ હેઠળ દંડનીય ગુનામાં થયેલી આજીવન કારાવાસની સજા તથા રૂ. ૨૦,૦૦૦/= દંડ અને દંડની ચુકવણી ન થાય તો એક વર્ષની સાદી કેદની સજાને પુષ્ટિ આપીએ છીએ; કલમ ૧૨૦બી સાથે કલમ ૧૫૩એ ભારતીય દંડ સંહિતા હેઠળ દંડનીય ગુનામાં થયેલી ત્રણ વર્ષની સખત કેદ તથા રૂ. ૫,૦૦૦/= દંડ અને દંડની ચુકવણી ન થાય તો છ મહિનાની સાદી કેદની સજાને પુષ્ટિ આપીએ છીએ; ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૨૦બી સાથે શસ્ત્ર અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ દંડનીય ગુનામાં થયેલી ૭ વર્ષની સખત કેદ તથા રૂ. ૧૦,૦૦૦/= દંડ અને દંડની ચુકવણી ન થાય તો એક વર્ષની સાદી કેદની સજાને પુષ્ટિ આપીએ છીએ; અને ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૨૦બી સાથે કલમ

૧૨૧–એ હેઠળ દંડનીય ગુનામાં થયેલી ૧૦ વર્ષની સખત કેદ તથા રૂ. ૫,૦૦૦/= દંડ અને દંડની ચુકવણી ન થાય તો એક વર્ષની સાદી કેદની સજાને પુષ્ટિ આપીએ છીએ. અમે ભારતીય દંડ સંહિતા ની કલમ ૧૨૦બી સાથે કલમ ૩૦૨ હેઠળ દંડનીય ગુનામાં થયેલી દોષિત ઠેરવણ અને મૃત્યુદંડની સજા [મૃત્યુ ન થાય ત્યાં સુધી ગળે ફાંસો] તથા રૂ. ૨૫,૦૦૦/= દંડ લાદવાના આદેશને પુષ્ટિ આપીએ છીએ.

૧૫૯. આરોપી નં. ૫ અબ્દુલ્લામિયા યાસિનમિયા કાદરી એક મૌલવી છે. ગુનામાં તેની સંડોવણી સ્થાપિત થાય છે. તેણે અન્ય ષડયંત્રકારોને અંત સુધી માર્ગદર્શન આપ્યું હતું, ફિદાયીનો માટે નમાજ અદા કરી હતી. ફિદાયીનો અક્ષરધામ ખાતે ગુનો આચરવા લઈ જાય તે માટે તેણે હથિયારો, રાઈફલો, દારૂગોળો, હેન્ડ ગ્રેનેડો પેક કરવામાં મદદ કરી હતી. અમે પોટા ની કલમ ૩ {૩} હેઠળ દંડનીય ગુના બાબતે તેની દોષિત ઠરાવટની તથા માનનીય વિશેષ ન્યાયાધીશ દ્ધારા ફરમાવવામાં આવેલી ૧૦ વર્ષની કેદની સજા અને રૂપિયા ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ તથા દંડની ચુકવણી ન થાય તો બે વર્ષની સાદી કેદની સજાની પુષ્ટિ કરીએ છીએ.

૧૬૦. આરોપી નં. ૬ શાનમિયા @ ચાંદખાન સજ્જાદખાન અનંતનાગ [કાશ્મીર] નો રહેવાસી છે. અમદાવાદ સુધી શસ્ત્રો પહોંચાડવા માટે તેને કાશ્મીરના

જુબેર, જે જૈશ–એ–મોહમ્મદનો સક્રિય સભ્ય હતો [હવે અવસાન પામેલ], દ્વારા ભરતી કરવામાં આવ્યો હતો. તે માટે તેને રૂ. ૩૦,૦૦૦/= ની રકમ મળી હતી. તેણે મુદ્દામાલ કાર ખરીદી, તેમાં શસ્ત્રો લઈ જવા માટે ગુપ્ત ખાનું બનાવી તે મુજબ ફેરફાર કર્યો; કારમાં શસ્ત્રો ભર્યા અને તેને બરેલી સુધી લાવ્યો. બરેલીમાં તેણે કારમાંથી શસ્ત્રો ઉતાર્યાં, તેને ગાદલાઓમાં વીંટાળ્યાં અને રેલવે ટ્રેન દ્વારા અમદાવાદ લાવ્યો. અમદાવાદ ખાતે તેણે શસ્ત્રો ફિદાયીનોને, અનુમાનરૂપે અયૂબ [ફરાર આરોપી નં. ૨૩] મારફતે, સોંપ્યાં. તેણે કારમાંથી શસ્ત્રો અને વિસ્ફોટકો ઉતારીને ગાદલાઓમાં છુપાવ્યાં અને પછી તેને સૂટકેસ તથા હોલ્ડઓલમાં ભરી દીધાં, તે જે કુશળતાથી કર્યું તેની અમે નોંધ લીધી છે. આમ, આરોપી નં. ૬ શાનમિયા @ ચાંદખાન સજ્જાદખાન ગુનામાં ભાગીદાર હોવાનું સાબિત થાય છે. પોટા ની કલમ ૩ {૩} હેઠળ દંડનીય ગુના માટે આરોપી નં. ૬ શાનમિયા @ ચાંદખાન સજ્જાદખાનની દોષિત ઠરાવટ તેમજ આજીવન કારાવાસની સજા અને રૂ. ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ, અને દંડ ન ભરવામાં આવે તો બે વર્ષની સાદી કેદ; પોટા ની કલમ ૩(૩) સાથે કલમ ૫ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે ૧૦ વર્ષની કઠોર કેદ અને રૂ. ૫,૦૦૦/= નો દંડ, અને દંડ ન ભરવામાં આવે તો એક વર્ષની સાદી કેદ; પોટા ની કલમ ૩[૧] હેઠળ દંડનીય ગુના માટે આજીવન કારાવાસ અને રૂ. ૨૫,૦૦૦/= નો દંડ; વિસ્ફોટક પદાર્થ અધિનિયમની કલમ ૪ સાથે

કલમ ૧૨૦બી હેઠળ દંડનીય ગુના માટે ૧૦ વર્ષની કઠોર કેદ અને રૂ. ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ, અને દંડ ન ભરવામાં આવે તો બે વર્ષની સાદી કેદ; ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે વિસ્ફોટક પદાર્થ અધિનિયમની કલમો ૩ અને ૬ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે આજીવન કારાવાસ અને રૂ. ૨૦,૦૦૦/= નો દંડ; ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે કલમ ૩૦૭ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે આજીવન કારાવાસ અને રૂ. ૨૦,૦૦૦/= નો દંડ, અને દંડ ન ભરવામાં આવે તો એક વર્ષની સાદી કેદ; હથિયાર અધિનિયમની કલમ ૨૫[૧](એએ) સાથે કલમ ૧૨૦બી હેઠળ દંડનીય ગુના માટે ૭ વર્ષની કઠોર કેદ અને રૂ. ૧૦,૦૦૦/= નો દંડ, અને દંડ ન ભરવામાં આવે તો બે વર્ષની સાદી કેદની સજાની અમે પુષ્ટિ કરીએ છીએ. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૨૦બી સાથે કલમ ૩૦૨ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે તેની દોષિત ઠરાવટ તેમજ મૃત્યુદંડ [ગળામાં ફાંસો આપી મૃત્યુ થાય ત્યાં સુધી લટકાવવો] અને રૂ. ૨૫,૦૦૦/= ના દંડની પણ અમે પુષ્ટિ કરીએ છીએ.

૧૬૧. પરિણામે, અમે ફોજદારી અપીલ નં. ૧૩૨૮ સન ૨૦૦૬ અને ૧૬૭૫ સન ૨૦૦૬ને નામંજૂર કરીએ છીએ. દરેક આરોપી વિરુદ્ધ ફટકારવામાં આવેલી મૂળ સજા એકસાથે ચાલે તેવો આદેશ કરવામાં આવે છે. જ્યાં જ્યાં લાગુ પડતું હોય ત્યાં દોષિતોને સેટ–ઓફનો લાભ મેળવવાનો હક

રહેશે. આરોપી નં.૨ આદમભાઈ સુલેમાનભાઈ અજમેરી, આરોપી નં. ૪ અબ્દુલકયુમ @ મુફ્તીસાબ મોહમદભાઈ મન્સુરી અને આરોપી નં.૬ શાનમિયા @ ચાંદખાન સજ્જાદખાન વિરુદ્ધ ફટકારવામાં આવેલી મૃત્યુદંડની સજા પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે.

૧૬૨. અમે અત્યંત શોકભાવ સાથે આનો સમાપન કરીએ છીએ. કેટલાક વિદેશી નાગરિકો, અનુમાનિત રીતે ધાર્મિક કટ્ટરપંથીઓ તથા આતંકવાદી સંગઠનો "જૈશ–એ–મોહમ્મદ" અને "લશ્કર–એ–તોઈબા"ના સભ્યો, હિંદુઓ પ્રત્યેના દ્વેષવશ ગુજરાતમાં હિંદુઓ વિરુદ્ધ ગુનો આચરવાનો નિશ્ચય કર્યો અને પોતાને કોઈ નુકસાન કર્યા વિના પોતાના દુર્ભાવને સાકાર કર્યો. આ વિદેશી નાગરિકોએ હિંદુઓના નરમેધના પોતાના મનસૂબાને સિદ્ધ કરવા માટે ભારતીય નાગરિકો [આરોપીઓ તથા અન્ય વ્યક્તિઓ] અને તેમની મહેનતની કમાણીનો ઉપયોગ કર્યો — તમામ વયના પુરુષો, સ્ત્રીઓ અને બાળકો તથા એક અજન્મ્યા બાળકનો પણ. જો આરોપી નં. ૪ અને ૫ — જે સમુદાયના નેતાઓ હતા — સતર્ક રહ્યા હોત, તો આ ટાળી શકાય તેમ હતું. દ્વેષને ઉશ્કેરવા બદલે, તેઓ પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ લોકોને શાંત પાડવા અને દ્વેષની ભાવનાને શમાવવા માટે કરી શકતા હતા. જે રક્તરંજિત હત્યાકાંડ સરળતાથી ટાળી શકાય તેમ હતું, તે આચરવામાં આવ્યું.

૧૬૩. માત્ર એટલું જ નથી કે તે નિર્દોષ વ્યક્તિઓ અને તેમના પરિવારજનો જ એકમાત્ર પીડિતો છે, પરંતુ અદાલત સમક્ષના આરોપીઓ પણ એ જ ગુનાના પીડિતો છે, કારણ કે તેઓને ફાંસીના ફંદા સુધી અથવા જેલમાં પોતાનું જીવન ગુમાવવું પડશે. તેમના પરિવારોએ જીવનભર દુઃખ સહન કરવું પડશે. અમારી માત્ર એટલી જ ઇચ્છા છે કે ધર્મના નામે ગુનો કરવા માટે સહેલાઈથી લલચાઈ જતા આવા યુવાનોને પણ તેમના ઉપર અને તેમના પરિવારો ઉપર આવી શકે એવા પરિણામોની જાણ કરવામાં આવે. તેમની શક્તિ અને સ્વભાવલક્ષી વૈવિધ્યને તેમના પોતાના તથા સમાજના કલ્યાણ માટેના રચનાત્મક કાર્ય તરફ વાળી શકાય.

(સુશ્રી આર.એમ. દોશિત, ન્યાયમૂર્તિ)

(કે.એમ. ઠાકર, ન્યાયમૂર્તિ)

The translation of this judgment has been provided by M/s. Hyperlink E–Solution Private Limited.

==

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: *The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.*